

BAKU STATE UNIVERSITY

INTERNATIONAL CONFERENCE XXI CENTURY, NEW CALLS AND MODERN DEVELOPMENT TRENDS OF LAW

DECEMBER 21 - 22, 2021

BAKU STATE UNIVERSITY
BAKU, AZERBAIJAN

BOOK OF ABSTRACTS

Vilnius
University

Co-organizers:

— universit 
— LUMIÈRE
— LYON 2

BAKU STATE UNIVERSITY

**INTERNATIONAL CONFERENCE:
XXI CENTURY, NEW CHALLENGES AND MODERN
DEVELOPMENT TENDENCIES OF LAW**

**DECEMBER 21-22, 2021
BAKU STATE UNIVERSITY
BAKU, AZERBAIJAN**

BOOK OF ABSTRACTS

Book of Abstracts. international conference: XXI century, new challenges and modern development tendencies of law, December 21-22, 2021. Baku State University. Baku, Azerbaijan 2021. – 296 p.

ISBN: 978-9952-546-26-2

© Baku State University, 2021

ORGANIZING COMMITTEE:

Chairman:

Elchin Babayev Rector of Baku State University (BSU)

Deputy chairman:

Amir Aliyev Head of UNESCO Chair of Human Rights and Information Law, BSU, Azerbaijan

Members:

Yuriy Boshitsky Rector of Kyiv Law University of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine

Kristian Tietje Rector of Martin Luther University of Halle-Wittenberg, Germany

Liliya Bakulina Dean of the Faculty of Law, Kazan Federal University, Russia

Muharram Ozen Dean of the Faculty of Law, Ankara University, Turkey

Omer Ekmekchi Dean of the Faculty of Law, Istanbul University, Turkey

Tomas Davulis Dean of the Faculty of Law, Vilnius University, Lithuania

Daulet Baydeldinov Dean of the Faculty of Law, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Sergey Brinza Dean of the Faculty of Law, Moldova State University, Moldova

Irina Sopylko Dean of the Faculty of Law, National Aviation University, Ukraine

Masuma Malikova Head of the Department of Theory and History of Law, BSU, Azerbaijan

Rustam Mammadov	Head of the Department of International Public Law, BSU, Azerbaijan
Kamil Salimov	Head of the Department of Criminalistics and Forensic, BSU, Azerbaijan
Mahabbat Damirchiyeva	Head of the Department of Civil Law, BSU, Azerbaijan
Firuzza Abbasova	Head of the Department of Criminal Procedure, BSU, Azerbaijan
Alish Gasimov	Head of the Department of Labor and Environmental Law, BSU, Azerbaijan
Ziyafat Asgarov	Head of the Department of Constitutional Law, BSU, Azerbaijan
Alizada Mammadov	Head of the Department of International Private Law and European Law, BSU, Azerbaijan
Elchin Khalafov	Head of the Department of Civil Procedure and Commercial Law, BSU, Azerbaijan
Aydin Safikhanli	Head of the Department of Intellectual property Law, BSU, Azerbaijan
Bahruz Maharramov	Head of the Center for Maritime and Energy Law of BSU, Azerbaijan
Turgay Guseynov	Head of the Law Clinics, BSU, Azerbaijan
Oleg Zaychuq	Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine
Azar Aliyev	Professor of Martin Luther University of Halle-Wittenberg, Germany
Aleksandr Merejko	Professor of the Kiev National Linguistic University, Ukraine

PROGRAM COMMITTEE:

Chairman:

Shahla Samadova Head of the Department Criminal Law and Criminology, BSU, Azerbaijan

Members:

Toghrul Valiyev Deputy dean for Scientific Affairs of the Faculty of Law, BSU, Azerbaijan

Aytakin Ibrahimova Deputy dean for Social Issues of the Faculty of Law, BSU, Azerbaijan

Lidiya Voskobitova Head of the Department of Criminal Procedural Law, O.Y.Kutafin Moscow State Law University, Russia

Ayjan Jatkanbayeva Head of the Department of Customs, Financial and Environmental Law, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan,

Fethi Gedikli Professor of Istanbul University, Turkey

Juneyt Yuksel Professor of Istanbul University, Turkey

Javid Abdullazadeh Professor of Ankara University, Turkey

Adel Abdulin Professor of Kazan Federal University, Russia

Leonid Timchenko Professor of National State Tax Service University, Ukraine

Aron Salimgerey Professor of Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Vadim Avdeyev Professor of Ugra State University, Russia

Stella Botnaru Professor of Moldova State University, Moldova

Xayyam Ismayilov Professor of BSU, Azerbaijan

Afsar Sadigov Professor of BSU, Azerbaijan

Mayis Aliyev Professor of BSU, Azerbaijan

Baxsheyish Asgarov Associate professor of BSU, Azerbaijan

Maleyka Bayramova Associate professor of BSU, Azerbaijan

Natig Asgarov
Nasib Shukurov
Shukur Yusifov
Gulnaz Rzayeva

Associate professor of BSU, Azerbaijan
Associate professor of BSU, Azerbaijan
Associate professor of BSU, Azerbaijan
Teacher of BSU, Azerbaijan

HÜQUQ ELMİNİN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Məsumə Məlikova

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
mf_malikova@mail.ru

Sosial dinamikanın şəraiti, cəmiyyətin «rəqəmsallaşma» mərhələsinə qədəm qoyması hüquq elminin qarşısında mürəkkəb problemlərin həllini, bir sıra hüquqi kateqoriyaların yenidən dərkini, hüququn inkişafının tendensiyalarını, onun təkmilləşdirilməsinin effektiv yollarının üzə çıxarılması vəzifələrini irəli sürür. XXI əsrdə hüquq elminin qarşısında duran mühüm çağırışlardan biri də hüququn anlamı problemdir ki, o da indiyə qədər həll olunmamış qalır. Böyük mütəfəkkir İ.Kant tərəfindən kifayət qədər dəqiq şəkildə söylənilən ifadə bu vəziyyəti açıb göstərir: hüquqşünaslar hələ də hüququn tərifini axtarırlar. Ədəbiyyatda hüququn məhdud normativist anlamının hüdudlarından kənara çıxan ideyalar, onun anlayışına hüquqi normalarla yanaşı olaraq həmçinin bir sıra hüquqi kateqoriyaların - hüquq düşüncəsi, hüquq münasibətləri və s. daxil edilməsi ilə əlaqədar fikirlər söylənilmişdir. Hüququn anlayışının belə «zənginləşdirilməsi» hüququn normativliyinin istisna edilməsinə, onun hüdudlarının «yuyulmasına», dəqiqliyinin, konkretliyinin itirilməsinə və beləliklə də ictimai münasibətlərin tənzimləyicisi kimi hüququn effektivliyinin azalmasına gətirib çıxara bilər. Ehtimal etmək olar ki, hüququn tərifində əxlaqi prinsiplərin əks etdirilməsi qəbul ediləndir və onun tərifinin formalaşdırılması və beləliklə də hüququn etik əsasları burada öz ifadəsini tapır.

Fikrimizcə, rəqəmsal texnologiyaların hüquqi materiyaya nüfuz etməsi onun dərin proseslərini anlamağa və nəzərdən keçirməyə kömək edəcəkdir.

Hüququn tərfi, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinin təmin edilməsi problemlərinin aydınlaşdırılması baxımından proqnozlaşdırma institutu müstəsna olaraq vacib əhəmiyyət kəsb edir. Bu institut özündə ictimai inkişafın obyektiv qanunauyğunluqlarının dərkinə əsaslanan hüququn gələcək vəziyyəti haqqında qabaqcadan xəbər verməni ehtiva edir.

Proqnozlaşdırma qanunvericinin etibarlı, nisbətən uzun müddətli normativ hüquqi aktların modelləşdirilməsinə və qəbuluna, hüququn inkişafı vektorunun möhkəm, konseptual əsaslar üzərində müəyyənləşdirilməsinə dəyəri oriyentasiyası kimi baxılır. Ədəbiyyatda tamamilə ədalətli olaraq tədqiqat predmeti kimi hüquqi risklərin proqnozlaşdırılması qoyulur ki, bu da qanunvericilikdə gözlənilən kənara çıxmaların müəyyən edilməsinə özündə ehtiva edir. Öz növbəsində belə hal hüquqi risklərin üzə çıxarılmasında, xəbərdarlığında hüquqi proqnozlaşmanın əhəmiyyətinin mühümlüyünü təsdiq edir.

Proqnozlaşma prosesində təsadüfilik faktorunun nəzərə alınmaması düzgün olmaz. Bu zaman obyektiv faktorların daimi, təməl keyfiyyəti qismində çıxış etməsi də qəbul olunmalıdır.

Problem xarakterli məsələlərin sırasına həmçinin hüququn ümumi nəzəriyyəsinin bir sıra institutlarını, xüsusilə də hüquq düşüncəsi problemlərini aid etmək olar. Bu institutun məsələlərinin həllinin çətinliyi, belə güman olunur ki, fərdi hüquq düşüncəsi səviyyəsində, konkret olaraq fərdin əksər hallarda idarə olunmayan və ya qismən idarə olunan, zahiri təsirə çətin məruz qala bilən hüquqi psixologiyası səviyyəsində təzahür edir. Bu, insanın daxili aləmi, onun azadlıq sferası, davranışının azadlığıdır. Hüquq ədəbiyyatında düzgün qeyd olunduğu kimi, hüquq düşüncəsinin mövcudluğunun yeganə üsulu özünütəşkildir. İnsan psixikasına müdaxilə edilməsi arzuolunmaz nəticələrə gətirib çıxara bilər (bu, o halı ehtiva edir ki, problemin həlli üçün filosofların, hüquqşünasların, psixoloqların, sosioloqların səylərinin inteqrasiyası tələb olunur). Həmin problemdən hüquqi nihilizm problemi, yəni hüquq düşüncəsinin deformasiyasının forması kimi problem doğur. Bu isə fərdin hüquqi psixologiyasının tədqiqi vəzifəsini irəli sürən ən ağırlı sosial problemlərdən biridir.

Qeyd etmək lazımdır ki, hüquq elminin inkişafının prioritet istiqamətlərinin dairəsi heç də yuxarıda göstərilənlərlə məhdudlaşmır. Belə hal bir daha təsdiq edir ki, ictimai elm, o cümlədən də hüquqşünaslıq elmi onların dəyişilən rolunda ifadə olunan yeni keyfiyyət mənalara kəsb edirlər.

A WRITING COMMON LEGAL HISTORY OF TURKS

Fethi Gedikli

*Istanbul University Faculty of Law, Turkey
fgedikli@istanbul.edu.tr*

The transformation of the Turkic Council, established in 2009, into the «Organization of Turkic States» this year shows the strong ties between the member Turkic states of the Organization. It will both reinforce the unity and solidarity aimed with Organization of Turkish States and carry this unity to the scientific field with the studies to be carried out on a deep-rooted common history.

Legal History is a branch of science that examines the historical development of legal institutions and the thought that led to the formation of law, investigates what kind of results the legal rules have had, when and why they have changed. The legal history not only investigates the law applied in the past, but also investigates how and why this law was formed, why it was successful or not.

As Sadri Maksudi Arsal, the founder of the discipline of Turkish Legal History, stated; history talks about all the events of a period; however, the legal history does not. Only the events that had an impact on the development of law concern the legal history. The most important event in terms of legal history is the emergence and development of legal institutions with mandatory rules regulating the

social life. For this reason, the legal history shows the emergence and development stages of the legal order in the history of humanity by identifying and examining the legal rules and legal institutions applied in a certain community and period. In the same direction, Recai Galip Okandan said that it is not possible to say that the rules and the legal order introduced today are the work of today, that this legal order and organization have a past as old as human society, and that they took their present form in the course of time.

Our aim from this introduction is whether it's possible to write a common legal history of Turks who have established many states under various names in various geographies from Turkistan to the Balkans, from India to Egypt throughout their history. Because, as Aرسال clearly states, "For both individuals and nations, first of all, knowing themselves is the condition and basis of their development in the field of ideas and science. The products of Turks in the field of law are a part of the intellectual products and culture of Turks. As long as the past legal institutions, considerations and legal organization of Turk remain unknown, the history of Turks cannot be properly understood."

The following words of Aرسال should also be evaluated: "The history of Turks is neither French nor British. Turks are a race established many states in various parts of the world. Turks once established strong states in China, India, Iran, Eastern Europe, Central Europe, Syria, Egypt and Iraq, and these areas were administered by Turks. In all these states, the legal principles arising from Turkish genius prevailed." Aرسال's thoughts and deep-rooted history of Turks also show that the field of research on the common legal history of Turks has remained untouched, and the studies to be carried out in this field will contribute to the foundations of Organization of Turkish States. In this paper, issues such as how to write such a common legal history of Turks, what its sources and difficulties are will be discussed.

KONSTITUSIYANIN HÜQUQİ MÜHAFİZƏ MEXANİZMİNİN AN-LAYIŞI VƏ ƏSAS ÜNSÜRLƏRİ

Ziyafət Əsgərov, Nəşib Şükürov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
nasib_05@mail.ru*

Konstitusiyanın hüquqi mühafizəsi müxtəlif üsul və vasitələrlə (bəzən bu üsul və vasitələri institutlar da adlandırırlar) həyata keçirilir. Onlar məcmu halında konstitusiyanın hüquqi mühafizə mexanizmini əmələ gətirir. Təcrübədə Konstitusiyanın hüquqi mühafizə prinsipləri müxtəlif səbəblərdən pozula bilər. Məhz belə halların qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması üçün Konstitusiyanın hüquqi mühafizə mexanizmi institutu formalaşmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi mühafizə mexanizmi konstitusiya normalarının realizə edilməsinə və konstitusiya qanunçuluğun müdafiəsinə yönəlmiş xüsusi hüquqi tədbirlərin məcmusudur.

Konstitusiyanın mühafizə üsulu Əsas Qanunun hüquqi mühafizəsi həyata keçirilən zaman dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən tətbiq edilən hərəkət və ya hərəkətlər sistemidir. İlk növbədə buraya Konstitusiyanın hazırlanmasının, qəbulunun və dəyişdirilməsinin xüsusi qaydası aiddir. O bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan iki əsas tələbə cavab verməlidir: konstitusiyanın stabilliyinin təmin olunması və onun dəyişdirilməsinin mümkünlüyü. Belə yanaşma konstitusiya quruluşunun sabitliyinin və eyni zamanda cəmiyyətdə mümkün dəyişikliklərin nəzərə alınması imkanının təmin olunması zərurəti ilə şərtlənir.

Konstitusiyanın özündə də onun özünümühafizə mexanizmi nəzərdə tutulur. Hüquqi təbiətinə görə Konstitusiya stabillik xüsusiyyətinə malikdir ki, bu da onun özünümühafizə mexanizminin əsasını təşkil edir. Yeni Konstitusiyanın qəbul edilməsi həmişə cəmiyyətin həyatında əhəmiyyətli dəyişikliklərlə müşahidə olunur. Konstitusiya ayrı-ayrı dəyişikliklər ciddi əsaslandırma tələb edir. Ona görə də əksər ölkələrdə Konstitusiya dəyişiklik edilməsi üçün mürəkkəb qayda müəyyən edilmişdir.

Konstitusiyanın hüquqi mühafizəsi bütün qanunçuluğa nəzarət sisteminin mərkəzində yerləşir. Bu, ilk növbədə, konstitusiyanın cəmiyyətin həyatında tutduğu xüsusi yerlə bağlıdır. Ən mühüm siyasi-hüquqi akt olmaqla konstitusiya sosial, iqtisadi, siyasi sistemlərin və dövlətin təşkilinin mühüm əsaslarını təsbit edir, insan və vətəndaşların əsas hüquq, azadlıq və vəzifələrini, məsuliyyətinin ümumi əsaslarını müəyyənləşdirir. Onun qüvvəsi bütün ictimai münasibətlər sisteminə, vəzifəli şəxslərə, ictimai təşkilatlara, vətəndaşlara şamil olunur. Konstitusiya normalarının dolğun şəkildə həyata keçirilməsi yalnız səmərəli konstitusiya nəzarəti sisteminin mövcud olduğu şəraitdə mümkündür.

Konstitusiya nəzarətinə tələbat cəmiyyətdə real gerçəkliklə şərtlənir. Təcrübə göstərir ki, bəzi hallarda konstitusiya uyğun olmayan aktlar qəbul edilir, konstitusiyanın və qüvvədə olan qanunvericiliyin tətbiqi sahəsində mübahisəli vəziyyətlər yaranır. Bu zaman belə problemlərin həlli konstitusiya nəzarəti orqanlarının səlahiyyətinə aid edilir.

Qanunvericiliyin və konstitusiya nəzarətini həyata keçirən orqanların fəaliyyət təcrübəsinin dərin və hərtərəfli təhlili göstərir ki, bu sahədə olduqca fərqli və mühüm vəzifələr həll olunur. Əlbəttə ki, birinci və əsas vəzifə müxtəlif normativ hüquqi aktların konstitusiya və qanunlara uyğunluğunun yoxlanılması, bu sahədə uyğunsuzluqların aşkar edilməsi və aradan qaldırılmasından ibarətdir. İkinci vəzifə konstitusiya əhəmiyyət kəsb edən mübahisəli məsələlərin həlli ilə bağlıdır. Konstitusiya nəzarəti ilə hüquqi dövlət arasında sıx qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Konstitusiya nəzarəti olmadan hüquqi dövlətin mərkəzi prinsipi hüququn (qanunun) aliliyi prinsipi həyata keçirilə bilməz. Qanunların, qanun qüvvəli aktların konstitusiya uyğunluğu məhkəmə tərəfindən yoxlanılmadan hüququn

aliliyi təmin edilə bilməz. Burada konstitusiya nəzarətinin digər mühüm vəzifəsi - hüququn (qanunun) aliliyinin təmin olunması vəzifəsi özünü göstərir.

Konstitusiya nəzarətinin fəaliyyət mexanizmi konstitusiyanın aliliyinin, hüquqi mühafizəsinin və stabilliyinin təmini, konstitusiya ilə təsbit olunmuş demokratik norma və prinsiplərin qorunması, hakimiyyətin müxtəlif qollarının müəyyən edilmiş səlahiyyət balansının təmini, konstitusiya ilə təsbit olunmuş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, hüquq və qanunvericilik (normativ hüquqi aktlar) sistemində mövcud olan ziddiyyətlərin aşkara çıxarılması və aradan qaldırılması məqsədi daşıyır.

РАССУДОК И РАЗУМ В РАЗВИТИИ ЮРИСПРУДЕНЦИИ И ПРАВА В XXI ВЕКЕ

Дамир Шапсугов

*Российская академия народного хозяйства и государственной службы
при Президенте Российской Федерации
shapsugov@yandex.ru*

1. В XXI веке, наконец-то, мы можем наблюдать созданные на протяжении всей истории права и юриспруденции предпосылки для того, чтобы начать реальное осуществление гениального философско-правового вывода Г. Гегеля - «в праве должен человек найти свой разум». Этот вывод опирается прежде всего на учение о рассудке и разуме, созданное усилиями философов и юристов прошлых столетий, а сегодня продолжает развитие в трудах пока еще крайне незначительного числа современных ученых.

2. И. Кант, анализируя историю чистого разума по отношению к методу, пришел к выводу о том, что он находит свое выражение в переходе от догматизма к скептицизму и далее к критицизму, сохраняющему свое научное значение и в современных условиях. В этой концепции содержалось четкое понимание необходимости догматизма как обязательного начального этапа в процессе познания, недопустимости останавливать его на этой стадии, что является характерной чертой юриспруденции, как говорится, «во все века». Было достигнуто понимание неизбежности скептицизма, допускающего обоснованность всех мнений, взглядов о предметах, явлениях, но неспособного продолжить познание, нуждающегося в критицизме, призванном проанализировать полученное знание, подготовить почву для научного исследования, претендующего на познание сущности. Применяя эту концепцию к состоянию современной юриспруденции можно достаточно определенно признать, что она вполне соответствует этапам догматизма и скептицизма, о чем свидетельствует наличие в ней множество различных

типов правопонимания, каждое из которых претендует на статус единственно верного, хотя на самом деле является выражением обособленной разновидности видимости права. К сказанному можно добавить отсутствие в современной юриспруденции концепции научной критики, несмотря на огромный, но необобщенный опыт ее осуществления.

3. Рассудок и разум являются компонентами единого процесса мышления и познания, между которыми не проводится имеющееся различие. Рассудочное мышление состоит из ограничительных понятий, определяющих его содержание. Понятия разума являются обобщающими. Различие между ними обусловлено разграничением объема и содержания понятия. Понятия разума характеризуются большим объемом и уменьшающимся содержанием, поскольку их формулирование предполагает отказ от видовых признаков, непосредственности единичного с нахождением и выделением их родовой общности. В сфере позитивистски понимаемого права это различие можно проиллюстрировать на особенностях детализированного и основанного на принципах юридического регулирования общественных отношений.

4. Понимание разума претерпевало в процессе его познания существенные изменения. Концептуальное его оформление как преимущественно рациональной, замкнутой, логически стройной системы истинного знания сложилось в основном в XIX веке (например, концепция закона политических и правовых учений Б.Н. Чичерина в России). XX век – век осознания ограниченности рационалистического понимания разума, возвращение Души человека как обобщенного выражения его чувственного мира в право и юриспруденцию (концепция абстрактного субъекта права, закрепленная в законодательстве и конкретного живого человека как единственного, действительного субъекта права проф. И.А. Покровского). XXI век – век универсализации права и его познания в юриспруденции, осознания единства всех человеческих ценностей, сформировавшихся во всех сферах человеческой деятельности и сознания, прежде всего в морали, нравственности, религиях, законодательстве и практике их применения, справедливости, равенства и ответственности рассудочно разделенных в нашем сознании, познание общей сущности которых требует перехода к обобщающим понятиям разума, каковыми являются свобода и достоинство человека, определяющие объем понятия права.

Рассудок мыслит существующее, видимое, единичное, познание несуществующего, существующего невидимого, всеобщего подвластно только разуму. XXI век должен войти в историю права и юриспруденции как период передачи всей «догматической юридической рутины» искусственному интеллекту через цифровизацию, системы многофункциональных центров, вплоть до электронного правосудия и голосования, уже опробуемые или даже действующие в различных странах. Человек может, наконец, сосре-

доточиться на творчестве правовой жизни, дающей ощущение свободы и достоинства. Теоретическое обоснование решения этой грандиозной задачи призвана дать юриспруденция в тесном взаимодействии с другими науками. К этому ее обязывает необходимость в праве найти человеческий разум, призванный выявить условия и способы деятельности человека на Земле и в Космосе.

THE RISE OF DIGITAL CONSTITUTIONALISM IN CENTRAL ASIA: A CASE OF “NEW UZBEKISTAN”

Ammar Younas

*Tashkent State University of Law, Uzbekistan
doctorammariyounas@gmail.com*

During the last decade, an exponential growth has been observed in installation of new innovation technologies in public administration institutions in Central Asia. All the Central Asia countries have initiated projects related to digitalization, e-government, cyber security, smart cities, e-commerce, and artificial intelligent management. Post-Communist Central Asia has observed a second paradigm shift from pure socialism to liberty driven economy and now from liberal economy to constitutionalism. This change of heart has resulted primarily from the rise of the information society which has created not only new opportunities but also challenges to fundamental rights and democratic values. Even more importantly, this technological framework driven by liberal ideas has empowered transnational corporations operating in the digital environment to perform quasi-public functions on a global scale.

Central Asia as a whole was suffering from two types of challenges with regard to technological progression in pre-COVID19 era. Citizen oriented challenges included inadequate capacity building and challenges related to the privacy of individuals. The institution-oriented challenges included the vulnerability of data, giving “right to internet” to citizens and cross-border data security compromise. During the COVID 19 period, whole Central Asia and Uzbekistan especially worked on developing procedural laws only. Contrary to this, a very rich substance matter of legal importance was introduced but none of the Central Asian countries worked on developing substantial laws related to them. COVID 19 related technological inventions demanded from legal scholars to work on enacting new substantial laws but it is unfortunate that none of the countries in Central Asia has introduced anything of a great legal importance.

Uzbek president has passed decrees which are very progressive and comprehensive in nature. This is the perfect representation of Uzbek President’s vi-

sion of “New Uzbekistan”. A comparison of presidential decrees can be of China legal progression. China standing at that point of history where any classic philosophical terminology cannot completely comprehend the Chinese version of political and economic system. China has reached to the era of “Ultra-Sinoism”. For our understanding we can say that “New Uzbekistan” and “Ultra-Sinoism” are same at philosophical level. We propose that there is need to formulate laws which are comprehensive to meet the demand of Post-COVID era, contextaul to the Central Asian region and to stay contemporary even if the technology becomes old. We also claim that the Central Asia has entered in the era of Digital Constitutionalism.

SIYASAL SİSTEMLERİN İDARİTEŞKİLATLANMADA ÖN-GÖRDÜĞÜ ANAYASAL YÖNTEMLER

Ender Ethem

Özyeğin Üniversitesi, Türkiye
ethem.atay@ozyegin.edu.tr

Devletler kuruluşlarından itibaren idari örgütlenmelerinde teknik anlamda merkeziyetçilik ve yerinden yönetim modeli (yöntemi) arasında bir modele doğru yönelim göstermişlerdir. Bu seçim veya tercih ilgili ülkenin siyasal sistemine göre farklı yoğunlukta kendisini gösterir. Katı bir merkeziyetçilik anlayışını benimseyen ülkelerde mahalli anlamdaki özgürlük alanının yok sayıldığı ve sistemin yürütme organının tam anlamıyla güdümü altına girmesi ve bu yönelimin dozajının artması halinde de genellikle tek kişinin hakimiyeti söz konusu olmaktadır. Buna karşılık ademi merkeziyetçilik anlayışına ağırlık verilmesi halinde de belirli bir ölçüde demokratik olgunluğa ulaşılması teyit edilip, yetkilerin ve sorumlulukların yukarıdan aşağıya doğru transferinde tereddüt yaşanmadığı genel kabul görmektedir. Bu iki aşırı uçun arasında birçok uygulama modelinin olduğu, ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu kapsamda kamusal erkler son zamanlarda yerinden yönetime doğru eğilimin artıyor olduğu vurgusuyla birlikte merkeziyetçilik ve yerinden yönetim anlamında orta yol bulma gayreti sergilemektedirler.

Merkeziyetçilikte tek bir karar merkezi bütün etkinliklere karar vermektedir. Devlet, idari etkinliklerin tamamından sorumludur. Kamu erklerinin bulunduğu merkez karar alma merkezinin sinir uçlarını bünyesinde toplayıp, şekillendirmiştir. Ancak merkeziyetçiliğin ittiği paradoksal yapı özellikle yapısal ve yerel yaşama atfedilen önem dolayısıyla, bazı sosyolojik gerçeklerle karşı karşı kalır. Katı merkeziyetçiliğin hüküm sürdüğü ülkelerde de merkezi otoritenin kontrolü altında da olsa mahalli toplulukların belirli ölçüdeki hukuki varlığını tanımak zordur. Merkeziyetçiliğin dayanağı gösterilen kamu yararı ve onun somutlaşmış

hali olan kamu hizmetleri ağır bir bürokratik yapı ve işleyişten kaynaklanan sorumluluğun belirlenmesindeki yetersizlik mahalli ihtiyaçların belirlenmesinde ve giderilmesinde oluşturduğu olumsuz gerilim ve uyuşmazlıklar mahalli idarelerin oluşumundaki başlıca etmendir. Bu temel soruna çözüm olmak üzere bir takım öneri ve uygulamalar geliştirilmiş olup, bunlardan ilki merkezi idarenin hiyerarşisine tabi valilere tanınan statünün bir gereği olarak aynı işlevi yerine getiren “çekicinin vurduğu nokta aynı ve fakat sapının kısaltılmasıyla etki artırılmıştır” özdeyişiyle ifade edilen yetki genişliği ikincisi de yerinden yönetim uygulamasıdır.

Yerinden yönetimin yerel hükümet kavramıyla karıştırılması gerekir. İkinci kavram devletin siyasal anlamda örgütlenmesine işaret eder ve bu da federatif yapıyı tanımlar. Yerinden yönetim daha önceden devlet tarafından yürütülmekte olan yetkilerin organları seçimle belirlenen, idari vesayet marifetiyle devletin kontrolü altında bulunmaya devam eden, kendi nam ve hesabına hareket edebilen bir yetki transferinin gerçekleştirildiği bir yönetim modelini ifade eder. Bu kapsamda yerinden yönetimle devletin kontrolü altında olmakla birlikte hukuki anlamda devletten farklı bir kamu tüzel kişiliğini haiz, kendi işlemlerini bizzat kendilerinin yönettikleri, devletin taşra teşkilatından farklı ve onlardan daha geniş yetkilerle donatılmış bir yönetim modelidir. Yerinden yönetim modelinde devletçe tanınan mahalli işlemler ve ihtiyaçlar ihtisaslaşma ilkesine göre belirlenme, tüzel kişiliği haiz olmaya bağlı olarak mahalli işlemlerin bağımsız yönetimi ve mali özerklik mahalli düzeyde yöneticilerin seçimle belirlenmesi olmak üzere üç özelliğin birlikteliği şarttır.

ÇAĞDAŞ HUKUK BİLİMİ ÇERÇEVESİNDE GENEL KAMU HUKUKUNUN KONUMLANDIRILMASI SORUNU

Ali Asker, Deniz Acaray

*Karabük Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Polis Akademisi Başkanlığı
Güvenlik Bilimleri*

*Enstitüsü Ceza Adaleti ABD Öğretim Üyesi, Türkiye
aliasker@karabuk.edu.tr*

Her hangi bir bilimsel çalışma belli araştırma teknik ve metotlarına dayanır. Konunun hangi disiplin veya bilim dalı çerçevesinde inceleneceği söz konusu teknik ve metotların tercihi bakımından son derece önemlidir. Günümüzde, değişik bilim alanlarında yeni dallar ortaya çıkarak çeşitlenmektedir. Bu dallar arasında kurulan ilişki ve etkileşim sayesinde söz konusu bilim alanları zenginlik kazanmaktadır. Bu tür çeşitlenme günümüz hukuk dallarında da gözlemlenmektedir. Zaman geçtikçe, bilimsel-teknolojik, iktisadi, siyasi ve kültürel değişim ve dönüşümlere paralel olarak yeni hukuk dallarının/alt dallarının ortaya çıkması bir taraftan dar

ve uzmanlaşmış yöntemlerle inceleme/çalışma fırsatı sunarken (veya zarureтини gerektirirken) diğer taraftan bu dallar/alt dallar arasında yeni ilişkiler kurulmasını da beraberinde getirmektedir. Aslında bu durum, yüzyıllar boyunca devam eden bir sürecin günümüzdeki hızlı ve yoğun seyriden başka bir şey değildir. Burada ortaya çıkan önemli sorunlardan biri yeni oluşumun sınırlarının belirlenmesi ve “halefi” olduğu yapıyla ne kadar ilişkili olduğunu belirlemektir. Hukuk dalları bağlamında bu tür bir sorunsalın çözümlenmesi pek zor değildir. Fakat hukuk biliminin farklı dalları söz konusu olunca, sosyal bilimlerin farklı dallarıyla aralarındaki sınırların belirlenmesi son derece tartışmalı hale gelmektedir. Hukuk biliminin eski ve köklü dallarından olan Genel Kamu Hukuku bu duruma en iyi örneklerden biridir. Fransızca *Droit Public Général*’den Türkçeye “Umumi Amme Hukuku” olarak çevrilen ve günümüzde Genel Kamu Hukuku olarak adlandırılan bu bilim dalının birçok konusu Siyaset Bilimi, Siyasi Düşünceler Tarihi, Siyaset Sosyolojisi vs. bilim dallarında da yer almaktadır. Bu bilim dalları arasında sıkı bir ilişki, kavram ortaklığı (örn.; siyasal rejim, siyasal sistem, siyasal iktidar, demokrasi, totalitarizm vs.), konu benzerliği olsa da araştırma yöntem ve yaklaşımları elbette farklıdır. Hukuk literatüründe Genel Kamu Hukuku’nun inceleme alanı belirlenirken; geçmişte ve günümüzde toplum çerçevesinde oluşan Devlet, İktidar-Kişi Hak ve Özgürlükleri ve Eşitlik kavramları, birbiriyle yakın ilişkisi açısından ele alınarak, inceleme alanının sınırları ve konuları açıklığa kavuşturulur. Burada bir yanda devlet yapısı ve iktidar olgusu, öte yanda toplum içindeki bireyin yeri, önemi, yetkileri, hak ve özgürlükleri bir bütünün iki parçası olarak ele alınmaktadır. Siyaset Bilimi ise, siyasal iktidar ile ilgili kurumların ve bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, Siyaset Bilimine belirgin bir sınır getirmektedir. Genel Kamu Hukuku ve Siyaset Bilimi dallarının her ikisinin inceleme alanında siyasal iktidar olgusu merkezi konumda olmasına rağmen, değişik şekilde ele alınıp incelenmektedir.

Genel Kamu Hukuku sadece sosyal bilimlerin farklı alanlarıyla değil, aynı zamanda Hukuk Bilimi içinde yer alan bazı alanlarla da konu ve kavram bakımından ciddi benzerlik içermektedir. Bu benzerlikten yola çıkarak, günümüzde Genel Kamu Hukuku’nun aslında bir bilim dalı olarak varlığını devam ettirmesinin mümkün olmadığına, daha doğrusu buna gerek kalmadığına dair görüşler de seslendirilmektedir. Bu bağlamda, bahsi geçen alanlar arasında en fazla Anayasa Hukuku dikkat çekmektedir. Fakat Anayasa Hukuku var olan sorunsalı hukuk normlarına dayanarak çözümlerken, Genel Kamu Hukuku temel ilkeler ve tercihleri esas almaktadır. Genel Kamu Hukuku bir ders olarak bugün de Türkiye’nin hukuk fakülteleri müfredatında yer almaktadır. Dersin içeriği, temel kavramlar, ana hatlarıyla konu başlıkları, derste kullanılacak materyal vs. doğrultusunda yapılacak tercihler de Genel Kamu Hukuku’nun Hukuk Bilimi kapsamında konumlandırılması bakımından önemlidir.

XIX ƏSRDƏ AZƏRBAYCANDA HƏYATA KEÇİRİLƏN AQRAR VƏ KƏNDLİ İSLAHATLARININ SOSIAL-HÜQUQİ MAHIYYƏTİ

Xəyyam İsmayılov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
xayyam-ismail@mail.ru*

Şimali Azərbaycanın Rusiya tərəfindən işğalından sonra burada sosial-iqtisadi həyatda baş verən islahat xarakterli dəyişikliklərin öyrənilməsi və araşdırılması günümüzdə bu sahədə baş verən proseslərin mahiyyətinə dərinlən nəzər salmaq baxımından olduqca aktualdır. Bu baxımdan XIX əsrdə Rusiya imperiyasının hökmranlığının ilk dövrlərindən başlayaraq Azərbaycanda həyata keçirilən aqrar və kəndli islahatları həmin dövrdə cəmiyyətin sosial-siyasi, iqtisadi və hüquqi həyatının müxtəlif sahələrində aparılan islahatlaşma prosesində özünün spesifikliyi və əhəmiyyəti ilə seçilir.

Baxılan dövrdə çarizmin Azərbaycandakı aqrar siyasətini bir neçə mərhələyə ayırmaq olar. Birinci mərhələ Şimali Azərbaycanın Rusiya tərəfindən zəbt olunmasının başa çatmasına qədərki dövrü, ikinci mərhələ 1828-ci ildən başlayaraq XIX əsrin 60-cı illərində olan dövrü, üçüncü mərhələ isə XIX yüzilliyin 60-cı illərindən başlayaraq XX əsrin əvvəllərinə qədər olan dövrü əhatə edir. İşğal prosesinin ilk çağlarından etibarən imperiyanın aqrar siyasəti onun özünün sosial mahiyyətindən irəli gələn mülkədar hökmranlığından bir alət kimi istifadə etməsində, sosial dayaq olaraq yerli feodallara və din xadimlərinə arxalanmasında özünü ifadə edirdi.

Aqrar və kəndli islahatları özündən əvvəlki dövrlərdə bu sahədə mövcud olmuş qaydalara müəyyən mənada nizam gətirmiş oldu. İslahatların ilkin mərhələsində Rusiya imperiyasının hakim dairələrinin ucqarlarda keçirdiyi siyasətin nəticəsi olaraq Azərbaycanda torpaq münasibətləri sferasında toplanılan müsbət təcrübə kənara atılmışdı. Bu da geniş əhali kütlələrinin böyük narazılığına gətirib çıxarmış və nəticədə hakimiyyət dairələrini aqrar sferada, eləcə də kəndlilərin hüquqi statusu ilə bağlı bir sıra yeni qanunlar qəbul etməyə və islahatlar keçirməyə vadar etmişdi.

1846, 1847, 1861, 1866, 1867, 1870-ci illərdə, eləcə də əsrin sonlarında kəndlilərin statusu və torpaq quruluşu ilə bağlı qəbul edilən silsilə qanunların mahiyyətinə nüfuz etdikdə aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar: 1) İmperiyanın hakim dairələri torpaq islahatını həyata keçirərkən, ilk növbədə hakimiyyətin maraqlarından çıxış etməklə, yerli feodallara arxalamağa zəruri hesab etmiş və əvvəllər sənədləşdirilməyən torpaq sahələrini onların mülkiyyəti kimi tanımaq qərarına gəlmişdi; 2) Rusiyada təhkimçilik hüququn ləğv edilməsi Azərbaycan quberniyalarında da kəndlilərin feodallardan şəxsi asılılığının ləğvinə yönəlik tədbirlərin həyata keçirilməsinə rəvac vermiş oldu; 3) Mərkəzi quberniyalardan fərqli olaraq Azər-

baycan quberniyalarındaki kəndlilərə münasibətdə ayrı-seçkiliyin yol verilməsi bu ərazilərdə məskunlaşan çoxsaylı müsəlman əhalinin hüquqi vəziyyətindəki fərqlərə gətirib çıxarmışdı; 4) islahatlar kəndlilərin təbəqələşməsini gücləndirdi və bu amil onları vahid bir sinif olmaq vəziyyətindən uzaqlaşdırdı; 5) Hakimiyyət dairələrinin sosial-iqtisadi sferada həyata keçirdiyi tədbirlər, xüsusən də, kənd icmalarının torpaqdan istifadə qaydalarının tənzimlənməsi, torpaq sahələrinin mərzləşdirilməsinin həyata keçirilməsi, torpaq istifadəçilərinin ödəməli olduğu vergilərin və mükəlləfiyyətlərin həcminin dəqiqləşdirilməsi, torpaqların hərrac yolu ilə satın alınmasının hüquqi əsaslarının yaradılması kimi tədbirlər bir tərəfdən kəndlilərin hüquqi vəziyyətində və torpaq münasibətlərində dəyişiklərin baş verməsini, digər tərəfdən isə aqrar təsərrüfatın xarakterinin dəyişməsini, formalaşmaqda olan burjua münasibətlərinin kənd təsərrüfatına nüfuz etməsini, iri torpaq sahiblərinin təsərrüfatlarında muzzdlu əməyin tətbiqini, kənd təsərrüfatında xırda əmtəə və kapitalist ukladlarının formalaşmasını şərtləndirirdi.

Problemin araşdırılmasında əsas məqsəd mövcud mənbələrlə yanaşı, bir çox arxiv materiallarına da diqqət yetirilməsi, əvvəllərdə bu problemlə əlaqədar ortaya qoyulmuş tarixi-hüquqi yanaşmaların da nəzərə alınması ilə ümumiləşdirilmələrin və yeni dəyərləndirmələrin aparılmasıdır.

SEÇKİLƏRİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNİN HÜQUQİ TƏNZİMİ MƏSƏLƏLƏRİ

Elşad Nəsirov

*DTX-nin Heydər Əliyev adına Akademiyası, Azərbaycan
elshad_nasirov@yahoo.com*

Seçki hüquq institutu üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən və seçkilərin nəticələrinə bilavasitə təsir göstərə bilən faktorlardan birini də seçkilərin maliyyələşdirilməsi məsələsi təşkil edir. Lakin Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin əsas anlayışları nəzərdə tutan 1-ci maddəsində seçkilərin və ya seçki kampaniyasının maliyyələşdirilməsinə konkret anlayış verilmir. Hüquq ədəbiyyatında isə müəlliflər tərəfindən verilən anlayışlar fərqli xarakter kəsb etməklə yanaşı, həm də əksər hallarda qüsurly olub, məsələnin mahiyyətini tam əhatə etmir. Bəzi müəlliflər tərəfindən seçkilərin maliyyələşdirilməsi bütövlükdə seçki prosesinin, o cümlədən ayrı-ayrı seçki hərəkətlərinin həyata keçirilməsinin maddi təminatı məqsədilə pul vəsaitlərinin toplanması, bölüşdürülməsi və istifadəsi ilə bağlı münasibətləri tənzim edən seçki hüquq institutu kimi xarakterizə edilir.

Seçki kampaniyasının maliyyələşdirilməsinə münasibətdə beynəlxalq praktikanın təhlili onu qeyd etməyə əsas verir ki, bu istiqamətdə iki yanaşma mövcuddur. Birincisi, bu siyasi partiyalara dövlət tərəfindən, seçkilərin keçirilib-keçi-

rilməməsindən asılı olmayaraq, onların gündəlik fəaliyyətinə dəstək olmaq üçün hər il müntəzəm olaraq maliyyə yardımının göstərilməsində ifadə olunur. Belə dövlətlərə misal olaraq Almaniyani, Türkiyəni göstərmək olar. İkincisi, buna alternativ olaraq, partiyaların və namizədlərin seçki kampaniyasında ehtiyaclarına hesablanmış xərclərinin ödənilməsi üçün birbaşa dövlət vəsaitlərinin ayrılması qaydası mövcuddur ki, belə dövlətlərə Kanadanı aid etmək olar. Lakin bir məsələni də qeyd etmək lazımdır ki, hər bir halda seçkilərin bütövlükdə təşkil olunmasının, seçki orqanlarının fəaliyyətinin təmin edilməsinin, müxtəlif seçki hərəkətlərinin həyata keçirilməsinin büdcə vəsaiti hesabına maliyyələşdirilməsi ilə yanaşı, namizədlərin və siyasi partiyaların seçki prosesində iştirakı və seçkiqabağı təşviqat kampaniyası zamanı fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün onların şəxsi vəsaiti və könüllü ianələrdən də istifadə olunması əksər dövlətlərin seçki qanunvericiliyi tərəfindən təxminən eyni qaydada tənzim olunur.

Bütövlükdə dövlətlərin əksəriyyətində seçkilərə əhəmiyyətli dərəcədə maliyyə xərclərinin ayrılması hamılıqla qəbul olunur. Lakin aydınlaşdırılması zəruri olan bir sıra suallar meydana çıxır: seçkilərə ayrılan maliyyə xərclərinin inkişaf tempini məhdudlaşdırmaq üçün əhəmiyyətli tədbirlər görülmə biləmi? Seçkilərin maliyyələşdirilməsindən kommersiya məqsədləri üçün istifadə olunmasının qarşısının alınması mümkündürmü? Seçkilərin, o cümlədən seçki prosesinin subyektivi olan siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinin, bu maliyyələşmənin maksimum dərəcədə şəffaflığının və seçki kampaniyasının maliyyələşdirilməsi zamanı yalnız leqal maliyyə vəsaitlərindən istifadə olunmasının real hüquqi vasitələrlə tənzimlənməsi mümkündürmü? Namizədlərin və siyasi partiyaların seçki fondunun və bu fonda ödənilən könüllü ianələrin maksimal məbləğnin müəyyən olunması ilə yanaşı, bu prosesin şəffaflığının təmin edilməsi üçün hansı hüquqi mexanizmlərdən istifadə oluna bilər?

Odur ki, bu və ya ya araşdırılan problemlə bağlı digər suallara cavab vermək üçün məqalədə tədqiqatın əsas obyektini müxtəlif dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin və seçki təcrübəsinin araşdırılması, seçki prosesinin maliyyələşdirilməsinin həm dövlət və həm də namizədlər, habelə namizədləri irəli sürən siyasi qüvvələr tərəfindən həyata keçirilməsinin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, məqsədini isə qabaqcıl təcrübədən istifadə etməklə seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi üçün səmərəli təkliflərin hazırlanması təşkil edir.

ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО АЗЕРБАЙДЖАНА И УКРАИНЫ (1918-2021 гг.)

Сергей Адамович

*Прикарпатский национальный университет
имени В. Стефаника, Украина
sergey.adamovych@pnu.edu.ua*

Становление государственности в Азербайджанской Демократической Республике и Украинском государстве происходило в условиях распада Российской империи. Уже в июле 1918 г. генеральным консулом в Баку был назначен по совместительству генеральный консул в Грузии Алексей Кулинский. Азербайджанцы 10 октября 1918 г. создали в г. Киев Комиссариат Азербайджана в Украине во главе с Джелилем Садыковым, который временно брал на себя обязательство осуществлять защиту интересов граждан Азербайджана и был признан гетманским правительством.

В период Украинской Народной Республики 8 февраля 1919 г. в Азербайджан прибыл полномочный представитель Украины на Кавказе Иван Красковский, передавший верительные грамоты Министру иностранных дел Фатали Хану Хойскому. Также был назначен новый генеральный консул с полномочиями на представительство в Азербайджане – Алексей Кулинский, чьи полномочия признаны Азербайджаном 5 августа 1919 г. Кроме того, в Азербайджане работал с 8 октября 1919 г. почетный вице-консул – председатель Украинского совета в Баку А. Головань. Назначенный 1 ноября 1918 г. Юсиф Везир Чеменземинли не приступил к исполнению обязанностей посла в Украине и эти полномочия выполнял Комиссариат Азербайджана в Украине.

На международной арене Азербайджан и Украина 17 июня 1919 совместно протестовали против попыток возобновить Российскую империю на Парижской мирной конференции. Протокол о намерении заключить договор между Азербайджанской Демократической Республикой и УНР был подписан представителями эмигрантских правительств в Стамбуле 28 ноября 1921 г. Покоренные большевиками республики в декабре 1921 г. пытались заключить политический договор и обменяться дипломатическими представительствами. В начале 1920-х годов послом Азербайджана в Украине был назначен Абдул-Али Таир-оглы, в Харькове функционировало азербайджанское торговое представительство, а в Баку продолжили деятельность хозяйственные представительства УССР. С новой силой сотрудничество между государствами развернулось с распадом СССР. Азербайджан признал независимость Украины 6 февраля 1992 г. 5 мая 1996 г. Украина открыла Посольство Украины в Азербайджане, а Азербайджан открыл в Киеве 12 марта 1997 г.

По состоянию на июнь 2021 г. между Украиной и Азербайджаном было подписано 141 международное соглашение (64 межгосударственных и межправительственных, 41 межведомственных, 14 политических и 20 других документов). Базовыми документами между Украиной и Азербайджаном являются Договор о дружбе и сотрудничестве от 09.12.1992 г. и Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве от 16.03.2000 г., определяющие направления, формы и методы сотрудничества между государствами. Декларация о дружбе и стратегическом партнерстве между Украиной и Азербайджанской республикой от 22.05.2008 г. определяет уровень сотрудничества между государствами как стратегический.

Важными договорно-правовыми актами являются: Договор об экономическом сотрудничестве, соглашения о воздушном сообщении, о сотрудничестве в таможенных делах, военно-техническое, научно-техническое сотрудничество, сотрудничество в области туризма, связи, о взаимном признании и эквивалентности документов об образовании и ученых званиях, молодежной политики и спорте, безвизовые поездки граждан, принципы сотрудничества в нефтяной отрасли, о сотрудничестве в области культуры и искусства, сотрудничестве в области образования.

Украина и Азербайджан активно взаимодействуют в межгосударственном объединении ГУАМ. Кроме того, уровень партнерства между государствами определяется тем, что Украина и Азербайджанская республика взаимно уважают и поддерживают территориальную целостность стран в международно-признанных границах. Так, Украина признала неправомерным так называемый «референдум» в Нагорном Карабахе от 20 февраля 2017 г. Азербайджанская сторона заявляет о непризнании временной оккупации Крыма.

CORRELATION OF LEGAL VALUES AND LEGAL INTERESTS IN THE LEGAL POLICY OF THE STATE AT THE PRESENT STAGE

Konstantin Gavryushkin

*East Siberian Institute of the Ministry
of Internal Affairs of the Russian Federation
Kiren1996@mail.ru*

The mechanism of legal regulation is one of the most important elements of the activities carried out by the state. The most important of its initial elements is goal-setting, which is subdivided into external goals (in-teraction with other countries and the development of relations in the in-ternational arena) and internal "legal goals", enshrined, in particular, in the Constitution of the Russian

Federation, laws and other regulatory legal acts. In turn, legal goals are based on the basic interests of the population, which the state is obliged to protect.

Legal policy, being a systemic activity of state and municipal bodies, is an element of the system of legal knowledge that organize, streamline, strengthen, develop and have a positive impact on each of the spheres of public life of the population. It should be noted that the special significance and the main role in the legal policy of the state is played by its representative bodies, which determine the strategy for the development of the state, means and methods of achieving the set goals.

The fundamental and primary element of legal policy is a legal goal, which allows you to determine the main direction of political activity, identify tasks, and identify its determinants. A correctly set goal of the state's legal policy is a guarantee of positive law-making and law enforcement activities, which has an impact on the favorable development of the life of society.

State bodies, implementing legal regulation, set themselves a whole range of legal goals, which should educate the population in an understanding of legal reality, as well as a positive attitude towards the legal policy of the state and law in general. It is assumed that one of the fundamental legal goals, considered in the context of legal regulation, is the education in society of a complex of «legal values», which in turn are formed on the basis of the interests of society.

Speaking about the nature of «legal goals» and «legal interests», it should be noted that goals and interests, as a phenomenon of legal culture, are a fundamental element of the structure of society. Note that the interests of citizens have changed throughout the history of the state, and in different historical periods, they have undergone a number of changes.

At the present stage, the level of legal policy has reached a high level. Availability In many legal acts, which are the main regulatory regulators of law in the state, the category of legal interests of society is affected. This suggests that the interests of citizens are the basis and support in the implementation of the law-making process. So most of the world powers set themselves one of the main legal goals - the protection of the legal interests of citizens, which is a positive forecast of the future for the people and the state as a whole.

ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Евгений Скорых

*Восточно-Сибирский институт МВД России
zheniark@gmail.com*

Правоохранительная деятельность государства — это деятельность государства, осуществляемая с целью охраны права специально уполномоченными органами, правоохранительными органами, путем применения юридических мер воздействия в соответствии с законом и при неуклонном соблюдении установленного им порядка.

В настоящее время понятие «правоохранительные органы» является предметом споров в современной юридической литературе. Законодательного определения данного термина во многих государствах нет, в том числе и в Российской Федерации, все же анализируя юридическую литературу можно под понятием «правоохранительных органов» понимать все специально уполномоченные государством органы, у которых основной функцией является охрана законности и правопорядка, защита прав и свобод человека, противодействие преступности.

Признаками правоохранительных органов будут:

1: В соответствии с законом они уполномочены на свою деятельность (Федеральный закон Российской Федерации «О полиции», «О следственном комитете Российской Федерации» и другие).

2. Правовая регламентация деятельности на основе существующих правил и процедур, нарушение которых приводит к ответственности: уголовной, административной, дисциплинарной (Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях и др.).

3. Персонал, проходящий службу в правоохранительных органах, имеет определённые профессиональные навыки, при осуществлении своей деятельности уполномочен применять в соответствии с законом меры государственного принуждения к тем лицам, которые допустили правонарушения.

4. Решения правоохранительных органов обязательны к исполнению всеми лицами, если они законны и обоснованы.

Правоохранительные органы можно разделить на государственные правоохранительные органы: суды, прокуратура, органы внутренних дел, органы юстиции, органы обеспечения безопасности, таможенные органы, налоговые органы и другие. Стоит учесть, что в последнее время часть правоведов не относит суды к правоохранительным органам; негосудар-

ственные правоохранительные органы: адвокатура, частные детективные и охранные предприятия, третейские суды и другие. Стоит отметить, как пример, нотариальная деятельность может быть как частная, так и государственная.

К основным функциям правоохранительных органов следует отнести: конституционный контроль (В Российской Федерации Конституционный Суд Российской Федерации), осуществление правосудия (В Российской Федерации суды Российской Федерации), прокурорский надзор (В Российской Федерации Прокуратура Российской Федерации), расследование преступлений (В Российской Федерации Следственный комитет, Федеральная служба безопасности, Министерство внутренних дел), обеспечение безопасности (Федеральная служба безопасности, Министерство внутренних дел), исполнение решений (Федеральная служба судебных приставов), оперативно-розыскная деятельность (Федеральная служба безопасности, Министерство внутренних дел, Федеральная служба исполнения наказания и др.), охрана общественного порядка (Росгвардия, Министерство внутренних дел), юридическая помощь, профилактическая деятельность. Правоохранительные органы государств могут осуществлять как одну, так и множество функций, так в Российской Федерации конституционный контроль осуществляет только Конституционный суд, Министерство внутренних дел осуществляет оперативно-розыскную деятельность, осуществляет расследование преступлений, осуществляет охрану общественного порядка и другие, а оперативно-розыскной деятельностью в настоящее время могут заниматься шесть государственных органов.

Все функции правоохранительных органов между собой взаимосвязаны. Они могут следовать последовательно (как пример, при осуществлении расследования), либо реализовываться одновременно (как пример, при осуществлении обвинения, защиты и правосудия при судебном разбирательстве). В уголовном судопроизводстве часть функций может осуществляться не правоохранительными органами (подсудимым по отношению к себе – функцию защиты, потерпевшим по отношению к подсудимому – функцию обвинения). Функции правоохранительных органов закрепляются законодательно, законодательно определяются средства и процедуры реализации возложенных функций.

Правоохранительная деятельность государства обеспечивается посредством деятельности правоохранительных органов государства, направлена на защиту прав и свобод человека и гражданина, поддержание правопорядка и законности.

RƏQƏMSAL CƏMIYYƏTDƏ DEMOKRATIYA ÜÇÜN PROBLEMLƏR

Ramil Aslanov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
aslanovram@list.ru*

Müasir cəmiyyətdə demokratiya üçün problemlər ənənəvi problemlərdən qaynaqlansa da, yeni problemlər də meydana gəlmişdir ki, burada bərbərsizlik xüsusi qeyd olunmalıdır. Əhalinin əksəriyyətinin səmərəli sosial qruplar şəklində təşkilatlanma qabiliyyətinin olmadığı davamlı sosial-iqtisadi bərabərsizlik demokratik uğurun sosial əsaslarını sarsıdır. Bərabərsizliyin kritik səviyyəsinə yaxınlaşdıqca demokratik vəziyyətin nəticəsi daha aydın görünür ki, bu da bərabərsizliyin demokratiyaların uğurlu fəaliyyətinə mahiyyət etibarilə maneə olduğunu bir daha təsdiq edir. Rəqəmsal demokratiya üçün yalnız ənənəvi cəmiyyətdə hökm sürən bərabərsizlikdən deyil, həmçinin rəqəmsal bərabərsizliyin yaratdığı çətinliklərdən danışmaq lazımdır. Məhz ona görə də rəqəmsal bərabərsizliyin aradan qaldırılması bəşəriyyət qarşısında dayanan ən vacib vəzifələrdən biri hesab olunur. Çünki bu, nəticə etibarilə, ənənəvi cəmiyyətin problemlərini də “sıfıra” endirmiş olacaqdır.

Daha ciddi problem kimi insanların həm siyasi, həm də informasiya sferasında savadsızlığını qeyd edə bilərik. Bir çox tədqiqatçılar demokratiyanın yaradılmasında ən böyük problemin müvafiq qurumların mövcudluğu deyil, vətəndaşların özünüdərk etmə səviyyəsinin olduğunu qeyd edirlər. Bu problemin aradan qaldırılması milli səviyyədə maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması ilə mümkün ola bilər.

İKT-nin təsirinə ilə daha da inkişaf edən qloballaşma özü də demokratiya üçün çətinliklər yaradır. Hal-hazırda “qlobal demokratikləşmə” fenomeninin mənfi təsirlərini aradan qaldırmaq üçün “qlobal demokratikləşməni” dünyanın siyasi xəritəsinin unifikasiyası kimi deyil, demokratiyanın şaxələndirilməsi, demokratik inkişaf variantlarının genişləndirilməsi kimi dəyərləndirmək lazımdır. Təsadüfi deyil ki, UNESCO da qlobal informasiya cəmiyyəti ilə müqayisədə bilik cəmiyyətlərinə daha çox üstünlük verir.

Demokratik təsisatların səmərəliliyi və davamlılığı daha çox onların sosial yönümlülüyündən və əhalinin geniş təbəqələrinin mənafeyinə uyğun sosial siyasəti həyata keçirmək bacarığından asılıdır. Bununla belə, az sayda dövlətlər vardır ki, orada demokratiya sosial siyasətlə sıx bağlıdır və onunla tandemdə fəaliyyət göstərir. Sosial dövlət dedikdə, inkişaf etmiş, sosial ədalət təmin olunmuş, maddi sərvətlər, nemətlər, istehsal resursları qanun daxilində hamıya əlyətər olan və hər bir vətəndaşın layiqli həyat şəraiti əldə etməsinə təminat verən hüquqi, demokratik, müasir ictimai-siyasi sistem başa düşülür. Məhz sosial məsələlərə az diqqət ayrıl-

ması müasir demokratiyanın əsas problemlərindən biridir. Əslində bu problem dolayı ilə elektron iştirakçılıq səviyyəsinin də aşağı düşməsinə səbəb olur. Ona görə də milli informasiya siyasətlərində sosial istiqamətə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Rəqəmsal demokratiya üçün mövcud olan problemlərdən biri də əhalinin, müxtəlif sosial qrupların və institutların dövlətdən uzaqlaşdırılması hesab oluna bilər. Təbii ki, bu problemin əsasında ənənəvi cəmiyyətdə hökm sürən dövlətə etibarsızlıq, etimadın olmamasından irəli gələn hüquqi, iqtisadi və siyasi cəhətdən həqiqi “yadlaşma” dayanır. Ona görə də rəqəmsallaşma nə qədər yüksək səviyyədə inkişaf edərsə belə, vətəndaş cəmiyyəti ilə hakimiyyət arasında sağlam, qarşılıqlı münasibətlərin qurulması demokratik institutların inkişafı üçün zəruri şərtədir. İctimai müstəvidə ictimai rəy formalaşır, ictimai-siyasi problemlərin müzakirəsi aparılır, ictimai maraqların həyata keçirilməsi nəticəsində cəmiyyətin hakimiyyətə təsiri təmin edilir. Belə ki, insan özünü heç olmasa yerli özünüidarə səviyyəsində problemlərin həllinə təsir edən qüvvə kimi hiss etməyə nə qədər uğurlu demokratik cəmiyyətdən danışmaq qeyri-mümkündür. Qeyd olunan problemlərin aradan qaldırılması məqsədlə məhz İKT-dən istifadə etməklə cəmiyyətin iştirakçılıq səviyyəsini artırmaq, eləcə də ayrı-ayrı fərdlərin dövlətə etimadını yüksəltmək mümkündür.

ƏCNƏBİLƏRİN HÜQUQİ VƏZİYYƏTİNİN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Mehdi Abdullayev

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası, Azərbaycan
abdullayev@rambler.ru*

Dövlətlərin insan hüquqları sahəsində əsas öhdəliklərindən biri onların ərazisində yaşayan bütün şəxslərin əsas insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsidir. Beləliklə də, “hər kəs”, “hamı”, “hər bir insan” şəxslər dairəsində dövlətin öz vətəndaşları ilə bərabər, əcnəbilər də xüsusi yer tutur. Bu isə hüquqi tənzimətin səmərəli və çevik formada həyata keçirilməsini tələb edir.

Əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin əsas xüsusiyyətlərinin təhlili zamanı insan hüquqları sahəsində qəbul edilmiş mühüm beynəlxalq müqavilələr əsas götürülməlidir. Əsas insan hüquq və azadlıqlarının hamıya və ya hər kəsə aid edilməsi bu hüquqların birbaşa olaraq əcnəbilərə də aid edilməsini şərtləndirmişdir. Bu zaman insan hüquqları sahəsində qəbul edilmiş ümumi beynəlxalq sənədlərlə (məsələn, 1966-cı il tarixli beynəlxalq paktlar, 1950-ci il tarixli Avropa Konvensiyası və s.) yanaşı, xüsusi sənədlər (Yaşadıqları dövlətin vətəndaşı olmayan şəxslərə münasibətdə insan hüquqları haqqında 1985-ci il tarixli Bəyannamə və s.) də

mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmin beynəlxalq sənədlərlə bu sahədə dövlətlərin öhdəlikləri bilavasitə əcnəbilərin hüquqlarının təmin edilməsi sferasını da tam şəkildə əhatə edir.

Əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin tənzim edilməsində dövlətdaxili normativ-hüquqi aktların əhəmiyyəti də çox böyükdür. Hələ də bu sahədə tənzimləmədə dövlətdaxili hüquq əsas yeri tutur. Belə ki, əcnəbilərin dövlətin ərazisinə daxil olması qaydaları, o cümlədən şərtləri və s. dövlətlərin suveren bərabərliyi prinsipi ilə birbaşa bağlıdır. Dövlətin əcnəbini öz ərazisinə buraxması barədə hər hansı bir beynəlxalq öhdəliyi yoxdur. Bu istiqamətdə 1 avqust 2013-cü il tarixdə qüvvəyə minən Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsində əcnəbilərlə bağlı bütün məsələlər tənzim edilmişdir. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikasının praktikasında bu sferada bir sıra digər normativ-hüquqi aktlar da qəbul edilmişdir ki, bu da bilavasitə tənzimləmənin daha səmərəliliyinə istiqamətlənmişdir.

Əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin tənzimlənməsində bu sahədə spesifik prinsiplər xüsusi yer tutur. Tənzimləmə və əlaqələndirmə isə bu istiqamətdə aparılmalıdır: beynəlxalq hüququn əsas, ümumtanınmış prinsipləri → insan hüquqları sahəsində prinsiplər → əcnəbilərin hüquqi vəziyyətini tənzim edən spesifik prinsiplər.

Hüquq ədəbiyyatında insan hüquqları sferasında, o cümlədən əcnəbilərin hüquqi statusu ilə əlaqədar qəbul edilmiş mühüm beynəlxalq hüquq normalarının təhlili ilə əcnəbilərin hüquqi statusunu tənzim edən bir sıra spesifik prinsiplər fərqləndirilir. Məsələn, əcnəbilərə insan hüquqları sahəsində əsas beynəlxalq sənədlərin müddəalarının birbaşa şamil edilməsi prinsipi; əcnəbilərin müəyyən dövlətdən kollektiv çıxarılmasının qarşısının alınması prinsipi; vətəndaşsızlıq hallarının tam şəkildə azaldılması və vətəndaşlığın əldə olunmasının sadələşdirilməsi prinsipi; əcnəbilərin diplomatik müdafiə edilməsi prinsipi; əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin müəyyən edilməsində dövlətlərarası qarşılıqlılıq prinsipi; əcnəbilərə milli və daha əlverişli rejimin verilməsi prinsipi; sığınacaq hüququ prinsipi; və s.

Əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin tənzimlənməsində əsas amillərdən biri də bu sahədə beynəlxalq və milli hüquq normaları arasında qarşılıqlı əlaqə münasibətlərinin tənzimlənməsidir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 10, 12, 148 və 151-ci maddələrində ümumi yanaşmalar olsa da, xüsusi qanunvericilik aktlarında da üstünlük beynəlxalq hüquq normalarına verilmişdir. Bu isə dövlətimizin beynəlxalq inteqrasiya yönümlü siyasətinə tam uyğundur.

Əcnəbilərin hüquqi vəziyyətinin tənzimlənməsində universal və regional beynəlxalq müqavilələrlə yanaşı, ikitərəfli beynəlxalq müqavilələr də əhəmiyyətli rol oynayır. Azərbaycan Respublikası praktikasında bu sahədə əhəmiyyətli dərəcədə ikitərəfli beynəlxalq müqavilə praktikası formalaşmışdır. Digər dövlətlər praktikasında da bu sahədə ikitərəfli müqavilələr xüsusi yer tutur.

Bu istiqamətdə digər bir hal milli qanunvericiliyin inkişafıdır. Azərbaycan Respublikası bu istiqamətdə də əhəmiyyətli addımlar atmışdır. Məsələn, yeni Miqrasiya Məcəlləsinin qəbul edilməsi ilə bu sahədə tənzimləmə də xeyli dərəcədə təkmilləşdirilmişdir.

MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYƏ TƏHDİDLƏR VƏ ONLARLA MÜBARİZƏYƏ DAİR BƏZİ AKTUAL MƏSƏLƏLƏR

Elbay Nəbiyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
nebiyevbay@gmail.com*

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi əsasında milli təhlükəsizlik kontekstində təhlükələr (təhdidlər) araşdırılır, onların qarşısının alınması, aşkarlanması və üzə çıxarılmasında əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin (bundan sonra - ƏAF) rolu göstərilir. Sözün geniş mənasında təhlükəsizliyin təmin olunması təhlükələrin (təhdidlərin) vaxtında aşkarlanması və qarşısının alınmasından çox asılı olduğu xüsusi olaraq vurğulanır. Müəyyən mənada təhlükə və təhdid terminləri üst-üstə düşdüyündən sonuncunun mötərizədə göstərilməsini məqsədə müvafiqdir.

Belə təhlükələrlə (təhdidlərlə) mübarizədə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin üzərinə böyük və məsuliyyətli vəzifələr qoyulur. Əslində insanın, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması bu fəaliyyət növünün təbiəti və mahiyyətindən irəli gəlir və “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının 28 oktyabr 1999-cu il 728-IQ sayılı Qanununun vəzifələrində (1-ci maddəsinin III hissəsində) öz əksini tapmışdır.

Belə vəzifələrdən biri hazırlanan və törədilən cinayətlərin qarşısının alınmasıdır. İctimai təhlükəli əməl kimi cinayətlərin təsnifatı ƏAF-ın növlərini (cinayət axtarışını, siyasi axtarışı) şərtləndirir. Fikrimizcə, cinayətlərin qarşısının alınması təhlükə (təhdid) yarandığı zamandan onunla mübarizəni özündə ehtiva edir. Bu baxımdan belə halları, sözün dəqiq mənasında, hüquqi cəhətdən artıq yaranmış olduğu və açıq-aşkar nəzərə çarpan təhlükələrdən (təhdidlərdən) fərqləndirmək üçün “təhlükəöncəsi” və ya “təhdidöncəsi” terminlərdən istifadə etmək olar. Lakin belə halların konkret və real təhlükələrə (təhdidlərə) keçməsi ehtimalı olmalıdır.

Mahiyyət etibarlı ilə ƏAF seqmenti kontekstində “təhlükə” və “təhdid” terminlərinin araşdırılması əslində milli təhlükəsizliyi təmin etmək vəzifəsinin yerinə yetirilməsi vəzifəsi ilə uzlaşır. Bu xüsusda təhlükələri (təhdidləri) müxtəlif meyarlar (təhlükələrin ehtimalılıq dərəcəsinə görə potensial və real, hansı maraqlara (münasibətlərə) qəsd etməsindən asılı olaraq daxili və xarici, açıq (vizual olaraq görünən) və gizli (latent), ictimai həyatın sferalarından asılı olaraq siyasi, iqtisadi, hərbi və s. üzrə təsnifləşdirmək olar. Meyarların müxtəlifliyinə rəğmən təhlükələrin (təhdidlərin) kəsişməsi və çulğalaşması da mümkündür.

Hər bir ağır cinayətin mühüm elementi onun ciddi təhlükə kəsb etməklə və ya təhdid yaratmaqla insana, cəmiyyətə və dövlətə böyük zərər vurması təhlükəsidir. Belə təhlükələri (təhdidləri) vaxtında müəyyən etməklə qanunvericiliklə mühafizə olunan obyektlərə vurula biləcək zərərin qarşısını almaq və ya bu zərəri minimuma endirmək mümkündür. Bu baxımdan milli təhlükəsizliyin təmin olun-

masına yönəlik qanunvericilik (cinayət qanunvericiliyi, “Milli təhlükəsizlik haqqında” AR-nın Qanunu, “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” AR-nın Qanunu və s.) və təcrübə təhlükələri (təhdidləri) potensial və real təhlükələrə (təhdidlərə) bölməyə əsas verir. Bir qayda olaraq, ağır və xüsusi ilə ağır cinayətlərdə potensial təhlükə (təhdid) ilə real təhlükə (təhdid) arasında müəyyən məsafə mövcud olur. Bu zaman kəsiyindən səmərəli istifadə etməklə potensial təhlükənin (təhdidin) real təhlükəyə (təhdidə) keçməsinin qarşısı alınır.

Cəmiyyət və dövlət üçün təhlükə (təhdid) kəsb edən təşkilatın (qruplaşmanın) yaradılması ilə insanlar həmin təşkilata cəlb olunmaqla ağır cinayətlər törədə bilərlər. Məs., “Yatan özək” (“Yatan qruplaşma”) kimi məlum olan terror təşkilatı və ya sekta passiv vəziyyətdə olur və bu baxımdan potensial təhlükə kəsb edir, lakin lazımı tapşırıq aldığı andan qruplaşma aktivləşərək hazırlıq hərəkətlərinə keçir. Bu anlamda cinayətkar qrupun “Yatan özəyi” təhlükə mənbəyi kimi də qiymətləndirilə bilər.

Yatan terror özəklərinə müxtəlif dövlətlərdə rast gəlinir. Onlardan düşmən və ya dost olmayan dövlətlər terror aktları törətmək, cəmiyyətdə gərginlik yaratmaq, hakimiyyəti dəyişmək və s. məqsədlər üçün istifadə oluna bilər. Bu qəbildən olan təşkilatlar, o cümlədən ekstremist təşkilatlar dövlət tərəfindən qadağan olunur. Belə qruplaşmanı “təhlükəəncəsi” halda, yəni başlanğıcında aşkar edib əməliyyat-profilaktik qaydada nəzarətə götürüb, lazımı anda zərərsizləşdirməklə ağır cinayətlərin qarşısı alınır.

HÜQUQİ KOLLİZİYALARIN YARANMA SƏBƏBLƏRİ

Zaur Əzimov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
phd_82@hotmail.com*

Hüquqi kolliziyaların həlli hüququn sosial dəyərliliyinin təminatına yönəlmişdir. Hüquq münasibətlərinin daima dəyişkənliyi obyektiv olaraq hüquqi kolliziyaların meydana gəlməsinə səbəb olur və hüquqyaratma və hüquqtətbiqi fəaliyyətdə onların həllini zəruri edir. Bu fəaliyyətin effektivliyi üçün hüquqi kolliziyaların həlli və onun səbəbləri birlikdə araşdırılmalı və təhlil edilməlidir.

Hüquq sisteminin müntəzəm fəaliyyətinə mane olan hüquqi kolliziyalar vətəndaşların hüquqlarına xələl gətirir, hüquqi tənzimləmənin effektivliyinə və qanunçuluğun vəziyyətinə mənfi təsir göstərir. Bu baxımdan hüquqi kolliziyaları hansı səbəblərdən yarandığını və onların aradan qaldırılması məsələsini araşdırmaq mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hüquqi kolliziyaların səbəbləri onun yaranmasını rəvac verən, onun baş verməsinə gətirib çıxaran şərtlərin məcmusudur. Elmi ədəbiyyatda hüquqi kolliziyaların səbəbləri 1) Obyektiv və 2) Subyektiv səbəblərə

bölmür. Hüquqi kolliziyaların səbəbləri barədə pozitivizm və sosioloji nəzəriyyənin özünəməxsus izahları vardır. Hər iki nəzəriyyə kolliziyalara hüququn mahiyyəti ilə bağlı özünün baxış bucağına uyğun olaraq yanaşma sərgiləyir. Xüsusən nəzərə alsaq ki, sosioloji nəzəriyyə hüququn məqsədini insanlar arasındakı mübahisələri həll etməkdə görür, bu baxımdan onun məsələ ilə bağlı yanaşması diqqəti cəlb edir. Hüquqi kolliziyaların yuxarıdakı bölgüsündə subyektiv səbəblərlə bağlı bölgü pozitivizmin, obyektiv səbəblərlə əlaqədar olanı isə sosioloji nəzəriyyənin mahiyyətinə və yanaşmasına uyğun gəlir. Pozitivizm hüquq normasını tələb olunan qayda kimi, sosioloji nəzəriyyəsi isə mövcud qayda kimi nəzərdən keçirir.

Pozitivizmin hüququ dövlətin əmri, göstərişi kimi nəzərdən keçirən istiqamətinin əsas ideyası hüququn mənbəyini dövlətin iradəsi kimi xarakterizə edir və buna görə də kolliziyaları tələb olunan qayda kimi formal müəyyən normalarda axtarır və buna uyğun olaraq kolliziyaları normada mövcud olan qüsurları kimi qiymətləndirir. Heç şübhəsiz ki, tələb olunan qayda kimi ən mükəmməl şəkildə təsbit edildikdə belə, kolliziyaların yaranmasının qarşısını almaq mümkün deyildir.

Sosioloji nəzəriyyə hüququ sosial özünüidarəetmə prosesinin nəticəsində təbii surətdə yaranan sosial fakt, xüsusi sosial təzahür olaraq nəzərdən keçirməsi və onun konkret şəxslərin davranışında təzahür etdiyini müdafiə etdiyi üçün hüquqi kolliziyaların səbəblərini ilk növbədə ictimai münasibətlərlə izah edirlər. Pozitivizm hüquqi kolliziyalara normayaratma prosesində yaranan məsələ kimi yanaşdığı üçün onun daha çox hüquqyaratma prosesində yaranan səbəblərinə diqqət ayırır, sosioloji nəzəriyyə isə hüququn anlayışına dair yanaşmasına uyğun olaraq hüququn realizəsi prosesində yaranan və aradan qadırılması zəruri olan bir problem kimi görür və onun səbəblərini bu istiqamətdə izah edir. Hər iki halda kolliziyaların aradan qalırılması hüququn tətbiqi ilə bağlı olan bir problemdir və ən zəruri olan odur ki, belə vəziyyətlərin həlli üçün müvafiq vasitə və üsulların işlək mexanizmi mövcud olsun.

Məqalədə hüquqi kolliziyaların milli hüquq sistemində ayrı-ayrı aspektləri nəzərə alınmaqla onun səbəbləri, bununla bağlı müxtəlif nəzəriyyələrin mövqeləri araşdırılır. Məsələ ilə bağlı elmi ədəbiyyatda mövcud olan elmi mübahisələri diqqət ayrılır.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ТЕОРИИ ЕСТЕСТВЕННОГО ПРАВА

Лейла Алиева

Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
aliyeva.leyla@hotmail.com

Исторически сложилось так, что стандартный аргумент юристов – сторонников естественного права заключался в том, что закон является выражением практического разума и что практический разум регулируется мо-

ральными принципами, так что законы, не содержащие определённого морального содержания, не являются настоящими законами, даже если они приняты надлежащим образом. Таким образом, несправедливые законы в конечном итоге являются извращением практического разума. Все общества имеют тенденцию объединяться вокруг базового и общего набора ценностей и убеждений, которые определяют их как группу. Кодификация и стандартизация этих убеждений и ценностей составляют основу конституций и конституционализма. Дилемма естественного права возникает из-за того, что позитивист начинает с противоположного конца при построении модели права - сосредотачиваясь на причинах принятия правил, а не на правилах, которые были приняты. Но дилемма ведёт к той же точке, что и при рассмотрении парадокса позитивизма; юснатуралисты должны определить пределы полномочий государства создавать обязательства или оправдывать наказание посредством аргументированной санкции. Пока они этого не сделают, они не могут исключить возможность того, что социальные факты (в позитивистском смысле) играют доминирующую роль в установлении связи между законом и моралью, которая всегда была центральной задачей теоретиков естественного права. Для традиции естественного права то, что предшествует провозглашению воли, - это не набор случайных фактов, которые законодатель будет благоразумно иметь в виду; скорее, позитивное право предполагает обязательства, возникающие независимо от любого указа или применения силы законодателем-человеком. Социальный и правовой мир состоит не из простых фактов, организованных и перемещаемых актами силы, но из принципов обязательства, обнаруженных опытом и разумом. Естественное право предшествует общественному сознанию таким образом, что общественные побудительные мотивы, хотя и отличаются от мотивов естественного права, включают естественное право. Но оно включает его в ограниченном виде, то есть включает естественный закон в той мере, в какой он политически значим. Но каков именно критерий «политической значимости»? Естественный закон имеет политическое значение, поскольку он относится к общему благу политического общества. Естественный закон противостоит позитивизму, а не позитивному закону. Искусство позитивного закона является творческим продолжением порядка справедливости, открытого интеллектом. Позитивное право не создаёт все обязательства с нуля. Теория права естественного права должна представлять собой утверждение о пределах способности соглашения группы людей или единоличного акта служить в качестве основы, на которой государство может оправдывать моральные претензии, предъявляемые в своих юридических директивах. Чтобы не быть просто еще одной версией предположения позитивизма о том, что закон - это одно, а моральность закона - другое, теоретик естественного права должен уметь встроить в реальное функционирование правовой системы само утверждение об ограничениях закона, с которым соглашаются и юснатуралист, и позитивист.

ИНТЕГРИРОВАНИЕ ПРАВА В ПРОЦЕСС ИННОВАЦИЙ

Аида Юсифзаде

*Азербайджанский Университет Языков, Азербайджан
aidayusifzade@hotmail.com*

Инновационные внедрения в различных отраслях науки, общественной жизни и в политической сфере, в последние годы превратились в современный бренд. Ученые–юристы, конституционалисты, праведы–международники и др., активно сотрудничают в организации и развитии инноваций, практически, во всех областях. Однако является ли сам Закон ареной правовых инноваций? Включает ли Право в качестве подкатегории, критерии новаторства в Законе? Каков интерес к феномену инноваций в сфере, например, международного права, в каких случаях инновация может быть отнесена к правовому? Поставленные вопросы, в условиях новой реальности, являются актуальными и решение их – злободневная необходимость. Я постараюсь, в заданных рамках ответить на поставленные вопросы. Я утверждаю, что юридические инновации имеют сходные характеристики с инновациями в других областях, хотя они не менее впечатляющи и влиятельны, моё предложение – рассматривать их в контексте более широкого феномена инноваций, который может и должен привлекать больше научного внимания (так же как инновации, исследуемые в других сферах). Томас Улен ещё в 1926 году утверждал, что только использование методов, признанных в других науках, таких как теоретический анализ и эмпирическое экспериментирование, может привести к научным инновациям в области права. Исследование инноваций в правовом поле, может выявить их сходство и связь с инновационными процессами в других областях. Ведь, практически, инновации представляют собой результат двух основных компонентов, первый из которых – идея, а второй – её реализация. Это действие, способное изменить реальность. Стремление к инновациям в Праве лежит в основе демократического принципа Справедливости, что мотивирует новатора и способствует успеху его нововведения. Общество в целом и в частности заинтересовано в продвижении инноваций из-за их преимуществ. Инновации - это не просто результат, полученный естественным образом или случайным прозрением. Приведу пример 44-х дневной Карабахской Отечественной войны Азербайджана за освобождение оккупированных территорий соседней Арменией. Тридцать лет проблема освобождения земель находилась в подвешенном состоянии, ожидала своего решения и, как теперь понятно, она не была бы решённой посредством международных посредников. Инновации - это длительный процесс, а не разовое явление. Да, он начинается с идеи, но при этом, требует времени, ресурсов и дополнительных факто-

ров для ее реализации. Правовые инновации не обязательно выполняются на подиумах или в трудах теоретиков, они скорее работают в повседневной жизни законодателей и исполнителей Государственного Закона или Международного Права. Это находит выражение в создании или применении правовых норм и концепций, в создании законов, а также в формулировании правовых норм и концепций. Право - динамичная дисциплина, которая обновляет свои подотрасли. Некоторые отрасли права являются современными разработками нашего времени.

HÖKUMƏTƏ ETİMAD MƏSƏLƏSİNİN HƏLLİ - PARLAMENT NƏZARƏTİNİN FORMASI KİMİ

Qulamhüseyn Əlibəyli

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
G_alibeyli@yahoo.com*

Məqalədə formal-məntiqi yanaşma metodları əsasında parlament nəzarətinin təsirli formalarından biri kimi hökumətə etimad məsələsinin həllinin hüquqi nizamlanması məsələləri təhlil olunur. Ayrı-ayrı ölkələrdə parlament tərəfindən hökumətə etimad məsələsinin həllini nizamlayan konstitusiya hüquqi normalar müqayisəli şəkildə nəzərdən keçirilir, parlament nəzarətinin bu formasının tətbiqinin ümumi və fərqli cəhətləri araşdırılır. Qeyd olunur ki, bir sıra ölkələrdə icra hakimiyyəti üzərində parlament nəzarəti və hökumətin parlament qarşısında siyasi məsuliyyəti məsələləri konstitusiya səviyyəsində təsbit olunur. Bir qayda olaraq konstitusiyalı monarxiyalar və parlamentar sistemli ölkələr üçün səciyyəvi olan hökumətin parlament qarşısında siyasi məsuliyyəti, yarımprezidentli idarəetmə formasına malik olan ölkələrin konstitusiyalarında da nəzərdə tutulmuşdur.

Hökumətin parlament qarşısında məsuliyyəti bir qayda olaraq siyasi xarakter daşıyır. Yəni hökumət həyata keçirdiyi siyasətə, idarəetmə fəaliyyətinə görə parlament qarşısında cavabdehdir və məsuliyyət daşıyır. Hökumətin parlament qarşısında məsuliyyəti kollektiv və fərdi ola bilər. Hökumət bütövlükdə həyata keçirdiyi siyasətə və ya ayrı-ayrı üzvlərin fəaliyyətinə görə parlament qarşısında, əsasən, kollektiv məsuliyyət daşıyır. Ayrı-ayrı hallarda hökumət üzvlərinin öz siyasi fəaliyyətinə görə parlament qarşısında fərdi məsuliyyəti müəyyən olunur. Hökumətin parlament qarşısında kollektiv siyasi məsuliyyəti etimad haqqında məsələnin həlli, yəni parlamentin hökumətə etimad göstərilməsi (etimad votumu), etimad göstərməkdən imtina etməsi və etimadsızlıq göstərməsi (etimadsızlıq votumu) yolu ilə gerçəkləşir.

Hökumətə etimad məsələsi parlamentin özünün və ya hökumətin təşəbbüsü ilə müzakirəyə çıxarılır. Parlamentin öz təşəbbüsü ilə hökumətə etimadsızlıq

göstərilməsi haqqında məsələ adətən parlament müxalifəti tərəfindən müzakirəyə çıxarılır və etimadsızlıq (tənbeh) qətnaməsi layihəsinin təqdim edilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Parlament tərəfindən hökumətə etimad məsələsinin müzakirəsi həmçinin hökumətin təşəbbüsü ilə də həyata keçirilə bilər. Bir qayda olaraq, hökumət hər hansı siyasətini həyata keçirmək istəyərkən parlamentin dəstəyini qazanmaq üçün və ya konkret qanun layihəsini qəbul etdirmək üçün bu üsuldan istifadə edir.

Hökumətin parlament qarşısında siyasi məsuliyyətinin əsas forması onun istefasıdır. Konstitusiyalı monarxiyaların, parlamentar və yarım prezident sistemli ölkələrin əksəriyyətində hökumət parlament üzvlərinin əksəriyyətinin etimadı olduqda fəaliyyətini davam etdirir. Etimad haqqında məsələnin həlli nəticəsində parlament üzvlərinin əksəriyyətinin dəstəyini itirən və ya etimad qazana bilməyən hökumət istefaya getməyə məcburdur. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra hallarda parlament tərəfindən hökumətə etimadsızlıq göstərilməsi avtomatik olaraq hökumətin istefası ilə nəticələnir. Belə ki, bəzi ölkələrin qanunvericiliyinə görə parlament tərəfindən hökumətə etimadsızlıq göstərilməsinə dair qərar (etimadsızlıq qətnaməsi) qəbul qəbul edildikdən sonra dövlət başçısı parlamenti buraxmaq hüququndan istifadə edə bilər. Əgər konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş müddətdə parlament buraxılmazsa, onda parlamentin etimadsızlıq göstərdiyi hökumət istefaya getməyə məcburdur.

Bəzi ölkələrin konstitusiyalarında (AFR, İspaniya, Polşa) “konstruktiv etimadsızlıq votumu” adlanan qayda nəzərdə tutulmuşdur. Bu qaydanın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, konstitusiyaya əsasən parlament hökumətə etimadsızlıq göstərməklə yanaşı eyni zamanda yeni hökumət başçısı haqqında təklif də verməlidir. Etimadsızlıq qətnaməsi qəbul edildikdən sonra dövlət başçısı hökumətin istefasını qəbul etməli və parlamentin seçdiyi şəxsi hökumətin sədri təyin etməlidir.

MÜASİR HÜQUQ NƏZƏRİYYƏSİNDƏ KOMPLEKS HÜQUQ SAHƏSİ (HƏRBI HÜQUQUN NÜMUNƏSİNDƏ)

Nazlı Abbasova

Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyası, Azərbaycan
abbasovasss_85@mail.ru

Elmi mühit hələ də hərbi hüququn müstəqil hüquq sahəsi kimi qəbul edilməsi ilə bağlı yekdil fikirdə deyil. Bugünədək hərbi hüququn hüquq sistemindəki yeri barədə mübahisələr davam etməkdədir. Belə ki, bu problem yerli və xarici tədqiqatçıların diqqətini cəlb edən əsas məsələlərdən biri olmaqla çoxsaylı elmi-praktiki konfranslarda, simpoziumlarda, “dəyirmi masa”larda səsəndirilir.

Hərbi hüquqa marağın nəticəsində son onillikdə hərbi hüququn statusunu xarakterizə edən bir neçə konsepsiya hazırlanıb. Onlardan biri hərbi hüququ müstəqil hüquq sahəsi kimi, digəri isə kompleks hüquq sahəsi kimi şərh edir.

Müasir dövrdə hərbi münasibətlərin dəqiq hüquqi tənzimlənməsinin əhəmiyyəti olduqca artmışdır. Elmi-texniki tərəqqi hərbi fəaliyyətin bir sıra istiqamətlərində hüquqi nizamasalma sferasının genişlənməsini və bu kimi məsələlərin hərbi hüquq normalarında təsbitini zəruri edir. Məsələn, döyüş növbətçiliyinin çəkilməsi qaydası, bir sıra silah və hərbi texnika növlərinin saxlanması və istifadəsi, hərbi qulluqçuların maddi məsuliyyətinin sığortalanması və s. bu kimi məsələlərin hüquqi nizamasalma sferasına daxil edilməsinə ehtiyac vardır.

Hərbi qanunvericiliyin kodifikasiyası problemi son illər yenidən aktuallaşmışdır. İctimai həyat hərbi hüququn müstəqil kompleks hüquq sahəsi kimi kodifikasiyasını tələb edir. Hüquq yaradıcılığının ali forması hesab edilən kodifikasiya aktı vahid prinsiplər əsasında vacib və kifayət qədər geniş ictimai münasibətlər (eynitipli və stabil münasibətlər) dairəsini tənzimləyir. Dövlətin hərbi fəaliyyəti sahəsindəki problemlərin həllini nəzərdə tutan islahatlar yalnız təşkilati xarakter daşıyır və demək olar ki, hüquqi tənzimləməyə toxunmur, beləliklə də, islahatlar keçirilsə də, bu islahatlar hərbi hüququn müstəqil sahə kimi formalaşmasına xidmət etmir.

Müasir hərbi hüququn məzmununun açıqlanması kifayət qədər mürəkkəb vəzifədir. Bu hər şeydən əvvəl onunla izah olunur ki, hərbi hüququn genezisi bu gün dövlətin hərbi təşkilatının rolu və obrazının dəyişməsi ilə əlaqədar olan kardinal dəyişikliklərə məruz qalır. Bütün dünyada dövlətlər mürəkkəb siyasi problemlərin həlli məqsədilə hərbi gücə deyil, diplomatik vasitələrə üstünlük verirlər. Silahlı qüvvələr “insan faktorunun” payının azaldılması və onun keyfiyyət dəyişikliyi prinsipi əsasında qurulur, hüquq və vəzifələr daşıyıcısı olan real subyektlərin tələb olunan xarakteristikalara cavab verən texniki analoqları ilə əvəz edilməsi tendensiyası artır. Hərbi quruculuqda müşahidə olunan bu cür tendensiyalar isə aydın şəkildə göstərir ki, ənənəvi olaraq hərbi hüququn predmetinə aid olan hüquqi tənzimləmə sferası əhəmiyyətli dərəcədə şəkil dəyişdirəcək. Yaxın vaxtlarda biz hərbi hüquq yaradıcılığının “ağırılıq mərkəzinin” – hərbi-texniki əməkdaşlıq, dövlətin müdafiə sifarişləri, beynəlxalq hərbi hüquq (beynəlxalq müharibə hüququ), hərbi hüququn kompleks strukturunda inzibati və əmək qanunvericiliyinin mövqeyinin genişlənməsi və möhkəmlənməsi istiqamətlərinə yerdəyişməsinin şahidi olacağıq.

Bütövlükdə elm, hərbi elmi də həmçinin ideya olaraq təcrübəni qabaqlamalı, ona məntiqli inkişaf yolları nümayiş etdirməlidir. Hüquq elmi üçün bu tezis həddindən artıq aktualdır, çünki dinamik müasir həyat yeni yaranan sosial münasibətlərin sosial institut statusu almasını və yalnız bundan sonra hüquqda təsbit olunaraq hüquq institutuna çevrilməsini “gözləməyə” icazə vermir. Hərçənd elmin verdiyi “ip ucları”, başqa sözlə, hüquq elmində təsisedici vektorlar, çox diqqətlə işlənilməli, həm yerli tədqiqatlarda, həm də dünya təcrübəsinin analizi

vasitəsilə eksperimental təsdiq edilməlidir. Hərbi hüquqa aid istənilən dəyişiklik şübhəsilə ki, dövlətin təhlükəsizliyinin təminat səviyyəsinə, eləcə də bu aspektdə bütün ictimai münasibətlərə təsir göstərəcək. Müasir dövrdə hüquq quruculuğu ilə Silahlı Qüvvələrdə həyata keçirilən islahatların qarşılıqlı əlaqələrinin kifayət qədər analitik təhlil olunmuşu müşahidə edilmir. Əksinə, aydın şəkildə orduda islahatlarla bağlı tədbirlərin qanunvericiliyin inkişaf tempini qabaqlaması tendensiyası müşahidə olunur ki, bu da institusional çatışmazlıqlara gətirib çıxarır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİN KONSTITUSION HÜQUQİ ƏSASLARININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ PERSPEKTİVLƏRİ

İsmayıl Kəngərli

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
kengerli.ismayil@gmail.com*

Bu məqalədə Azərbaycan Respublikasında milli təhlükəsizliyin konstitusion hüquqi əsaslarının təkmilləşdirilməsi perspektivləri ilə bağlı məsələlər tədqiq edilmişdir. Müəllif demokratik hüquqi dövlətdə milli təhlükəsizliyin, dövlət müstəqilliyinin, suverenliyin və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, hüquq pozuntularının qarşısının alınması, insanların şəxsi həyatının toxunulmazlığının, həyat və sağlamlığının qorunması və s. məqsədlərlə hüquq və azadlıqdan istifadə imkanlarının müəyyən qanuni məhdudiyyətlərə məruz qalmasını normal və şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizlik maraqlarına xidmət edən bir hal kimi qiymətləndirir. Eyni zamanda, tədqiqatçı hərbi və fəvqəladə vəziyyət haqqında qüvvədə olan qanunvericiliklə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası arasında uyğunluğun təmin edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 50-ci maddəsinin ikinci hissəsində ikinci cümlənin təmilləşdirilməsi ilə bağlı təklif irəli sürür və əsaslandırır. Bundan başqa, müəllif respublikamızda hüququn yeni bir sahəsi kimi təhlükəsizlik hüququnun formalaşdırılması istiqamətində sistemli elmi tədqiqatlar aparılmasını və bu hüquq sahəsinin müvafiq (xüsusən də, təhlükəsizlik, hüquq mühafizə orqanları üçün kadr hazırlayan) ali təhsil müəssisələrində tədrisi perspektivlərinin nəzərdən keçirilməsini, eləcə də sosial medianın geniş inkişaf etdiyi və sosial şəbəkələrin insanlara təsir imkanlarının əhəmiyyətli dərəcədə genişləndiyi müasir həssas dövrdə dövlətin konstitusiya quruluşunun əsaslarının, müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması məqsədi ilə kütləvi informasiya azadlığının məhdudlaşdırılması ilə bağlı münasibətlərin hüquqi tənzihi sahəsində boşluq və qeyri-müəyyənlik hallarının aradan qaldırılmasına xüsusi diqqət yetirilməsini məqsədamüvafiq hesab edir. Demokratik hüquqi dövlətdə milli təhlükəsizliyin,

dövlət müstəqilliyinin, suverenliyin və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, hüquq pozuntularının qarşısının alınması, insanların şəxsi həyatının toxunulmazlığının, həyat və sağlamlığının qorunması və s. məqsədlərlə hüquq və azadlıqdan istifadə imkanlarının müəyyən qanuni məhdudiyyətlərə məruz qalması normal haldır və şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizlik maraqlarına xidmət edir. Lakin burada sui-istifadə hallarına yol verilməməli, məhdudlaşdırma üçün əsaslar və şərtlər bu sahədə beynəlxalq normaların tələblərinə tam şəkildə uyğun olmalı, həmin normaların icra və məhkəmə orqanları tərəfindən yanlış təfsir və tətbiq edilməsi halları istisna edilməlidir.

Həm fəvqəladə, həm də hərbi vəziyyət qanunvericiliyinin senzuranın tətbiqi ilə bağlı müddəaları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə ziddiyyət təşkil edir. Belə ki, Konstitusiyanın 50-ci maddəsinin ikinci hissəsində hər hansı istisna müəyyən edilmədən birmənalı surətdə qeyd edilir ki: “Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.” Konstitusiyaya ali hüquqi qüvvəyə malik olduğu üçün qanunlar konstitusiyaya uyğun olmalıdır. Məsələn bu kontekstdə yanaşdıqda həm fəvqəladə, həm də hərbi vəziyyət qanunvericiliyinin senzuranın tətbiqi ilə bağlı müddəaları Konstitusiyaya zidd olduğu üçün etibarsız hesab edilməli və ləğv olunmalıdır. Amma qanunverici fəvqəladə və hərbi vəziyyət şəraitinin şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizlik maraqları üçün müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq müvafiq qanunlara senzura ilə bağlı müddəaları daxil etmişdir. Ona görə də hesab edirik ki, uyğunluğun təmin edilməsi üçün Konstitusiyanın 50-ci maddəsinin ikinci hissəsində ikinci cümlə aşağıdakı redaksiyada verilə bilər: “Fəvqəladə və hərbi vəziyyətin qüvvədə olduğu dövr istisna olmaqla kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.”

“HÜQUQ MƏNBƏLƏRİ” KATEQORİYASI

Yavər Yavərzadə

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
yaveradalat@gmail.com*

Hal-hazırda hüquq mənbələrinin maddi, ideoloji, idraki, formal və s. mənada anlamı mövcuddur. Hüquq mənbələrinin fərqli anlamı müəyyən araşdırma dəyərinə malikdir. Bunların sırasında hüquq mənbələrinin maddi mənada anlamı daha mürəkkəbdir. Bu halda mənbə qismində cəmiyyətin maddi şəraiti, onun iqtisadi münasibətləri çıxış edir.

Hüquq mənbələrinin ideoloji mənada anlamı zamanı hüquqyaratma fəaliyyətinin qanunauyğunluqları və hüquqi biliklərin formalaşmasının intellektual zəmini nəzərdən keçirilir və bu qismdə hüquq düşüncəsi çıxış edir. Hüquq, onun

mahiyyəti və sosial təyinatı ideyalar, nəzəriyyələr, hisslər və duyğular sistemi şəkildə hüquq düşüncəsi vasitəsilə dərk edilir.

Hüquq mənbələrinin idraki mənada anlamı hüquqi aktların işlənilməsi və hazırlanmasında konkret motivləri, səbəbləri, amilləri aydınlaşdırmağa imkan verən sənəd və materiallara önəm verir. Burada konkret hüquq mənbəyinin yaradıldığı an dövrün ruhunu daha yaxşı anlamağa imkan verən müxtəlif yazılı sənədlərin cəlb edilməsinə əsaslanan tarixi və siyasi hüquqi təfsir üsulundan istifadə olunur. Bu səbəbdən belə tarixi yazılı materiallar bir o qədər hüquq mənbələri kimi deyil, daha çox hüquq normalarının tarixi-siyasi təfsir mənbələri kimi çıxış edirlər.

Hüquq mənbələrinin formal mənada anlamı “hüquq formaları” anlayışı ilə üst-üstə düşür. Bunlar dövlətdə rəsmi olaraq tanınan hüquq normalarının ifadə və təsbit formalarıdır. Məhz bu mənada hüquq mənbəyi və hüquq forması anlayışlarının eyniliyi müşahidə olunur.

Müəllif yanaşmasına görə, hüquq mənbələrinə dair müxtəlif təsnifatlar hüquq mənbələrinin formal (hüquqi) və sosial olaraq daha məntiqli bölgüsü ilə əvəz edilə bilər. Bu zaman formal hüquq mənbələri qismində hüquqi sənədlər sistemini (normativ hüquqi akt, məhkəmə presedenti, normativ müqavilə və s.) nəzərdən keçirmək lazımdır. Məhz mənbənin sənədli şəkildə müəyyənləşdirilməsi hüquq mənbələri anlayışının xüsusi-hüquqi (formal) cəhətinin aydınlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Hüquq mənbələrinin yuridik mənada anlamı çərçivəsində səlahiyyətli orqanlar tərəfindən xüsusi qaydada qəbul edilən və özündə formal müəyyənləşdirilmiş hüquq normalarını əks etdirən hüquqi sənədlər ön plana çəkilir.

Beləliklə, “hüquq mənbələri” anlayışı hüquq normalarının ifadə edilməsi və təsbitinin hüquqi vasitəsi qismində çıxış edən və dövlət tərəfindən formal olaraq müəyyənləşdirilən rəsmi hüquqi aktlarla məhdudlaşmır, habelə hüququn sosial köklərini göstərir. Hüququn sosial mənbələri subyektlərin hüquqyaratma fəaliyyətini şərtləndirən obyektiv olaraq konkret cəmiyyətdə formalaşmış hüquqyaratma faktorlarıdır. Belə ki, hüquqyaratma orqanlarının fəaliyyəti və cəmiyyətin sosial şərtləri hüququn meydana gəlməsini eyni dərəcədə təşviqləyir və onun məzmununa təsir göstərir. Lakin bunları eyniləşdirmək düzgün deyil. Çünki bu iki prosesin nəticələri olaraq yuridik və sosial hüquq mənbələri əhəmiyyətli dərəcədə bir-birindən fərqlənir. Hüquqyaratma subyektlərinin fəaliyyəti qanunla tənzimlənir, müəyyən prosessual çərçivədə baş verir, nizamlanmaya məruz qalır, məqsədyönlüdür və bir qayda olaraq peşəkar səciyyə daşıyır. Hüququn sosial mənbələri isə daha çox qlobal qanunauyğunluqların - ictimai inkişaf qanunlarının təsirinə meyllidir. Hüququn meydana gəlməsinin sosial faktorları və mənbələri kimi ən əhəmiyyətli rolu iqtisadiyyat, siyasət, cəmiyyətin sosial quruluşu, ideologiyası və əxlaqı oynayır.

AZƏRBAYCANDA QULDARLIQ VƏ ERKƏN FEODALİZM DÖVRÜNDƏ UTOPIK İDEYALAR

Təranə Zeynalova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
tkzeynalova@gmail.com*

Azərbaycanda ilk siyasi-hüquqi ideyalar, təlimlər bir neçə yüzilliklər ərzində tədricən yaranmış, nəsillərdən-nəsillərə ötürülmüşdür. Qədim xalqların ideologiyası öz inkişafının erkən mərhələsində əsasən mifoloji xarakter daşımış, dünyəvi qaydaların ilahi mənşəyi təbliğ edilmişdir. İdeologiyanın bu mifoloji xarakteri tədricən ictimai inkişaf gedişində sıxışdırılıb aradan çıxarılmışdı.

Artıq e.ə. I minilliyin 1-ci yarısından başlayaraq ölkəmizin ərazisində yaşayan xalqların ictimai şüurunda varlığın başlanğıcı, sonu, inkişafı, insan və mühit münasibətləri, həqiqət, xeyir, şər, ədalət və s. kimi məsələlərin dərkinə yönəlmiş fəlsəfi mülahizələr geniş yer tutmuşdur. İlk rüşeymlərinin müxtəlif əsətlərdə, əfsanələrdə formalaşdığı qədim dövrlərin ideologiyası sonrakı əsrlərdə xalqımızın siyasi-hüquqi fikir tarixinin formalaşmasında və inkişafında böyük rol oynamış, dövlət, hakimiyyət, ədalət, siyasət, ideal dövlətlə bağlı problemlərə elmi yanaşmanın nəzəri zəminlərini yaratmışdır.

Azərbaycanda quldarlıq və erkən feodalizm dövrünün siyasi-hüquqi fikir tarixi xalqımızın qədim mədəniyyətinin ən böyük tarixi abidəsi, zər-düştiliyin müqəddəs qanunlar külliyyəti olan "Avesta"nın mətni əsasında öyrənilir. «Avesta»da nəinki o zamankı ictimai quruluş, həmçinin dövrün əxlaqi, dini, sosial baxışlar özünün ifadəsini tapmışdı.

Zərdüştin təlimi hələ min illər bundan əvvəl şər qüvvələrə qarşı durmağın yollarını göstərmiş, insanlığı əmin-amanlığa, ədalətə, zəhmətə dəvət etmişdir. Təbii ki, belə cəmiyyətin əsasında əxlaqi prinsiplərə söykənən ədalətli qanunlar dururdu.

"Avesta"nın dövrümüzə gəlib çatmış qatlarında dövlət, cəmiyyət, hakimiyyət, maarifçi monarx haqqında ideyalara rast gəlinir. Burada səmavi çarlığın təcəssümü olan dövlət daxili müstəqillik, müəyyən ərazi üzərində hər cür xarici nəzarəti istisna edən tam hökumət kimi təqdim edilir.

Zərdüştilik təlimi özündə hakimiyyətin ilahi mənşəyinin təbliğini ehtiva edir. Bunu «Avesta»nın mətnində zorakılığın, düşmənçiliyin olmadığı ideal insan cəmiyyətinin yaradıcısı İma haqqında mif də təsdiq edir. İmanın hakimiyyəti dövrü «qızıl əsr» adlandırılır.

Zərdüştiliyin siyasi ideyalar sistemində hakimiyyətin formaları məsələsi müdrik, ədalətli monarxın hakimiyyətinin tanınması planında öz həllini tapmışdı. Burada istibdad, zorakılıq, ədalətsizlik, Məzda qanunlarına qarşı itaətsizlik və s. təqdir edilir. Monarxiyanın ən yaxşı idarəetmə forması kimi təbliğ olunduğu

zərdüştilik ideologiyasında sadəcə monarxın hakimiyyət deyil, ölkəni Məzda qanunları ilə idarə edən, xalqın rifahını düşünən maarifçi, müdrik monarxın hakimiyyətinin mühümlüyü önə çəkilir.

Utopik cəmiyyət haqqında ideyalar sonralar yeni keyfiyyət xüsusiyyətləri qazanmış erkən feodalizm dövrünün siyasi-hüquqi təlimlərində də, xüsusilə də zərdüştilikdən qaynaqlanan manilik (III əsr) və məzdəkilik (V ərin sonları - VI əsrin əvvəlləri) təlimlərində inkişaf etmişdir.

Bidətçilik cərəyanı kimi inkişaf edərək kütləvi ictimai-siyasi hərəkətə çevrilən cərəyanların baniləri Mani və Məzdəkin siyasi-hüquqi təlimlərində xalq kütlələrinin iqtisadi və sosial-siyasi reallıqlarla şərtləndirilmiş sosial tələbləri əks olunmuşdur. Kütlələri öz ardınca aparmağı bacaran manilik və məzdəkilik təliminin təsiri və nüfuzu da məhz sadə insanların sosial ehtiyaclarının önə çəkilməsində idi. Manilik və məzdəkiliyin təbliğ etdiyi ideyalar mücərrəd deyildi. Real gerçəklikdən çıxış edilərək otraya atılan sosial bərabərlik, maddi nemətlərin insanlar arasında bərabər bölgüsü, zorakılığın və özbaşnalığın aradan qaldırılması kimi fikirlər bu təlimlərin əsas çağırışı olmuşdur.

Sadə həyatın, əmlak ümumiliyinin təbliğ olunduğu ədalətli, ideal dövlət haqqında utopik ideyalar sonrakı dövrlərdə nəinki Azərbaycanın, həmçinin Avropanın da fəlsəfi və ictimai-siyasi fikrinin formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОТВОРЧЕСТВА

Эльмира Газвинова

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
qazvinova.elmira@mail.ru*

Историческая практика конституционного строительства показала человеку, что высокая правовая культура общества, создание законодательной системы, формирование в целом демократической правовой системы, является основными предпосылками построения правового, демократического государства.

В этой статье мы остановимся на актуальных проблемах эффективности законодательной системы, а также пути совершенствования правотворческой деятельности. Эти явления, несмотря на определенную самостоятельность, тесно связаны между собой, так как создание эффективной законодательной системы предусматривает совершенствование правотворческой деятельности.

В научной среде полемика относительно понятия правотворчества не заканчивается. К сожалению, юристы-ученые высказывают различные, порой противоречивые мнения относительно понятия правотворчества.

Проблема, усложняющая это положение, связано еще и с тем, что ни Конституция, ни Конституционный закон «О нормативно-правовых актах» не оперирует термином «правотворчество», а тем более не закрепляет его дефиницию. Здесь вместо термина «правотворчество» используется термин «нормотворчество». В юридической доктрине термины «правотворчество» и «нормотворчество» различаются.

По суждениям некоторых ученых-юристов, правотворчество – это деятельность уполномоченных субъектов по образованию, изменению и отмене правовых норм.

Логика рассуждений приводит к следующему: во-первых, правотворчество обуславливается не только субъективными, но и объективными факторами. Если мы возьмем правотворчество в широком смысле слова, то в подготовительной стадии проекта нормативно-правовых актов возникает объективная потребность в образовании правовой нормы, причем эта потребность осознается, и планируется подготовка проекта. Во-вторых, в странах, входящих в англо-саксонскую правовую семью, а также в семью религиозно-обычного права деятельность правотворчества включает принятие судебных прецедентов и правовых обычаев.

В юридической литературе можно встретить и нижеследующее определение правотворчества в узком смысле слова: «правотворчество - это деятельность уполномоченных органов государственной власти по подготовке и принятию нормативно-правовых актов».

Следует отметить, что с вышеизложенным понятием правотворчества полностью согласиться нельзя. Во-первых, правотворчество осуществляется не только со стороны государственных органов, но и референдумом. По-моему, игнорирование референдума, являющегося важным институтом прямой демократии, противоречит принципу демократизма. Во-вторых, правотворческая деятельность состоит не только из принятия нормативно-правовых актов. Необходимо отметить, что к этому понятию относится и деятельность по изменению и отмене нормативно-правовых актов.

Достижение целей правотворчества возможно лишь при базировании на принципах правотворческой деятельности, являющихся его методологической основой.

Правотворчество соответствует своему истинному предназначению лишь в том случае, когда она базируется на апробированных практикой принципов, которые представляют собой организационные начала, определяющие сущность, содержание, характерные черты и общее направление правотворческой деятельности. Вместе с тем, современная правовая доктрина характеризуется плюрализмом относительно принципа правотворческой деятельности.

Учитывая большое значение принципов правотворчества, необходимо стремиться к наиболее полному и точному закреплению ве-

принципов правотворчества в нормативно-правовых предписа-ниях, ясно и четко формулировать их, а в необходимых случаях давать им обстоятельную характеристику. Поскольку высшей юридической силой обладает Конституция, именно на конституционном уровне должны быть закреплены основные принципы правотворчества.

SEKSTORSIYA VƏ ƏSAS KONSTITUSION HÜQUQUN POZULMASI

Yavər Məmmədova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
yavaelkhan@gmail.com*

Sekstorsiya (Sextortion) termini ingilis sözləri olan «sex» və «extortion» sözlərindən əmələ gəlib, bir insanın seksual xarakterli hərəkətlər etdiyini və ya çılpaq olduğunu göstərən foto və video materialla şantaj edilməsidir. Adətən qurbanlar videoların və ya çılpaq fotoların sosial şəbəkələrdə yayımlanması və ya həmin şəxsin ailəsinə və ya dostlarına ötürülməsi ilə hədələnilir. Cinayətkarlar qurbanların qorxu və utancından təsir rıçaqı kimi istifadə edirlər.

Bu cinayət növü dünyada artıq məşhur olsa da, Azərbaycanda son dövrlərdə sürətlə sayı artmağa başlamışdır. Bu cinayətdən xəbərsiz olan şəxslər isə çox asanlıqla cinayətin qurbanı olurlar. Bu isə insanların toxunulmazlıq hüququnun ən kobud şəkildə pozulmasının nümunəsidir.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququ insanların ən əsas təbii hüququdur. Bu hüquq Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasında, Avropa İttifaqının Əsas Hüquqlar haqqında Xartiyasında və s beynəlxalq aktlarda təsbit edilmişdir. Şəxsi toxunulmazlıq hüququnun pozulması ilə bağlı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində bağlı bir çox proseslər baş vermiş və bu proseslərdə məhkəmə şəxsi toxunulmazlıqla bağlı “şəxsi həyat”, “şəxsi imic” kimi anlayışlara aydınlıq gətirmişdir.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququ bu və ya digər formada bütün dövlətlərin Konstitusiyasında öz əksini tapmışdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 32-ci maddəsi Şəxsi toxunulmazlıq hüququnu özündə əks etdirir. Bu maddədə şəxsi toxunulmazlıq hüququ nələri əhatə etməsi, hansı hərəkətlərin şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozduğu aydın və ətraflı müəyyən edilmişdir.

Təbii ki, ortada mövcud bir hüquq pozuntusu varsa, ona mütənəşib olaraq bir hüquq məsuliyyəti vardır. Şantaj bütün dövlətlərdə cinayət sayılan bir əməldir. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində şantaj hədə-qorxu ilə tələb etmə kimi müəyyən edilmişdir. Lakin, təəssüf ki, sekstorsiya bir çox hallarda tək bir maddə ilə cinayət məsuliyyəti yaratmır.

Son zamanlar Azərbaycanda baş verən intiharların bir çoxunun səbəbinin sonda sekstorsiya olduğu aydın olur. Bu Cinayət Məcəlləmizdə təsbit olunan “Özünü öldürmə həddinə çatdırma” maddəsini də əhatə dairəsinə düşür.

Həmçinin nəzərə alsaq ki, sekstorsiya internet üzərindən həyata keçirilir, bu həmçinin onnun bir kiber cinayəti kimi nəzərdən keçirilməsini də labud edir. Kiber cinayətlərin yeni yaranmış cinayət hüquq institutu olması da bu məsələ ilə bağlı bir çox sualların açıq qalmasına gətirib çıxarır.

Sekstorsiyanın qurbanı olan şəxslər nə etməli olduqlarını bilməlidirlər. Əks halda sekstoriya onların bütün həyatlarını məhv edəcək, onları cinayətə və hətta ölümə sürükləyəcək.

İnsanların sekstorsiya qurbanı olmaması üçün hansı addımlar atılmalıdır?

Təbii ki, ilk öncə maarifləndirmə işləri aparılmalıdır. İnsanlar sekstorsiyanın hansı şəraitdə, hansı xüsusiyyətlərə sahib olduğunu bilməlidirlər. İnsanlar onları sekstorsiyanın qurbanına çevirmək istəyən şəxsləri tanımağı bacarmalıdırlar. Daha sonra sekstorsiyanın qurbanına çevrilməmək üçün hansı addımları atmalı olduqları ilə bağlı məlumatlandırılmalıdırlar.

Unutmayın! Heç kəs hüquq pozuntusundan sığortalanmayıb.

КОНСТИТУЦИОННОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО: ИСТОРИЯ И МИРОВОЙ ОПЫТ

Парвана Бабаева

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
babayeva.parvana@list.ru*

Помимо юристов, специализирующихся на конституционном праве, многие другие юристы редко ссылаются на конституцию в своей практике или пытаются на ее основе решать какие-либо практические юридические вопросы. Для них Гражданскому кодексу, уделяется больше внимания, чем конституция, и так далее. Это верно не только в Азербайджане, но почти во всех развитых странах. Причина в том, что конституция (особенно ее часть о правах и свободах человека) является очень широким и абстрактным документом, и зачастую невозможно разрешить какой-либо практический случай со ссылкой на такие общие положения, за исключением конституционного судопроизводства.

Конституция, и в частности ее часть о правах и свободах человека, имеет определенное психологическое и моральное значение. Как мы уже отмечали, положения Конституции, касающиеся прав и свобод человека, очень широки и абстрактны, и их можно толковать по-разному. Тем не менее, провозглашение прав и свобод человека в Конституции является важ-

ным посланием. Это означает, что народ принимает защиту прав и свобод человека как ценность и решает жить в соответствии с этими принципами. Конечно, улучшение осуществления этих прав - это процесс, который требует времени. Важно то, что направление развития или совершенствования этой практики известно и не меняется. Поначалу опыт может быть несовершенным и может (и должен) развиваться позже, но цель и важные принципы остаются неизменными. Существование органа или механизма, который наблюдает за другими законами и постановлениями на основе Конституции - например, Конституционного суда - делает эти принципы, закрепленные в Конституции (включая права и свободы человека), более важными для нас. Потому что, если эти принципы нарушаются, мы можем устранить нарушения с помощью этого механизма.

Конституционное судопроизводство получило широкое распространение в Европе после Второй мировой войны. В настоящее время Германия, Австрия, Италия, Испания и в некоторых других странах конституционное судопроизводство широко используется в качестве специального судебного разбирательства. Одной из самых развитых стран в этой области является Федеративная Республика Германия. Федеральный конституционный суд (Bundesverfassungsgericht) дал большой импульс развитию демократии в Германии. Такие страны не просто восприняли опыт США, они представили миру новые компоненты конституционного судопроизводства, о которых будет подробно обсуждено.

Конституционное судопроизводство широко распространено не только в Соединенных Штатах, но и в странах с президентской правовой системой. К ним относятся Канада, Южно-Африканская Республика и Австралия. В конце 80-х годов прошлого века страны бывшего социалистического блока Восточной Европы начали включать эту процедуру в свои правовые системы: в таких странах, как Венгрия, Чехия, Польша, конституционное производство имеет особое значение. Однако в постсоветских странах эта процедура начала применяться только после распада Советского Союза и остается новым юридическим процессом для этих стран. Следует отметить, что «наднациональные» суды, такие как Европейский суд по правам человека и Европейский суд, также извлекают выгоду из практики конституционного судопроизводства.

MÜASİR DÖVRDƏ POSTDEMOKRATIYA NƏZƏRIYYƏLƏRİNİN TƏHLİLİ

Şiraslan Yusubov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
shyusubov@bsu.edu.az

Müasir dövrdə dövlətlər demokratik sistemin maksimum inkişafı uğrunda mübarizə aparırlar. Çox az dövlətlər mövcuddur ki, onlar aşkar demokratik model-lərin tətbiqindən imtina edirlər. Yəni bu o deməkdir ki, bir sıra demokratik dövlətlər üçün mövcud “qüsurları” üzə çıxarmaq lazım gəlir, lakin bu qüsur-lara baxmaya-raq əksər ölkələr öz siyasi institutlarının və konstitusion-siyasi əsasların özülündə “daha çox və daha az” demokratik dövlət kimi təsnif edirlər. Bu dövlətlərin ha-mısında siyasi elitanın seçilməsi üçün imkan yaradan zəruri tətbiq mexanizmi olan ümumi, bərbər, birbaşa seçki hüququ və sərbəst, gizli, şəxsi səermə hüququ ilə müşayiət olunan seçki mexanizmi mövcuddur. Bundan başqa demokratik xalq haki-miyyətinin çöküb qalmış nöqsanları, eləcə də demokratik hakimiyyət sisteminin metodiki işləmə ölçüləri ilə demokratiyaların dəyişən kefiyyəti lokallaşma imkanını və müqayisəli momentləri daha yaxşı üzə çıxarır. Bununla belə son zamanlarda demokratik keyfiyyət nöqtəyi nəzərindən nəinki transformasiya edilmiş ölkələrin demokratiyası, eləcə də və hər şeydən əvvəl inkişaf etmiş demokratiyalar haqqın-da normativ sistemə salma fikirləri artmaqdadır.

Bu məqalədə belə bir perspektiv nəzərə alınır və postdemokratiyanın ən yeni nəzəriyyələrinə müraciət edilir. Bunun ardınca göstərilir ki, hansı siyasi pa-rametrlər və siyasi defisitlər postdemokratiyanın fərqli nəzəriyyələrini gündəmə gətirir və bunun müasir demokratiya nəzəriyyələri üçün hansı nəticələri vardır? Növbəti başlıqda demokratiyanın böhran məsələləri izah olunur və orada göstəri-lir ki, demokratiya böhranı mif deyil, postdemokratik dövrə aid olan elmi ədəbiy-ətlərdən irəli gələn arqumentləridir, bütövlük də isə demokratik nəzəri əhəmiy-yyətə malikdir. 3-cü hissədə postdemokratik nəzəriyyə sisteminin iki məktəbi izah olunur, hansılar ki, “fundamentalistlər” və “postfundamentalistlər” kimi təsvir olunurlar. Sonuncu dördüncü hissədə isə müqayisəli təhlillərin nəticələri birləşdi-rilir. Burada arqument edilir ki, postdemokratiya nəzəriyyələri nəzəri əhəmiyyət daşıyan fərqlərin qarşılığında yarımçıq və az uyğun gələn dövlət haqqında təsəv-vürlə uyğunlaşaraq ona bağlanır. Belə bir tədiqat boşluğu tam əmsalı olan nəzəri seçki aktının qarşılığında (kənarında) demokratik ənənənin normativ rekonstruk-siyası ilə aradan qaldırılı bilər.

Demokratiyanın sistemli inkişaf etməməsi ilə bağlı məyusluq bizim bilava-sitə, demokratik ön mühakiməmizdən asılıdır. Minimallaşmış demokratiya nəzə-riyyələri vardır (misaal üçün, Şumpeter belə bir nəzəriyyəni, eləcə də normativ tələb irəli sürən versiyaları təqdim etmişdi, hansılar ki, hər şeydən əvvəl Jan Jak

Russonun ənənəsində artıq mövcud idi və demokratik siyasət açıq şəkildə özünü müəyyən tənzimləmələrə, birgə rifaha, eləcə də ictimai və fərdi emansipasiyaya istiqamətləndirir (bu isə Russonun metaforasına görə öz əksini “volonte generale-ümumi iradə” kimi ifadəsində tapmışdır). Demokratiyada baş verən pozuntular buradan da “demokratiya nəzəriyyələrinin vədlərindən” asılıdır.

Normativ fərqli ambisiyaları olan demokratiya nəzəriyyələrinin birgə mövqeyi qismində problem belə həll edilə bilər ki, müəyyən bir xalq bərabərlik prinsipinə uyğun gələn partisipator proseslə, nəinki, siyasi idarəetməni həyata keçirən heyəti özü müəyyən etməlidir, eləcə də xalqın bununla da hiss olunan təsir imkanları da onların maraq və üstünlük vermələrinə uyğun olan siyasəti sığorta sənədi anlamında olmalıdır. (buna baxmayaraq bunsuz normativ birgə yaşayış-metaforasının problem təşkil edən formaları üçün enerji qazanmaq lazımdır).

Fəaliyyət qabiliyyətinə malik olan idarə etmə, dövlət idarə etməsi-tədqiqatının dominant nəzəriyyələrində və yanaşmalarında mərkəzi kateqoriya kimi qəbul edilir. Məhdud şərtlər və qarşılıqlı asılılıq çərçivəsində belə bir idarə etmə, dövlət ərazi sərhədləri çərçivəsində problemin əmsallı həllini müxtəlif aktyorların birgə oyunu vasitəsilə (yəni dövlət, eləcə də qeyri dövlət kontekstində) göstərir. Xalq hakimiyyətinin ön plana çəkilməsi “major game in town - şəhərdə böyük oyun” prinsipi kimi özünə yer alır, bu isə dünyanın siyasi elmi-nəzəri cəhətdən gözdən keçirilməsi formasında bir məna kəsb edir. Belə bir mükəmməl nəzəriyyə buna baxmayaraq insanların birgə fəaliyyətinin ənənəvi qaydalarla aparılması əsaslı oyun şərtləri üzrə çətin ki, bir nəticə verə bilər. Beləliklə də bu tədqiqatın perspektivi vətəndaş iştirakçılığının öncədən proseslərə qoşulması kimi demokratiya anlayışına əsaslanır.

НЕКОТОРЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В СВЯЗИ С НОВЫМИ ВЫЗОВАМИ XXI СТОЛЕТИЯ

Олег Зайчук

*Национальная академия правовых наук Украины
ozaichuk@hotmail.com*

Основой современного публичного международного права («МП») является Вестфальская система МП, основой которой является национальный суверинетет и независимость отдельных стран.

ООН является наиболее важной с представительской точки международной организацией, в состав которой входят практически все государства современности (193 члена). С точки зрения ее истории и целей, ООН не является «универсальной организацией», которая была создана для решения любых вызовов стоящих перед ее членами. Задачи ООН были достаточно

однозначно определены в ее уставе и, главным образом, связаны с предотвращением новой мировой войны и поддержанием мира.

По версии ООН, самой влиятельной международной организации современности, человечество находится в окружении трех взаимосвязанных кризисов в то время как ООН и публичное МП будут играть все возрастающую роль в их разрешении.

ООН объединила три глобальных вызова в «единый планетарный кризис», ключом к решению которого, с точки зрения ООН, является «многостороннее сотрудничество» (multilateralism v. unilateralism) между странами-членами ООН.

У незаинтересованного исследователя может сложиться впечатление о том, что, во-первых, ООН, будучи многосторонней организацией, поддерживает именно тот подход к решению вызовов стоящих перед человечеством, который вписывается в структуру ООН; и, во-вторых, ООН выбирает в качестве «планетарных кризисов» «научные утверждения» («scientific conjectures»), изучение которых находится за пределами исторического круга деятельности ООН и компетенции ООН, которая не является научной организацией.

Заявления ООН и иных политиков, и средств массовой информации направлены на обоснование определенных политических рекомендаций, которые, в той или иной степени, обоснованы достигнутым на сегодня уровнем науки.

Процесс интеграции научных знаний в формулировку политических рекомендаций и МП не закреплен какими-либо правовыми процедурами и не является прозрачным. Следовательно, при обсуждении и имплементации тех или иных МП норм, правительства должны полагаться на собственную экспертизу, а не принимать отчеты ООН и иных политических экспертов за данность, не подлежащую обсуждению.

Основой наблюдаемого нами процесса расширения компетенции ООН и иных международных организаций является использование «науки» и «научных аргументов» в пользу тех или иных норм МП.

Процесс превращения «предотвращения триединого кризиса» по версии ООН в нормы обязательного МП идет достаточно медленно, а, с точки зрения фактического результата, процесс борьбы с триединым кризисом свелся практически полностью к проведению различного рода конференций и изданию многочисленных, аналогичных по результату и выводам исследований.

В какой степени существующий тренд на диверсификацию традиционной компетенции ООН и МП будет возрастать в двадцать первом столетии?

Начавшееся как минимум 30 лет назад расширение сферы применения МП в сторону экологической тематики и отход от уставных целей создания ООН не привели к появлению эффективных многосторонних механизмов решения триединого кризиса, что, по всей видимости, связано с отсутствием необходимых технологий и финансово-экономической базы

для внедрения существующих технологий и механизмов уменьшения негативного влияния человечества на окружающую среду.

Эта ситуация сохранится до появления новых технологий генерации энергии, производства продуктов питания и всего того, что нужно для комфортного проживания растущего населения планеты и не может быть изменена в рамках развития МП.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ И ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП УВАЖЕНИЯ ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА ЛИЧНОСТИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ

Рустам Мамедов

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
rustam-56@mail.ru*

Значение и роль политики как социального института обусловлены функциями, которые она выполняет в обществе. Количество функций и их содержание могут быть различными. Чем многочисленнее функции политики в конкретном обществе, тем менее развито общество и сама политическая сфера.

Честь и достоинство личности в системе социальных ценностей и правовых благ занимают ведущее положение. Стратегическая цель социально-правового института чести и достоинства отражена в ст. 7 Конституции Азербайджанской Республики, обеспечивающей право человека на достойное существование. Основным закон Азербайджанской Республики гарантирует охрану достоинства личности, провозглашает право каждого человека на защиту чести и своего доброго имени (ст.21, 23). Конституционные положения, основываясь на нормах международного права, соответствуют ст. 3-5, 12 Всеобщей Декларации прав человека ООН, ст.5, 10 Европейской конвенции о защите прав и основных свобод, ст. 17 Международного пакта о гражданских и политических правах, закрепляют право каждого россиянина на свободу, защиту от незаконных посягательств на его честь и достоинство. Регулирование и охрана чести и достоинства личности является наиболее важным в книге. Нормы права имеют приоритетную задачу охранять от посягательств жизнь, здоровье, свободу, честь и достоинство граждан, их конституционные, имущественные права и интересы. Они призваны обеспечивать безопасность и нравственную ценность личности в обществе. Законодательство Азербайджанской Республики в этой связи ставит перед собой стратегически важную социально-правовую цель - оградить честь и достоинство личности от оскорбительных проявлений, распространения ложных и позорящих измышлений, то есть от посягательств, представляю-

щих особую опасность для нравственных благ человека. Честь и достоинство в правовом измерении рассматриваются как неимущественные и неотчуждаемые блага человека. Это предполагает осуществление правовыми средствами их эффективной защиты и охраны. Регулирование и охрана прав чести и достоинства личности реализуется в правовой практике, наряду с уголовным законодательством, в различных отраслях современного права. Кроме того, законодательство «пронизаны» проблематикой отношений чести и достоинства, возникающей в этике права, в юридической психологии и социологии. Поэтому данный параграф охватывает сложный организм комплексного социально-правового института чести и достоинства.

Право на честь и достоинство, рассмотренное сквозь призму подобного многоуровневого межотраслевого института, закрепляет статус, социально-правовое положение личности в ее проявлениях, максимально широко раскрывает свое содержание как многогранную нравственную ценность и охраняемое законам благо. На уровне философии морали правовое обеспечение чести и достоинства личности является принципиально важной, актуальной проблемой современного российского правоведения по двум взаимосвязанным причинам. Во-первых, долгое время пронизывающая все общество тоталитарная система права и власти породила социальную почву для представлений о человеке как о средстве решения определенных «глобальных» задач, понятия чести и достоинства, порядочности и совести, по сути дела, оказались вытравленными из структуры общественных отношений и нравственных ценностей. Внешние качества, чуждые человеческой сущности, стали иллюзорным мерилом его чести и достоинства. Другая причина связана с наличием сегодня реальных предпосылок и условий переориентации нравственных ценностей общества в направлении к гуманизму и демократии. Конституция Азербайджанской Республики провозглашает человека, его права и свободы высшей ценностью общества, защита которой вменяется в непосредственную обязанность государства.

ПРАВОВОЕ ИЗМЕРЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ГОСУДАРСТВ В СФЕРЕ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ: ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ

Адел Абдуллин

Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия

Adel.Abdullin@kpfu.ru

Научные разработки в условиях глобальных вызовов являются важным достоянием современных государств. В Стратегии научно-технологиче-

ского развития Российской Федерации, утвержденной Указом Президента Российской Федерации от 1 декабря 2016 г. № 642, отмечается, что «первенство в исследованиях и разработках, высокий темп освоения новых знаний и создания инновационной продукции являются ключевыми факторами, определяющими конкурентоспособность национальных экономик и эффективность национальных стратегий безопасности». В связи с этим международное сотрудничество в научно-технической сфере становится существенным условием технологического и экономического развития государства.

Принимая во внимание, что межгосударственное сотрудничество в современный период наиболее интенсивно происходит на региональном уровне, особый интерес представляют соответствующие отношения в рамках региональных, в особенности интеграционных, объединений. Обмен научной информацией и совместные исследования носят взаимовыгодный характер и способствуют ускорению интеграционных процессов. С учетом данного обстоятельства правовые аспекты международного сотрудничества в данной сфере требуют их осмысления с позиции современной юридической науки.

Интерес к указанной проблематике подтверждается появлением соответствующих теоретических публикаций, однако численность их невелика. Особо следует отметить кандидатскую диссертацию Нечаевой Е.К. «Правовое регулирование научных исследований и технологического развития в рамках региональных интеграционных организаций (на примере Европейского союза и Евразийского экономического союза)» (2017г.). В этой работе основной акцент сделан на Модель правового регулирования международной интеграции в сфере научных исследований и технологического развития в рамках Европейского Союза, проецируемую на Евразийский экономический союз, что, безусловно, имеет практическую ценность.

Представляется, что обращение к опыту правового регулирования сотрудничества государств в сфере научных исследований и технологического развития на примере ЕС и СНГ представляет собой значительный интерес с точки зрения сравнения моделей регионального сотрудничества в столь важной и перспективной сфере.

FEATURES OF THE TRAINING OF LEGAL PERSONNEL IN THE AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY IN MODERN CONDITIONS

Daulet Baideldinov

*Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
baideldinovd@gmail.com*

The high status of today's conference participants shows that international and national legal systems are faced with the issue of determining further development vectors. The existing international practice shows that the current norms of international law do not effectively solve the political processes of our time.

Those present in the hall understand what events I am talking about. In these conditions, great importance is attached to positive integration processes that contribute to the economic prosperity and political stability of our states.

The legal system of the Republic of Kazakhstan, whose independence and sovereignty we noted a week ago, has gone through practically the same stages in its development as many states of the post-Soviet space. In the country, the Constitution establishes a Presidential form of government, a two-chamber system of Parliament, a vertical of power that unites central and local authorities, and an independent judicial system. Our legislation, as well as the legislation of many States, is based on the continental model of law, in which there are codes, laws and other acts. In my opinion, the peculiarity of our conference is that we are holding it under quarantine and pandemic conditions. And for me, as a representative of the higher education system, it is a positive presence at this event of heads of law universities, law faculties, professors and teachers – in a word, pedagogical and scientific workers who are engaged in the training of highly qualified legal personnel.

And despite possible disagreements, different approaches, different points of view – the unifying factor is belonging to pedagogical activity.

The training of legal personnel at the Al-Farabi Kazakh National University is based on the Bologna Process and is a classic four-stage education system - bachelor's, master's, doctoral, post-doctoral. The structure of the faculty consists of 4 departments, the dynamics of the contingent (on the slide). The educational and methodological support and prospects for the development of the educational and scientific process are determined by the Committee on the Quality of Education of the faculty. The Employers' Council largely determines such parameters as:

- 1 Practice base;
- 2 Issues of employment of graduates

3 Compliance of professional educational standards with the requests of practical bodies.

Student self-government, student scientific clubs, social work with students is built with the aim of observing and involving students in the management processes of the faculty.

The pandemic and quarantine measures did not significantly affect the organization of the educational process. Distance learning at KazNU was introduced in 2010, for certain groups of students, so we easily adapted to the conditions of 2020.

The international relations of our faculty have a large and diverse geography of foreign partner universities. We have dual degree programs with 18 universities. I would like to take this opportunity to express my special gratitude to the representative of the Faculty of Law of Istanbul University and to convey my gratitude to the Dean of Istanbul University, Professor Ömer EKMEKÇİ.

I am also very pleased to have partnered with the Faculty of Law of Ankara University and send greetings to the Dean of Angara University, Professor Muharem ÖZEN. I would like to express my great gratitude to the organizer of today's conference, Rector of Baku University Mr. Elchin Babayev and Professor Amir Aliyev. A two-degree master's degree program «Maritime and Energy Law» has been operating between our universities for the 3rd year, which was signed with the participation of the Ambassadors of the Republic of Azerbaijan and the Republic of Kazakhstan. The coordinator of this program, Professor Mrs. Aigarinova G.T., students of Al-Farabi Kazakh National University who are currently studying at Baku University and students of Baku University who are studying remotely at al-Farabi Kazakh National University are present here.

Mr. Aliyev, I would like to take this opportunity to note that you and I must resolve a number of working issues on the nostrification of our documents.

Taking this opportunity, Mr. Aliyev A. by the presence at our conference of highly respected representatives of the Republic of Turkey, the Kyrgyz Republic, the Republic of Uzbekistan, our friends from Kazan University of Russia, I propose to consider the creation of an association or consortium of lawyers, heads of law schools and faculties of universities of the Turkic world.

At the same time, within the framework of today's conference, we are glad to establish friendly relations with universities of Ukraine, Moldova, Lithuania, France, which are present at our conference.

РАЗВИТИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК НОВЫЙ ВЫЗОВ БЕЗОПАСНОСТИ

Леонид Тимченко¹, Валерий Кононенко², Людмила Новикова²

*¹Университет государственной фискальной
службы Украины, Украина
ltymch@ukr.net*

*²Харьковский национальный университет
им. В.Н. Каразина, Украина
l.novikova@karazin.ua, v.kononenko@karazin.ua*

Национальная безопасность – это защищенность жизненно важных интересов человека и гражданина, общества и государства, при котором обеспечиваются устойчивое развитие общества, своевременное выявление, предотвращение и нейтрализация существующих и потенциальных угроз национальным интересам.

В условиях роста интенсивности развития компьютерных технологий и потребления информации во всех сферах жизнедеятельности человека и общества – социальной, научно-технической, технологической, статистической, экономической, значительно повышается значение информационной безопасности.

Международная информационная безопасность является частью всеобщей международной безопасности и определяется как состояние международных отношений, исключающее нарушение мировой стабильности и создание угрозы безопасности государств и мирового сообщества в информационном пространстве.

Информационные угрозы являются новым вызовом международному миру и безопасности, поэтому для эффективного противодействия им международному сообществу необходимо адаптироваться к современным реалиям. Международная безопасность, в свою очередь, не может быть отделена от национальной безопасности.

Важнейшей угрозой национальной безопасности в информационной сфере является осуществление иностранными государствами негативного информационно-психологического воздействия на общественное сознание граждан и мировую общественность через проведение специальных информационных операций. А также прямого вредоносного воздействия на критическую инфраструктуру. Состояние защищенности национальных интересов Азербайджанской Республики в информационной безопасности определяется совокупностью сбалансированных интересов личности, общества и государства в информационной сфере. Обеспечение информационной безопасности предполагает защиту от информационной опасности

независимости, суверенитета, территориальной целостности, поэтому существует потребность в дальнейшем приведении норм национальной нормативно-правовой базы в соответствие с международными концепциями в сфере обеспечения информационной безопасности.

ULUSLARARASI HUKUKTA REMEDIAL SECESSION KAVRAMI

Cauid Abdullahzade

Ankara Üniversitesi, Türkiye
abdulla@law.ankara.edu.tr

Uluslararası hukukta “self determinasyon hakkı” kapsamında tartışılan konulardan biri de, etnik grup ve azınlıkların özel bazı koşulların gerçekleşmesi halinde ayrılma hakkına sahip olabileceği iddiasına dayanan “remedial secession” kavramıdır. Uluslararası hukuk doktrininde self determinasyon hakkı kapsamında daha önce de gündeme getirilen “remedial secession”, özellikle 1990’lardan itibaren demokrasi, insan hakları ve azınlıkların korunması gibi yükselen değerlerle birlikte yeniden yorumlanmaya çalışılmaktadır. Doktrindeki görüşlerin temelinde demokratik değerlerden, özellikle de insan haklarının ağır ihlallerinden hareket ettiği görülmektedir. Ayrılmayı haklı nedenlere dayandıran bu görüşlere göre, özellikle ayrımcılık ve zulüm ile karşı karşıya kalan insanların o devletten ayrılmak istemesi durumunda, ayrılma hakkını da içine alan self determinasyon hakkı demokratik bir değer olarak kabul edilmelidir. “Remedial secession” teorisini savunan yazarların, en azından iki şartın bir arada olması gerektiği konusunda fikir birliği içinde oldukları görülmektedir: Birincisi, etnik grup veya azınlığa karşı ağır, devamlı ve sistematik insan hakları ihlalleri, baskı, zulüm ve ayrımcılıkta bulunulmalıdır. İkincisi, insan hakları ihlalleri öyle bir haddeye gelmelidir ki, bu tür hakların korunması için ayrılma dışında başka çare kalmamalı, ayrılma son çare (last resort) olmalıdır.

Doktrinde, 1997 Louzidou/Türkiye davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıçlarından Wildhaber ve Rysdall’ın ayrılma temelli self determinasyon hakkına yaptıkları atıf ve Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) 2010 tarihli Kosovo Danışma Görüşünde, yargıçlardan Trindade ve Yusuf’un ayrık görüşlerindeki atıflar “remedial secession” için gerekçe olarak gösterilmektedir.

Buna rağmen, uluslararası hukukun kaynakları bağlamında “remedial secession” teorisine ilişkin ciddi sorunların olduğu görülmektedir. (UAD) Statüsü’nün 38. maddesi gereğince bağlayıcı kaynak niteliğinde olan uluslararası antlaşmalarda açıkça düzenlenmeyen ve uluslararası örf ve adet hukuku bağlamında devletlerin uygulamaları ile de destek görmeyen “remedial secession” teorisi için yardımcı şekli kaynak olan doktrin ve içtihatların tek başına hukuki temel oluş-

turamayacağı açıktır.

Uluslararası antlaşmalar ve uluslararası örf ve adet hukuku kuralları incelendiğinde uluslararası hukukun ağır insan hakları ihlallerine maruz kalanlar dâhil etnik grup ve azınlıklara ayrılma hakkı tanımadığı görülmektedir. Bu durum günümüz uluslararası hukuku açısından da geçerliğini korumaktadır. Uluslararası hukukta öncelik “ülke bütünlüğü” ilkesine verilmektedir. Diğer bir ifade ile uluslararası hukuka göre azınlıkların “azınlık hakları” gibi temel haklara sahip olmakla birlikte, ayrılma hakkına sahip oldukları söylenemez. Doktrinde ve uygulamada halen ağırlıklı olan görüş, ülkesel bütünlük ilkesi bağlamında azınlık ve etnik toplulukların ayrılma hakkının kabul edilemeyeceği şeklindedir. Bir devletin ülkesinde yerleşmiş bulunan farklı özelliklere sahip toplulukların sadece bu farklılığa dayanarak ilgili devletin ülkesini parçalamaları düşüncesi uluslararası hukukta reddedilmektedir. Bu anlamda etnik gruplar ayrılma yönünde hak iddia edemezler. Tabii ki etnik grup ve azınlıklar insan hakları bağlamında uluslararası örf ve adet hukuk gereğince self determinasyon hakkının iç yönüne sahiptirler. Ancak bu durum, etnik grup ve azınlıkların ülkesel bütünlüğü ihlal edecek şekilde ayrılma hakkına sahip oldukları anlamına gelmemektedir.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ В ЕВРАЗИИ

Рустем Давлетгильдеев

*Казанский федеральный университет, Россия
davletru@gmail.com*

Региональные организации на Евразийском пространстве обладают существенным потенциалом в области установления эффективного сотрудничества по правовым вопросам исследовательской мобильности. Можно выделить как положительные тенденции, так и препятствия.

В числе препятствия для успешного функционирования мобильности исследователей выделяется несистемность имеющихся источников и другие проблемы правового характера, причём как в правотворческой, так и в правоприменительной деятельности. Стоит отметить крайне малое количество нормативных правовых документов, регламентирующих исследовательскую мобильность, а также превалирующее число актов программного характера и бланкетных норм международных соглашений. Кроме того, отмечено недостаточное внимание к осуществлению механизмов мобильности исследователей в сетевых университетах СНГ и ШОС.

В то же время накопленный потенциал сотрудничества в СНГ, ЕАЭС,

ШОС, Организации тюркских государств может быть использован при формировании Евразийской региональной модели международно-правового регулирования мобильности исследователей. На наш взгляд, наибольшие ожидания могут быть возложены на ЕАЭС, так как данная интеграция уже имеет значительные успехи в правовом регулировании многих других областей. Значительную ценность представляет опыт Организации тюркских государств, практика которой в области поощрения научного сотрудничества и мобильности может быть принята во внимание.

СООТНОШЕНИЕ «ГОСУДАРСТВО ПРОИСХОЖДЕНИЯ» И «ГОСУДАРСТВА-ДОНОРА» В ПРАВОВЫХ ЗАИМСТВОВАНИЯХ

Олександр Ковалишин

*Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника, Украина
oleksandr.kovalyshyn@pnu.edu.ua*

В современных условиях все чаще имеет место хаотичное заимствование отдельных правовых норм, конструкций. Кроме того, участилось принятие законов на основе модельных законов международных организаций. Все эти явления сложно назвать рецепцией, гармонизацией или приближением. Между тем они имеют место и в значительной степени определяют вектор развития целых отраслей права.

Проблематику правовых заимствований изучали ряд ученых в области теории права и сравнительного правоведения. Основателем идеи правовых заимствований был Алан Ватсон и Отто Кан Фрейд. Их концепция в дальнейшем получила развитие в трудах таких ученых как Матиас Симс, Евгения Куржински-Зингер, Элеонора Кашин, Дж.Миллера, Уве Кишель и др.

Анализируя появление и развитие некоторых правовых институтов (например, корпоративного права), нетрудно заметить, что правовое заимствование, прежде чем быть введенным в корпоративном праве, может пройти путь появления и утверждения в нескольких промежуточных системах права.

Иногда это одно и то же государство. Но часто бывает, что возникнув в одной системе права (например, Великобритания), определенный институт прижился в другой системе права (например, в США), где подвергся существенным изменениям в своем правовом регулировании. И уже в видоизмененном виде стал предметом любопытства национального законодателя и был взят за образец при подготовке соответствующих изменений в конкретной стране.

Например, институт корпоративного секретаря возник в Великобритании с появлением первых акционерных компаний и, соответственно, там же был впервые закреплён на нормативном уровне в XIX в. Впоследствии должность корпоративного секретаря была внедрена в большинстве государств развитой рыночной экономики, в частности, США, государства-члены ЕС и т.д. В нач. 2000-х годов данный институт был введен и в акционерных обществах. Если сравнить правовое регулирование корпоративного секретаря в странах СНГ с точки зрения: 1) уровня императивности регулирования; 2) обязательности данной должности в компании; 3) требований, предъявляемых к лицу, занимающему соответствующую должность, - можно сделать вывод, что оно наиболее схоже с правом США, что в свою очередь даёт основания считать, что должность корпоративного секретаря является заимствованием именно из права данной страны.

В юридической литературе Польши приводится институт squeeze-out, который хоть и основывается на образцах датского и бельгийского права, но государством происхождения соответствующего института является Великобритания (Companies Act 1929). Другим примером, где необходимо разграничить страну происхождения и государство непосредственного заимствования является институт группового иска. Данный институт введен рядом европейских стран, среди которых Польша, Германия, Швеция, Российская федерация и т.д. Большинство ученых признается, что конструкция группового иска происходит из права США. Но, как отмечается в литературе, истоки происхождения данного инструмента защиты прав берутся еще со времен средневековой Англии, когда решения суда касались не только непосредственно участников спора, но и других лиц, которые потенциально также могли быть участниками спорных правоотношений.

Поэтому для лучшего изучения и понимания процессов заимствования целесообразно выделять: 1) страну происхождения правового заимствования и 2) страны, из которой непосредственно было взято нормативно правовое регулирование, а также соответствующего их обозначения и различия в динамике и структуре правового заимствования. По мнению автора, целесообразно ввести понятия «государства происхождения правового заимствования» и «государства-донора», из законодательства которого непосредственно было «заимствовано» определенное правовое заимствование.

НАРУШАЕТ ЛИ КАРАНТИН ПРАВА ЧЕЛОВЕКА: COVID-19

Валентина Егорова

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», Украина

Нарушает ли карантин права человека - данный вопрос беспокоит весь мир на протяжении уже долгого времени, как появился COVID-19.

Европейский суд по правам человека впервые принял решение касательно карантинных ограничений во время пандемии на заявление румынского гражданина. Локдаун во время пандемии не нарушает Европейскую Конвенцию по правам человека, статью 5*1. Так заявил Европейский суд по правам человека по на заявление румынского гражданина на ограничения которые были введены в его стране (Румынии). Европейский суд по правам человека заключил, что локдаун во время пандемии COVID-19 не нарушает Европейскую Конвенцию по правам человека и отказался сравнивать карантин с лишением свободы.

Согласно решению суда по делу Terhes c. Roumanie карантинные ограничения во время локдауна недостаточно сильны, чтобы называть их полноценным лишением свободы по решению ЕСПЧ. Правовые позиции ЕСПЧ распространяются на все государства, присоединившиеся к Европейской Конвенции по правам человека. Так что их должны учитывать все суды в своей повседневной деятельности. Так считает ЕСПЧ. На данное решения много не согласных сразу выступило, что и следовало ожидать, так как этот вопрос на протяжении долгого времени беспокоит людей разных стран. В Страсбург, чтобы задать вопрос от многих людей, которые живут в настоящих реалиях обратился гражданин Румынии. Данный вопрос беспокоит на данный момент всю планету земля.

Гражданам запрещалось покидать свои дома под угрозой наложения штрафа, за исключением определенных случаев и при наличии соответствующих документов удостоверяющей личность, подтверждающего наличие уважительной причины, такая же ситуация и у многих друг государствах была и продолжается до сегодняшнего дня. Ситуации постоянно меняется с пандемией COVID-19 и по сегодняшний день во всех странах мира – то открываются границы, до закрываются, то вводят карантин то ужесточают, то послабляют и конечно же людей ставят в рамки «замкнутого пространства».

Понятны чувства людей, которым приходится переживать непростые времена. Люди не могут спокойно передвигаться по стране, навещать своих родных и близких которые живут в других странах, не возможно путешествовать, да, что путешествовать если бывают проблемы не возможностью сходить в магазин в другом районе для граждан. Подобные ограничения ис-

пытаются все, независимо от национальности и гражданства. Однако Европейский суд четко разъяснил: жесткие меры не нарушают прав человека, а все меры которые вводят в следствии COVID-19 Европейский суд разъясняет как не жесткие меры. В данном деле Страсбургский суд отметил, что данная мера была применена на всей территории государства. Граждане могли свободно покинуть дом по своим личным делам, и могли посещать разные места в любое время суток, когда им это было необходимо. На них не был осуществлен личный надзор со стороны государства.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ ЭНЕРГЕТИКИ

Орынбасар Байтурбай

*Казахский национальный университет им. Аль-Фараби и Бакинский
Государственный университет, Казахстан
orynbasar_1999@mail.ru*

Развивая традиционно дружественные, добрососедские и партнерские отношения, Азербайджан и Казахстан придерживаются курса на расширение политического и энергетического сотрудничества и в равной степени заинтересованы в укреплении энергетической безопасности, международно-правовой стабильности и процветании своих стран.

Со времен Союза государств между нашими странами существуют братские связи – на уровне политических, экономических и культурных отношений.

Нынешний курс регионального сотрудничества имеет широкий спектр отношений в различных областях, основными из которых являются вопросы энергетического сотрудничества между Казахстаном и Азербайджаном, в частности, в рамках международных организаций и региональных проектов, таких как: трубопровод Баку – Тбилиси – Джейхан; газопровод Баку - Тбилиси - Эрзрум; проект строительства железной дороги Карс – Ахалкалаки – Тбилиси – Баку и др.

Таким образом, энергетическая составляющая казахстанско-азербайджанского сотрудничества в отношениях государств имеет особое значение. С момента установления дипломатических отношений (27 августа 1992 года) двусторонние отношения между Казахстаном и Азербайджаном развиваются в духе добрососедского партнерства, взаимовыгодного сотрудничества и близости позиций по актуальным вопросам регионального и международного сотрудничества.

Сегодня энергетическая политика двух государств преследует следующие долгосрочные цели: интеграция в международную энергетическую систему; усиление мер по повышению энергоэффективности и энергосбережению; повышение энергетической безопасности; обеспечение экологической безопасности энергетики; создание новых энергетических мощностей и инфраструктуры транспортировки энергии; разработка и внедрение передовых технологий и технических средств в области добычи, переработки и использования углеводородного сырья.

В Азербайджане 18 компаний с участием казахстанского капитала работают в нескольких секторах экономики, таких как топливно-энергетический комплекс, транспорт и строительство. Из них 6 являются совместными предприятиями, 3 – со 100 % казахстанским капиталом, а остальные являются филиалами и представительствами.

В настоящее время в Казахстане зарегистрировано 524 предприятия с участием Азербайджана, из которых 221 являются совместными предприятиями. Основным элементом совместной деятельности является развитие и модернизация транзитных и транспортных коридоров, объединяющих эти два государства.

Основной экспортный трубопровод Баку – Тбилиси – Джейхан играет исключительную роль в развитии двусторонних экономических отношений между Азербайджаном и Казахстаном в области транспортировки углеводородов на мировые рынки.

24 апреля 2008 года Сенат Парламента Казахстана одобрил Закон о ратификации соглашения, подписанного 16 июня 2006 года между Республикой Казахстан и Азербайджанской Республикой о поддержке транспортировки нефти на мировые рынки через Каспийское море по трубопроводной системе Баку – Тбилиси – Джейхан. Следует отметить, что газопровод Баку – Тбилиси – Эрзурум и железная дорога Баку – Тбилиси – Карс имеют большое стратегическое и экономическое значение, что может предоставить дополнительные возможности странам региона.

Азербайджанская Республика и Республика Казахстан могут плодотворно и взаимовыгодно сотрудничать в следующих приоритетных областях: разработка многовариантных способов экспорта энерго-ресурсов по нефтепроводам; развитие транспортной инфраструктуры, упрощение процедур пересечения государственной границы для граждан, услуг и товаров; рациональное использование энергетических и биологических ресурсов Каспийского моря.

ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Касекеева Айжан

*Казахский Национальный Университет
имени Аль-Фараби, Казахстан
a.kassekeyeva@gmail.com*

Энергетический сектор имеет фундаментальное влияние на развитие национальной экономики любой страны и поддержание ее национальной безопасности. В XXI веке проблема энергетической безопасности приобретает особую актуальность, что обусловлено истощением разведанных запасов природных энергоносителей и постоянным увеличением потребления топлива и различных видов энергии. Еще более осязаемую остроту и насущность вопрос обеспечения энергетической безопасности приобрел в связи с пандемией COVID-19 и обусловленным ей введением карантинных мер в различных странах и регионах. Энергетические вопросы выступают ключевыми не только для текущего состояния всех аспектов безопасности любого общества, но и для обеспечения безопасности возможных будущих угроз. Наличие определенных свободных запасов энергии позволяет найти эффективные ответы на разнообразные будущие вызовы – от военных действий до изменений климата или демографических проблем. Концентрируясь на международно-правовых проблемах энергетической сохранности, имеет смысл выделять понятия энергетической и международной энергетической безопасности. При этом для отдельных государств такая безопасность представляет собой состояние защищенности от внутренних и внешних угроз в энергетической сфере, направленное на обеспечение эффективного, надежного, экологически безопасного энергоснабжения в целях устойчивого развития международного сообщества. А в характеристике международной энергетической безопасности ключевыми элементами являются «защищенность международного сообщества от энергетических кризисов» и «учет интересов стран-потребителей, стран-производителей энергетических ресурсов и транзитных стран» при противодействии угрозам самостоятельному, устойчивому существованию и развитию государств. При этом обеспечение международной энергетической безопасности должно осуществляться посредством создания «единого энергетического пространства», существующего на основе учета интересов стран-потребителей и стран-производителей энергетических ресурсов. Современные исследователи подтверждают тенденцию так называемого «экологического» отношения ко многим сферам международных отношений, в частности, к энергетической сфере. Одним из таких проявлений является «экологизация» международно-пра-

вовых отношений с энергоснабжением, что проявилось в формировании концепции экологически ориентированной энергетики, которая состоит в правовом регулировании применения экологически безопасных источников энергии, экологически чистых и энергоэффективных видов использования традиционных источников энергии и развития новых источников энергии, которая коррелируется с концепцией устойчивого развития.

Интерес вызывает подход отдельных исследователей, согласно которому принятым практическим определением энергетической безопасности является концепция адекватности снабжения энергии и разумности цены. Определение предлагает, что энергия должна быть физически доступна и ее цена должна быть разумной. Многогранный характер понятия «энергетическая безопасность» обуславливает существование многих подходов как к ее толкованию, так и к определению ее структуры. Все взгляды на вопросы энергетической безопасности можно свести к четырем основным подходам: материальная безопасность поставок; цена и доступность; политическая сохранность поставок; географическая доступность.

На сегодняшний день общей тенденцией является признание важности создания международно-правовых механизмов для решения вопросов энергетической безопасности. Обеспечение энергетической безопасности отдельного государства невозможно без обеспечения международной безопасности. А это, в свою очередь, позволяет говорить о появлении принципиально новой сферы международного сотрудничества, которая затрагивает политические, экономические, научно-технические, экологические, социальные интересы, а также интересы безопасности каждого государства и всего мирового сообщества – сотрудничество в сфере обеспечения международной энергетической безопасности.

BEYNƏLXALQ HÜQUQ NORMALARININ İMPLİMENTASIYASINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN ROLU

Humay Əfəndiyeva

*Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi, Azərbaycan
humay3883@yahoo.com*

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatı, onların müdafiə mexanizmlərinə xüsusi yer verilmişdir. Bircə onu demək yetərlidir ki, Əsas Qanunun ən geniş fəslə məhz fundamental insan hüquq və azadlıqlarından bəhs edir. Burada göstərilən hüquq və azadlıqlar hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq dəyərlərə uyğun şəkildə ifadə edilmiş, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, vətəndaşların layiqli həyat səviyyəsinin təmin

edilməsi isə dövlətin ali məqsədi olaraq xüsusilə vurğulanmışdır. Təsadüfi deyildir ki, keçirilmiş referendumlar nəticəsində Konstitusiyaya edilən əlavə və dəyişikliklərin böyük qismi insan hüquq və azadlıqlarının məzmununun genişləndirilməsinə xidmət edirdi. Beləliklə, beynəlxalq hüquq ilə təmin edilən insan hüquq və azadlıqları eyni zamanda konstitusiya qaydasında müdafiə olunan dəyərlərdir. Beynəlxalq hüququn konstitutionlaşması prosesində və onun daxili hüquq sisteminin tərkib hissəsinə çevrilməsində Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin mühüm rolu vardır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Qərarlarının təhlili göstərir ki, bu günə qədər öz hüquqi mövqelərinin əsaslandırılması zamanı Məhkəmə tərəfindən 20-dən artıq beynəlxalq hüquq aktlarından istifadə olunmuşdur. Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarının qəbul edilməsində nəinki "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının normalarına, habelə Strasburq Məhkəməsinin presedent hüququna və məhkəmə təcrübəsində onların tətbiqinə daima xüsusi diqqət yetirmişdir. Belə ki "Müqavilələr hüququ haqqında" Vyana Konvensiyasının 31.3 "b" maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, müqavilənin tətbiqi çərçivəsində tərəflər arasında müqavilənin təfsirinə dair razılaşmanı təşkil edən hər hansı sonrakı təcrübə nəzərə alınır. Beynəlxalq hüquqi aktların və Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun tətbiqinin xarakteri Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən hansı səlahiyyətlərinin icra edilməsindən asılı olur. Məsələn, normativ hüquqi aktların Konstitusiya və qanunlara uyğunluğunun qiymətləndirilməsi zamanı beynəlxalq müqavilələrin müddəaları mübahisələndirilən hüquqi aktın konstitutionluğunun və Məhkəmənin yekun hüquqi mövqeyinin müəyyən edilməsində bir növ meyar kimi çıxış edirək hüquqi mübahisənin həllinə əhəmiyyətli təsir göstərir.

Daha bir hal, qanunvericilik normalarının şərh və fərdi şikayətlərə baxılması zamanı Konstitusiya Məhkəməsinin beynəlxalq müqavilələrə və Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqelərinə müraciət etməsi ilə bağlıdır. Belə hallarda beynəlxalq hüquqi aktların müddəaları və Avropa Məhkəməsinin təcrübəsi Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqelərinin arqumentasiyasına xidmət edərək, nəticənin bilavasitə əsası kimi deyil, onun əldə edilməsində əlavə dəlil kimi çıxış edir.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin beynəlxalq hüquqi mənbələrdən irəli gələn öhdəliklərin realizə edilməsi sahəsindəki fəaliyyətini aşağıdakı kimi təsnifatlandırmaq olar: beynəlxalq hüquq normalarına normativ-hüquqi aktlarının konstitusiyaya uyğunluğunun müəyyən edilməsi; normativ aktın şərh zamanı onun hüquqi mənasının aşkar edilməsi; bilavasitə Konstitusiya müddələrinin şərh zamanı onların məna və əhəmiyyətinin açıqlanması.

Nəticədə, Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn tələblərin daxili hüquqda realizə edilməsinə təsir edir. Yəni: beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərini milli hüquq doktrinasına integrasiya edir və bununla da dövlət orqanlarını onların bilavasitə

tətbiqinə istiqamətləndirir; Avropa Məhkəməsinin təcrübəsində formalaşdırılmış mövqe və prinsipləri daxili hüquq sistemində implementasiya edir; Milli Məclisə müvafiq tövsiyələr verməklə beynəlxalq hüquq normaları ilə təsbit edilmiş prinsip və hüquqların həyata keçirilməsi mexanizmlərinin qanunvericilik qaydasında tənzimlənməsinin istiqamətlərini müəyyən edir.

BMT VƏ XƏZƏR-CƏNUBİ QAFQAZ REGIONUNDA TƏHLÜKƏSİZLİYİN BEYNƏLXALQ HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

Həbib Hacıyev

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
h.hajiyev@hotmail.com

BMT ikinci dünya müharibəsindən sonra beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qoruyub saxlamaq, xalqlar arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərini inkişaf etdirmək məqsədilə yaradılmış universal bir təşkilatdır. Mövcud olduğu 70 ildən çox bir dövrdə BMT dünyada sülhün təmin olunması sahəsində müəyyən işlər görmüş, müxtəlif layihələr həyata keçirmişdi, buna baxmayaraq onun öz Nizamnaməsindən irəli gələn vəzifələri tam yerinə yetirdiyini söyləmək çətinidir. Qərarların qəbulu zamanı Təhlükəsizlik Şurasının üzvləri, xüsusilə də daimi üzvlər BMT Nizamnaməsinin, beynəlxalq hüququn tələblərindən deyil, öz maraqlarından çıxış edərək ya ikili standartlara yol verir, ya da fəaliyyətsizlik nümayiş etdirirlər. Dünyada mövcud olan münaqişələrin tənzimlənməsi sahəsində BMT-nin həyata keçirdiyi fəaliyyətin effektivliyi çox da yüksək olmamışdır. Məsələn, XX əsrin ikinci yarısında BMT-nin beynəlxalq münaqişələrə müdaxiləsi 14 halda vəziyyəti daha da mürəkkəbləşdirmiş, 76 halda heç bir nəticə verməmiş, 18 halda problemin aradan qaldırılmasına dolayısı ilə yardım etmiş, 21 halda mühüm, cəmi 4 halda isə əsas rol oynamışdır. Göründüyü kimi, bu təşkilatın beynəlxalq münaqişələrin tənzimlənməsi sahəsindəki fəaliyyətinin səmərəlilik dərəcəsi 50 % dən də az olmuşdur.

BMT region ölkələrində daha çox sosial-iqtisadi tərəqqiyə, demokratiyanın inkişafına, humanitar vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına yardım edən müxtəlif proqramların həyata keçirilməsi ilə diqqəti cəlb edir. Region ölkələri BMT-nin bir sıra xüsusi qurum və orqanları ilə səmərəli əməkdaşlıq edirlər. Onların sırasındadır BMT-nin İnkişaf Proqramı, Sənaye İnkişaf Təşkilatı, Dünya Bankı, Qaçqınların işi üzrə Ali Komissar, Uşaq Fondu, Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, Qadınlar Fondu, Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik, Nüvə Sınaqlarının Hərtərəfli Qadağan Olunması haqqında Müqavilə Təşkilatı və s. göstərmək olar. Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, Xəzər-Cənubi Qafqaz regionunda davamlı sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunması, regionda mövcud

münaqişələrin tənzimlənməsi istiqamətində BMT-nin fəaliyyəti gözlənilən nəticələri verməmişdir.

Hal-hazırda BMT Xəzər regionunda təhlükəsizliklə, buradakı münaqişələrin tənzimlənməsi ilə bağlı məsələlərdə tam fəaliyyətsizlik nümayiş etdirir, baxmayaraq ki, bu təşkilatın Nizamnaməsi sülhə nail olmaq üçün müxtəlif addımların atılmasına imkan verir. Nizamnamənin 33 maddəsi münaqişələrin danışıqlar, təhqiqatlar, vasitəçilər, barışıq, arbitraj, məhkəmə araşdırmaları, regional orqanlar və digər dinc vasitələrlə həll olunmasını təşviq edir. Dinc vasitələr səmərə vermədikdə, Təhlükəsizlik Şurası Nizamnamənin 41-ci maddəsinə uyğun olaraq iqtisadi münasibətlərin, dəmiryol, dəniz, hava, poçt, teleqraf, radio və digər əlaqələrin tam və ya qismən dayandırılmasını, diplomatik əlaqələrin kəsilməsini tələb edə bilər. Bu tədbirlər bir nəticə vermədikdə isə, 42-ci maddə sülh və təhlükəsizliyi bərpa etmək üçün blokadadan, BMT üzvlərinin hava, dəniz və quru qüvvələrindən istifadə etməyə imkan verir. İstər Azərbaycan və Gürcüstan ərazisində, istərsə də Şimali Qafqazda mövcud olan münaqişə ocaqları təhlükə mənbəyi olaraq qalır və bu məqam Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ və Gürcüstan-Abxaziya münaqişələrinə aid qətnamələrində də dəfələrlə vurğulanmışdır. Buna baxmayaraq sülhün təmin olunması, respublikaların suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün təmin olunması, işğalçı qüvvələrin cəzalandırılması və işğal faktlarının aradan qaldırılması üçün BMT Nizamnaməsinin 41 və 42-ci maddələrinə əsasən heç bir məcburet tədbirindən istifadə edilməmişdir, çünki bu haqda qərar Təhlükəsizlik Şurasında qəbul edilməlidir, burada isə istənilən məsələnin müzakirəsi zamanı beynəlxalq hüquq deyil, veto hüququna malik olan daimi üzvlərin geosiyasi maraqları əsas rol oynayır.

ENSURING ECONOMIC SECURITY IN POST-CONFLICT AREAS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW

Zahir Babayev

*Tax administration training department, Training Center of the State Tax Service under the Ministry of Economy, Azerbaijan
zahirbabayev.rcisi@gmail.com*

According to the world experience, after the settlement of conflicts in post-conflict areas, the parties are obliged to respect not only national legislation, but also many norms of international law, including post-conflict international humanitarian and international security law.

Repeated research shows that one-third of the conflict was rearmed in the first five years through 58 negotiations between 1990 and 2005.

We all know that after the end of armed conflicts, the terms of the settlement are determined by peace agreements. Peace agreements include various forms of cessation of hostilities, ceasefire agreements, preliminary agreements, pre-negotiation agreements, framework agreements, interim agreements, etc. can be formalized in the form.

The management of peacebuilding must be an evolving process. When armed conflicts end, the post-conflict economy is part of economic sustainability. Therefore, economic issues and strategies must be included in the peace process. Efforts to stabilize the economy for peacebuilding serve to further strengthen the peace process.

It is known from the norms of international law that the territory of the state cannot be the object of military occupation as a result of illegal use of force. The principle of territorial integrity contains another principle - the principle of «uti possidetis», which was formed in Latin America in the XXI century and was described by the UN International Court of Justice in 1986 in the case of Burkina Faso / Mali.

In general, peace agreements are mainly concerned with the settlement of political or military issues that form the basis of an armed conflict, while economic issues are more of a means of accelerating the peace process. In the 19th and 20th centuries, economic issues were only partially represented in a peace treaty between states, as the breakdown of economic relations between the two states was automatically eliminated as part of the normalization of relations. However, in the absence of previous relations between the states, the peace agreements contained provisions on post-conflict economic relations. The 1979 Treaty between Egypt and Israel included full economic relations, the prevention of obstacles to the free movement of people and goods, and the right to free navigation and flight. Similar provisions were included in the 1994 Peace Agreement between Israel and Jordan.

Stability and security in the post-conflict period depend primarily on both economic development and the success of the recovery process. Economic recovery in post-conflict areas requires economic and political security. In addition, maintaining sustainable economic development is a key priority to minimize the risk of recurrence of conflicts. The focus of this study is on access to energy sources and security of energy supply necessary for the success of the economic security recovery process. The study also highlights the need for regional cooperation for development and energy security. It may take years for the first recovery process in post-conflict areas. Effective coordination between donor countries and aid organizations is vital. Attention should also be paid to the region as a whole, so that reconstruction efforts target not only the conflict zone itself, but also neighboring countries.

In general, it should be noted that security has two interrelated elements, political-military and economic. The interdependence of these two elements of the future security architecture raises interrelated questions that can be discussed:

- What elements of economic security can be included in peace agreements?
- How does it affect the prospects of economic security issues identified at the regional and international levels?
- Does a stable security architecture require the parallel establishment of economic and military security institutions?

Observations show that post-conflict societies face two different challenges: economic recovery and reducing the risk of recurrent conflict. Political reforms have been found to be effective in accelerating economic recovery. Thus, in the final analysis, the inclusion of economic provisions in peace agreements should be placed in the context of the entire peace process.

TARİFLƏR VƏ TİCARƏT ÜZRƏ BAŞ SAZIŞIN (GATT) PRİNSİPLƏRİ VƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNVERİCİLİYİ

Əfsər Sadıqov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
afsar.sadiqov@gmail.com*

Məqalədə GATT/DTT norma və prinsipləri və onların daxili qanunvericilikdəki ekvivalent normaları tədqiq edilir. GATT/DTT norma və prinsiplərindən bəhs edərkən, ilk növbədə, birinci hissədə (I və II maddədə) təsbit edilən daha əlverişlilik prinsipindən bəhs edilir. Daha əlverişlilik prinsipinin kömrük rüsum və yığımlarına; onların yığılmasının metod və üsullarına; idxal-ixrac əməliyyatları üçün ödəmələrin köçürülməsinə; qarşılıqlı gömrük güzəştlərinə tətbiqi, tarif güzəştlərinə daha əlverişlilik prinsipinin şamil edilmə qaydaları şərh edilir.

GATT-ın ikinci hissəsi III və XXIII maddələri əhatə etməklə iştirakçı dövlətlərin qarşılıqlı münasibətlərində ticarət rejimi üzrə norma və prinsiplər haqqında qaydaları təsbit edir. III maddədə idxal edilən əmtəələrə daxili vergi və yığımlar üzrə milli rejimin tətbiqindən; V maddədə tranzitin azadlığından (sərbəstliyindən) bəhs edilir. VI maddə "Antidempinq Məcəlləsi"- antidempinq və kompensasiya rüsumlarının tətbiqi haqqında qaydalarını təsbit edir. XI maddə gömrük rüsumlarından, vergi və yığımlardan başqa istənilən sayda, o cümlədən lisenziya, kvota və s. formalı məhdudiyətlərin qadağan edilməsi ilə bağlı tarif tənzimlənməsini və bu qadağadan istisnalar təsbit edilib; lakin VI maddədə olduğu kimi XII maddədə daxili bazarın müdafiəsini ehtiva edir. Valyuta-maliyyə ehtiyatlarına təhlükə yarandığı halda müvəqqəti məhdudlaşdırıcı tədbirlərin tətbiqinə icazə verir. İdxal kvotalarının qeyri-diskriminasiya əsasında tətbiqi tələb olunsada tədiyyə balansının gözlənilməsi əsasları ilə qeyri-diskriminasiya öhdəliyinin icra edilməməsi də mümkündür. Kvota tətbiq etmək qərarı qəbul edilərsə, kvota tətbiq edilən məh-

sulun ixracatçıları olan ölkələr öz aralarında, tətbiq edilən kvota üzrə müvafiq payların ayrılması üçün razılaşa bilərlər. Belə razılaşma mütləq kommersiya mülahizələrini nəzərə almalıdır. Mübahisələrin həlli zamanı mövcud praktika birbaşa kəmiyyət məhdudiyyətləri ilə əlaqəsi olmayan bəzi daxili qanunvericilik normalarının XI maddə ilə ziddiyyət təşkil etdiyi də müəyyən edilmişdir. XVIII maddə dövlətin iqtisadi inkişafa yardımını təsbit edir. XIX maddə bəzi əmtəələrin idxalı zamanı fəvqəladə tədbirlərə; XX maddə publik qaydanın mühafizəsi məqsədilə həyat və sağlamlığın, heyvan və bitkilərin, ictimai mənafiyyətin, istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi, məcburi əməklə istehsal edilən əmtəələrin idxalından müdafiə, həmçinin GATT-ın ümumi qaydalarından istisnaya yönəlib. XXI maddə milli təhlükəsizliklə bağlı GATT-dan istisnaya həsr edilib. XXI maddədə istifadə edilən bəzi (məsələn, fəvqəladə vəziyyət kimi) terminlərə istinad beynəlxalq ticarətdə mübahisələrə yol açmaqdadır. Buna görə də beynəlxalq saziş qaydasında milli və beynəlxalq publik qaydanın beynəlxalq-hüquqi anlayışı formalaşdırılmalıdır.

GATT iştirakçısı, DTT üzvü olan istənilən dövlət üçün ən əhəmiyyətli məsələ daxili bazarın müdafiəsi təşkil edir. Müdafiə tədbirləri müvəqqəti xarakterli olsa da proteksionizm prinsipi GATT-ın liberallaşdırma öhdəliyindən milli maraqlar naminə istisnalara əsaslı bir rejim müəyyən edir. Beynəlxalq ticarət hüququnda təqdim edilmiş güzəştlərin ləğvi də müdafiə tədbirlərinə aid edilir. Müdafiə tədbirlərinə: daxili bazarda rəqabət mühitinin təmin edilməsi; daxili bazarda fəvqəladə halların qarşısının alınması; daxili publik qaydanın və milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi aiddir. Yəni, ticarət mühitinin pozulmasına səbəb olan hallar və fəvqəladə hallara, milli təhlükəsizliyə təhdid aradan qaldırıldıqda istisnalar da dayandırılmış olur. Azərbaycan Respublikası DTT-nin üzvü olmasa da qanunvericiliyini GATT və onun əlavələrinə uyğunlaşdırmaqdadır. Gömrük Məcəlləsi; Gömrük tarifi haqqında Qanun; Valyuta tənzimi haqqında Qanun; Antidempinq, kompensasiya və müdafiə tədbirləri haqqında Qanun və d. aktlarla GATT/DTT norma və prinsiplərinin harmonizasiyası təmin edilməkdədir.

LEGAL ANALYSIS OF THE TERM “ESSENTIAL SECURITY INTERESTS” MENTIONED IN GATT

Samira Eyvazova

*Baku State University, Azerbaijan
samira_oyra@yahoo.com*

The security exception allows for the abandonment of trade obligations and, therefore, can act as an exception for trade liberalization. The security exception applies only to certain types of situations or threats that are serious enough to affect the «basic security interests» of the State. Thus, the exclusion

of national security is a legal guarantee of State sovereignty at the highest and deepest level, against situations that hinder the protection of the State and the protection of sovereign rights inherent in the State. In most cases, multilateral agreements include the exclusion of national security as a mechanism for refusing to release one of the participating parties from restrictions that contradict its security in the agreement. But in many cases, such «fugitive provisions» allow States to put their security interests above international obligations and thereby evade international obligations.

In 1994, the "Dispute Resolution Agreement» was created as a legal basis for the resolution of disputes between member States within the framework of the World Trade Organization (WTO) and the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). It also removes some of the doubts that have existed in the past regarding recourse to the GATT group to resolve disputes arising from Article GATT XXI. The WTO incorporated the GATT, which has been in use since 1947. Article XXI of GATT 1994 allows WTO members to violate GATT obligations for national security purposes.

What are the "essential security interests" mentioned in Article GATT XXI? Articles XXI (A) and (B) relate to certain actions that the participant considers «contrary to these interests» or «necessary», and thus lead to a broad discretionary element that may be the duty to determine significant interests from a security point of view. Reading Article XXI as part of the legal text is necessary, in particular, to take into account the exception to the general rules of the GATT. In State practice and international decisions, it is clearly defined that exceptions from legal texts should be interpreted narrowly. Thus, any exception can be applied only as long as the read text is not relevant in the context. Therefore, in order to determine whether an action is necessary to protect the main security interests, it is necessary first to study which parameters define the outer boundaries of the expression «main security interest».

The term «security interests» excludes the use of article XXI for protectionist measures. From the observer's point of view, if a direct violation of the GATT corresponds to the normal scheme of a «normal» protectionist measure, this measure cannot cover Article XXI. An «easy example» to illustrate this objective method of assessment would be a complete embargo against another Contracting Party, for example in the context of allegations of illegal conduct under Article 2(4) of the UN Charter, as opposed to an embargo on certain selective goods to prevent the bankruptcy of the relevant local industry.

THE RELEVANCE OF THE RELATIONSHIP OF SOME INTERNATIONAL ACTS AND ACTS OF THE CIS MEMBER STATES, REGULATING THE USE OF FIREARMS

Shahin Shukurov¹, Murad Shukurlu²

*¹Police Academy in the Ministry of Internal Affairs in Azerbaijan Republic, Azerbaijan
shahin1967@mail.ru*

*²Khazar District Court of Baku, Participant of II Karabakh War, Azerbaijan
muradshukurlu@mail.ru*

In a scientific article on the topic «The relevance of the relationship of some international acts and acts of the CIS member states, regulating the use of firearms» the author substantiates the relevance, the purpose of the legal framework in the field of application and use of firearms by employees of internal affairs bodies.

The author examines the relationship between international and domestic acts in the field of the use and the use of firearms by employees of the internal affairs bodies. The scientific article reveals the legal content of some acts of the CIS member states and refers to the order, to the rules for the use of firearms. The author, proceeding from scientific and theoretical foundations, classifies the use of firearms as measures of special administrative restraint. In conclusion of the scientific article, the author substantiates the conclusions and puts forward proposals for the development and improvement of institutions in this area.

LATIN AMERİKASI REGIONUNDA GÖMRÜK-TARİF MÜNASİBƏTLƏRİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİNİN İNKİŞAF DİNAMİKASI

Vüqar Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
vugar.dgk@gmail.com*

Latın AmerİKası dövlətlərinin demək olar ki, uzun müddət qlobal siyasətə və iqtisadiyyata təsiri səviyyəsi minimal səviyyədə olmuşdur. Yaxın vaxtlara qədər qlobal siyasətin iştirakçıları arasında Latın AmerİKası dövlətlərinin yoxluğu daimi daxili siyasətdə qeyri-sabitlik və iqtisadi gerilik kimi səbəblərlə izah olunurdu. Ancaq regionun dövlətləri arasında fikir ayrılığı və rəqabəti iqtisadi və siyasi geriliyin ən əsas amil idi.

1982-ci ildə 5 Latın amerikası dövləti olan Çili, Kosta-Rika, Meksika, Nika-raqa və Argentina Milli gömrük xidmətləri arasında imzalanmış Qarşılıqlı yardım haqqında Konvensiyada gömrük qanunvericiliyinin əsasları və bu Konvensiyayı bağlamış dövlətlərin ərazilərinin gömrük rejimi müəyyən edilir, həmçinin gömrük müəssisələrinin strukturu, ixracın və idxalın gömrük rejimi, gömrük hüquqi münasibətlərində hüquqi və fiziki şəxslərin hüquqi statusu kimi məsələlərə də aydınlıq gətirilir.

2000-ci ildən başlayaraq, Latın Amerikasını ölkələrində regional iqtisadi inteqrasiyaya münasibət tədricən dəyişməyə başladı. Regionda inteqrasiya proseslərinin inkişafının müasir mərhələsinin analizi üçün onun bir sıra əsas xüsusiyyətlərini qeyd etmək məqsədəuyğundur: inteqrasiyanın klassik preferensial sxemlərinin böhranı, ticarət bloklarının yeni tipinin yaranması; müxtəlif səviyələrdə əməkdaşlığın genişlənməsi; inteqrasiyaya yanaşmaların ideoloji monotonluğunun aradan qaldırılması.

Artıq bu mərhələdə regionda gömrük ittifaqlarının real və effektiv fəaliyyəti özünü göstərməyə başladı. Beləliklə, Latın Amerikasında aparılan “açıq regionalizm” siyasəti həm region dövlətləri arasında, həmçinin digər dövlətlərlə beynəlxalq ticarətin tənzimlənməsində əsas tendensiya hesab olunur. Bu tendensiyanın inkişafı artıq 1990-cı illərdən başlayaraq, regionda gömrük ittifaqlarının da meydana çıxmasına şərait yaratmışdı. Bütövlükdə, Latın Amerikasında 4 gömrük ittifaqı fəaliyyət göstərir – CACM, CARICOM, CAM və MERCOSUR. Bu ittifaqlar son nəticədə ümumi bazarın yaradılmasına cəhd göstərirlər. MERCOSUR və CAM dinamik inkişaf etsə də, digər iki ittifaqda inkişaf templəri hələlik qənaətbəxş səviyyədə deyildir.

Lakin müasir dövrdə qeyd etdiyimiz əhatəli inteqrasiya birliyinin olmaması səbəbindən, Latın Amerikasını regionunda gömrük-tarif tənzimlənməsi sahəsində əsas mexanizmlər yuxarıdakı abzasda qeyd etdiyimiz dörd gömrük ittifaqıdır. Latın Amerikasını regionunda gömrük-tarif münasibətlərinin hazırkı vəziyyəti, inkişaf tempini müəyyənləşdirmək üçün həmin ittifaqların fəaliyyətində gömrük-tarif tənzimlənməsinin hansı üsul və vasitələrlə aparılmasına diqqət yetirmək lazımdır.

Beləliklə, Latın Amerikasını regionunda inteqrasiya proseslərinin inkişaf dinamikası, ticarət münasibətlərinin gömrük-tarif tənzimlənməsi ilə bağlı qeyd etdiklərimizdən belə qənaətə gəlmək olar ki, bu gün Latın Amerikasını regionunda inteqrasiya prosesləri bir çox məsələlərdə mərhələli şəkildə Avropa İttifaqının yaradılmasını xatırladır. MERCOSUR və Cənubi Amerika Millətlərinin İttifaqının (UNASUR) sayəsində region ölkələri həm iqtisadi məsələlərdə, həm də beynəlxalq münasibətlərdə uyğunlaşdırılmış ümumi siyasətin hazırlanmasına doğru hərəkət edirlər. Regionda inteqrasiyanın hərəkətverici qüvvəsi Braziliya (Argentinanın dəstəyi ilə) çıxış edir. Sözsüz ki, müxtəlif xarici, həm də daxili səbəblərdən Latın Amerikasını regionunda inteqrasiya prosesləri tədrici və mürəkkəb olacaqdır.

Fikrimizcə, yalnız səylərin birləşdirilməsi region ölkələrinə prinsipial olaraq beynəlxalq arenada öz mövqelərini bərkitməyə və XXI əsrin ortalarına doğru qlo-

bal siyasətin əsas iştirakçılarının arasında yer tutmağa imkan verəcəkdir. Burada isə əsas məqam beynəlxalq cəmiyyətdə mövcud olan bir sıra iqtisadi ittifaqların, o cümlədən beynəlxalq müqavilələrin təcrübəsindən geniş şəkildə yararlanmaqdır. Bu sırada Avropa İttifaqı təcrübəsi daha məqsədamüvafiq hesab edilə bilər.

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİNİN BEYNƏLXALQ HÜQUQ NORMALARINDA TƏSBİTİ VƏ MƏSULİYYƏT MƏSƏLƏLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ ZƏRURİLİYİ

Mehriban Eyyubova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
mehriban_e@yahoo.com*

Müharibələrin və hərbi münaqişələrin yaranması səbəbləri olduqca müxtəlifdir, hərçənd onları analitik yolla təyin etmək çətin deyildir, bu zaman münaqişənin hədəfləri müəyyən edilməlidir. Adətən belə hədəflər qismində sərəvətlərin ələ keçirilməsi, yeni ərazilərin tutulması, qonşu xalqa qarşı düşmənçilik, yeni din, mədəniyyət, adətlərin yayılması və s. xüsusilə fərqlənir. Bu isə müharibə cinayətlərinə qarşı mübarizə məsələlərinin daim aktuallaşmasını və məsuliyyət məsələlərinin təkmilləşdirilməsini tələb edir.

BMT-nin himayəsi altında işlənilib-hazırlanmış bir çox beynəlxalq konvensiyalarda müharibə cinayətlərinə dair müddəalara geniş yer verilmişdir. Məsələn, Müharibə qurbanlarının müdafiəsinə dair dörd Cenevrə konvensiyası (1949), həmin konvensiyalara I və II əlavə protokollar (1977) və s. Bütün bu sənədlər müharibə cinayətlərinin və həmin cinayətlərə görə məsuliyyətə cəlbətmənin nəzəri problemlərini tənzimləmişdir. Bununla belə, müharibə cinayətlərinin praktiki baxımdan tənzimlənməsi istiqamətində də mühüm addımlar atılmışdır. Bu istiqamətdə beynəlxalq cinayət tribunallarının (Nürnberq, Tokio, Yuqoslaviya, Ruanda) da fəaliyyəti qeyd edilməlidir. Beləcə, həm beynəlxalq hüquqi aktlar, həmçinin beynəlxalq tribunalların fəaliyyəti müharibə cinayətlərinin mahiyyətinin açılmasında, onun nəzəri və praktiki problemlərinin müəyyən edilməsində mühüm rol oynamışdır.

Müasir beynəlxalq hüquqda müharibə cinayətlərinin beynəlxalq hüquqi bazasının formalaşması və inkişafında əsas mexanizm kimi 17 iyul 1998-ci il tarixli Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Roma Statutu xüsusi qeyd edilməlidir. Roma Statutunda «müharibə cinayətləri» anlayışı, növləri, tətbiq edilən hüququn hədələri, beynəlxalq və milli yurisdiksiyanın həyata keçirilməsinin ümumi prinsipləri, həmçinin beynəlxalq cinayət hüququnun prinsipləri və s. ətraflı təsbit edilmişdir (md. 8). Ancaq Roma Statutunun müddələrinin çox hissəsi prosedur və məhkəmə quruluşu məsələlərinə həsr edilmişdir. Əsas məsələ ondan ibarətdir ki,

məhz bu sənəd ilk dəfə olaraq, beynəlxalq hüquq üzrə müharibə cinayətlərinin bütöv sistemini rəsmiləşdirmişdir.

Lakin qeyd edilənlər gələcəkdə müharibə cinayətlərinə görə məsuliyyət məsələlərinin həll edilməsində ad hoc beynəlxalq tribunalların yaradılmasını istisna etmir. Belə ki, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yaranmasına qədər törədilən cinayətlər, nəhayət hələlik Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statutunu ratifikasiya etməyən dövlətlər ərazisində törədilən beynəlxalq cinayətlərə görə məsuliyyət məsələlərinin müəyyən edilməsi zəruridir. Bu kimi halların təhlili Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdiyi müharibə cinayətləri kontekstində xüsusilə əhəmiyyətlidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu zaman beynəlxalq humanitar hüququn müqavilə və adət hüquq normalarının ciddi pozulması halları baş vermişdir. Bu isə törədilən müharibə cinayətlərinə görə məsuliyyətin müəyyən edilməsinin vacibliyi ön plana çəkir. Beləliklə, beynəlxalq cinayətlərə iddia müddətinin aid edilməməsi, nəhayət beynəlxalq məsuliyyətin zəruriliyi bu istiqamətdə beynəlxalq nəzarət mexanizmlərinin də daim təkmilləşdirilməsini zəruri edir. Bura həm beynəlxalq təşkilati mexanizmlərin, həm də beynəlxalq müqavilə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi aid olunmalıdır.

Bundan başqa, tədqiqat üzrə ikinci aktual istiqamət bu sahədə beynəlxalq hüquq normalarının mülli hüquqi impementasiyası ilə əlaqədardır. 1949-cu il Cenevrə konvensiyaları və silahlı münaqişələrin aparılması qaydalarının pozulmasını müharibə cinayəti kimi müəyyən edən digər beynəlxalq hüquq normaları milli hüquq tətbiqedicisi üçün məcburi hüquqi qüvvəyə malikdir. Beləliklə, müharibə cinayətlərinə dair beynəlxalq hüquq normalarında müəyyən edilmiş normalar milli cinayət qanunvericiliyində də ətraflı və geniş təsbit edilməlidir. Qeyd edilənlər Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi üçün də əhəmiyyətli xüsusiyətlərdəndir.

BEYNƏLXALQ QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARININ MÜXTƏLİF SAHƏLƏRDƏ FƏALİYYƏTİ: HÜQUQİ TƏNZİMETMƏ VƏ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏ PROBLEMLƏRİ

Elnarə Mirzəyeva

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
elnaramirzayeva@mail.ru*

Ən çox beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları (BQHT) ticarət, sənaye və humanitar sahələrdə (sağlamlığın qorunması, ekoloji problemlərə qarşı mübarizə, insan hüquqları və s.) fəaliyyət göstərir. BQHT-lərin beynəlxalq proseslərə təsiri əsasən birbaşa deyildir, ictimai fikrə təsir göstərməklə həyata keçirilir, bu da xarici siyasət qərarları verərkən dövlətlərə təzyiq göstərmək imkanına malikdir. Bunun-

la birlikdə, xarici siyasət qərarlarının qəbulu çoxfaktorlu bir proses olduğundan və ictimai rəyin təzyiqi, bir qayda olaraq, bunlardan ən əhəmiyyətli olmadığı üçün BQHT-lərin bu təsir mexanizmi çox zəifdir. Ancaq beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının dünya siyasətinə təsirinin başqa, daha əhəmiyyətli yolu da vardır: beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlarla əməkdaşlıq yolu ilə təsir göstərilməsi. Belə ki, BMT Nizamnaməsinin 71-ci maddəsi BMT-nin və onun ixtisaslaşmış qurumlarının iqtisadi və sosial fəaliyyətlərini əlaqələndirən BMT-nin İqtisadi və Sosial Şurasına (ECOSOC), «onun səlahiyyətlərinə daxil olan məsələlərlə maraqlanan qeyri-hökumət təşkilatları ilə məsləhətləşmələr aparmaq üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsinə icazə verir».

BQHT-lərin qlobal idarəetmə problemlərinin həllində rolu müxtəlif formalarda özünü göstərir. Bu gün bu təşkilatlar humanitar yardımın göstərilməsi, insan hüquqlarının qorunması və ətraf mühitin qorunması, sülh və təhlükəsizliklə bağlı məsələlərdə, təhsil proqramlarında, idman layihələrində və s. fəal iştirak edirlər. Bir çox hallarda məhz BQHT-lərin fəaliyyətləri sayəsində hökumətlər və bütövlükdə dünya ictimaiyyəti adi insanların problemlərini tanıyırlar. Dövlət orqanlarının fəaliyyəti üzərində apardıqları mülki nəzarət bir qrup insanların yerli və beynəlxalq səviyyədə ictimai və siyasi həyatda fəal iştirakını təmin edir. Müxtəlif, o cümlədən qlobal problemlərin təhlili və ekspert qiymətləndirməsi üzrə fəaliyyətinə görə BQHT-lər “erkən xəbərdarlıq” mexanizmi rolunu oynayır və beynəlxalq müqavilələr çərçivəsində iştirakçıların öhdəliklərini yerinə yetirməsinə nəzarət etməyə də kömək edirlər.

Artıq formalaşmış təcrübəyə görə BQHT-lər ənənəvi olaraq beynəlxalq normayaradıcılıq prosesində iştirak edir, dövlətlərin mövqeyinə təsir göstərir, daha sonra milli hökumətlər və hökumətlərarası təşkilatlar tərəfindən müzakirə edilmək üçün təqdim olunan müqavilə layihələrini işləyib hazırlayırlar. Bundan əlavə, BQHT-lər beynəlxalq ictimai fikrin formalaşmasına və nəticədə dünya siyasətinin gündəminə kifayət qədər güclü təsir göstərir.

XXI əsrin əvvəllərində BQHT-lər əsasən aşağıdakı sahələrdə fəaliyyət göstərir: əvvəllər hökumətlərin fəaliyyəti ilə əhatə olunmayan məsələləri qaldırmaq; cəmiyyətin diqqətini tələb edən aktual beynəlxalq problemlər barədə məlumat toplamaq, təhlil etmək, işləmək və yaymaq (yeri gəlmişkən, qlobal kompüter şəbəkəsinin müasir formada yaradılmasında əsas rollardan birini oynayan BQHT-lərdir); bu kimi problemlərin həlli üçün konkret variantlar təklif etmək və dövlətləri lazımi müqavilələri bağlamağa təşviq etmək; zəruri qərarlar qəbul etmək üçün hökumətləri və dövlətlərarası strukturları dəstəkləmək; beynəlxalq həyatın müxtəlif sahələrində hökumətlərin və dövlətlərarası strukturların fəaliyyətinə və dövlətlər və hökumətlərarası təşkilatlar tərəfindən öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət etmək; ictimai rəyi səfərbər etmək və «ümumilikdə bəşəriyyətin» böyük beynəlxalq problemlərə cəlb edilməsi hissəsinin yaranmasına kömək etmək. Qeyd edək ki, hətta bəzi BQHT-lər (məsələn, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi) dünyada çox nüfuza malikdir və müharibə qurbanlarının hüquqi

müdafiəsində mühüm rola malikdirlər.

Qeyd edilən aktuallıqları nəzərə alaraq BQHT-lərin fəaliyyətində müvafiq təkmilləşdirmələrin aparılması zəruri olmalıdır. Burada birinci istiqamət onların fəaliyyətinin beynəlxalq hüquqi əsaslarının təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədardır. İkinci istiqamət isə BQHT-lərin beynəlxalq təşkilati sistemlərinin təkmilləşdirilməsi, o cümlədən dövlətlər və beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlarla münasibət sistemlərinin daha da yaxınlaşdırılmasıdır.

MÜHÜM BEYNƏLXALQ SƏNƏDLƏRLƏ HƏRBİ KONFLİKTlər DÖVRÜNDƏ MƏDƏNİ SƏRVƏTLƏRİN QORUNMASININ BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

Leyla Həşimova

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
hashimova_leyla@yahoo.com

Müasir beynəlxalq hüquqda hərbi konfliktlər dövründə mədəni sərvətlərin qorunması əsasən iki mühüm istiqamətdə mövcud xüsusiyyətləri özündə birləşdirir: bütövlükdə beynəlxalq cəmiyyətin mədəni sərvətlərin qorunması sahəsində qəbul etdiyi mühüm beynəlxalq normalarla problemə ümumi yanaşması; hərbi konfliktlər dövründə tənzimetmənin daha da mürəkkəbliyini nəzərə alaraq mədəni sərvətlərin qorunması sahəsində qəbul edilmiş mühüm beynəlxalq normalarla münasibətlərin xüsusi olaraq tənzimlənməsi. Hər iki istiqamət özündə kifayət qədər beynəlxalq hüquqi mənbələri, o cümlədən digər beynəlxalq-hüquqi tədbirləri birləşdirir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, hərbi konfliktlər dövründə mədəni sərvətlərin qorunması vacibliyi xüsusilə aktualdır. Bu artıq beynəlxalq cəmiyyətin müəyyən etdiyi müharibə cinayətləri kateqoriyasında məsuliyyət məsələlərinin tənzimlənməsi ilə də inkişaf etmişdir. İlk növbədə, həmin münasibətlərin tənzimlənməsində "Silahlı münaqişə zamanı mədəni mülkiyyətin qorunması haqqında" 1954-cü il tarixli UNESCO Konvensiyası mühüm yer tutur. Qeyd edilən beynəlxalq sənədin əsas müddəalarının təhlili bu sahədə tənzimetmədə mühüm yer tutur.

Daha sonra, problem üzrə beynəlxalq humanitar hüququn əsas prinsipləri və normalarının qarşılıqlı şəkildə öyrənilməsi vacibliyi də qeyd edilməlidir. Qeyd edilənlər isə problemin əhəmiyyətini, o cümlədən ona yanaşmanın əsas mürəkkəbliklərini bir daha müəyyən edir. Bundan başqa, 1954-cü il Konvensiyasına 1999-cu il tarixli II Əlavə Protokol da bu sahədə bir sıra mühüm istiqamətləri müəyyən etmişdir. Həmin beynəlxalq sənəddə isə dövlətlərin bu sahədə əməkdaşlığı, o cümlədən müvafiq beynəlxalq və milli-hüquqi tədbirlərin görülməsi is-

tiqamətində fəaliyyətin daha da inkişaf etdirilməsini müəyyən edilmişdir.

Bütövlükdə, beynəlxalq-hüquqi təhlillərə əsasən, mədəni və ya dini irs dəyəri coğrafi sərhədləri üstələyən, lakin xarakteri baxımından unikal sayılan, xalqın tarixi və mədəniyyəti ilə sıx bağlılığa malik olan obyektləri birləşdirir. Bundan başqa, buraya dini etiqad yerlərinin də əlavə edilməsi xüsusilə əhəmiyyətlidir ki, burada da Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin müəyyən etdiyi qaydalar mühüm yer tutur. Birmənalı olaraq qəbul edilməlidir ki, dini və ya mənəvi dəyərlərə malik olan yerlər həm də bütövlükdə mədəni dəyərlərə aid edilməlidir. Burada bütün xalqların hüquq bərabərliyi və onlara hörmət edilməsi zəruriliyinin müasir beynəlxalq hüquqda möhkəmləndirilməsi tendensiyası əsas götürülməlidir. Yəni hər bir xalq və millətə aid olan hər bir mədəni sərvət bütövlükdə bəşəriyyətin mədəni irsinin tərkib hissəsidir.

Tədqiqat üzrə digər beynəlxalq sənədlər də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, “Mədəni mülkiyyətin qanunsuz olaraq ölkəyə gətirilməsi, ölkədən çıxarılması və mülkiyyət hüququnun qanunsuz olaraq başqasına verilməsinin qadağan olunması və qarşısının alınmasına yönəlmiş tədbirlər haqqında” 1970-ci il tarixli UNESCO Konvensiyası; 1956-cı il tarixli “Arxeoloji qazıntılara tətbiq olunan beynəlxalq prinsiplər haqqında” UNESCO Təvsiyəsi; və s. Son dövrlər beynəlxalq tribunalların qərarları (məsələn, Yuqoslaviya üzrə Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Məhkəmə Kamerasının “Blaškiç” və “Naletiliç və Martinoviç” işi üzrə çıxartdığı qərarlar), o cümlədən digər beynəlxalq məhkəmə qərarları (məsələn, BMT Beynəlxalq Məhkəməsinin qərarları) bu istiqamətdə əhəmiyyətli beynəlxalq-hüquqi mənbələrdir.

Tədqiqat Azərbaycan Respublikası praktikasında da olduqca əhəmiyyətlidir. Uzun müddətdir ki, Ermənistan tərəfindən beynəlxalq hüquq normalarının ciddi pozulması Azərbaycan Respublikası və xalqının mədəni sərvətlərinə qarşı da beynəlxalq cinayətlərin edilməsi ilə müşayiət edilmişdir. Qeyd edilənlər isə bilavasitə Ermənistan tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı aparılan irqi-ayrı seçkilik siyasətinin tərkib hissəsi kimi də çıxış edir. Beləliklə, Ermənistan tərəfindən törədilən bu beynəlxalq cinayətlər ona qarşı beynəlxalq məsuliyyət tədbirlərinin görülməsi ilə şərtlənən müvafiq addımların atılmasını tələb edir.

BEYNƏLXALQ XÜSUSİ MÜNASİBƏTLƏRDƏ BEYNƏLXALQ MÜQAVİLƏ İLƏ MILLİ QANUNVERİCİLİYİN QARŞILIQLI ƏLAQƏSİNDƏ ÜMUMİ QAYDANIN YERİ

Əlizadə Məmmədov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

elizade.memmedov@mail.ru

Məqalədə bir qayda olaraq beynəlxalq xüsusi münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsində beynəlxalq müqavilə və Azərbaycan Respublikasının (AR) milli qanunvericiliyinin qarşılıqlı nisbətinin müəyyən edilməsində ümumi qayda institutunun yeri məsələləri təhlil edilir. Qeyd edilir ki, AR-də xüsusi münasibətlər sferasında ümumi qaydanın (ordre public) institutunun hüquqi məzmunu Konstitusiyaya və referendumla qəbul edilən aktlar ilə müəyyən edilir. Ümumi qaydanın mövcudluğu, onun hər hansı formada pozulması halında səlahiyyətli orqanlar tərəfindən müvafiq qeyd-şərt edilməsini şərtləndirir. Bu qeyd-şərtə görə, xüsusi münasibətlər sferasında hər hansı normativ aktın, o cümlədən beynəlxalq müqavilənin və xarici dövlətin qanunvericiliyinin tətbiqinin nəticəsi, Konstitusiyaya və referendumla qəbul edilən aktlara zidd olarsa, o halda onlar tətbiq oluna bilməz. Beynəlxalq xüsusi münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi beynəlxalq müqavilələrlə AR-in qanunvericiliyinin uzlaşması formasında həyata keçirilir. Bu cür uzlaşma, AR-in ümumi qaydasının gözlənilməsi şərti ilə beynəlxalq müqavilə normalarının üstünlüyünün qəbul edilməsi yolu ilə təmin edilir. Qeyd olunan üstünlüyün tanınması, beynəlxalq hüquqa hörmət və pacta sunt servanda prinsiplərindən irəli gəlir. Eyni zamanda həm normayaradıcılığı (maddi hüquqi mənada implementasiya), həm də tətbiq prosesi (prosessual hüquqi mənada implementasiya) üçün əhəmiyyətlidir.

AR-in tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə onun milli hüquq sisteminin mənbəyi kimi qəbul edildiyi üçün həmin hüquq sisteminin ümumi qaydasını qorumağa xidmət edən qeyd-şərt beynəlxalq müqavilədə də nəzərdə tutula bilər. Həm çoxtərəfli, həm də ikitərəfli beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunan qeyd-şərt AR qanunvericilikdə olan müəyyən xüsusiyyətlərə malikdir. Qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq müqavilələrdə bu və ya digər formada ümumi qaydaya edilən istinadlar AR hüququnun ümumi qaydasını ehtiva edir. Qeyd-şərtin tətbiqi beynəlxalq müqavilədə nəzərdə tutulsa belə, məhkəmə özünün ümumi qaydasına əsaslanmalıdır. Bu zaman məhkəmə qeyd-şərt edərək dövlətin beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almalıdır.

Beynəlxalq xüsusi münasibətlər sferasındakı beynəlxalq müqavilə normalarının hüquqi qüvvəsi beynəlxalq müqavilə ilə müəyyən olunur. Bu sferadakı beynəlxalq müqavilələr bir qayda olaraq konkret məzmunlu hüquq normaları (maddi, kolliziya, mülki prosessual) təsbit etməklə birbaşa tətbiq olunmaq xüsu-

siyyətinə malikdir. Bu cür beynəlxalq müqavilələrin tətbiqi halında milli qanunvericiliyin tətbiqi bir qayda olaraq subsidiar xarakter daşıyır. Belə ki, səmərəli nəticəyə nail olunması baxımından beynəlxalq xüsusi münasibətlərin tənzimlənməsi zamanı ziddiyyətin olmasından asılı olmayaraq hər bir halda tətbiqdə “birincilik hüququ” beynəlxalq müqavilələrə verilir. Lakin AR-in Konstitusiyasına və referendumla qəbul edilən aktlarına zidd olan AR-in tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə normaları tətbiq oluna bilməz. Tətbiq baxımdan əhəmiyyətli olan bir məqama diqqət etmək lazımdır ki, bunun xaricində beynəlxalq müqavilənin AR qanunvericiliyində mövcud olan hər hansı imperativ xarakterli normaya zidd olması ümumi qayda haqqında qeyd-şərt olaraq təfsir oluna bilməz.

Beynəlxalq xüsusi münasibətlər sferasında tətbiqedici orqanlar AR-in tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrlə yanaşı, onun iştirak etmədiyi beynəlxalq müqavilələri də tətbiq etmək zərurəti ilə üzləşə bilər. Lakin bu müqavilələrin tətbiqi xarici dövlətin hüququ kimi “ad hoc” xarakter daşıyır və AR-in ümumi qaydasına zidd olduqda isə tətbiq edilmir.

TRANSMİLLİ MÜTƏŞƏKKİL CİNAYƏTKARLIQ: ANLAYIŞI, HÜQUQİ TƏBİƏTİ VƏ YAYILMA SƏBƏBLƏRİ

Toğrul Vəliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
veliyevtoğrul@yandex.com*

İnsanlar üçün daima təhlükə yaradan cinayətkarlıq onunla mübarizədə cəmiyyətin gücsüzlüyündən bəhrələnərək getdikcə mürəkkəb və mütəşəkkil xarakter almışdır. Ələlxüsus cinayətkarlıq XX əsrdə baş verən münaqişələr, müharibələr nəticəsində hakimiyyətlərin zəifləməsindən istifadə edərək daha kəskin şəkildə tüğyan etməyə başlamışdır. Tüğyan edən cinayətkarlığı daha təhlükəli edən məsələ ondan ibarətdir ki, mütəşəkkil cinayətkarlıq özü bir sistem kimi inkişaf etmiş və milli sərhədləri aşaraq transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa çevrilmişdir. Müxtəlif beynəlxalq tədbirlərdə birmənalı təsdiq edilmişdir ki, mütəşəkkil cinayətkarlıq və onun transmilli forması milli və beynəlxalq təhlükəsizlik üçün ciddi təhdiddir. Mütəşəkkil cinayətkarlıq siyasi, inzibati və iqtisadi quruluşlara nəzarət etmək, cəmiyyətə öz dəyərlər sistemi və davranış normaları haqqında düşüncələrini aşılamaq və insanlarda cinayətkar lider obrazını formalaşdırmaq istəyir. Bu problemə istər ayrı-ayrı dövlətlərdə, istərsə də beynəlxalq səviyyədə lazımınca diqqət ayrılmasına baxmayaraq, bəşəriyyət miqyasında təzahürün bütün aspektlərinin nəzərə alınması kontekstində səmərəli konseptual yanaşma hələdə formalaşmamışdır. Məhz elə ona görə də cinayətkarlıq inkişaf edərək daha mürəkkəb və mütəşəkkil xarakter almış və cəmiyyəti sarsıda biləcək ciddi sistemə çevrilmişdir.

Transmilli cinayətkarlığın getdikcə artması və mütəşəkkil hal alması insanlarda onunla mübarizənin mümkünsüzlüyü düşüncəsini aşılıyır və onlarda qanunun aliliyinə inamı sarsıdır. Qanunun aliliyinə inamın sarsılması bəzi hallarda insanları cinayətkar fəaliyyətə sövq edir, yəni insanlar onunla mübarizənin mümkünsüz olduğu qənaətinə gələrək onlardan biri olmaq düşüncəsinə gətirir. Bu da mütəşəkkil cinayətkarlığın ən təhlükəli xüsusiyyətlərindən biridir. Həmçinin transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın təhlükəliliyinə onun fəaliyyətinin mütəşəkkil dəstələr və ya cinayətkar birliklər tərəfindən həyata keçirilməsini aid etmək lazımdır. Bu cinayətkar təşkilatlar uzun müddət cinayətkar fəaliyyət göstərmək məqsədilə yaradıldığı üçün bir sistem şəklində mövcud olur, bu sistem daxilində təcili münasibətləri yaradılır, cinayətin həyata keçirilməsi məqsədilə qrup üzvləri arasında vəzifə bölgüsünün aparılır. Cəmiyyəti narahat edən transmilli mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyətin əsas kriminoloji xüsusiyyətlərindən biri onun müvafiq hakimiyyət strukturlarına nüfuz etməsidir. Elə bu ictimai təhlükəli sosial bəlaya qarşı mübarizəni çətinləşdirən hazırda bütün dövlətlərdə transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın hakimiyyətə təsir etmək imkanına malik olmasıdır. Bu transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın mühüm xüsusiyyəti olmaqla yanaşı, həmçinin onun yayılma səbəbidir. Bu səbəbdən dövlətlər bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlərə qoşulmuş, mütəşəkkil cinayətkarlığa, onun təzahür formalarından olan narkobiznesə, terrorçuluğa və korrupsiyaya qarşı mübarizəni həyata keçirən yeni dövlət strukturlarının yaradılması və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən bəhrələnərək milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində islahatların həyata keçirilməsini təmin etmişdir. Lakin milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsinə, o cümlədən dövlətlərin bu sahədə əməkdaşlıq etməsinə baxmayaraq müxtəlif cəmiyyətlərdə baş verən hadisələr və proseslər mütəşəkkil cinayətkarlığın dövlətlərin sosial-iqtisadi həyatının bir çox sahəsini zəbt etdiyi qənaətinə gətirir. Hazırda transmilli mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyət əsasən dövlət qurumlarında təzahür edir. Qeyd olunduğu kimi transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın dövlət qurumlarına nüfuz etməsini bir çox ölkələrdə müşahidə etmək olar. Transmilli mütəşəkkil cinayətkar dəstələr və ya birliklər davamlı və ardıcıl şəkildə cinayətkar fəaliyyətinin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə dövlət qurumlarında ayrı-ayrı vəzifəli şəxsləri ələ alır, yaxud həmin qurumlarda öz adamlarını yerləşdirirlər. Məhz dövlət qurumlarında transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın təzahür etməsi onunla mübarizə işini çətinləşdirdiyi üçün cinayətkarlığın bu növünün latentliyinin yüksək olduğunu birmənalı təsdiqləmək olar. Bir sözlə, xarici ölkələrin də təcrübəsi bunu deməyə əsas verir ki, müxtəlif hakimiyyət strukturlarında öz qərargahını yaradan mütəşəkkil cinayətkarlıq konkret dövlət daxilində "cinayətkar dövlətdir". Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq bir dövlətdə dərin köklərə, o cümlədən dövlət himayəsinə malikdirsə, orada demokratiyadan söz gedə bilməz. Çünki transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın müasir xüsusiyyətlərindən biri də onun demokratiyanın inkişafına və insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinə ciddi təhdid olmasıdır. Transmilli mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyət qanu-

nazidd əməllər sistemini ehtiva etdiyinə və geniş miqyasa malik olduğuna görə demokratiyanın inkişafı, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinə əngəllər yaradır. Çünki demokratiyanın inkişafı, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi ilə cinayətkar fəaliyyət bir-birini inkar edir. Mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyət insan hüquq və azadlıqlarını pozması mümkün deyildir. Həmçinin transmilli mütəşəkkil cinayətkar birliklər demokratiya ənənələrinin inkişafında maraqlı deyil, çünki bu prosesin cəmiyyətə verdiyi aşkarlıq həmin fəaliyyətin iç üzünü açmağa bilər. Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq demokratiyanı buxovlayan sosial təzahürdür. Demokratiyanın transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıqla buxovlanması isə insan və vətəndaş hüquqlarının reallaşmasına əngəllər yaradır. Hansı cəmiyyətdə dövlət aparatı rüşvətdən bəhrələnsə və bu səbəbdən korrupsiyalaşarsa, transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın inkişafı üçün geniş qapılar açılır.

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİ VƏ İNSANLIQ ƏLEYHİNƏ CİNAYƏTLƏR MÜSTƏQİL TƏRKİBLİ BEYNƏLXALQ CİNAYƏTLƏRDİR

Ələvsət Allahverdiyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
lawyer.406@gmail.com*

Beynəlxalq cinayət hüququ kateqoriyasının bir hissəsi kimi nəzərdən keçirilən müharibə cinayətləri və insanlıq əleyhinə cinayətlər oxşar cəhətlərinə görə çox vaxt mübahisəli müzakirələrə səbəb olur. Çox hallarda müharibə cinayətlərini insanlıq əleyhinə cinayətlər kimi, insanlıq əleyhinə cinayətləri də ya müharibə cinayətləri kimi, ya da digər oxşar beynəlxalq cinayətlər kimi dəyərləndirirlər. Doğrudur, realıqda bunları fərqləndirmək üçün ciddi təhlilə ehtiyac duyulur. Hələ Nürnberq prosesini özündə əks etdirən ədəbiyyatların özündə də müstəqil tərkibli bu cinayətlərin təhlili bir qədər qarışıq şəkildə aparılmışdır. Nürnberq prosesində bu cür əməllər siyasi terror və “əksər hallarda təşkilati və sistematiq” formada törədilmiş əməl kimi göstərilir.

Qeyd etmək istədik ki, müharibə cinayətləri və insanlıq əleyhinə cinayətlər müstəqil kateqoriyalar olsalar da, müasir münafişələrdə, xüsusən də mülki əhaliyə qarşı baş vermiş cinayətlərlə əlaqədar, onların çox vaxt yaxından bağlı olduğunu inkar etmək olmaz. Dörd Cenevə Konvensiyası və I Protokol törədilmiş əməllərin çoxluğunu sistemləşdirir ki, bu da pozuntuların həm müharibə cinayətləri, həm də insanlıq əleyhinə cinayətlər kimi təsnif olunmasına imkan verir.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, əməlin insanlıq əleyhinə cinayət kimi təsnif olunması üçün iki mühüm şərt tələb olunur:

1) əməl “sistematiq və ya geniş miqyasda” törədilməlidir;

2) əməl hökumət və ya istənilən təşkilat, yaxud qrup tərəfindən həvəsləndirilməli və ya istiqamətləndirilməlidir.

Müharibə cinayətləri və insanlıq əleyhinə cinayətlər barədə beynəlxalq hüquq normaları beynəlxalq hüququn ayrıca fərqləndirici xüsusiyyətə malik olan, son 50 ildə intensiv inkişaf dövrünü keçmiş beynəlxalq humanitar hüququn həddləri çərçivəsində təsis edilmiş və inkişaf etdirilmişdir. Beynəlxalq humanitar hüquq normalarına görə müharibə cinayətləri müharibə aparılması qaydalarının mövcud müddəalarının pozulması, habelə, Müharibə qurbanlarının müdafiəsinə dair 1949-cu il Cenevrə Konvensiyaları və 1977-ci il tarixli Əlavə Protokolların ciddi pozuntularıdır.

Müharibə cinayətləri və insanlıq əleyhinə cinayətlərin genişmiqyaslı formada dinc mülki əhaliyə qarşı törədilməsi onların oxşarlığını şərtləndirən amillərdəndir. Təbiəti ilə müharibə cinayətləri yalnız müharibə edən tərəflərin vətəndaşlarına təsir göstərə bilər, zərər vura bilər. İnsanlıq əleyhinə cinayətlərdə isə bu məhdudiyyət yoxdur, istənilən təbəqəyə mənsub olanlar bu cinayətin qurbanı ola bilərlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər müharibə cinayətlərindən fərqli olaraq silahlı münaqişə dövründən başqa, həm də dinc şəraitində də baş verə bilər. Bu mənada, insanlıq əleyhinə cinayətlər təhlükəlilik baxımdan beynəlxalq cinayətlərin ən ağır növlərindən hesab olunur. Bu ağırlıq həm də onunla dəyərləndirilir ki, silahlı münaqişə zamanı müharibə cinayətləri törətmiş şəxslərə cəza verilmədən baş vermiş cinayətləri münaqişənin mövcudluğu ilə əlaqələndirmək, qismən də olsa cəzada bunu nəzərə almaq mümkündür (bu hal silahlı qüvvələr heyətinə qarşı davamlı təhdidlər və özünümüdafiə vəziyyətləri, sistemli baş verən hücumlar nəticəsində onlarda yaranan psixoloji gərginlik halları qismən də olsa humanizm baxımından nəzərə alın bilər), insanlıq əleyhinə cinayətlərdə isə qətiyyətlə belə hal mümkün deyil.

ENERJİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLAR ÇƏRÇİVƏSİNDƏ ƏMƏKDAŞLIĞIN ZƏRURİLİYİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Razim İsayev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
razim_isaev@yahoo.com,*

Enerji mənbələri üzrə əməkdaşlıqda ixtisaslaşmış universal beynəlxalq təşkilatlara Neft ixrac edən Ölkələr Təşkilatı (OPEC) və Beynəlxalq Enerji Agentliyi (IEA) daxildir. Qapalı statuslu bu təşkilatlar XX əsrin 70-ci illərində enerji tədarükçüləri və enerji istehlakçıları arasında “qarşিদurma” dövründə yaranmışdır.

Bu istiqamətdə mühüm yer tutan OPEC, təşkilata üzv olmayan, lakin dünya

bazarına təsir göstərən ölkələrə (Norveç, Rusiya, Meksika və s.) neft hasilatını azaltmaq, bununla da əsas ixracatçı-dövlətlərin hərəkətləri ilə bazarı tənzimləmək üçün tövsiyələr verir. Hazırda OPEC ölkələri istehsalın tənzimlənməsi üçün təsirli bir mexanizm inkişaf etdirə bilmirlər, çünki bu təşkilatın üzvləri neft istehsalı və onun ixracı sahəsində müstəqil siyasət yürütmək hüququna malik olan suveren dövlətlərdir və hər bir dövlətin öz milli strateji, iqtisadi maraqları vardır. Xüsusilə də, 2015-ci il də dünyada neftin qiymətinin aşağı düşməsi və bundan sonrakı hadisələr OPEC üzv-dövlətlərinin qlobal enerji problemlərində hələ də fikir ayrılıqlarında olmasını göstərdi.

1974-cü ildə IEA-ya üzv-ölkələr neft tədarükündə ciddi fasilələr olduğu təqdirdə birgə tədbirlər görmək barədə razılığa gəldilər. Bu zaman, ayrıca olaraq enerji siyasətlərini əlaqələndirmək və enerji proqramlarını inkişaf etdirmək üçün enerji məlumat mübadiləsi sisteminin yaradılması qərara alındı. IEA çərçivəsində ölkələr neft tədarükünün daim tələbi üstələyəcəyi və tədarük mənbələri kifayət qədər diversifikasiya ediləcək bir vəziyyətdə olanda, inkişaf etməkdə olan qlobal neft bazarında neft tədarükünün pozulmasının qarşısını almağa yönəldilmiş əlaqələndirilmiş enerji siyasətini həyata keçirirlər. IEA Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik (ATEBA) ilə əməkdaşlıq edir. Onun əsas məqsədlərindən biri üzv-ölkələrə ümumi enerji istehsalındakı nüvə enerjisinin uzunmüddətli payının qiymətləndirilməsində kömək etməkdir. ATEBA ilə birlikdə, IEA nüvə elektrik stansiyalarının tikintisi və istismarı, təhlükəsizlik sistemlərinin təkmilləşdirilməsi, ətraf mühitə nəzarət və s. üçün ümumi standartlar üzrə hüquqi aktların hazırlanmasında iştirak edir.

Göründüyü kimi, enerji əlaqələri və enerji təhlükəsizliyi məsələlərinə bir çox beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində baxılır. Lakin əksər beynəlxalq təşkilatlarda enerji ehtiyatlarının, xüsusən də neftin, qazın tədarükü, ixracatçı və idxalatçı ölkələrin qorunması məsələləri xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir. Son on ildə beynəlxalq enerji münasibətlərində "regionallaşma" fenomenini xüsusilə nəzərə çarpır. Bölgə təşkilatları «sürətlənmə», bölgələr arasında iqtisadi əlaqələrin kordinasiya olunmuş şəkildə aşılması və ya aradan qaldırılması vasitəsinə çevrilir. İqtisadi bölgələşmə iki əsas formanı əhatə edir: əməkdaşlıq və inteqrasiya. Dövlətlərin regional əməkdaşlığı iqtisadi sahədə qarşılıqlı əlaqə yaratmaq yolu ilə ticarətin inkişafına təkan verir. Əməkdaşlıq dövlətin suverenliyinə mənfə təsir göstərmir. İqtisadi inteqrasiya, əməkdaşlıqdan fərqli olaraq, dövlətlərin suverenliyini məhdudlaşdırır. İnteqrasiya suveren dövlətlərin vahid iqtisadi məkan yaratmaq məqsədi ilə birləşməsi prosesidir.

Enerji sahəsində əməkdaşlıq edən digər regional beynəlxalq təşkilatlara Ərəb Neft İxrac edən Ölkələr Təşkilatı (OAPEC), Latın Amerikasına Enerji Təşkilatı (OLADE), Afrika Enerji Komissiyası (AFREK) və s. də aid edilir. Bu təşkilatlar da qeyd edilən siyasət üzrə mühüm rola malikdirlər.

Yuxarıda qeyd edilənlər enerji siyasətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsində universal əsasda əməkdaşlığın qurulmasını və inkişafını tələb edir. Bu

zaman enerji təhlükəsizliyi sahəsində universal əməkdaşlığın perspektivlərindən danışarkən, ilk növbədə birbaşa enerji zonalarında olan dövlətlərin strategiyalarına və bu zonaya daxil olmasa da, lakin bu bölgədə maraqlı olan ölkələrin siyasətinə istinad etmək lazımdır. Əlbəttə ki, bu sahədə problemlər çoxdur, dövlətlər tərəfindən tənziyyətə meyillik o qədər də güclü deyildir, lakin nəzərə almaq lazımdır ki, yeni enerji mənbələrinin formalaşması ilə bu sahədə əməkdaşlığa da böyük zərurət vardır.

CYBER WARFARE AS A MEANS OF INEVITABLE THREAT TO NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY IN MODERN TIMES

Elnur Aslanov

*Baku State University, Azerbaijan
elnuraslanov83@gmail.com*

In the 21st century, which is also called the century of the information (communication) revolution, cyberspace occupies a special place. In this situation, some countries are using the concept of “digital societies” to describe the consequences of this kind of technological change. Efficiency in the field of security in this case is of high importance, as it can lead to a change in the position of non-state actors and the erosion of the borders of sovereign states.

There are various definitions of cyber warfare. Some see it as a war waged by governments, as key players, to destroy the enemy’s facilities, capabilities, and strengths.

The emergence of the information society and the ongoing globalization processes erode the traditional differentiation of the “powers” of the state and business in matters of national security, on the one hand, and private, on the other, which leads to the formation of a kind of “ideology of violence” justifying the weakening of the power of national states and the strengthening global institutions, international trade treaties. In such a situation, states are undergoing a transformation of their security environment.

The accumulation of risks in the information society is identified mainly with the lack of information, its incompleteness or ineffectiveness of its use. The emergence of risks generated by incomplete information is associated not only with the specifics of decision-making, but also with the spread of information violence, which is understood as the unconscious submission of power through information technologies and a hierarchy of values that take for granted, as well as the use of the Internet as a platform for politics, scandals and cyber-attacks by enemy hackers. The power of information violence imposes meanings, forcing

them to be recognized as legitimate and at the same time hiding the power relationships that underlie it.

In modern times, cyber warfare is also a principal tool for committing economic crimes and a basic threat to economic security. Besides that rivalry and struggle are integral components of the life cycle of the socio-economic system created by humanity. Throughout history, war as the highest form of the struggle of the parties for their interests has been a strategic tool for achieving goals / resolving contradictions between individual states or coalitions. But with the onset of the era of Industry 4.0, its mechanism and flow format ceased to be obvious, acquiring an invisible character. Note that the new trend in the widespread use of information technologies in production has led to the onset of the so-called fourth industrial revolution (Industry 4.0), by which we mean a new stage of technological development based on the development and incorporation of the latest solutions created with the use of digital technologies into a wide civil circulation.

It is important to emphasize that the key features of the digital economy are:

- 1) information openness and transparency of socio-economic systems;
- 2) the desire of states to digital integration.

PARTICIPATION OF STATE-OWNED ENTERPRISES IN FOR-EIGN INVESTMENT RELATIONS

Malik Ramazanzade

Baku State University, Azerbaijan
malik.ramazanzade@gmail.com

It is clear that current global economic relations involve not only privately-owned players but also a number of state-owned enterprises which actively participate in economic relations. Obviously at some point activities of the state-owned enterprises may qualify as foreign investment. In particular during the recent period engagement of state-owned enterprises has significantly increased. It should be added that the notion of state-owned enterprise is quite broad and it should include not only legal entities which are under control of the state but also sovereign wealth funds, public pension funds or other public institutions engaged in economic activity, which may be incorporated using different legal structure. Given ever-increasing volume of transactions involving SOEs there had been debates on their treatments as foreign investors. Namely, in certain instances engagement of SOEs into investment activities can be viewed as threat by the host state due existence of a clear linkage between the SOE

and the state controlling it. Accordingly, there is a concern that such investments pursue certain political goals rather than purely commercial goals as opposed to “regular” investments. Taking this into account it may be observed that such concerns of host states lead to a different treatment of investments made by SOEs as compared to investments made by “regular” investor which in its turn leaves a room for discriminatory measures applied by the host states. In addition, it is discussed in the literature that SOE investing into another state’s critical infrastructure (such as healthcare system, tele-communication networks, transport) can be further used as an additional pressure point in relations between host state and SOE’s domicile state. These concerns have led to several attempts to review and further develop respective legislation governing admission of foreign investments in order to prevent potential threats to national security from investments made by SOEs. Accordingly, it is safe to say that status of SOE and their participation in investment relations is a controversial matter with a number of opinions voiced in the literature. It is also noteworthy that such discussions are on-going not only in legal field but also in the fields of economics, political science and other disciplines.

In light of the said, the current paper seeks to analyze the recent approach to the status of SOEs as foreign investors. Obviously for the sake of broader analysis it is also essential to understand how exactly SOEs participate in foreign investment activity given their specific status which surely affects operational model of certain SOEs.

ÜMUMDÜNYA TİCARƏT TƏŞKİLATI ÇƏRÇİVƏSİNDƏ TİCARƏTDƏ TEKNİKİ MANEƏLƏRİN ARADAN QALDIRILMASININ BƏZİ AKTUAL PROBLEMLƏRİNƏ DAİR

Himalay Məmişov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
m_himalay@yahoo.com*

1995-ci ildə Tariflər və Ticarət üzrə Baş Sazişin (QATT) varisi kimi yaradılan Ümumdünya Ticarət Təşkilatı (ÜTT) dövlətlər arasında ticarətin ümumdünya qaydalarını müəyyənləşdirən yeganə beynəlxalq təsisatdır. ÜTT-nin əsas fəaliyyət istiqaməti onun hüquqi əsasını təşkil edən çoxtərəfli ticarət sazişlərinin qəbul olunmasına və qəbul olunan sazişlərin yerinə yetirilməsinə nəzarətin həyata keçirilməsi, ÜTT-yə üzv olan dövlətlər arasında ticarət danışıqlarının təşkil edilməsi, üzv dövlətlər tərəfindən həyata keçirilən ticarət siyasətinin müşahidə edilməsi, digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın həyata keçirilməsi, üzv dövlətlər ara-

sında ticarət mübahisələrinin həll edilməsinə köməklik göstərilməsi, beynəlxalq ticarətə və ticarət siyasətinə dair informasiyaların toplanılması, öyrənilməsi və təqdim olunmasıdır. ÜTT-nin bəyan olunmuş məqsədi üzv dövlətlərin əhalisinin rifah halını yaxşılaşdırmaqdan, beynəlxalq ticarətin maksimum dərəcədə liberalləşdirilməsindən və onun möhkəm əsaslarının yaradılmasından və beləliklə də, iqtisadi inkişafın, eyni zamanda insanların həyat səviyyəsinin yüksəldilməsindən ibarətdir. ÜTT çoxtərəfli ticarət sazişləri əsasında dövlətlərarası ticarət münasibətlərinin tənzimlənməsini həyata keçirir. ÜTT yuxarıda qeyd olunan fəaliyyət istiqamətlərini və vəzifələri aşağıdakı prinsiplər üzrə reallaşdırır: “ən əlverişli rejim” prinsipi (üzv dövlətlər üçün eyni ticarət şəraitinin yaradılması); “milli rejim” prinsipi (idxal olunmuş əmtəə və xidmətlərlə yerli mal və xidmətlər arasında ayır-seçkiliyə yol verilməməsi); ticarətin tənzimlənməsində tarif metodlarına üstünlük verilməsi; ticarətdə kəmiyyət məhdudiyətlərinin aradan qaldırılması; ticarət siyasətinin aydın və şəffaf olması; daxili bazarların ancaq ÜTT-nin müəyyənləşdirdiyi qaydaları əsasında qorunması; azad rəqabət üçün əlverişli şərait yaradılması; ticarət mübahisələrinin danışıqlar yolu ilə həll edilməsi.

ÜTT-nin normativ-hüquqi bazasını çoxtərəfli ticarət sazişləri təşkil edir. Bu sazişlər mal və xidmətlərlə ticarəti, əqli mülkiyyət, ticarət siyasətinin icmalı və mübahisələrin həlli məsələlərini tənzimləyir. ÜTT-nin Ticarətdə Texniki Maneələrə dair Sazişi və Sanitar və Fitosanitar Tədbirlərin Tətbiqinə dair Sazişi ticarətə tətbiq edilən maneələrin maksimum dərəcədə aradan qaldırılmasına yönəlmiş beynəlxalq sənədlərdir. Ticarətə tətbiq edilən maneələr ticarətdə texniki maneələr kimi xarakterizə edilir və onların iki növü fərqləndirilir: Ticarətdə Texniki Maneələrə dair Sazişdə əhatə olunan ticarətdə texniki maneələrin ümumi kateqoriyası; Sanitar və Fitosanitar Tədbirlərin Tətbiqinə dair Sazişdə əhatə olunan ticarətdə texniki maneələrin xüsusi kateqoriyası, daha dəqiq sanitariya və ya fitosanitariya tədbirləri.

Bununla əlaqədar bir sıra məqamların qeyd edilməsi zəruridir: bir sıra beynəlxalq təşkilatlar və qurumlar qəbul etdikləri sənədlərdə və bəyanatlarda ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələrin müasir dünyada əhəmiyyəti qeyd edilir; ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələrin Azərbaycan Respublikasının hüquqi, iqtisadi və ticari əlaqələr baxımından böyük əhəmiyyəti vardır; ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələrlə əlaqədar qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərdə və ÜTT-nin mübahisələrin həlli üzrə məhkəməsinin çıxardığı qərarlarda dövlətlərin müəyyənləşdirdiyi siyasətlərinin ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələr baxımından rolu və əhəmiyyəti xüsusi qeyd edilməlidir; ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələrin tənzimlənməsi məqsədi ilə qəbul olunan beynəlxalq sənədlər üzv dövlətlərin hüquqi öhdəliklərinin müəyyənləşdirilməsi və müvafiq beynəlxalq tələblərə uyğun olaraq ticarətin stimullaşdırılmasına xidmət edən texniki tələblərin xüsusiyyətləri üçün tam kifayət deyildir; ÜTT çərçivəsində ticarətdə texniki maneələrin tənzimlənməsi məqsədi ilə qəbul edilmiş sənədlərin tələblərinə riayət etməyən dövlət tərəfindən zərərə məruz qalmış dövlətə mü-

vafiq kompensasiyalar həcmdə ödənilməlidir; Azərbaycan Respublikasının ÜTT-yə üzv olması istiqamətində inkişaf etmiş dövlətlər təcrübəsinin nəzərə alınması zəruridir.

XƏZƏRİN HÜQUQİ STATUSUNUN KONVENSIONAL TƏSBİTİ

Natiq Əsgərov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
natigasgerov@yahoo.com*

Xəzərin hüquqi statusu uzun illər mübahisəli məsələ olmaqla bir çox elmi araşdırmaların mövzusu olmuşdur. Məlum olduğu kimi, 2018-ci il avqustun 12-də Qazaxıstan Respublikasının Aktau şəhərində “Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında” Konvensiya qəbul edilmiş və bir çox məsələyə, o cümlədən, hüquqi status məsələsinə qiymət verilmişdir. Belə ki, Konvensiyanın 1-ci maddəsinə əsasən, «Xəzər dənizi tərəflərin quru əraziləri ilə əhatə olunan ... su hövzəsidir”. Göründüyü kimi Konvensiya çərçivəsində Xəzər nə “dəniz”, nə də “göl” deyil, bir “su hövzəsi”dir. Yəni Konvensiyada «xüsusi hüquqi status» müəyyən edilərək Xəzər, “akvatoriya” və “sektor” olaraq iki hissəyə ayrılır. Xəzərin akvatoriyasına daxili sular, ərazi suları, balıqçılıq zonaları və ümumi su məkanı daxildir. Sektor isə dib və təkin sahələrindən ibarətdir.

Konvensiyada Xəzərin xüsusi hüquqi statusundan irəli gələn bir sıra mühüm prinsiplər təsbit edilir:

- Dövlətlərin suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, müstəqilliyinə, suveren bərabərliyinə hörmət, zor işlətməmək və zor işlətməklə hədələməmək, qarşılıqlı hörmət, əməkdaşlıq, bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq;

- Xəzərə və onun resurslarına münasibətdə yalnız sahiləni dövlətlərin suveren hüquqlara malik olması;

- Xəzərin yalnız sülh məqsədlər üçün istifadə olunması, onun sülh, mehriban qonşuluq, dostluq və əməkdaşlıq zonasına çevrilməsi;

- Xəzərlə bağlı məsələlərin həllinin Tərəflərin müstəsna səlahiyyətinə aid olması və bütün məsələlərin dinc vasitələrlə həll edilməsi;

- Xəzərdə Tərəflərin sabit silahlanma balansının təmin edilməsi, hərbi quruculuğun bütün tərəflərin maraqlarının nəzərə alınması ilə, ağılabatan hədlərdə həyata keçirilməsi;

- Xəzər dənizində Tərəflərə məxsus olmayan silahlı qüvvələrin mövcud olmaması;

- Tərəflərdən hər hansının əleyhinə təcavüz və digər hərbi fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün hər hansı bir Tərəfin öz ərazisini digər dövlətlərə verməməsi;

- Qəbul edilmiş qaydalara riayət etməklə hər bir Tərəfin ərazi sularının hüddurlarından kənarında dəniz üzgüçülüğünün azadlığı;
- Tərəflərin müəyyən edilmiş qaydalar çərçivəsində Xəzərdən digər dənizlərə, dünya okeanına və geriyyə azad çıxış hüququ;
- Xəzərdə müstəsna olaraq Tərəflərin hər birinin bayraqları altında üzən gəmilərin üzgüçülüğü, limanlara giriş/çıxışın həyata keçirilməsi;
- Beynəlxalq qaydalara uyğun olaraq mülki hava gəmilərinin uçuş azadlığı və s.

Bununla belə, Konvensiya Xəzəryanı dövlətlər arasındakı bütün problemləri həll etmir. Məsələn, mühüm məsələlərdən biri olan düz çıxış xətlərinin çəkilmə metodikası müəyyən edilmir. Eləcə də əsas mübahisə predmeti olan sektorun bölgüsü də tam həll edilməmiş qalır. Belə ki, Konvensiya Xəzəryanı dövlətlər arasında akvatoriyanın bölgüsünü və istifadə qaydalarını təsbit etsə də (daxili sular, 15 mil ərazi suları, 10 mil balıqçılıq zonası, qalan su səthi isə ümumi istifadədə olan ümumi su məkanı), sektorun (dibin və təkin) bölgüsünün həmsərhəd dövlətlərin qarşılıqlı razılaşması ilə (imzalanacaq başqa sazişlərlə) həyata keçiriləcəyini qeyd edir. Xəzərin dibinin bölünməsi ilə bağlı isə dövlətlər arasında hazırda yekdillik yoxdur.

POSTSOVET MƏKANINDA QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜN PROBLEMLƏRİNİN TƏHLİLİ

Kəmalə Nəsirova

*Bakı Slavyan Universiteti, Azərbaycan
revan@mail.ru*

Qaçqın və məcburi köçkünlərin siyasi problemlərinin həlli istiqamətində postsovet məkanında inkişaf etməkdə olan ölkələrin təcrübəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin, qeyd olunan problem, bu geosiyasi məkanda dövlətlərarası münasibətlərə də öz təsirini göstərir. Hazırda Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) çərçivəsində formalaşmaqda olan siyasi münasibətlərin yeni meylləri, uzun müddətdən bəri “dondurulmuş münasibətlərdə”, o cümlədən 2020-ci ilin sentyabr-noyabr aylarında Ermənistan Azərbaycan münasibəsinə münasibətdə baş verən siyasi-hərbi dəyişikliklər qaçqın və məcburi köçkünlərin də vəziyyətinə fərqli təsir etmişdir.

Müasir dövərdə qaçqın və məcburi köçkünlərin siyasi problemlərinin müasir reallıq şəraitində həlli cəmiyyətin, bütün dövlət qurumlarının və ictimai təşkilatların ən vacib funksiyasına çevrilmişdir. Bütün hallarda postsovet məkanında inkişaf etməkdə olan ölkələrdə qaçqınların siyasi baxımdan problemlə sayıla bilən istər hüquq və azadlıqları ilə bağlı məsələlər, istərsə də siyasi təsisatların bu məsələyə yanaşması hərtərəfli

hüquqi tənzimləmə olmadan mümkün deyil. Bu səbəbdən də məruzədə mövzunun elmi ədəbiyyatlara istinadən aparılan təhlili onu deməyə əsas verir ki, bu ölkələrdə qeyd olunan sahə daha çox siyasi-hüquqi tənzimləmənin üstünlük təşkil etdiyi bir münasibətlər sferası kimi qəbul edilməlidir. Burada məqsəd əlbəttə, qaçqın və məcburi köçkünlərin insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasının və onların sosial, siyasi və digər elementlər üzrə müdafiəsinin təşkili, onlara hərətərəfli yardım göstərilməsi və bu sahəyə cavabdeh olan qurumların fəaliyyətinin tənzimlənməsi məsələlərini əhatə edir.

Postsovet məkanında yaranan qaçqın və məcburi köçkünlərin siyasi problemləri daha çox regionun geosiyasi mühitinə təsiri ilə xarakterizə olunur (ideoloji və dini konfrantasiyaların nəticəsini və digər sosial-siyasi elementləri özündə ehtiva edən problemlər). Ümumiyyətlə qeyd olunmalıdır ki, postsovet məkanında qaçqın və məcburi köçkünlərlə əlaqəli bir çox problemin mənbəyi kütləvi köçkünlükdür. Bir sıra siyasi səbəblərə görə, öz iradələrinin əksinə olaraq, kəskin millətlərarası qarşıdurmalar səbəbindən postsovet respublikalarından çox sayda insanların məcburi köçkünə çecrilməsinə gətirib çıxarmışdır. Son illərdə məlum səbəblərdən xüsusilə intensivləşən bu cür proseslərin qlobal xarakteri bu şəxslərin statusunun müəyyənləşdirilməsini zəruri etmişdir. Əhalinin bu qrupu, əlbəttə ki, bir çox spesifik problemləri, o cümlədən siyasi problemləri ilə həm dövlətdaxili, həm də MDB məkanında dövlətlərarası münasibətlər sistemində tənzimləmə bazasına bir sıra yeniliklər gətirmişdir.

Ona görə də hesab edirik ki, postsovet ölkələrində qaçqın və məcburi köçkünlərin siyasi problemlərinin əsas səbəbi ilk növbədə regionda baş verən geosiyasi dəyişikliklər, sosial-iqtisadi böhranlar, habelə postsovet məkanında baş verən milli, etnik və hərbi konfliktlər nəticəsində çoxsaylı qaçqın və məcburi köçkün axınları olmuşdur. Buraya son vaxtlar Dağlıq Qarabağda və ətraf rayonlarda Ermənistanın hərbi təcavüzünün nəticələrinin aradan qaldırılmasına yönəlmiş Azərbaycanın özünümüdafiə xarakterli hərbi əməliyyatlarını, Ukraynada baş verən hərbi-siyasi qarşıdurmaları, 2008-ci ildə Rusiyanın Gürcüstanı müdaxiləsi ilə nəticələnmiş konflikti və s. misal göstərmək olar. Məruzədə bütün bunlar nəticə etibarilə nəinki regionda, eyni zamanda qlobal beynəlxalq münasibətlər sistemində qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərini, o cümlədən siyasi və hüquqi tənzimləmə problemlərini yaradan səbəblər kimi araşdırılır.

PROSPECTS OF INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE FIELD OF LEGAL REGULATION OF THE OIL MARKET

Anar Panahov

Baku State University, Azerbaijan
panaxov.anar@mail.ru

The article examines the prospects of international legal cooperation of the Republic of Azerbaijan with OPEC and the European Union in the field of legal regulation of the oil market. When considering the issue of Azerbaijan's membership in OPEC, it can be noted unequivocally that as an equal member of this Organization, along with new rights, new obligations will be established for Azerbaijan. At a time of rapid exploitation of oil re-sources, the restriction of OPEC-defined quotas may lead to a slowdown in the exploration and production process of crude oil in Azerbaijan. But, on the other hand, being a member of the cartel, Azerbaijan will have the opportunity to participate in the development of a single policy within the Organization in the field of quotas determination to maintain stable and acceptable oil prices.

When examining Azerbaijan's accession to OPEC, this view can be unequivocally rejected. This approach can be justified by the fact that the prices of Azerbaijani oil on the world oil market differ from the quotas and prices set by OPEC. Accession to OPEC can put Azerbaijan's oil industry into a strict administrative framework with respect to export quotas, which con-tradicts the principles of Azerbaijan's energy and economic security strate-gy. Serious attempts by OPEC member-states to join the Organization of non-oil exporting member-states stem from the desire to gain full control over oil production quotas and prices on the world market.

As for the cooperation of the Republic of Azerbaijan with the Europe-an Union in the field of oil exports, these relations are mentioned as inten-tions only in the Memorandum of Understanding on strategic partnership in the field of energy signed between the Republic of Azerbaijan and the European Union in 2006. In fact, the process of supplying Azerbaijani oil to the European Union is carried out only in relation to several member-states of the European Union, which is carried out in the context of bilat-eral cooperation of the Republic of Azerbaijan. However, the signing by the Republic of Azerbaijan of key agreements regulat-ing energy issues within the European Union (European Energy Charter, Treaty to Energy Charter and Protocol on Energy Efficiency and Environmental Issues), along with the transportation of natural gas, also creates legal guarantees for the process of consumption of Azerbaijani oil by the European Union.

In general, development and adoption of the oil strategy at the do-mestic legislative level can be considered as one of the main factors of legal guarantee

for the cooperation of the Republic of Azerbaijan in the international arena in the sphere of oil production and export. The principles of providing of oil production and export by the State, important aspects of state policy in this area, ensuring transit access to oil importing states, the main methods and directions of international legal cooperation in the relevant field, and other related provisions must be enshrined in this strategy.

DƏMİR YOLU İLƏ BEYNƏLXALQ YÜKDAŞIMALARININ MƏZMUNU VƏ MAHİYYƏTİ

Vüsal Aslanov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
vusal.aslanov@gmail.com

Dəmir yolu nəqliyyatının iqtisadiyyatı, digər nəqliyyat növlərinin iqtisadiyyatı kimi nəqliyyat sektorundakı münasibətlərin bütün spektrini bütövlükdə fəaliyyətini və inkişafını təyin edən obyektiv iqtisadi qanunlar əsasında öyrənir. Dəmir yolu nəqliyyatı sahəsində istehsal əlaqələrini maddi istehsal sahəsi baxımından öyrənərkən, texnika və texnologiya biliklərinə, nəqliyyatın digər növləri ilə əməkdaşlıq məsələlərinə, nəqliyyat istehsalının planlaşdırılmasına və təşkilinə geniş şəkildə yer ayrılır.

Beynəlxalq dəmir yolu nəqliyyatının işi, bir qayda olaraq, beynəlxalq sazişlərə uyğun olaraq həyata keçirilir. Belə ki, beynəlxalq iqtisadi və mədəni münasibətlərin inkişafı yük və sərnişinlərin dəmir yolu nəqliyyatının vasitəsilə xarici ölkələrə daşınmasına gətirib çıxarır; bu zaman yük və sərnişinlərin dəmir yolu daşınması beynəlxalq sazişlərin predmeti olur. Yük və sərnişinlər hansı ölkələrin ərazisi ilə daşınırsa, həmin ölkələr də öz aralarında belə sazişlər bağlayırlar. Məhz həmin sazişlər əsasında beynəlxalq dəmir yol daşımaları həyata keçirilir. Belə sazişlər bağlandıqda dövlətlər arasında həyata keçirilən dəmir yolla yük və sərnişin daşımaları beynəlxalq xarakter alır. Əgər dövlətlərarası daşımalar müvafiq beynəlxalq sazişlər olmadan həyata keçirilərsə, onlar beynəlxalq dəmir yol daşımaları hesab edilmir. Belə halda daşıma prosesi iki ayrıca mərhələyə bölünür və iki daşıma müqaviləsi bağlanılır. Bu müqavilələrdən biri yük və sərnişinlərin göndərildiyi ölkənin, digəri isə təyinat ölkəsinin daxili qanunvericiliyi ilə tənzimlənir.

Dövlətlər arasında müvafiq dövlətlərarası razılaşmalar olmadan həyata keçirilən daşımalar beynəlxalq hesab oluna bilməz. Beynəlxalq sazişlər daşıma prosesini iki mərhələyə ayırır. Sərhədə qədər daşımalar, daşıma müqaviləsi hazırlanaraq təyinat ölkəsinin daxili qaydalarına uyğun olaraq həyata keçirilir və sərhədi keçdikdən sonra xarici dövlətin daxili qanunvericiliyinin qaydaları əsasında yeni daşıma müqaviləsi hazırlanır.

Bütövlükdə, daşımaların beynəlxalq sayıla biləcəyi növbəti əlamətlərini belə müəyyən etmək olar: nəqliyyat daşınan ölkədən təyinat ölkəsinə aparılırsa; yük bir və ya bir neçə dövlətin sərhədini keçərsə; xarici bir element iştirak edərsə; gömrük prosedurunun məcburi keçməsi.

Malların beynəlxalq daşınması, bu dövlətlərin bağladığı beynəlxalq müqavilələrlə müəyyən edilmiş şərtlərlə həyata keçirilən iki və ya daha çox ölkə arasında daşınmasıdır, eyni zamanda, müvafiq daşımalarda iştirak edən ölkələrin daxili qaydalarına əsaslanaraq, müvafiq ölkələr arasında konkret bir razılaşma olmadan həyata keçirilən daşımaları da beynəlxalq kimi nəzərdən keçirilir. Beynəlxalq daşımalarda iştirak edən ölkələrin fərqli dəmiryol xətləri varsa, yola salan ölkənin vaqonlarından təyinat ölkəsinin vaqonlarına yükləri yenidən yükləmək və ya sərhəd stansiyalarında tranzit etmək lazımdır. Dəmir yolu ilə daşınmanın aktuallığına görə, malların daşınması yük sürəti, yüksək sürət və yük baqajları ilə seçilir. Eyni zamanda, qeyd edilməlidir ki, dövlətlər bu sahədə əməkdaşlığa ciddi önəm verir, eyni zamanda bu sahədə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsində çox maraqlıdırlar.

Beləliklə, beynəlxalq dəmir yolu nəqliyyatı beynəlxalq nəqliyyatın əsas növlərindən biridir. Dəmir yolu nəqliyyatı hər bir ölkənin nəqliyyat sisteminin başlıca elementi olub, həmin sistemdə aparıcı yer tutur. Onun rolu malik olduğu texniki-iqtisadi üstünlüklərlə müəyyən edilir. Bu sahədə bir sıra beynəlxalq müqavilələrin imzalanmasına baxmayaraq, regional əsasda da bu münasibətlərin tənzim edilməsinin inkişaf etdirilməsi üzrə müvafiq fəaliyyətlər daha da artırılmalıdır. Bu isə regional beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına, daha sonra regionlararası əlaqələrin inkişafına, nəhayət universal əlaqələrin inkişafına gətirib çıxara bilər.

İNVESTİSIYA MÜBAHİSƏLƏRİNİN HƏLLİ ÜZRƏ BEYNƏLXALQ MƏRKƏZİN (ICSID) BEYNƏLXALQ HÜQUQ SUBYEKTLİYİ

Tural Əhmədov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

İnvestisiya Mübahisələrinin Həlli üzrə Beynəlxalq Mərkəzin (ICSID və ya Mərkəz) beynəlxalq hüquq subyektliyinin araşdırılması həm beynəlxalq hüquq baxımından, həm də ICSID-in öz xüsusiyyətlərinin araşdırılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hüququn ümumi yanaşmasına görə hüquq subyektliyi hüquq münasibətində iştirak edən, müəyyən hüquqlara və vəzifələrə malik olan, özü üçün müəyyən hüquqlar əldə etmək və öhdəliklər yaratmaq qabiliyyətinə malik olan şəxsdir. Beynəlxalq hüququn subyektliyi təbiətinə görə əsas və törəmə xarakterli olduğu üçün hüquq subyektliyinin xüsusiyyətləri müəyyən edilərkən bu təsnifata diqqət yetirmək lazımdır. Beynəlxalq ümumi hüquqda beynəlxalq

hüquq subyektliliyini səciyyələndirən əsas vacib xüsusiyyətlər həm beynəlxalq hüquq normaları, həm adət hüquq normaları, həm də beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsinə əsasən müəyyən edilmişdir. Beynəlxalq təşkilatların beynəlxalq hüquq subyektliliyinin xarakterik xüsusiyyətləri çərçivəsində ICSID-in beynəlxalq hüquq subyektliliyi araşdırılarkən nəinki beynəlxalq ümumi hüququn tələblərinə, həmçinin ICSID-in təsis aktının hüquq subyektliliyi ilə əlaqədar tələblərinə diqqət yetirmək lazımdır. Bu baxımdan ICSID-in beynəlxalq hüquq subyektliliyi mühüm xarakterik xüsusiyyətlərə malikdir.

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ: ПРОБЛЕМЫ КРИМИНАЛИЗАЦИИ, ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИИ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Шахла Самедова

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
shahlats@mail.ru*

Общее состояние уголовного законодательства Азербайджанской Республики характеризуется многочисленными изменениями и дополнениями как отдельных норм (и даже глав) Особенной части, так и норм и целых институтов Общей части УК. При этом нарушается правовой принцип определенности, который требует ясности и постоянства в содержании уголовно-правовых норм. Это особо проявляется при криминализации и декриминализации деяний, а также дифференциации уголовной ответственности. Криминализация и декриминализация деяний являются важнейшими уголовно-политическими инструментами в борьбе с преступностью. Одними из традиционных оснований криминализации деяний является высокая общественная опасность деяния, проявляемая в степени распространенности данного деяния, невозможности противодействовать этому деянию с помощью других правовых (административных, экономических, гражданских и т.п.) средств. Криминализация того или иного противозаконного действия (бездействия) должна рассматриваться как наивысшая мера, а не как наиболее «доступная» в общественном сознании. В целях предупреждения, пресечения и минимизации последствий нарушений в различных областях общественных отношений должны использоваться, прежде всего, другие правовые средства. И сегодня еще не изжиты советские традиции решения различных хозяйственно-экономических проблем с помощью уголовно-правовой репрессии.

За годы действия УК Азербайджанской Республики криминализировано около ста деяний. Особенная часть УК дополнилась 73 новыми статьями, исклю-

чены 8 статей, из которых только побои (ст.132), причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием (ст.184) и непредставление гражданином Азербайджанской Республики информации о получении гражданства иностранного государства (ст.318-2) декриминализованы полностью. Сопоставление количества криминализованных и полностью декриминализованных деяний свидетельствует больше о репрессивном уклоне, нежели о либеральном. Это также в целом не соответствует духу Указа Президента Азербайджанской Республики «О совершенствовании пенитенциарной системы, гуманизации политики наказания и усилении альтернативных наказаний и процедурных принудительных мер» от 10 февраля 2017 года. В целях реализации данного Указа значительно реформированы как Общая, так и Особенная части УК. Однако, принятые изменения и дополнения в основном касаются гуманизации наказания и смягчения уголовной ответственности за деяния, совершенные в сфере экономики. При этом наблюдаются серьезные упущения при дифференциации уголовной ответственности.

Криминологический анализ состояния и основных тенденций преступности, тенденция сокращения преступности в стране имеет устойчивый характер. В целом, коэффициент преступности в Азербайджане в разы ниже, чем во многих странах, включая и государства СНГ. Поэтому наравне с гуманизацией наказания должна проводиться и декриминализация деяний, характер и степень общественной опасности которых является наименьшим, и которые в целом носят декларативный характер и не отражены в структуре преступности. Криминализация деяний, представляющих собой нарушения правил в различных специализированных сферах, выхолащивает само традиционное представление о преступлении, размывает грани между преступлениями и правонарушениями. Криминализация деяний, характер и степень общественной опасности которых искусственно дотягивается до понятия «преступление», приводит к перегрузке нормативного содержания Особенной части УК (01.09.2000г. - 537 составов преступлений, 01.12.2021г. - 747 составов) и к нивелированию в сознании общества самого понятия преступления, что в конечном счете снижает общепреventивную функцию уголовного права. Около половины всех преступлений, не представляющих большой общественной опасности, санкции которых не предусматривают наказание в виде лишения свободы, могут быть декриминализованы с учетом специфики объекта преступления, характера причиняемых последствий и степени распространенности их в структуре преступности. Законотворческий процесс в сфере уголовного права должен основываться на модернизации, оптимизации и гуманизации уголовной политики государства.

TÜRK CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞTIRMA

Muharrem Özen

Ankara Üniversitesi, Türkiye
ozen@law.ankara.edu.tr

Uzlaştırma kurumu, Türk ceza muhakemesi sistemine 2005 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'yla dâhil edilmiş olmakla beraber, özellikle son yıllarda alternatif çözüm yollarının ve onarıcı adalet anlayışının yaygınlaştırılmasına yönelik eğilimin de etkisiyle, kurumun uygulama alanı genişlemiştir.

Suç mağdurların haklarının korunması, suç sonucu ortaya çıkan zararın giderilmesi ve bu sırada failerin de topluma kazandırılması amaçlarını haiz uzlaştırma; mağdur ve failin, özgür iradeleri ve tarafsız üçüncü bir kişinin yardımıyla, suçtan ortaya çıkan sorunların çözümüne aktif olarak katıldıkları bir süreçtir. Uzlaştırmanın hedefi, fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, tarafsız bir uzlaştırmacının girişimiyle çözmektir.

Temel olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253 ve 254. maddeleri ve buna ek olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği ile düzenlenen uzlaştırma kurumu, kural olarak şikâyete bağlı suçlarla Kanun'da sayılı diğer bazı suçlar ve suça sürüklenen çocuklar açısından üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar bakımından uygulama alanı bulmaktadır. Ancak, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna başvurulması mümkün değildir.

Uzlaştırmaya tabi suçlar bakımından uzlaştırmanın bir muhakeme şartı olması nedeniyle, sürecin kural olarak soruşturma evresinde ve yeterli suç şüphesine ulaşılmaması halinde işletilmesi zorunludur. Uzlaştırmaya, kovuşturma konusu suçun hukukî niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması, soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılması, Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tâbi bir suçun varlığı ve kovuşturma evresinde kanun değişikliği nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi şeklindeki istisnai hallerde kovuşturma evresinde de başvurulabilmektedir. Uzlaştırma süreci, Avrupa Konseyi'nin R(99)19 sayılı Uzlaşmaya İlişkin Tavsiye Kararı'na uygun olarak, bu konuda detaylı bir eğitim ve sınav sürecinden geçerek başarılı bulunan uzlaştırmacılar eliyle yürütülmektedir. Süreç uzlaştırma teklifiyle başlamakta, temel hakların korunması, tarafsızlık ve gizlilik ilkelerine riayet edilmek suretiyle tamamen tarafların özgür iradesine tabi olarak yürütülmektedir.

Uzlaştırma sürecinin sonucunda uzlaşmanın bir edim karşılığı veya edimsiz olarak sağlanması mümkün olmaktadır. Hukuka uygun belli bir edimin kararlaştırıldığı ve def'aten yerine getirildiği ya da uzlaşmanın edimsiz olarak sağlandığı

ği durumda, soruşturma evresinde, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmektedir. Belli bir edim belirlendiğinde fakat edimin yerine getirilmesi ileri bir tarihe bırakıldığında, taksimde bağlandığında veya edimin süreklilik arz ettiği durumlarda ise, edim tamamıyla yerine getirilene kadar kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmektedir. Kovuşturma evresinde ise, edimsiz olarak uzlaşıldığında veya edim def'aten yerine getirildiğinde düşme kararı, buna karşılık, edimin yerine getirilmesi ileri bir tarihe bırakıldığında, taksimde bağlandığında veya edimin süreklilik arz ettiği durumlarda edim tamamıyla yerine getirilene kadar hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmektedir. Böylelikle uzlaştırma süreci amacına ulaşır ve uzlaşma sağlanırsa, hem taraflar memnun edilmekte ve çatışma sona erdirilmiş olmakta, hem de gerek fail gerekse mağdur bakımından yoldırıcı olacak ve uzun sürecek olan bir yargılama sürecinin önüne geçilmiş olmaktadır.

Uzlaştırma mevzuattaki güncel görünümüyle, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi alternatif çözüm yollarına kıyasla hem çok daha yaygın bir uygulama alanına sahiptir hem de mağduru ihmal etmemek, zararın telafisini sağlamak ve bozulan toplumsal barışı yeniden tesis etmek açılarından onarıcı adalet anlayışına daha elverişli bir biçimde hizmet etmektedir.

БЕЗОПАСНОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БЕСПИЛОТНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ: ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ НАКАЗУЕМОСТИ

Александр Коробеев

*Дальневосточный федеральный университет, Россия
korobeev.ai@dvfu.ru*

Одной из назревших задач для законодателя в области обеспечения транспортной деятельности является в настоящий момент его реакция на новые вызовы общественной безопасности со стороны высокоавтоматизированных (беспилотных) транспортных средств.

В современной России, как и в ряде других стран, активно ведутся работы по созданию и внедрению в практику беспилотных транспортных средств. Они используются в космосе (околопланетные орбиты, межпланетное пространство, атмосфера и поверхность планет), в воздухе (земная атмосфера), на суше (городская дорожная сеть, рельсовые линии и др.), в водной среде (водная поверхность и подводное пространство), в подземной среде (подземные каналы и коммуникации). Указанные средства производятся как в военных целях, так и для использования в народном хозяйстве, например, в логистике, лесоохране.

Помимо чисто технологических вопросов, при переходе на массовое использование беспилотных транспортных средств необходимо решить и ряд других проблем, в том числе моральных и правовых, вытекающих из действий автопилота. По сути, речь идет о двух проблемах: этической – она заключается в вопросе выбора наиболее приемлемого числа жертв («проблема вагонетки»), и связанной с ней уголовно-правовой проблемой ответственности за причинение вреда в состоянии крайней необходимости.

Камнем преткновения при переходе на массовое использование беспилотных транспортных средств остается проблема разработки различных видов и мер правовой ответственности за нарушение правил функционирования (управления движением и эксплуатации) беспилотных транспортных средств.

С наибольшим количеством проблем столкнется законодатель в процессе регламентации уголовной ответственности за преступления данной категории. Это вполне объяснимо, во-первых, российскому уголовному законодательству пока не знаком институт уголовной ответственности юридических лиц. Но даже после его возможного введения в УК РФ все равно останется открытым вопрос о персональной ответственности физического лица – субъекта транспортного преступления; во-вторых, самую острую проблему здесь составит определение именно субъекта преступления; в-третьих, поскольку состав нового вида транспортных преступлений будет сконструирован, скорее всего, по типу материального, у правоприменителя в процессе его квалификации возникнут колоссальные сложности с определением конкретного пункта нарушенных виновным правил безопасного управления БТС и не меньшие – с установлением причинной связи между нарушенными правилами и наступившим преступным результатом; в-четвертых, не исключено также, что значительный массив подобного рода транспортных преступлений будет совершаться в ситуации так называемого неосторожного сопричинения, а это еще больше осложнит поиск и установление их субъектов.

Возможная в ближайшее время криминализация нового вида транспортных преступлений будет полностью отвечать требованиям, предъявляемым доктриной уголовно-правовой политики к основаниям установления уголовно-правового запрета. Известно, что криминализация транспортного преступления может быть признана научно обоснованной лишь при учете законодателем совокупности целого ряда факторов, важнейшими из которых являются: определенная степень общественной опасности деяния, его относительная распространенность и типичность, неблагоприятная динамика данного вида транспортного правонарушения, возможность воздействия на него уголовно-правовыми средствами, невозможность успешной борьбы менее репрессивными мерами, отсутствие негативных побочных последствий запрета, наличие материальных ресурсов для его реализации, опре-

деленный уровень общественного правосознания и психологии населения.

Не приходится сомневаться, что с появлением различных видов беспилотных (полностью автономных) транспортных средств, их широким тиражированием и включением в повседневную транспортную деятельность все перечисленные выше факторы актуализируются и поставят законодателя перед необходимостью решать вопрос о криминализации нового общественно опасного деяния. Оно (деяние) возникнет как негативный побочный продукт современного научно-технического прогресса в сфере транспортной деятельности и потребует разработки уголовно-правовых мер борьбы с ним с той же неизбежностью, с какой в недалеком прошлом научно-техническая революция породила саму систему транспортных преступлений.

ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ХИЩЕНИЯ, СОВЕРШЕННОГО ПУТЕМ ПРИСВОЕНИЯ ИЛИ РАСТРАТЫ

Габил Курбанов

*Национальная Академия Наук Азербайджана
professorqurbanov@yandex.com*

В юридических документах квалификация преступления выражается в готовой оценке совершенного деяния. Квалификация преступлений осуществляется на всех стадиях уголовного процесса. В юридической литературе выделяют следующие два типа квалификации преступлений (восходящая к 70-м и 80-м годам прошлого века, эта классификация и на сегодняшний день не претерпела никаких изменений):

1. официальная (легальная) квалификация;
2. неформальная (доктринальная) квалификация.

Правильная квалификация преступления – единственно возможный и необходимый вариант уголовно-правовой оценки общественно опасного деяния. Правильная квалификация означает – полное и максимальное применение всех уголовных законов, охватывающих это общественно опасное деяние. Уголовный закон выражает волю народа в борьбе с преступностью Азербайджанской Республики, а также символизирует реализацию основных направлений уголовно-правовой политики государства. Уголовно-правовая квалификация преступления служит юридическим основанием для возникновения определенных правовых последствий. С момента совершения субъектом преступления, возникает уголовно-правовое правоотношение. Азербайджанская Республика правомочно привлечь гражданина к уголовной ответственности именно с момента совершения преступления.

Действующий Уголовный кодекс Азербайджанской Республики одинаково защищает все имущественные отношения от криминальных посягательств, независимо от формы собственности. Следовательно, объектом предусмотренного статьей 179 УК Азербайджанской Республики преступления хищения совершенного путем присвоения или растраты, может быть как государственная собственность, так и частная собственность, а также муниципальная собственность. Фактически, действующий УК не конкретизирует круг отношений собственности.

Статья 179 УК Азербайджанской Республики, устанавливающая уголовную ответственность за данное преступление, предусматривает только специальный субъект. Другими словами, определение, данное в статье 179.1 Уголовного кодекса, приводит к возникновению уголовной ответственности за анализируемое деяние, в случае присвоения или растраты имущества вверенного виновному. В статье 86 УК Азербайджанской ССР 1960 года, это выражение было более точно сформулировано. В ней хищение путем присвоения или растраты было определено как одна из форм кражи имущества, «вверенного» виновному или находившегося «в его ведении».

Установление предмета преступления имеет важное значение для правильной и соответствующей логике квалификации рассматриваемого преступления. Например, кража и продажа, присвоение и т.п. наркотических средств, огнестрельного оружия, боеприпасов, реактивных веществ не может привести к возникновению уголовной ответственности за предметно анализируемое общественно опасное деяние. Потому что, перечисленные средства, вещества и предметы не образуют состав преступления хищения или растраты.

Развитие Азербайджанской Республики посредством свободной рыночной экономики, значительно расширило сферу анализируемого преступления. Деяния хищения путем присвоения или растраты - это не только преступление против реального имущества, но и преступные посягательства против прав собственности. Не только движимое, но и недвижимое имущество может выступать в качестве предметов этих преступлений.

Если лицо, использующее свое служебное положение, совершает служебный подлог и, таким образом, совершает преступление хищения путем присвоения или растраты, в таких случаях, из-за совершения двух преступлений возникает ответственность по совокупности преступлений – за служебный подлог (статья 313 УК), а также за присвоение или растрату с использованием служебного положения (статья 179.2.3 УК). Считаем необходимым отказаться от устаревшего понятия «совершение преступления». Это связано с тем, что понятие «повторного совершения преступления» в нынешнем УК Азербайджанской Республики не подразумевает рецидивизма.

PROBLEMS OF CRIMINALIZATION OF COLLABORATIONISM

Vitaliy Kuznetsov

*Institute of the Department of the State Protection of Ukraine,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
vitaliykuznetsov@ukr.net*

The report states that today in Ukraine the problem of criminal and legal counteraction to collaborationism has not received a proper legislative solution. For the sixth time, the Ukrainian parliament is trying to solve this in the relevant draft of the Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine (regarding criminal liability for administrative, economic, military, political, military-political and other cooperation with the aggressor state – collaborationism)» (bill No. 5135 of February 23, 2021), «On amendments to some legislative acts (regarding the establishment of criminal liability for collaborationism)» (bill No. 5144 of February 24, 2021). Based on the analysis of scientific literature and draft laws, certain conclusions were drawn about the prospects for the criminalization of collaborationism in Ukraine. In particular, it has been established that the vagueness of certain features of the corresponding model compositions of a criminal offense contradicts the principle of legal certainty and requires further scientific researches.

Certain forms of collaborationism require possible clarification or exclusion. Such forms of committing a criminal offense, first of all, duplicate the forms of high treason. A form such as «... actions of citizens of Ukraine aimed at introducing educational standards of the aggressor state in such educational institutions» (bill No. 5144 of 02.24.2021) can be expanded to be interpreted in judicial practice. This will lead to either selective justice or non-application of this form at all. It was stated that such reckless criminalization creates conditions for the rejection of the state by citizens who find themselves in difficult conditions in the occupied territories. Taking into account a certain similarity of the compositions of high treason and collaborationism, the report identifies the problem of possible avoidance of traitors from severe punishment, since the punishment for most forms of collaborationism is softer than the punishment for high treason. It is proposed to provide a model article similar to Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine, which should provide for an incentive rate. This is justified by the fact that the traitor can be exempted from criminal liability, and a less serious offense – collaborationism does not give the defendant such an opportunity.

It was stated that the criminalization of collaborationism requires an integrated and systematic approach. Firstly, a transitional justice strategy (concept) needs to be approved, in particular, should balance amnesty and prosecution of guilty. Secondly, the authors of the draft laws should coordinate such criminal-

ization of collaborationism with the Minsk Agreements and the corresponding amnesty for the participants in the conflict in eastern Ukraine. Thirdly, the political component of the implementation of these legislative changes should be envisaged, since this does not entirely contribute to the peaceful settlement of the existing hybrid war.

КОРПОРАТИВНАЯ ВИНА ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В КОНТЕКСТЕ УГОЛОВНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Стелла Ботнару, Юлия Буравченко

Государственный университет Молдовы, Молдова
stelacorlateanu@gmail.com
ulia.buravcenco@gmail.com

Одно из главных частей состава преступления является виновность лица совершившего данное преступление. В случае физических лиц, так или иначе, есть четкое описание Закона – что конкретно предполагает собой виновность. Если говорить об уголовной ответственности юридических лиц – специального определения виновности в этом случае Уголовный Кодекс Республики Молдова не предусматривает, а значит, применяется общее определение виновности.

По нашему мнению данная позиция законодателя усложняет применение норм уголовного права в отношении юридических лиц, потому как – исходя из общего определения виновности – доказать ее в случае юридических лиц практически невозможно. В данной работе мы хотим осветить разные интерпретации корпоративной вины с целью выявления наилучшей формы применения норм уголовного права в отношении юридических лиц.

В системе common law применяется теория отождествления – то есть, компания считается виновной в случае доказательства вины ее руководителя. Данная концепция является сложной в применении – так как, не всегда руководитель компании является непосредственным/ либо единственным фактором принимающем решения.

Согласно доктрине, вина должна устанавливаться в два этапа: в части ответственного физического лица и в отдельности для юридического лица по отношению к их действиям либо бездействиям, которые нарушают закон. Но конкретной формы, как конкретно будет определяться виновность, а самое важное, в каком виде она сможет быть доказана – не предлагается.

Мы считаем что виновность – одна из важнейших факторов уголовной ответственности, и именно по этому – полноценное понимание как эта виновность должна определяться, является основополагающей. Без четкого пони-

мания как виновность может накладываться на фиктивное лицо – об унитарном применении закона не может быть и речи.

В этом смысле, корпоративная виновность является частью корпоративной ответственности, и на прямую влияет на то – будет ли привлечено лицо виновное в неправомерном деянии к ответственности или нет. Именно поэтому, мы считаем важным, данную тему проанализировать более детально.

PROBLEMS OF THE EFFECTIVENESS OF THE IMPLEMENTATION OF LEGAL IMPACT MEASURES

Vadim Avdeev¹, Olga Avdeeva²

*¹Ugra State University, Russia
vadim.avdeevich@mail.ru*

*²East Siberian Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia
Avdeeva_O_A@mail.ru*

The modern period of international and state-legal development is characterized by the modernization of information technologies, which is reflected in their impact on ensuring personal and information security at the interstate and national levels. The concern of the international community about the problems of personal and information security seems quite understandable, given the steady increase in crimes and other offenses committed using telecommunications and other information technologies. The maintenance of interstate relations and relations dictates the need to develop and adopt an international legal act of a universal nature that guarantees personal and information security. The existence of this international legal framework guarantees the use by States of uniform principles for organizing activities to ensure security in cyberspace.

Ensuring national security in the context of globalization determines the need to establish strategic directions that contribute to the protection of the legitimate rights, freedoms and interests of a person, society and the state from internal and external negative impacts. High rates of development of technical and information resources actualize the issues of optimization of means in the field of information security.

The norms of national legislation that take into account the peculiarities of socio-economic and political-legal nature in the modern conditions of the development of national statehood deserve consistent modification. The prevailing realities of interstate life allow us to note the essential importance of legal policy, the leadership of which allows us to identify the main aspects of legal protection against encroachments on the most significant interests in the field of information security of citizens, society and the state.

Modern conditions of globalization of international relations make it necessary to unite the efforts of the international community in the field of personal and information security. New regulatory legal acts that meet the interests of ensuring the security of all civilized States of the world are subject to development and adoption. Combining the efforts of the world community in this matter involves the adoption of international normative legal acts of a universal nature, which can be used in the novelization of national legal systems focused on ensuring personal and information security. It is worth emphasizing the special importance of ensuring personal and information security as an object of legal protection protected by the norms of international and national law. The issues of exclusion of conflicts in the norms of international law that prevent the possibility of their extension on the territory of a number of sovereign States are subject to resolution.

The correlation of the norms of international and national law emphasizes the need to modernize and adopt new normative legal acts of universal and regional significance, which can guide the participating countries in updating the national legal system. A priority role is given to improving international and national legal policy aimed at modernizing national legal systems focused on prevention, prevention, and countering crimes and offenses that infringe on personal and information security.

MÜASİR DÖVRDƏ CƏZA-İCRA SİYASƏTİ VƏ ONUN HUMANİSTLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Cabir Quliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
quliyevc@mail.ru*

Dövlətin cinayətkarlıqla mübarizə sahəsindəki fəaliyyətində cinayət–hüquqi və cəza-icra siyasətini başlıca olaraq fərqləndirmək lazımdır. Cinayət–hüquqi siyasət (kriminalpolitik) termini ilk dəfə olaraq A.Feyerbax tərəfindən işlədilmiş və bu fəaliyyətin cinayət hüququ sahəsində qanunvericilik aktlarının hazırlanmasında mühüm amil olduğunu qeyd etmişdir.

Hüquq ədəbiyyatında cinayət–hüquqi və cəza-icra siyasətinin məzmunu və qarşılıqlı əlaqəsi haqqında müxtəlif baxışlar mövcuddur. Müəlliflərdən Q.Kayzerin fikrini məqbul saymaq olar: cinayət–hüquqi siyasət cinayət hüququna tabe deyil. Cinayət hüquqi siyasət cəmiyyətdə cinayətkarlıq üzərində nəzarətin sosial strategiyasını və taktikasını özündə ehtiva edir. İ.Şmarova görə cinayət–hüquqi siyasət cinayətkarlığa cinayət–hüquqi təsir tədbirlərini müəyyənləşdirir.

Cəza-icra siyasəti və ya penitensiar siyasət cinayət–hüquqi siyasətlə müqə-

yisədə məhdud məzmununa malikdir. Bu siyasət dövlətin cəzaların icrası istiqamətində fəaliyyətinin forma və metodlarını, məqsədlərini, prinsiplərini, strategiyasını müəyyən edir. Beləliklə qeyd etmək lazımdır ki, cəza-icra siyasəti Azərbaycan Respublikasının daxili sosial siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində bilavasitə cinayət-hüquqi siyasətdən törəmə istiqamətdir. Cəza-icra siyasəti ayrı-ayrı cəzaların icrasının təmin edilməsi, həm məhkumlar, həm də digər şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin qarşısının alınması üzrə dövlət orqanlarının fəaliyyətinin məqsədlərini, prinsiplərini, əsas istiqamətlərini, strategiyasını, forma və metodlarını müəyyən edir.

Müasir Azərbaycan Respublikasının cəza-icra siyasəti beynəlxalq aktların tələblərinə cavab verəcək səviyyədə məhkumlarla rəftar qaydalarına, elmin və təcrübənin nəliyyətlərinə əsaslanır. Cəmiyyətdə gedən müsbət köklü dəyişikliklər cəza-icra siyasətinin əsas istiqamətlərinin, strategiyanın da dəyişməsinə səbəb olmuşdur.

Hüquqi dövlət quruculuğunda hər bir sahə kimi penitensiar sistemin də, ayrı-ayrı cəzaların icrası və çəkilməsi prosesinin də hüquqi dövlətin prinsiplərinə cavab verməsi zəruri şərtidir.

Cəza-icra siyasətinin formalaşması bir sıra sosial amillərdən asılıdır. Penitensiar siyasətə təsir edən amillərdən aşağıdakıları qeyd etmək olar: cəmiyyətin sosial-siyasi və iqtisadi durumu, hüquq düşüncəsinin səviyyəsi, cəmiyyətdə cinayətkarlığın vəziyyəti, insan hüquqları və məhkumlarla davranışa həsr olunmuş beynəlxalq aktların tanınması, beynəlxalq təşkilatların fəaliyyəti, fundamental ictimai elmlərin inkişafı. Həmçinin penitensiar siyasətin formalaşmasına dövlətin, vətəndaş cəmiyyətinin müəyyən ideologiyasının olmasının, cəzaları icra edən orqan və müəssisələrin və ya digər sosial institutların təcrübəsinin təsiri labüddür.

Cəmiyyətdə əlverişli sosial-siyasi durum demokratik hüquqi dövlətdə stabil inkişafın, sosial konfliktlərin olmamasının şərti olmaqla cəza-icra siyasətinin də müsbət istiqamətdə formalaşmasına təsir edir.

Respublikamızda əlverişli iqtisadi şərait cəza-icra siyasətinin qarşısında duran məqsədlərə nail olmaq üçün güclü maddi baza yaradılmasına imkan verir və bu amil Azərbaycan Respublikasında cəza-icra siyasətinin daha uğurlu realizəsini təmin edir.

Cəmiyyətdə cinayətkarlığın vəziyyəti penitensiar siyasətə təsir göstərən mühüm amillərdən biridir. Aydın ki, cinayətkarlığın vəziyyətinin aşağı olması cəza-icra siyasətinin daha humanist olmasına səbəb olur. Əks halda isə cinayətkarlığın daha sərt siyasi və hüquqi qərarlar verilməsinə haqq qazandırır.

Müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasının cəza-icra siyasətinin formalaşmasına təsir göstərən mühüm amillərdən biri də tərəfdar çıxdığımız insan hüquqları, cəzaların icrası və məhkumlarla rəftara həsr olunmuş beynəlxalq aktlardır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 148, 151-ci maddələrinin, Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 3-cü maddəsinin göstərişinə uyğun olaraq cəza-icra siyasəti beynəlxalq təcrübəyə və cəzaların icrası sahəsindəki beynəlxalq aktların tələblərinə müvafiq formalaşmaqdadır.

Müasir dövrdə dövlətimizin cinayət-hüquqi və cəza-icra siyasətində cinayət törətmiş şəxslərin cəmiyyətdən təcrid edilməsinə deyil, əksinə, olduqları sosial mühitdə saxlanılaraq islah edilmələrinə xüsusi önəm verilir. Hazırda bütün dünyada, xüsusilə də inkişaf etmiş demokratik dövlətlərdə cəzanın icrasının və məhkumların saxlanılması şəraitinin humanistləşdirilməsi, sərt cəza növlərinə nisbətən daha yüngül, humanist, alternativ cəza növlərinin müəyyən edilməsi prosesi geniş vüsət almaqdadır. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2017-ci il tarixli Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə sərəncamı qəbul olunmuşdur ki, bu da dövlət idarəçilik sisteminin müasirləşdirilməsi və məhkəmə-hüquq islahatları sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin, penitensiar xidmətin və bütövlükdə cəzaların icrası ilə bağlı fəaliyyətin müasir dövrün tələblərinə uyğun qurulmasını və səmərəli idarəetmənin təşkilini zəruri etmişdir.

Cinayətkarlıqla mübarizənin effektivliyi xeyli dərəcədə cinayət əməllərinə görə tətbiq edilən ayrı-ayrı həm əsas, həm də əlavə cəzaların məqsədyönlü seçimindən, habelə bu cəzaların uğurlu icrasından asılıdır. Qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Cinayət məəcəlləsi cəza sisteminin humanistləşdirilməsi, milli qanunvericiliyin tərəfdar çıxdığımız beynəlxalq aktların tələblərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində azadlıqdan məhrumetmə cəzasına alternativ olan bir sıra yeni cəza növlərini nəzərdə tutmaqla məhkəmə təcrübəsində cinayət-hüquqi prinsiplərin təmin edilməsini, məhkumu cəmiyyətdən təcrid etmədən cəza məqsədlərinə nail olmağın üstünlüyünü ön plana çəkmişdir. Bu kimi cəza növləri cinayət hüququnun humanizm, cəzaya qənaət prinsipinə başlıca olaraq xidmət etməklə bu cəzalara məhkum olunan şəxsləri cinayətdən təcrid etməməklə özünəməxsus icra xüsusiyyətlərinə malikdir.

АУТОАГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ЖЕРТВЫ СУИЦИДАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Лилия Гырла, Дорина Гурев

Молдавский Государственный Университет, Молдова
liliagyrla@gmail.com
dorina.gurev.drept@gmail.com

Аутоагрессивное поведение можно определить как поведение, направленное на причинение вреда самому себе (самоубийства и самоповреждения). Суицидальная преступность, по нашему мнению, являет собой

единство системного множества преступлений в определенный период времени и на определенной территории выразившееся в доведении, содействии или склонении другого лица к самоубийству либо в таком преступном обращении с потерпевшим (содействие, оправдание, иные действия. бездействия), в результате которого последний прибегает к самоубийству.

В уголовно-правовой науке уточняется, что суицид представляет собой такую субъективную реальность потерпевшего, при которой у последнего возникает неспособность к преодолению психического или физического давления, оказываемого на него со стороны другого (других) лица (лиц), и представляется для жертвы единственно верным способом преодоления острой травмирующей ситуации. С точки зрения значимости для криминологической науки, мы выделяем три специфические группы жертв суицидальной преступности (доведения, склонения, содействия, оправдания самоубийства): жертва индивидуальных и ритуальных самоубийств; ребенок как жертва суицидальной преступности; имитационные самоубийства.

В криминологическом и уголовно-правовом контексте особую общественную опасность представляют ритуальные самоубийства в силу неограниченного круга потерпевших, которые потенциально могут стать жертвами массовых самоубийств. Ритуальный самоубийца всегда лишен возможности выбора самим фактом своей принадлежности определенной социальной группе. Детские и подростковые суициды отличаются от взрослых, как правило причиной детских самоубийств является феномен «социального сиротства». Самоубийство подростка – чаще всего рассматривается как результат того, что крик о помощи не был услышан вовремя, а также как способ привлечения внимания. Особое криминологическое значение получает так называемое имитационное (подражательное) самоубийство, так как для человека, переживающего кризис, и испытывающего суицидальные мысли, контагиозной будет являться информация о том, что некто известный совершил самоубийство.

PUBLIC MORALITY AS AN OBJECT OF CRIMINAL LAW DEFENSE

Sergii Denysov¹, Nataliia Kovalenko²

*¹Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine
dsf7002@gmail.com*

*²International Law Firm «Consulting», Ukraine
kovalenkonat@ukr.net*

Criminal legislation traditionally enshrines the prohibitions on the commission of a number of acts that infringe on the normal functioning and development of the society moral foundations. At the same time, despite the general use

and some replication of the concept of «morality», its definition, acceptable for criminal law science, has not been formulated. Thus, against the background of the dynamic development of public moral and ethical relations, the authors conclude about the fragmentation and wide differentiation of views on the essence of public morality and the proper procedure for its criminal law protection, which take place both in criminal law science and in law-enforcement practice.

The relevance of the issues raised is due to the complex process of studying public morality as an object of crime, criteria and grounds for criminalizing the relevant acts, issues of their systematization, identifying gaps in criminal law regulation in order to further substantiating specific proposals for improving the current legislation and the further development of the science of criminal law and criminology.

Taking into account the fact that morality is a social-value regulator and covers almost all spheres of public life, «morality», which is represented in the corresponding section of the criminal code, should be understood as those relatively isolated spheres of public life that are subject to moral regulation and protected by the relevant criminal norms.

We point out that today there is a tendency towards an increase in the differentiation of criminal responsibility for crimes against public morality, the emergence of new qualifying and especially qualifying signs of offenses in the absence of a clear strategy for criminal legal protection of public morality. The study and generalization of approaches to the qualification of crimes against morality in the criminal legislation of Ukraine and a number of foreign countries allow us to formulate a conclusion about the absence of precise criteria for classifying certain criminal offenses as crimes against morality, which determines the likelihood of erroneous fixation of *corpus delicti* in the chapter and section of the relevant criminal law, that do not agree with its direct object.

The vagueness of the legislative division of the immediate objects of «public order» and «public morality», doctrinal controversy and the lack of a uniform understanding of the list of crimes against morality form a fundamental problem that affects both the quality of theoretical knowledge about public morality, both about the object of criminal law protection, and law enforcement practice, in the process of qualifying crimes and sentencing.

Finally, the authors determine the importance of further improving the criminal legal mechanisms for regulating public relations in the spiritual sphere, which should become one of the priority areas of state criminal policy.

TƏCAVÜZ CİNAYƏTİ VƏ BU ƏMƏL NƏTİCƏSİNDƏ DƏYMIŞ ZİYANIN ÖDƏNİLMƏSİ BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ MÜSTƏVİDƏ

İsaxan Vəliyev

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası, Azərbaycan
veliev.i@inbox.ru*

30 ilə yaxın müddət ərzində Ermənistan Respublikasının Azərbaycan ərazisinin 20%-dən artığını işğal etməsinə, orada yaşayan əhalini yurd-yuvasını tərk etməyə məcbur etməsi ilə müşayiət edilən insan hüquq və azadlıqlarının kobud surətdə pozulmasına, mədəniyyət abidələrinin dağıdılmasına, ekosid və genosid cinayətlərinin törədilməsinə, təbii sərvətlərin ekstensiv istifadəsi ilə əlaqədar ölkəyə ciddi ziyan vurulmasına, beynəlxalq hüquq normalarına zidd olaraq döyüş arialının genişləndirilməsinə, dinc əhalinin qadağan edilmiş silahlardan istifadə edilməklə raket atəşinə tutulmasına, içməli su mənbələrindən istifadənin əlçatanlığının qarşısının alınması üçün silahlı qüvvələrdən istifadə etməsinə, ərazilərin müharibə qaydalarını tənzimləyən hüquq normalarının ziddinə olaraq minalanmasının həyata keçirilməsinə, muzzdlu döyüşçülərdən istifadə edilməsinə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş ərazilərdən çıxarılmasına dair 4 qətnaməsinin olmasına və s. baxmayaraq, bir sıra beynəlxalq qurumlar tərəfindən təcavüzkar dövlət ətrafında cəzasızlıq mühiti yaradılmış, nə Ermənistan dövləti, nə də onun hərbi-siyasi rəhbərliyi məsuliyyətə cəlb edilməmişdir.

Ermənistanın təcavüzkar dövlət kimi tanınması və onun hərbi-siyasi rəhbərliyinin məsuliyyət məsələsinin həll edilməsi üçün “təcavüz” anlayışının beynəlxalq hüquqi sənədlərdə təsbitinin inkişaf tarixinə nəzər salınmalı, BMT Baş Assambleyasının 14 dekabr 1974-cü il tarixli “Təcavüzün tərifı” haqqında qətnaməsinin, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Nizamnaməsinə “Təcavüz cinayəti” ilə bağlı edilmiş əlavənin mahiyyəti araşdırılmalı və bu aktlar BMT Baş Assambleyasının 12 dekabr 2001-ci il tarixli “Beynəlxalq hüquqazidd əməllərə görə dövlətlərin məsuliyyəti” adlı qətnaməsinə əlavədə əks olunan müddəalar kontekstində təhlil edilməlidir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, uzun müddət beynəlxalq hüquqda təcavüzkar dövlət tərəfindən vurulmuş ziyan anlayışı ətraflı tədqiq edilməmiş, dəymiş ziyanə görə bu qəbildən olan dövlətlərin məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə bağlı işlək mexanizm yaradılmamışdır.

Müəllifin fikrincə, Azərbaycan torpaqlarının 20%-ni işğal etmiş Ermənistan dövlətinin hərəkətlərində təcavüz cinayətinin əlamətləri vardır. İşğalçı dövlət beynəlxalq müstəvidə təcavüzkar dövlət kimi tanınmalı və məsuliyyətə cəlb edilməlidir. O, habelə hesab edir ki, mövcud beynəlxalq-hüquqi mexanizmlərdən istifadə edilərək Ermənistan hərbi-siyasi rəhbərliyinin Qarabağın Azərbaycan əhalisinə qarşı törətdiyi soyqırım cinayətlərinə görə də məsuliyyət məsələsi həll edilməlidir.

Müəllifin qənaətinə görə bu günə qədər vurulmuş maddi və mənəvi zərərin ödənilməsi məsələsi açıq saxlanılmışdır. Şübhəsiz, bu, müvəqqəti xarakter daşıyır və ölkə prezidenti öz çıxışlarında dəfələrlə dəymiş ziyanın ödənilməsi məsələsinin gündəlikdə olduğunu vurğulamışdır. Beynəlxalq sənədlərdə Ermənistanın təcavüzü nəticəsində Azərbaycana dəymiş ziyanın həcmi 60 mlrd. ABŞ dolları göstərilə də, bu rəqəm daha böyük məbləğ təşkil edir. Dəymiş ziyanın son məbləği hesablanarkən nəinki faktiki ziyan əsas götürülməli, habelə əldən çıxmış mənfəət, qaçqın və məcburi köçkünlərin saxlanması, dağıdılmış ərazilərin, mədəniyyət abidələrinin, eyni zamanda ekologiyanın bərpa üçün çəkilmiş xərclərin miqdarı da nəzərə alınmalıdır.

EVIDENCE-BASED CRIMINAL POLICY

Ihor Kozych

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
ihor.kozych@pnu.edu.ua

It is proved that the goals of criminal law policy can be achieved more effectively by redistributing them into narrower specified components (tasks). The functions of criminal law policy are aimed at fulfilling the tasks set by the goals. It was reasoned that the functions are directly related to the objectives of criminal law policy, and indirectly - with its goals.

As a result of searching for the interaction of functions and methods of criminal law policy, it was found that many methods can be used to implement one or another function, including those in other sciences, due to the above interdisciplinarity of criminal law policy. Moreover, the effectiveness of criminal law policy is directly related to the choice of the appropriate method (methods) in the implementation of each individual function.

It is proposed to concentrate efforts on the formation (based on the paradigm of human rights criminal policy of Ukraine) of a new type of criminal law policy - evidence-based criminal policy. The study argues that the evidence of criminal law policy should 1) consider a suitable strategy for combating crime and 2) allow the introduction of criminal law enforcement only if the effectiveness of such implementation is proven by domestic or foreign practice, scientifically sound doctrinal research, etc.). It is noted that the evidence algorithm should be based on the interaction of all constructive elements of criminal law policy: 1) clearly defined tasks aimed at achieving more general goals of criminal law policy; 2) selection and application of relevant methods of criminal law policy in the implementation of specific functions aimed at solving a particular problem; 3) compliance with the functional principles of criminal law policy.

According to the results of the study, it was concluded that the formation of the latest trend proposed in the work - evidence-based criminal law policy - is possible only with proper interaction of actors and participants in the effective functioning of criminal law policy as a system. To ensure a scientifically sound progress of criminal law policy, it should be noted that further theoretical research of criminal law policy can be aimed at developing outlined in the work, but disclosed only taking into account the purpose and subject of this study, key issues of criminal law policy. here: goals and objectives, relevant methods, mandatory and optional re-sources, actors and participants, ideological, doctrinal or utilitarian plat-forms, principles, evidence-based algorithm of criminal law policy, etc.

THE SHADOW ECONOMY AS ONE OF THE DETERMINANTS OF ECONOMIC CRIME

Mirali Kazimov

*Training Center of the State Tax Service under the Ministry
of Economy of the Republic of Azerbaijan
vergi3m@gmail.com*

Statistics of recent years show that the size of the shadow economy (informal sector) in developing countries regularly exceeds forty percent. As practice shows, almost in the all countries with market economies there is a presence of the "shadow sector". This means that a large part of the products produced is not taxed, and such evasion of the tax base poses a great challenge to the state budget and financial resources. As a result, governments have to look for alternative sources of government funding.

In fact, the shadow economy is essentially a general activity of business entities that is not officially registered with the relevant government agencies. The concept of «shadow economy» originated in the early 1970s and aims to identify unreported income and ways to hide income. The characteristic features of the shadow economy are the deliberate evasion of the official registration of business entities or the distorted registration.

As for the general conditions and causes of crime, we note that they act as negative social events and processes that are objective in nature and conditioned by the laws of its operation, as well as rooted in society itself. According to the fair judgment of Ch.F. Mustafayev, the shadow economy that existed in the Soviet era is at the root of economic crime in our country today. The shadow economy that existed in the planned socialist economy has already been legalized in the current conditions of market relations.

The «shadow» economy is formed due to the existence of conditions

under which it becomes beneficial to hide one's own economic activity from a certain circle of people. The scale of such concealment can be different: For example, from concealing the fact of the existence of an enterprise to concealing individual transactions. In our opinion, the shadow economy is a state within a state. Given the systemic and organized nature of this economy, we believe that its presence in any state indicates that the economies of these countries are under threat. The existence of the shadow economy is a very serious factor behind the flourishing of economic crime. In particular, it creates conditions for the corruption of society. Therefore, a more detailed study of the essence of this phenomenon is necessary.

The shadow economy is an illegal entrepreneurial activity in the provision of services and the production of goods, as well as illegal (criminal) activity, the main purpose of which is all kinds of methods to make a profit and successfully hide it from the state and control authorities. It is the successful concealment of illegal actions from the state and control authorities on which the competent authorities spend a lot of effort and money, as well as the use of operational - investigative measures forcing to regulate such processes only in the criminal law procedure determines the level of increased latency in this direction.

ON THE CONCEPT OF CRIMINAL LEGAL CONSCIOUSNESS

Pavel Fris

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
drpaull1949@gmail.com*

Today's day of development of Ukrainian criminal law is characterized by the work of its conquered restructuring, carried out in accordance with the Decree of the President of Ukraine on the implementation of a comprehensive legal reform in the country [1]. It is not our task to analyze the developments in the draft of the new Criminal Code. Let us only emphasize that the project is revolutionary in its essence and is oriented towards the future, in the era of postmodernity, in the era of complete digitalization.

The most important thing for us is that it must correspond to the criminal legal consciousness of the Ukrainian people, meet their ideas about methods, ways, limits, etc. criminal law regulation and protection of the most important social relations, goods, values and interests.

Not having its task to characterize the concept of legal consciousness, its structure, functions, etc., we only note that the analysis of this social and legal phenomenon, which began in the USSR quite actively from the second half of the XX century, left the question of its criminal law outside the scope of the study.

component. This type of it should be distinguished on the basis of its structure, which includes legal ideology (as a rational component), legal psychology (as an emotional component), an information component (information component) and an evaluative-volitional component (evaluative-volitional component).

At the same time, the criminal-legal consciousness is, so to speak, the «outer shell» of the criminal-political consciousness, which is a component of the political and legal consciousness in general.

Criminal and political consciousness is at the heart of the theory of the development of criminal law policy, which determines the development of criminal law.

At the heart of the criminal-political consciousness is the criminal-political ideology, which is a system of theoretical ideas, views, concepts concerning the directions, methods, volumes of criminal law regulation / protection. Ultimately, it forms the basis of the criminal legal ideology (ideology of criminal law).

Criminal-political ideology is significantly influenced by criminal-political psychology, which is a voluminous complex of emotions, attitudes, experiences, etc. concerning the regulation / protection by criminal law measures of the most important public relations, goods, values and interests, regulated and taken under the protection of criminal law. At the same time, criminal-political psychology is the lowest level of knowledge of social and legal life. This does not in any way belittle it, since it is it that forms the attitude of members of society and society as a whole to criminal law regulation / protection and determines the legal ideology.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ДЕКЛАРИРОВАНИЯ АКТИВОВ И ДОХОДОВ ПУБЛИЧНЫМИ СЛУЖАЩИМИ В УКРАИНЕ

Алексей Кравчук

*Судья Высшего антикоррупционного суда, Украина
kravchuk.kpi@gmail.com*

Широкий круг публичных служащих и иных приравненных к ним лиц в Украине (общее количество субъектов декларирования – около 1 млн. человек) обязаны подавать электронные декларации об имуществе и доходах по себе и членам своей семье. Такие декларации подаются с электронной цифровой подписью и размещаются на открытом сайте Национального агентства Украины по вопросам предотвращения коррупции: <https://public.nazk.gov.ua>. Данный порядок декларирования начал действовать с 2016 года.

Охрана порядка обязательного декларирования осуществляется нормами уголовного права и административно-деликтного права.

За неподачу деклараций и умышленное декларирование недостоверной информации в крупном размере предусмотрена уголовная ответственность. За несвоевременную подачу декларации и некоторые другие нарушения предусмотрена административная ответственность, которая по суровости наказаний и тяжести последствий, согласно «критериев Энгеля», также может быть приравнена к уголовной. Так, уголовное законодательство Украины является кодифицированным, на сегодня действует Уголовный кодекс 2001 г. (далее – УК), ведется активная работа по разработке нового УК. Вместе с тем, административная ответственность, которая может влечь за собой серьезное наказание и также применяться в судебном порядке, предусмотрена не только Кодексом об административных правонарушениях (на сегодня действует кодекс 1984 г.), но также и рядом иных законов.

В последние годы регулирование уголовной ответственности за данные правонарушения находилось в значительной динамике.

Законом №1700-VII «О предотвращении коррупции», вступившим в действие 26.04.2015, УК был дополнен ст. 366-1, которой была предусмотрена уголовная ответственность за (1) умышленную неподачу и (2) подачу заведомо недостоверных сведений в декларации лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления. Указанная статья, по сути, начала действие лишь после начала в 2016 г. работы системы электронного декларирования, предусмотренной указанным Законом.

Субъектом таких преступлений являются широкий круг лиц, обязанных по Закону №1700-VII подавать декларацию. Объективная сторона представляла собой в случае умышленной неподачи декларации соответствующее бездействие, а в случае подачи в декларации заведомо недостоверных сведений – действие по подаче недостоверных сведений. Несколько позже УК был дополнен, и в примечании к ст. 366-1 введен критерий существенности – уголовная ответственность за подачу в декларации заведомо недостоверных сведений наступала лишь в случае, если такие сведения отличались от достоверных на сумму сверх 250 минимальных зарплат (Закон № 1022-VIII, вступивший в действие 15.03.2016). Еще немного позже критерий существенности был уточнен и составил 250 прожиточных минимумов для трудоспособных лиц.

Конституционный Суд Украины решением от 27.10.2020г. признал статью 366-1 УК несоответствующей Конституции Украины, после чего она утратила силу. Все уголовные дела (производства), расследуемые и рассматриваемые по данной статье, были закрыты в связи с фактической декриминализацией. Судами также выносились решения о пересмотре вынесенных ранее приговоров, вступивших в законную силу, в связи с признанием ст. 366-1 УК несоответствующей Конституции.

В дальнейшем парламент Законом № 1074-IX, вступившим в действие 30.12.2020, вернул уголовную ответственность. УК был дополнен новыми

ст.366-2 и 366-3, диспозиции которых, хотя и несколько отличаются, однако, по сути, предусматривают ответственность за деяния, ранее подпадающие под действие ст. 366-2 УК. Ст.366-2 УК теперь предусматривает два состава уголовного правонарушения (основной и квалифицированный) за умышленное внесение субъектом декларирования заведомо недостоверных сведений в декларацию. Причем, критерий существенности (величина разницы между фактическими и задекларированными сведениями) по основному составу (ч. 1 ст. 366-2) сначала составлял 500 прожиточных минимумов, а по квалифицированному составу (ч. 2 ст. 366-2) – от 4000 прожиточных минимумов для трудоспособного лица. В дальнейшем Законом № 1576-IX, вступившим в действие 21.07.2021, критерий существенности по квалифицированному составу был уменьшен с 4000 до 2000 прожиточных минимумов. Ст. 366-3 УК предусматривает уголовную ответственность за умышленную неподачу субъектом декларирования указанной декларации.

Таким образом, составы правонарушений, предусмотренные ранее действующей ст. 366-1 УК, ныне содержатся в двух новых статьях УК (366-2 и 366-3). Объектом правонарушений являются общественные отношения в сфере служебной деятельности, а именно, порядок подачи деклараций публичными служащими и приравненными к ним лицами. Субъектом данных уголовных правонарушений являются, как и ранее, субъекты, обязанные по Закону №1700-VII подавать декларацию. Субъективная сторона – прямой или косвенный умысел. Объективная сторона – составляет действие (в случае подачи недостоверных сведений – характеризующаяся размером, превышающим установленный критерий существенности). Для неподачи – объективная сторона составляет бездействие по неподаче соответствующей декларации.

Рассмотренные уголовные правонарушения Законом, вступившим в действие 21.07.2021, отнесены к введенной этим законом новой категории «правонарушений, связанных с коррупцией». Это, как и в случае с коррупционными уголовными правонарушениями, влечет за собой запрет или ограничение на применение льготных институтов уголовного права (возможность освобождения от уголовной ответственности в связи с деятельным раскаянием, назначения наказания с испытательным сроком, применение наказания в размере, более низком, чем предусмотренный законом, и проч.).

Следует также отметить, что в случае, если умышленное отображение в декларации недостоверных сведений имело место в размере, не превышающем критерий существенности (то есть ниже 500 прожиточных минимумов), однако размер его составил более 100 прожиточных минимумов, такое деяние влечет не уголовную, а административную ответственность по ст. 172-6 Кодекса Украины об административных правонарушениях.

VERGİLƏRİ ÖDƏMƏKDƏN YAYINMA ƏMƏLLƏRİNƏ GÖRƏ CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİ: MÜASİR YANAŞMA

Nazim Əliyev

İqtisadiyyat nazirliyi yanında

Dövlət Vergi Xidmətinin Tədris Mərkəzi, Azərbaycan

aliyev-1973@list.ru

Vergilər sinifli quruluşun təşəkkül tapdığı ilk vaxtlardan siyasi-hüquqi sistemin, o cümlədən dövlətlərin maliyyə ehtiyatlarının əsas mənbəyi olmuşdur. Bu baxımdan vergi və vergitutma mövzusu tarixən ictimai həyatın və hakimiyyətin başlıca məsələlərindən biri sayılmışdır. Adam Smit hesab edirdi ki, vergilər onu ödəyənlərin köləlik deyil, azadlıq rəmzidir. Lakin bəşəriyyətin tarixi inkişafı ilə sübuta yetirildi ki, vergi sistemi sivil cəmiyyətlərdə və dövlətlərdə, ilk növbədə və başlıca olaraq, iqtisadi və sosial siyasətin məqsədləri üçün istifadə edilir. Bu baxımdan vergi və vergitutma həmçinin iqtisadi-sosial mədəniyyətin mühüm tərkib elementləri kimi çıxış edir.

Dövlət büdcəsinin əsas təminat mənbəyi olan vergitutma ölkədə həyata keçirilən vergi siyasətinin məzmunundan bilavasitə asılıdır. Vergi siyasəti ölkənin və cəmiyyətin, habelə ayrı-ayrı sosial qrupların maliyyə vəsaitlərinə olan ehtiyacının ödənilməsi, maliyyə ehtiyatlarının yenidən bölüşdürülməsi hesabına dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə elmi və təcrübə cəhətdən hazırlanmış fəaliyyətin ümumi istiqaməti kimi çıxış edir. Bu siyasət müvafiq qanunvericilik aktlarında normativləşdirilməklə, adətən, dövlətin ümumi inkişaf, iqtisadi, təhlükəsizlik və s. perspektiv xarakterli, konseptual məzmunlu proqram sənədlərində öz əksini tapır. Dövlətimizin müasir vergi siyasəti birbaşa və dolayı vergitutmada harmoniyanın təmin edilməsi, korporativ vergitutma sisteminin təkmilləşməsi, vergitutma bazasının genişləndirilməsi, vergi dərəcələrinin aşağı salınması, vergi ödəyiciləri arasında vergitutma rejiminin bərabərləşdirilməsi, vergi orqanı və vergi ödəyicisi arasında qarşılıqlı inam atmosferinin yaradılması, vergi öhdəliklərinin könnüllü icrası, vergi hüquq pozuntusu hallarına görə məsuliyyətin həllinə diferensial yanaşmanın tətbiq edilməsi, vergini ödəməkdən yayınma halları ilə mübarizədə səmərəliliyə nail olunması və s. bu kimi əlamətlər ilə xarakterizə olunur.

Son illərdə ölkəmizdə cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi, cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza tədbirlərinin tətbiqi, cinayətlərin dekriminallaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən islahatlar çərçivəsində cinayət qanunvericiliyində, xüsusən, iqtisadi fəaliyyət sferasında törədilən ictimai təhlükəli əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan cinayət-hüquqi normalarda sanksiyaların yumşaldılması və s. üzrə mühüm dəyişikliklər edilmişdir. Bu dəyişikliklər həmçinin ölkəmizin iqtisadi siyasətinin məzmununa uyğundur. Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat naziri cənab M.Cabbarovun 2018-ci ilin 13 fevral

tarixdə Bakı şəhərində “Vergilər. Şəffaflıq. İnkişaf” mövzusunda keçirilmiş konfransda dediyi aşağıdakı sözlər bu baxımdan diqqətəlayiqdir: “Vicdanlı vergi ödəyicisi ilə qeyri-vicdanlı davranan ödəyici arasında fərq qoyulmalıdır. Vicdanlı vergi ödəyicisinin səhv etməyə haqqı var. Vergi orqanının vəzifəsi bu səhvin baş verməsininini gözləmək deyil, bütün vasitələrlə onun qarşısını almaqdır.”

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, vergidən yayınma əməlləri nəticəsində dövlətlər nəhəng məbləğdə zərərə məruz qalır ki, bu da həmin növ əməllər ilə mübarizənin gücləndirilməsini, bu sahədə qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi mövzusunun aktuallaşdırır. Vergiləri ödəməkdən yayınma cinayətləri predikat cinayətkarlığın təzahürü olduğundan, əsasən, digər iqtisadi cinayətlər ilə birlikdə törədilir. Maliyyə cinayətlərində, bir qayda olaraq, iştirakçılar arasında əlbirliyin olması bu əməllərin ifşasına çətinliklər yaradır. Müasir elmi-texniki və rəqəmsallaşma şəraitində bu növ əməllər ilə səmərəli mübarizənin aparılmasından ötrü ayrı-ayrı ölkələrin hüquq mühafizə orqanları arasında sərbəst informasiya mübadiləsinin mövcud olması zəruri şərtlərdən biridir. Eyni zamanda, vergilərin ödənilməməsi əməllərinə görə məsuliyyətin həllində tamamilə yeni bir yanaşmanın sərgilənməsinə ehtiyac vardır. Vergilərin qəsdən ödənilməməsi və ya qəsdən ödənilməməsinin sübuta yetirilməsi hallarına vergi qanunvericiliyinin tələblərinin formal pozuntusu kimi baxılması və bu növ işlərin inzibati məsuliyyət qaydasında həll edilməsi məqsədamüvafiq sayılır.

URBİSİDİN SÜLH VƏ İNSANLIQ ƏLEYHİNƏ CİNAYƏT KİMİ TANINMASININ AKTUAL PROBLEMLƏRİ

Mübariz Əhmədov, Yelena Qasimova

*Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzi, Azərbaycan
qasimova.pr@gmail.com*

Urbisid... Latın dilindəki “urbs” – şəhər və “caedo” – “öldürürəm” sözlərinin birləşməsindən yaranmış bu termin şəhərin qəsdən dağılmasını, məhv edilməsini, “öldürülməsini” ifadə edir. Şiddət əksər hallarda insanlara qarşı yönəlmiş olsa da, ətrafımızdakı şəhər mühitinə qarşı yönəldildiyi zaman eyni dərəcədə sarsıdıcı ola bilər.

İlk dəfə 1963-cü ildə ingilis yazıçı-fantast Maykl Murkok tərəfindən «Dead God's Homecoming» romanında işlədilən bu termin daha sonra ABŞ-da şəhər yenidənqurma tənqidçiləri tərəfindən istifadə edilməyə başlamışdır.

“Urbisid” termini elmi dairələrdə yalnız son yarım əsr ərzində geniş yayılmağa başlasa da, tarix dəfələrlə belə hadisələrin şahidi olmuşdur. Romalılar tərəfindən Karfagenin yerlə-yeksən edilməsi, İkinci Dünya Müharibəsi zamanı Polşanın Varşava şəhərinin, Almaniyanın Drezden şəhərinin, Yaponiyanın Xiro-

sima və Naqasaki şəhərlərinin bombalanması – ətrafdakı hər şeyin bilərəkdən məhv edilməsi məqsədini daşıyırdı. Lakin məhz Yuqoslaviyanın dağılması prosesini müşayiət edən şəhərlərə qarşı şiddət halları, Dubrovnik, Vukovar və Mostar kimi şəhərlərin dağıdılaraq insanların yaşaması üçün yararsız vəziyyətə salınması, “urbisid” terminin geniş yayılmasına səbəb oldu.

Ermənistanın 30 ilə yaxın davam edən işğalçılıq siyasəti nəticəsində Azərbaycanın da bir sıra şəhərlərinə qarşı əsl urbisid aktları törədilmişdir. 2010-cu ildə “Əl-Cəzirə” televiziyaşının internet nəşri tərəfindən «ruhlar şəhəri» siyahısına salınmış Ağdam işğal zamanı erməni vandalizminin qurbanına çevrilmişdir. Cəbrayıl şəhəri də çox güclü dağıntılara məruz qalmışdır. Ermənilər rayondakı yaşayış evləri, təhsil müəssisələri, sənaye və kənd təsərrüfatı obyektləri ilə yanaşı mühüm əhəmiyyətə malik tarixi memarlıq abidələrini, eləcə də yeraltı və yerüstü sərvətləri dağıtmış, meşələri yandırmış, bu yurdun rəmzinə çevrilən Xan çinarlarını məhv etmişlər. Eyni sözləri işğaldan azad olunmuş Füzuli şəhəri barəsində də demək olar. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev 2020-ci ilin oktyabr ayının 17-də xalqa müraciəti zamanı təəssüf hissilə bildirmişdir ki, Füzulidən əsər-ələmət qalmamışdır: “Bütün binalarımız, məscidlərimiz, evlərimiz sökülüb. Sanki 30 il bu şəhəri vəhşi bir qəbilə zəbt edib. Füzuli şəhərinin qalıqları erməni faşizminin şahididir”.

Təəssüf ki, hazırda beynəlxalq hüquqda urbisidə dair birbaşa müddəalar mövcud deyildir. Silahlı münaqişələr zamanı mülki obyektlərin qorunması ilə bağlı məsələlər “Quruda müharibə qanunları və adətləri haqqında” Haaqa Konvensiyası, “Müharibə zamanı mülki əhalinin müdafiəsi haqqında” IV Cenevrə Konvensiyası, Cenevrə Konvensiyalarının Əlavə Protokolları, “Silahlı münaqişə zamanı mədəni sərvətlərin qorunması haqqında” Haaqa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş iki Protokol, habelə bir sıra digər beynəlxalq sənədlərlə tənzimlənir. Eyni zamanda “soyqırımı” və “urbisid” sinonim terminlər hesab edilərsə, urbisidin BMT-nin “Soyqırımı cinayətlərinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyası ilə qadağan olunduğu iddia edilə bilər. Lakin etiraf edilməlidir ki, beynəlxalq hüquq baxımından genosid anlayışının birmənalı tətbiq edilə bilinmədiyi hallarda “urbisid” konsepsiyası şəhər mühitinə və əhalisinə qarşı tətbiq edimiş şiddətə daha düzgün hüquqi qiymət verilməsini təmin edə bilərdi.

YETKİNLİK YAŞINA ÇATMAYANLARIN CİNAYƏT TÖRƏTMƏSİNİN SƏBƏBLƏRİ VƏ DİNAMİKASI

Mələhət Hacıyeva

Təhsil Nazirliyinin De-institutlaşma və Uşaqların Müdafiəsi

İdarəsinin rəisi, Azərbaycan

melahet.haciyeva@gmail.com

Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı problemi islahatlar dövrünü yaşayan demokratik cəmiyyəti narahat edən ən vacib məsələlərdən biridir. Cinayət-hüquqi, cinayət-prosessual, kriminoloji nöqtəyi-nəzərindən yetkinlik yaşına çatmayan cinayət törətmiş, şübhəli bilinən, təqsirləndirilən və günahı sübuta yetirilən yetkinlik yaşına çatmayanların hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının icrası ilə bağlı məsələlər digər ölkələrdə olduğu kimi, hal-hazırda Azərbaycanda da xüsusən aktualdır. Ümumilikdə yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı spesifik problem kimi kriminologiya elminə aiddir. Kriminoloji aspektdən baxdıqda yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığının səbəbləri və dinamikası müəyyən dərəcədə cəmiyyətin inkişaf səviyyəsini, sosial yetkinliyini xarakterizə edir. Bununla yanaşı, yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı gələcəkdə onlar tərəfindən təkrar cinayət əməllərinin törədilməsinə, xüsusən də formalaşmış mütəşəkkil qrup şəklində cinayətlərin baş verməsinə öz təsirini göstərir.

Yetkinlik yaşına çatmayanların hüquq pozuntularının qarşısını alınmasını ən az tətqiq olunan və işlənən mövzulardan hesab etmək olar. Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkara çevrilməsinin qarşısının alınması üçün isə hər şeydən əvvəl onlar tərəfindən törədilən cinayətlərin səbəbləri təhlil edilməlidir. Bu prosesdə yetkinlik yaşına çatmayanların yaşadığı və ünsiyyətdə olduğu şərait, sosial mühit və onların şəxsiyyətinin təhlil edilməsinə xüsusi ilə geniş yer verilməlidir. Cinayətkarın şəxsiyyətinin öyrənilməsinin zəruriliyi və vacibliyi Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 101-ci maddəsinin 4-cü hissəsində də qeyd olunmuşdur. Kriminal davranışlı yetkinlik yaşına çatmayanların şəxsiyyətinin öyrənilməsi üçün bioloji, sosial və psixoloji amillərin rolunun təhlil edilməsi vacibdir. Hüquq ədəbiyyatında kriminal davranışlı yetkinlik yaşına çatmayanların şəxsiyyətini səciyələndirən çox saylı hallar və əlamətlər öz əksini tapıb. Bu sahənin tədqiqatçıların böyük əksəriyyətinin fikirlərinə istinadən kriminal davranışlı yetkinlik yaşına çatmayanların şəxsiyyətini səciyələndirən əlamətləri üç qrupa bölmək olar:

1. Sosial-demografik əlamətlər (cinsi, yaşı, sağlamlıq vəziyyəti, ailə vəziyyəti, təhsili, məşğuliyyət növü, şəhər və ya kənd sakini olması);
2. Cinayət-hüquqi əlamətlər (cinayətkar davranışın motivi, cinayətin törədilməsində rolu, cinayətkar davranışın fərdi və ya qrup, ilkin və ya residiv xarakterli olması);
3. Bioloji əlamətlər (temprament tipi, əqli inkişafın səviyyəsi, intellekti, gene-

tik xüsusiyyətləri).

Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı kompleks xarakter daşdığından təhlilin nəticələrinə əsasən onun qarşısının alınması üçün multidissiplinar formada yeni mübarizə və yuvenal məhkəmə sistemi yaradılmalıdır. Bu sahədə hüquq mühafizə orqanlarının və cəzaçəkmə müəssisələrinin fəaliyyəti təkmilləşdirilməlidir. Bununla yanaşı cəza çəkmiş yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərə sosial dəstək və onların davranışına işlək nəzarət mexanizmi yaradılmalıdır. Ümumilikdə qeyd olunan sahədə mövcud qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə də ehtiyac vardır. Həyata keçirilməsinə zərurət yaranmış yuxarıda sadalanan islahatların istiqamətindən asılı olmayaraq, yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığının qarşısının alınması, onların müdafiəsini həyata keçirən subyektlərin fəaliyyətinin səmərəliyindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır.

Məqalə son 10 ildə Azərbaycanda cinayət törətmiş yetkinlik yaşına çatmayanların cinayət törətməsinin əsas səbəbləri və şəraitinin təhlil olunmasına, həmçinin onlar tərəfindən törədilən cinayətlərin yaş dövrlərinə, sosial-demoqrafik, ailə, məşğulluq əlamətlərinə və cinayət növlərinə görə rəsmi statistik məlumatlar əsasında dinamikasının araşdırılmasına həsr olunub.

ON IMPROVING THE NORM IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN PROVIDING FOR LIABILITY FOR THE CRIME OF “KIDNAPPING”

Imreli Mammadli

*Police Academy of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Azerbaijan, Azerbaijan
mammadlifdn@gmail.com*

The crime of «kidnapping» was included in the Criminal Code in connection with the accession of the Republic of Azerbaijan to the 1948 Universal Declaration of Human Rights and Freedoms, the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights. Article 28 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan stipulates that everyone has the right to liberty. No one's right to liberty may be restricted without legal grounds.

As a mechanism for the protection of these human rights, Article 144 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan provides for liability for kidnapping, which restricts the right to liberty.

The disposition of the norm in Article 144 of the Criminal Code, which provides for liability for the crime of “kidnapping”, is a simple disposition, i.e., the disposition only mentions the act and does not give any characteristics to characterize it.

Based on the views of prominent lawyers, we can say that the presence of simple dispositional norms in the legislation, as well as the presence of evaluation features in the dispositions of norms should be considered a shortcoming of the legislator. Because such norms create problems for uniform application in the country, as well as the legal assessment of such features. Therefore, it would be expedient to completely abandon such norms or use them as little as possible during the adoption of laws.

For this purpose, we would suggest that Article 144 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan include the concept of «kidnapping, i.e., illegal detention with the restriction of liberty, involuntary or involuntary transfer of a person from his actual place to another place, secretly or openly»? would be.

While Article 144.2.6 of the Criminal Code envisages aggravated liability for abduction of a victim for “temptation” motives, the act of “kidnapping a woman for the purpose of marriage”, which is more serious due to its socially dangerous nature and the extent of its socially dangerous consequences, is considered in the main content. In our opinion, the detention does not meet the requirements of the principle that the punishment is in accordance with the public danger of the act.

In our opinion, given the mentality, «kidnapping a woman for the purpose of marriage» should be considered a more serious crime.

Therefore, we propose to include in Article 144 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, among the aggravating features of the crime of «kidnapping» the crime of «kidnapping a woman for the purpose of marriage» CM 144.2.7.

Given the undesirable consequences of abduction for the purpose of marrying a woman, it would be acceptable to include in Article 144 of the Criminal Code the provision that the law does not apply to «abduction of a woman for marriage» and to prevent such acts in the future would play an effective role in the acquisition.

CİNAYƏT QANUNVERİCİLİYİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTİNDƏ İNZİBATİ PREYUDİSİYA MƏSƏLƏSİ

Məleykə Bayramova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
maleyka-bdu@mail.ru*

Qeyd edək ki, dekriminallaşdırma və humanizm siyasətinə xidmət edə biləcək məsələlərdən biri də inzibati preyudisiya institutunun Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmasıdır. İnzibati preyudisiya dedikdə, inzibati hüquqpozma əlamət-

lərinə malik olan əmələ görə əvvəllər inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxs tərəfindən yenidən eyni əməli törətməsinə görə cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsidir. Oxşar anlayışlar müəlliflərdən Ç.F.Mustafayev, N.F.Kuznetsova, V.P.Malkov və b. tərəfindən də verilir. İnzibati preyardisiya nəzərdə tutan cinayət hüquq norması dedikdə, inzibati hüquqpozma əlamətlərinə malik olan əmələ görə inzibati məsuliyyətə alınmış şəxsin həmin əməli təkrar törətməsinə görə cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsini nəzərdə tutan cinayət hüquq norması başa düşülür. İnzibati preyardisiya məsələsi müəlliflər tərəfindən daha çox müzakirə edilən məsələlərdəndir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində inzibati preyardisiya nəzərdə tutan normalar yoxdur. Bu zaman belə bir fikir əsas götürülür ki, inzibati xəta olan eyni əməlin iki və ya daha artıq törədilməsi onu ictimai təhlükəli hesab edilən cinayət əməlinə çevirmir. Fikrimizcə, belə hallarda əməlin ictimai təhlükəliliyindən deyil, eyni əməli dəfələrlə törətmiş şəxsin şəxsiyyətinin ictimai təhlükəliliyindən bəhs etmək lazımdır. Eyni əməlin təkrar törədilməsi əməlin ictimai təhlükəliliyinə təsir edən hal kimi CM-nin yalnız 333-cü maddəsində məsuliyyətin differensiasiyasında nəzərə alınmışdır: hərbi hissəni və ya xidmət yerini özbaşına tərk etmə əməli altı ay ərzində təkrar törədilsə, cinayət hesab edilir. Hazırda Rusiya Federasiyasının CM-də inzibati preyardisiya ilə 13 sayda norma nəzərdə tutulmuşdur: 116.1, 151.1, 157, 158.1, 171.4, 212.1, 215.3 və s.maddələri. Digər xarici ölkələrdən İspaniya, Belçiya, San-Marino, Yaponiya, İran, Argentina, Belarusiya, Estoniya, Kazaxıstan cinayət qanunvericiliyində inzibati preyardisiya institutu mövcuddur. Həmin ölkələrin müxtəlif hüquq sistemlərinə malik olması bu institutun tətbiqi dairəsinin geniş olmasını göstərir. Məsələn, Belarusiya Respublikasının CM-də 32 tərkib inzibati preyardisiya nəzərdə tutulur və qeyd olunur ki, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərə görə cinayət məsuliyyəti o zaman meydana gəlir ki, əgər şəxs belə əmələ görə inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdən sonra il ərzində eyni əməli yenidən törədərsə. Bir çox Avropa ölkələrində bu institutun olmaması isə ona əsaslanır ki, həmin ölkələrin cinayət qanunvericiliyində cinayət xətalrı anlayışı mövcuddur. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu qisim normalar inzibati xətalrla yanaşı həm də cinayətkarlığın qarşısının alınmasına xidmət edir. Bu baxımdan döymə (İXM-nin 157-ci mad.), xırda talama (İXM-nin 227-ci mad.), sərxoş vəziyyətdə nəqliyyat vasitəsini idarə etmə (İXM-nin 333-cü mad.), uşaqların təlim-tərbiyəsi vəzifələrinin valideynlər və ya onları əvəz edən şəxslər tərəfindən yerinə yetirilməməsi (İXM-nin 189-cu mad.), həmçinin Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş (CM-nin 177.1-ci mad.) özgə əmlakının oğurluğu və digər iqtisadi sahədə törədilən böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər barəsində inzibati preyardisiyanın nəzərdə tutulması yuxarıda qeyd olunanlar nöqtəyi-nəzərindən məqsədəuyğun olardı.

CƏZA-İCRA HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARLARININ ROLU

Könül Qurbanova

*Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan
kenul76@mail.ru*

Konfransa təqdim etdiyim elmi məqalədə cəza-icra münasibətlərinin tənzimlənməsində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarının əhəmiyyəti tədqiq olunur. Bu qərarların normativ hüquqi aktlara aid etməyə imkan verən əlamətlər təhlil edilir. Cəzaların icrası ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarının sistemləşdirilməsi istiqamətləri açıqlanır. Müəllif konstitusiyaya nəzarəti orqanlarının qərarlarının cəza icra hüququ mənbələri sisteminin inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərdiyini əsaslandırır. Araşdırma əsasında müəllif aşağıdakı nəticələrə gəlir:

birincisi, cəza-icra hüququnun mənbələr sisteminin müasir inkişafının xarakterik xüsusiyyətlərindən biri kimi həmin mənbələrin institutlaşdırılmasını qeyd etmək olar;

ikincisi, qloballaşma ilə şərtlənən integrasiya prosesləri hüquq sistemlərinin yaxınlaşmasına gətirib çıxarır ki, bu da son nəticədə hüquq mənbələrinin dairəsinin dəyişməsinə və onların anglo-sakson və roman-german hüquq sistemlərindəki əhəmiyyətinin, eləcə də hüquqyaradıcı prosesdə məhkəmə orqanlarının yerinin və rolunun dəyişməsi ilə nəticələnir;

üçüncüsü, qloballaşmanın məhkəmələrin fəaliyyətinə təsiri roman-german hüquq sistemi ölkələrində məhkəmə orqanlarının hüquqyaradıcı prosesə qoşulması ilə bağlıdır;

dördüncüsü, xarici dövlətlərin penitensiar sistemlərinin, beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, Avropa Şurasının, Avropa İttifaqının iştirakçısı olan dövlətlərin elmi - tədqiqat, təhsil və elmi mərkəzlər ilə əlaqələrinin genişləndirilməsi cəza-icra hüququnun mənbələri sistemi ilə bağlı mövqelərin yenidən qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur.

LEGAL BASES OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSONS

Sabuhı Aliyev

Azerbaijan National Academy of Science, Azerbaijan
sabuhi_yurist@mail.ru

Criminal liability of legal persons from the legal perspective and their recognition as a part of the criminal law is one of the most discussed topics in modern criminal law and as well as the science of criminology. The main reason making it so vital is that the legal persons as key economical actors are direct stakeholders of economic relations and play key role in accordance with their economical assets and activities. For this reason, some of the key responsibilities of legislation are preventing and penalizing criminal acts committed by legal persons. Therefore, the modern criminal law should recognize the criminal liability of legal persons.

We assume that it will be of significant importance in prevention of criminal acts especially in economic sphere. We do not doubt that adoption of respective provisions on criminal liability of legal persons into the legislation will be an effective tool for prevention of criminal acts in this field.

Criminal legislation of some countries completely excludes legal persons as criminal offenders. In such countries legal persons are not regarded as part of crime and they are only penalized for criminal acts falling under certain provisions of Penal Code. However, this should not be considered as the criminal liability of legal persons.

Criminal liability of legal persons from the legal perspective and their recognition as a part of the criminal law is one of the most discussed and important topics in modern era. The main reason making it so vital is that the legal persons as key economical actors are direct stakeholders of economic relations. In a period when economic relations expand and such relations are regulated by modern methodology, some of the responsibilities of legislation have been transformed into preventing and penalizing criminal acts committed by such heavyweight actors, considering that damage to economy caused by legal persons is heavier than the others. Prohibited actions or acts committed by legal persons, i.e., illegal loans, overdue payments, organization of money laundering, etc., can pose grave damage to people, society, and the state. There is a broad practice of committing such acts which should be prevented or penalized only by penal tools.

Legal persons as just as physical persons can be held criminally liable in several democratic, civil and progressive Western states in modern ages. The rest of the states can develop and improve their criminal legislation as per the standards set by these states. This would accelerate the process of criminal law integration.

We acknowledge that it's already due time for the states to consider re-

spective provisions in legislation on criminal liability of legal persons. In cases where legal persons cause damage to objects protected by penal legislation, sentencing can be considered as fines, seizure of assets, prohibiting legal persons to conduct certain business, and liquidation of legal persons.

From the point of view, this article presents the basics of criminal liability for legal entities and analyzes international experience in this field.

CİNAYƏTLƏ ƏLAQƏDARLIQ İNSTİTUTUNA AİD OLAN CİNAYƏT TƏRKİBLƏRİ

Səkinəxanim Rzayeva

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
sakinaxanim_rzayeva@mail.ru*

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətləri özündə təsbit etməklə ictimai təhlükəli əməlləri araşdırmaq və bu kimi əməlləri törətmiş şəxsləri cəzalandırmaq səlahiyyətində olan orqanların fəaliyyətinin hüquqi dövlət prinsipləri əsasında həyata keçirilməsinə mane ola biləcək hərəkət və ya hərəkətsizlikləri sanksiyalaşdırır.

Cinayətlə əlaqədarlığı nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikası CM-nin 307-ci maddəsinə iki cinayət tərkibi - cinayət barəsində xəbər verməmə və qabaqcadan vəd etmədən cinayəti gizlətmə əməlləri daxil edilsə də, doktrinal mövqə tərkib ünsürü kimi, həm də cinayətə yol verməni də tanıyır.

Cinayətlə əlaqədarlığa daxil olan bu cinayət tərkiblərinə istər hüquq ədəbiyyatında, istərsə də əvvəlki cinayət qanunvericiliklərində fərqli anlayışlar verilmiş, bu institutun mahiyyəti və məzmunu, eyni zamanda hüquqi təbiəti ilə bağlı fərqli müddəalar irəli sürülmüşdür. Cinayətlə əlaqədarlığa dair zaman-zaman bir-birini aşkar şəkildə inkar edən doktrinal müddəaların irəli sürülməsi onun məzmununun da dövrü olaraq dəyişməsinə şərait yaratmışdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, xarici dövlətlərin cinayət qanunvericiliklərində cinayətlə əlaqədarlıq institutuna aid olan normalar fərqli məzmunlarda təsbit edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının hazırda qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsinin 307-ci maddəsi əvvəlki qanunvericiliklərdən fərqli olaraq cinayətlə əlaqədarlıq institutunu iştirakçılıqla əlaqələndirməyərək, həm əvvəlcədən vəd etmədən ağır və xüsusilə ağır cinayəti gizlətmə, həm də ağır və ya xüsusilə ağır cinayətlərin hazırlanmasını və törədilməsini bilib xəbər verməməyi cinayət sayılan əməllər kimi təsbit etmişdir. Həm də Azərbaycan Respublikasının 1960-cı il Cinayət Məcəlləsindən fərqli olaraq, qüvvədə olan qanunda cinayəti gizlətmə və cinayət barəsində xəbər verməmənin yalnız dövləti cinayətləri yox, bütün ağır və xüsusilə ağır cinayətləri əhatə etdiyi vurğulanır.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 307-ci maddəsində təsbit olunmuş bu normalar bir-birindən tərkibin obyektiv cəhətinə görə fərqlənsələr də, lakin hər iki normaın qarşısında eyni məqsədlər dayanır: cinayətə hazırlıq və ya cinayətə cəhd mərhələsində cinayətlərin törədilməsinə mane olmaq, törədilə biləcək cinayətlərin qarşısını almaq, cinayət qanunu ilə qorunan dəyərlərin mühafizəsi və yaxud da, artıq törədilmiş cinayətlərin və bu cinayəti törətmiş şəxslərin aşkar edilərək cəzalandırılması və sosial ədalətin bərqərar olunması.

Cinayəti xəbər verməmənin ictimai təhlükəli sayılması heç vaxt birmənalı qəbul olunmamışdır və hazırda bir sıra dövlətlərin cinayət qanunları tərəfindən də qəbul olunmur.

Onu da qeyd etməliyik ki, daha əvvəllər qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyinə görə, cinayəti gizlətmək və cinayət barəsində məlumat verməməyə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilərkən ailə münasibətləri faktı da nəzərə alınmamışdır.

Lakin qüvvədə olan CM-ni 307-ci maddəsinin qeydinə görə qanunvericilikdə dairəsi müəyyən edilmiş yaxın qohumlar tərəfindən hazırlanmış və ya törədilmiş cinayət barəsində xəbər verməyən şəxs bu Məcəllənin 307.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əmələ görə cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz.

Cinayət hüququnun müstəqil bir institutu kimi qabaqcadan vəd edilmədən cinayətin və yaxud cinayətkarın gizlədilməsi əməlinin kriminallaşdırılması hər bir halda, müəyyən bir ictimai münasibətlərin dövlət tərəfindən qorunmasını gücləndirmək ehtiyacı ilə şərtlənir. Əvvəlcədən vəd edilməyən cinayətkara yardım etmə cinayətinin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri müasir şəraitdə bir qədər dəyişilsə də, lakin göstərilən hal bu cinayətin hüquqi mahiyyətinə təsir göstərməmişdir. Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə mane olmaq baxımından, gizlətmənin az ağır cinayətlər kateqoriyasına daxil olması mübahisəlidir. Hər bir halda bu cinayət öz aktuallığını itirməmişdir və tədqiq edilməsi olduqca vacibdir.

IMPLEMENTATION OF COOPERATION MECHANISMS TO COMBAT CYBERCRIMES IN AZERBAIJAN

Elvin Balajanov

*Academy of the State Security Service of the Republic
of Azerbaijan named after Heydar Aliyev, Azerbaijan
e.balajanov.edu@gmail.com*

Cybercrime easily traverses geographical borders and elude state control. However, cybercrime is by no means the first and the only type of criminality that can transcend state borders and pose challenges for investigation and eventual prosecution. Over the past decades, global responses have been required to fight

against other forms of transnational crimes, such as illicit drug and firearm trafficking, terrorist activities, theft of art and cultural objects, commercial sex and human trafficking, maritime crime and piracy, and money laundering. Nonetheless, cyber-crime poses unique challenges for national criminal justice systems, due to the wide global dispersion of evidence, offenders, and victims, as well as the rapidly growing demand for technical expertise necessary for its investigation and prosecution.

Thus, alongside a more effective criminal justice response, fighting cyber-crime also necessitates effective and efficient cooperation at all levels. A collective effort is required to ensure the security of the national cyberspace, as emphasised by the UK National Cybersecurity Strategy 2016 to 2021. Due to the complex interdependencies created between the public and private sectors in cyberspace, communication and cooperation at national, regional and international levels should involve, and be supported, by all stakeholders. Therefore, as stated by the UN General Assembly Resolution 64/211, 'governments, business, organisations and individual owners and users of information technologies must assume responsibility for and take steps to enhance security'.

Considering the abovementioned issues, Azerbaijan has taken measures at both national (internal/inter-agency) and international levels to foster cooperation against cybercrimes. However, it can be argued that in Azerbaijan the way of managing risks in cyberspace does not match the complex and dynamic environment of the information space. Azerbaijan is still in the early phases of the development of multilateral and mutually productive working relationships with other countries, and thus, has not developed a sufficient number of operational mechanisms for both formal and informal cross-border cooperation.

This Article scrutinises the legal mechanisms and practices adopted in Azerbaijan regarding the cooperation against cybercrime at both national and international levels.

AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN NARKOTİKLƏRİN QANUNSUZ DÖVRİYYƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLARLA ƏMƏKDAŞLIĞI

Vasif Quliyev

*Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertiza Mərkəzi, Azərbaycan
Quliyev889@mail.ru*

Qloballaşan dünyada baş verən modern inkişaf, şübhəsiz, açıq təsirini ilk növbədə insan həyatında təzahür etdirir. İnsan həyatını aşan bu təsir cəmiyyət mühitinə də nüfuz edir. Cəmiyyət tərəqqi etdikcə maddi-mənəvi həyatın yeni-yeni formaları yaranır və çoxşaxəli bütöv bir sistemə çevrilir.

Çağdaş dövrümüzdə dünyada mövcud problemlər içərisində mahiyyət etibarilə ən mürəkkəbi faciəvi sonluqla nəticələnən narkomaniya və narkobiznesdir. Narkomaniya və narkobiznes təkcə insanların sağlamlığına mənəviyyatna deyil, həm də dünya iqtisadiyyatına ciddi zərbə vurur. Dünyada baş verən qlobal dəyişikliklər narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizənin mövcud durumu dünyanın başı üzərini dəhşətli bir bəlanın aldığına şəhadət edir. Bu cinayətlərin təhlili göstərir ki, yeni əsrin əvvəllərində narkotizm artıq sosial bəladan qloballaşaraq mütəşəkkil və transmilli cinayətkarlığın başlıca səbəblərindən birinə, terrorizmin əsas maliyyə mənbəyinə, dövlət quruluşundan, siyasi rejimindən, milli və dini xüsusiyyətlərindən, inkişaf səviyyəsindən, coğrafi məkanından asılı olmayaraq dövlətlər və xalqlar üçün böyük təhlükə mənbəyinə çevrilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında narkotizmə və narkobizneslə mübarizənin əsası tarixdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ümummilli lider Heydər Əliyevin 166-cı il 26 avqust tarixli 485 sayılı Fərmanı ilə qoyulmuşdur. Fərmanda “Narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı tədbirlər haqqında” müddəalar öz əksini tapmaqla, ölkədə sosial-iqtisadi sabitliyin təmin edilməsi, insanların sağlamlığının, rifahının və narkomanlığa, narkotik maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə ümumdövlət vasitəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası “BMT-nin 1988-ci ildə “Narkotik vasitələr haqqında” 1961-ci il Vahid Konvensiyasına və 1971-ci il “Psixotrop maddələr haqqında” Konvensiyasına qoşulmuş, bu sahədə ölkədə lazım olan normativ-hüquqi baza, müvafiq təşkilati strukturlar və milli proqramlar hazırlanıb həyata keçirilmişdir. Bütün bunlar, əlbəttə narkotiklə və narkobizneslə mübarizənin daha səmərəli aparılmasına imkan verir.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev narkomaniya ilə mübarizənin məhz dövlət və ümummilli siyasət səviyyəsinə qaldırılması, ölkəmizdə narkotizmin profilaktikasına və dəf edilməsinə son dərəcə ciddi əhəmiyyət verilməsi, eləcə də gənc nəslin sağlam və yüksək ideallar ruhunda tərbiyəsinə, genofondu muzun qorunması istiqamətində ciddi və barışmaz görüləcəyinə əminlik yaradır.

Belə ki, bu problemlə mübarizə ilə əlaqədar 2000-2006-cı illəri əhatə edən Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlığın yayılması ilə mübarizə üzrə 3 Dövlət Proqramı uğurla icra edilmiş və hazırda 2019-2024-cü illəri əhatə edən 4-cü Dövlət Proqramı uğurla icra olunmaqdadır.

Azərbaycanın Şərqdən Qərbə tranzit baxımından əlverişli coğrafi mövqedə yerləşməsi və beynəlxalq tranzit marşrutları üzərində yerləşməsi, müasir nəqliyyat infrastrukturalarına malik olması onu beynəlxalq yük daşımalarda Avropa ilə Asiya arasında mühüm tranzit ölkəyə çevirmişdir.

Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən son 4 il ərzində 7 tondan artıq narkotik vasitə, psixotrop maddələr və onların prekursorları aşkar edilərək qanun-

suz dövriyyədən çıxarılmışdır. Azərbaycan dövləti narkomanlığa qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq və regional təşkilatlarla, o cümlədən həmsərhəd və digər dövlətlərlə sıx əməkdaşlıq münasibətləri qurmuşdur. Bu əməkdaşlığın əsası Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının narkotik vasitələrin Qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığın yayılmasına qarşı mübarizə aparmağa mümkün potensialı vardır. Ölkə Prezidentinin fədakar səyləri nəticəsində əldə edilmiş siyasi sabitlik, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizəyə dövlət nəzarəti, Azərbaycan xalqının qədim tarixi, milli adət və ənənələri, zəngin mədəniyyəti belə əsaslardandır.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПОХИЩЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Габиб Джафаров

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
hcafarov@bk.ru*

Как международно-правовые акты о правах и свободах человека (ст.3 Всеобщей декларация прав человека 1948г., ст.9 Международного Пакта о гражданских и политических правах 1966г. и др.), так и Конституция Азербайджанской Республики (ст.28, 32 и 46) гарантируют защиту свободы, личной неприкосновенности, чести и достоинства личности. Уголовная ответственность за похищение человека предусмотрена в разделе VIII УК. АР.1999 года под названием «Преступления против личности» в главе 19 под названием «Преступления против свободы и достоинства личности».

К сожалению, диспозиция ст.144 является простой Закон только называет преступление, не описывая его, таким образом, не очень ясно, что же такое должен совершить преступник, чтобы содеянное им было названо именно похищением человека. Вообще с какого момента преступления будет считаться оконченным? Нужно ли долго содержать похищенного человека в неволе или достаточно нескольких часов? Нужно ли увозить похищенного куда-то и важно ли расстояние? Важны ли мотивы и цели виновного? Это преступление, посягает на физическую свободу человека, четкого определения, что такое свобода вообще и физическая свобода в частности не дается. Более того, реалии таковы, что далеко не все люди могут по своему усмотрению распоряжаться такой свободой в полном объеме. На эти вопросы закон не дает нам ответа и поэтому признаки данного деяния мы определяем исходя из науки и практики уголовного права. Под личной (физической) свободой следует понимать свободу распоряжаться самим собой по своему усмотрению. Свобода личности представляет собой деятельность, поведение, действие человека, совершаемые им по своему выбору, исходя из собственных убеждений, интересов, по-

требностей. Это свобода выбора своего местонахождения, досуга, свобода передвижения в пространстве. Человек может быть лишен личной свободы, или она может быть существенно ограничена лишь в случаях, предусмотренных законом. В правовой науке понятие «достоинство» (как и честь, репутация) определяется как морально-правовая категория с присущими специфическими свойствами. Достоинство - самооценка личностью собственных качеств и способностей, мировоззрения, выполненного долга и своего общественного значения. Самооценка должна основываться на социально-значимых критериях оценки моральных и иных качеств личности. Честь - объективная оценка личности, определяющая отношение общества к гражданину или юридическому лицу, это социальная оценка моральных и иных качеств личности. При этом следует заметить, что законодатель Азербайджанской Республики в качестве видового объекта указывает лишь на достоинство личности, честь выступает как непосредственный объект в ст.147 и 148 УК 1999г

DƏLƏDUZLUĞUN TÖRƏDİLMƏSİ ÜSULU KİMİ ALDATMANIN ANLAYIŞI VƏ NÖVLƏRİ

Orxan Aslanov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
aslanov.orxan@gmail.com*

Məqalədə dələduzluq əməlinin törədilməsinin üsulu kimi aldatmanın anlayışından və onun növlərinin cinayət-hüquqi təhlilindən bəhs edilir. Belə ki, talama cinayətlərindən biri kimi, dələduzluqda son məqsəd başqasının əmlakını qanunsuz yolla ələ keçirmək olsa da, bu cinayətlər özünün törədilmə üsullarına görə həmin əməllərdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan 1999-cu il Cinayət Məcəlləsinin 178.1-ci maddəsində dələduzluğa “etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə özgənin əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etmə” kimi anlayış verilir. Qeyd edək ki, CM-in 9-cu bölməsinin (iqtisadi sahədə cinayətlər) 23-cü fəslində (Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər) nəzərdə tutulmuş digər talama cinayətlərindən fərqli olaraq, dələduzluq əməli aldatma və ya etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə törədilir və əmlak sahibi, yaxud mülkiyyətçisi öz əmlakını və ya ona olan hüququnu başqa şəxslərə yalan vədlərin təsiri altında könüllü surətdə verir.

Həmçinin, dələduzluğun predmet dairəsi digər talama cinayətlərinin predmet dairəsinə nisbətən daha genişdir. Çünki burada, təkcə əmlak deyil, eləcə də əmlak hüquqları da nəzərdə tutulur. Dələduzluq yolu ilə əmlak hüquqları əldə etmə dedikdə, mülkiyyət hüququ, girov hüququ, tələb hüququ və varlanmaya səbəb olan sair hüquqları qanunsuz əldə etmə başa düşülməlidir. Bu hüquqlar

müqavilələr və digər öhdəliklərdən əmələ gələn müvafiq sənədlərdə (məsələn, etibarnamədə, vəsiyyətnamədə, qiymətli kağızlarda, hesablaşma və sığorta sənədlərində və s.) əks oluna bilər. Ümumiyyətlə, törədilmiş əməl o halda CM-in 178-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş dələduzluq, yəni etibardan sui-istifadə və ya aldatma yolu ilə özgə əmlakını ələ keçirmə və ya əmlak hüquqlarını əldə etmə hesab edilir ki, şəxsin niyyəti əmlakı ələ keçirərkən və ya əmlak hüquqları əldə edərkən hər hansı öhdəliyin yerinə yetirilməsinə deyil, özgənin əmlakının əvəzsiz və qanunsuz olaraq öz mülkiyyətinə keçirilməsinə, yaxud da əmlak hüquqlarının əldə edilməsinə yönəlmiş olsun. Burada isə, aldatmadan bəhs edəndə deyə bilərik ki, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun “Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 11 iyun 2015-ci il tarixli 7 nömrəli Qərarında göstərilir ki, dələduzluq cinayətinin üsulu kimi aldatma dedikdə, özgə əmlakını (əmlak hüququnu) ələ keçirmək niyyətində olan şəxs tərəfindən bilə-bilə yalan, həqiqətə uyğun olmayan məlumatların verilməsi və ya həqiqi məlumatların gizlədilməsi, yaxud da əmlakın ələ keçirilməsinə yönəlmiş qəsdən törədilən başqa hərəkətlərin edilməsi başa düşülür. Ədəbiyyatlarda isə, aldatmanın aşağıdakı təsnifatı aparılır: şəxsiyyətə dair, predmetə dair, hadisə və hərəkətlərə dair, niyyətə dair aldatma.

Bundan əlavə, dələduzluq mülkiyyət əleyhinə olan digər digər cinayətlər arasında özünün ictimai təhlükəliliyi, təcrübədə baş vermə tezliyi ilə fərqlənən əməllərdən biridir. Ona görə də məqalədə dələduzluğun törədilmə üsulundan biri kimi aldatma ilə bağlı ədəbiyyatlarda müəlliflər tərəfindən səsləndirilən fikirlərə istinad edilməklə, adı çəkilən üsulun mahiyyət və məzmununa da aydınlıq gətirilir.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРЕВЕНЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РОССИИ

Антон Квитко

*Югорский государственный университет, Россия
Kvitko2007@yandex.ru*

Актуальность исследования состояния экологической преступности в России детерминирована противоречивыми статистическими значениями и социально-экономическими процессами протекающими в современном обществе. А также степень уголовно-правового влияния на состояние преступности в области экологической безопасности.

Количественные показатели зарегистрированных экологических преступлений на территории Российской Федерации за 5 лет снизилось практически на 5%.

В период глобального освоения месторождений углеводородного сырья, а также протекающего социально-экономического кризиса, сложно найти аргументы обосновывающие естественное снижение экологической преступности в России.

Действительно государством проводится масштабная работа по модернизации производственных процессов, нацеленных на снижение негативной нагрузки на экологию и различные компоненты окружающей среды.

Руководству страны докладывается о постепенном снижении преступлений в области природопользования, апеллируя статистическими значениями экологической безопасности.

В свою очередь анализ нормативных правовых документов охватывающих экологическую безопасность в России, не демонстрирует должной заинтересованности органов государственной власти в установлении действительной криминогенности в экологической сфере.

Существуют мнения исследователей, что ни законодатель, ни правоприменитель, ни представители юридической науки не в состоянии адекватно оценить масштабы экологической преступности и степень ее латентности.

Известно, что пути и способы борьбы с преступностью, как элементы науки криминологии, отталкиваются от ее причин, а также количественных и качественных особенностей.

Тогда, о какой эффективности государственного сдерживании экологической преступности может идти речь, если и приблизительно не представлена общая криминогенная картина.

Государственная политика в области национальной безопасности должна быть выверено сбалансирована. Кроме обеспечения физической и экономической безопасности, нельзя допускать просчетов в области экологической безопасности страны.

Следует отметить, что в условиях современных стремительно-развивающихся инноваций и технологий, а также глобальной цифровизации, существует достаточно доступных способов и форм контроля за соблюдением природоохранного законодательства. Однако интеграция цифровых возможностей в сектор обеспечения мониторинга экологической составляющей, значительно отстает.

Кроме этого на фоне нестабильной динамики уровня экологической преступности, уровень осужденных лиц за данные деяния демонстрирует стабильную понижающую прогрессию. Так за 2020 год общее соотношение осужденных лиц к количеству совершенных преступлений составило 70,7%, то за экологические преступления данный показатель составил 52,2%. Подобная гуманность при осуществлении правосудия в отношении лиц посягающих на окружающую среду и природные биоресурсы нивелирует общую государственную позицию в обеспечении экологической безопасности. Прекращение уголовных пресле-

дований на стадии судебных разбирательств ограничивается правовой оценкой наступления общественно-опасных последствий для конкретных компонентов окружающей среды, без учета и особенностей их влияния на здоровье и благополучие населения. Представленная тенденция вскрывает проблемные аспекты в виде недостаточности законодательной эффективности, а именно уголовно-правового и криминологического воздействия на общественность, ориентированные на экологическую безопасность России.

CINAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ PUL VƏSAİTLƏRİNİN VƏ YA DİGƏR ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA DAİR MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNİN TƏHLİLİ

Elnur Nuriyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
nuriyev_elnur@hotmail.com*

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı leqallaşdırma əməli Azərbaycan Respublikası cinayət qanunvericiliyi ilə 2006-cı ildən kriminallaşdırılsa da, bu əmələ görə cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə son illər artmağa başlamışdır. Bu da daha çox cinayətkarlar tərəfindən informasiya texnologiyaları vasitəsilə cinayət törətmə hallarının artması, müxtəlif qanunsuz maliyyə əməliyyatlarının aparılması, habelə korrupsiya cinayətlərinə qarşı mübarizənin artması ilə bağlıdır. Lakin bu sahədə vahid mütərəqqi məhkəmə təcrübəsinin formalaşmasına, Ali Məhkəmənin Plenumunun bu cinayət işlərinin istintaqı ilə bağlı vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırmasına ehtiyac vardır. Lakin ötən illərin ümumiləşdirmələrinə nəzər saldıqda, Cinayət Məcəlləsinin 193-1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxslər tərəfindən appelyasiya şikayətinin az olması, kassasiya şikayətinin isə demək olar ki olmaması görünür.

İlk olaraq o nəzərə alınmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 193-1.1.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın konversiyası və ya köçürülməsi, yaxud həmin məqsədlərlə cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərindən və ya digər əmlakdan istifadə etməklə maliyyə əməliyyatlarının və ya digər əqdlərin həyata keçirilməsi, xüsusi məqsəd ilə - pul vəsaitləri və ya digər əmlakın əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmək və ya cinayət törətməmiş şəxsin məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək etmək məqsədilə törədilir. Lakin təsəüflər olsun ki, bəzi məhkəmələrin gəldiyi hüquqi nəticə ondan ibarətdir ki, cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və əmlakın leqallaşdırılması: əmlakın əldə olunması, ona sahiblik və ya onun istifadə edilməsidir. Əmlakın əldə olunması, ona sahiblik və ya onun istifadə edilməsi isə bir şərtlə cinayət sayılır ki, təqsirləndirilən şəxs həmin pul vəsaitlərini

alan zaman ona məlum idi ki, pul vəsaiti cinayət yolu ilə əldə edilən gəlirdir.

Məcəllənin 193-1.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitləri və ya digər əmlakın həqiqi xarakterinin, mənbəyinin, yerinin, onlara sərəncam verilməsinin, onların yerdəyişməsinin, belə pul vəsaitləri və ya digər əmlaka olan hüquqların və ya onların kimə məxsus olmasının ört-basdır edilməsi və ya gizlədilməsi əməli isə xüsusi məqsədsiz törədilən cinayətdir. Bu əməllər arasında əsas fərqlərdən biri də ondan ibarətdir ki, birinci əməl maliyyə institutlarının və s. cəlb edilməsi ilə bağlı olduğundan daha çox cinayətkarların özləri tərəfindən deyil, üçüncü şəxslər tərəfindən törədilir.

Cinayətkarlar tərəfindən qanunsuz yol ilə əldə edilmiş gəlirlər çox zaman şəxsi məqsədlər üçün istifadə edilir ki, bunu da leqallaşdırma əməli kimi tövsif etmək düzgün deyildir. Belə ki, istənilən gəlirli cinayəti törədən şəxsin məqsədi sonda həmin gəlirlərdən şəxsi məqsədlər üçün istifadə etməkdir. Lakin son zamanlar elektron ticarətin, kriptovalyutalar ilə ticarətin artması cinayətkarların öz gəlirlərini leqallaşdırmağa yeni yollar açmışdır ki, bu da həmin əməlin geniş yayılmasına səbəb olmaqdadır. Hər bir halda cinayətkarların cinayət gəlirlərini leqallaşdırmaqla bağlı hər bir əməlinə ayrı-ayrılıqda hüquqi qiymət verilməli, məqsəd və motiv müəyyənləşdirilməli və aşırı məsuliyyətə cəlb etməyə yol verilməməlidir.

МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО И ЭКСТРЕМИСТСКОГО ХАРАКТЕРА В РОССИИ

Тельман Калабузаров

*Югорский государственный университет, Россия
kalabuzarovtg@mail.ru*

На сегодняшний день проблема терроризма и экстремизма, учитывая масштаб преступлений данной направленности, количество жертв и характеризующую эти явления жестокость, стала относиться к числу глобальных мировых проблем. Проявления терроризма приводят к уничтожению не только материальных, но и культурных, духовных ценностей, не говоря уже об угрозе жизни и здоровью людей. Проявления же экстремизма влекут за собой ненависть и противостояния среди разных национальных и социальных сообществ. Обострение положения в Сирии, увеличение случаев экстремизма в мире, проявление активности запрещенных террористических и экстремистских организаций, жестокие террористические акты – все это обуславливает актуальность выбранной темы.

15 февраля 2006 года решением Президента России был образован Национальный антитеррористический комитет — коллегиальный орган, который координирует и организует антитеррористическую деятельность ор-

ганов государственной власти на федеральном уровне, на уровне субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления. Председателем Комитета является директор Федеральной службы безопасности Российской Федерации. В общем виде целью его деятельности является совершенствование государственного управления в области противодействия терроризму. К задачам Комитета относятся: разработка мер по противодействию терроризму; участие в международном сотрудничестве в данной области; выработка предложений Президенту России по формированию государственной политики, а также совершенствованию законодательства в области противодействия терроризму; организация информирования населения о возникновении и нейтрализации угроз террористической направленности.

Реализация Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2025 года и Стратегии противодействия экстремизму в РФ до 2025 года на территории Ханты-Мансийского района в 2018 году предопределялась годовым планом работы по организации деятельности межведомственной комиссии Ханты-Мансийского района по противодействию экстремистской деятельности, годовым планом работы Совета по вопросам этноконфессиональных отношений в Ханты-Мансийском районе, а также исполнением мероприятий в рамках муниципальной программы «Комплексные мероприятия по обеспечению межнационального согласия, гражданского единства, отдельных прав и законных интересов граждан, а также профилактике правонарушений, терроризма и экстремизма, незаконного оборота и потребления наркотических средств и психотропных веществ в Ханты-Мансийском районе на 2018 – 2020 годы».

По мнению А.Михайленко, в процессе борьбы с терроризмом и экстремизмом и носителями его угроз необходимо не только изобличать исполнителей, но и раскрывать инфраструктуру, вербующую и подготавливающую террористов, которая снабжает их, поддерживает, доставляет на место совершения теракта и управляет ими. Для этого применяются следующие меры противодействия: проводятся постоянные мероприятия профилактического характера, в ходе которых происходит выявление ячеек и сетей и их нейтрализация, принимаются меры к ограничению распространения экстремистской литературы; проводятся режимные мероприятия в тех регионах, в которых имеется высокий уровень социальной и конфессиональной напряженности; соответствующим образом проходят подготовку сотрудники силовых структур; проводится постоянный мониторинг и анализ информации об имеющихся подозрениях террористических угроз; усиливается работа органов власти, касающаяся информирования населения об опасности религиозного экстремизма; проходит выявление потенциально опасных лиц, которые могут представлять угрозу государственной и общественной безопасности; проводятся подготовительные мероприятия к действиям при наступлении чрезвычайных обстоятельств.

DƏNİZ MÜHİTİNİ ÇİRLƏNDİRMƏ MƏNBƏLƏRİ

Sahibə Qurbanova

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
sahibe_qurbanova@mail.ru

Müasir dövrdə ekologiyanın çirklənməsi qlobal problemlərin əsasını təşkil edir və birbaşa olaraq insan sağlamlığı üçün təhlükə mənbəyidir. Həmçinin hava və iqlim dəyişkənliyi ilə bağlı problemlərin hüquqi baxımdan tənzimlənməsi də dövlətlər üçün bir sıra çətinliklər yaradır. Çünki hava və iqlim dəyişməsinə bəzən məhz insan özü səbəb olur. Belə halların araşdırılması uzun müddət tələb edir ki, bu da bir problemin digər problemi yaratmasına səbəb olur. Çünki ekoloji təhlükəsizlik ətraf mühitlə bağlı anlayışdır və təbiətdə bütün elementlər bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədədir.

Ətraf mühitin mühafizəsi problemi təkliddə həll edilə bilən problemlərdən deyildir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində digər ölkələr və təşkilatlarla razılaşmalar əldə etmiş, sazişlərin imzalanmasında iştirak etmiş, beynəlxalq konvensiyalara qoşulmuşdur.

Milli hüququn təminat sistemlərindən kənarında qalan təbii sərvətlər vardır ki, dünya dövlətləri tərəfindən intensiv istismara məruz qalır. Digər tərəfdən, dövlətlər öz ərazilərində təbii mühitə ciddi ziyan vuran təsərrüfat və digər fəaliyyətlərlə məşğul olur, həmçinin digər dövlətlərin ekoloji maraqlarını bu və ya digər formada pozur. Üçüncüsü, dövlətlər tərəfindən qarşılıqlı şəkildə razılaşdırılmış beynəlxalq tədbirlərin həyata keçirilməsi ətraf mühitin mühafizəsi probleminin həllini daha effektiv edir.

Dəniz sularından və onun resurslarından mütəmadi olaraq istifadə edilməsi çirklənmə mənbələrinin sayını artırır. Çirklənmə mənbələrinin artması isə dənizə atılan zərərli maddələrin miqdarını artırmış olur ki, bu da dənizin ekoloji sisteminin deqradasiyasına səbəb olur. Bu isə ümumilikdə ekoloji tarazlığın pozulması deməkdir. Dövlətlərin və bu sahədə yaradılan beynəlxalq təşkilatların səylərinə baxmayaraq çirklənmə hələ də davam edir. Buna görə də beynəlxalq normalar, beynəlxalq konvensiyalar qəbul edilərkən bütün dövlətlərin coğrafi məkanı, onların milli qanunvericilik normaları nəzərə alınmalıdır. Bununla əlaqədar olaraq, dövlətlər tərəfindən sabit inkişaf üçün konsepsiya işlənilib hazırlanır. Bu konsepsiya ilə həm hazırkı dövrün ehtiyacları ödənilir, həm də gələcək illərin ehtiyacları nəzərə alınır.

Dəniz mühitinin həddən artıq istismarı və qeyri-rasional istifadəsi nəticəsində onun resurslarının azalması, bəzi resurslarının tamamilə məhv olması gələcəkdə ekosistemin komponentləri uğrunda dövlətlər arasında müharibənin olacağını istisna etmir. Keçmiş ABŞ prezidenti Bill Klinton öz müraciətlərinin birində qeyd etmişdir ki, əvvəllər pulsuz olan bəzi təbii sərvətlər uğrunda gedən mübarizə dünyada regional sabillik üçün təhlükə yaradır.

İstər dəniz mühiti, istərsə də ekosistemin digər komponentlərinin mühafizəsi XX əsrdə nə qədər çətin olmuşdursa müasir dövrdə də bəzi çətinliklər aradan qalxsada bir sıra problemlərin həllində yenə çətinliklər yaranır. Bu çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün qəbul edilən normalar mövcud vəziyyətə uyğun olmalıdır. Göründüyü kimi “mövcud vəziyyət” ifadəsini işlədiriksə, bu o deməkdir ki, zaman keçdikcə münasibətlərin mürəkkəbləşməsi səbəbindən normaların məzmununda dəyişiklik etmək ön plana keçir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz davamlı inkişaf prinsipi məhz bu səbəblə əlaqədardır. Elm və texnologiyanın inkişafı dəniz mühitinin mühafizəsində yeni çətinliklər yaradırsa, bu zaman qəbul edilən hüquq normaları bu inkişafa uyğun olmalıdır ki, zərərin qarşısını ala bilsin yaxud təhlükəni zərərsizləşdirə bilsin. Cəmiyyətdə elə bir vəziyyət yaranmışdır ki, dövlətlər müasir sivilizasiyanın qlobal, xüsusilə də ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə birləşməlidir. Bu zaman beynəlxalq hüquq normaları, bu sahədə həyata keçirilən beynəlxalq konfrans və tədbirlər səmərəli olmaya bilər. Qəbul edilən hüquq normaları, keçirilən beynəlxalq konfranslar o zaman faydalı ola bilər ki, bu normaları qəbul edən dövlətlər inkişaf etmiş qlobal və hüquqi şüura malik olsunlar.

İSTEHLAKÇILARI ALDATMA VƏ YA PİS KEYFİYYƏTLİ MƏHSUL İSTEHSAL ETMƏ VƏ SATMA CİNAYƏT ƏMƏLİNİN SUBYEKTİ

Jalə Qənbərova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
qenberova.jale@mail.ru*

İnsan hüquqları spektrində əsas hüquqlardan biri də istehlakçıların hüquqlarıdır. İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi bütün dünyada ən aktual məsələlərdən biri sayılır. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasında da istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi prioritet istiqamətlərdən birini təşkil edir. İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı Avropa İttifaqının direktivlərini, BMT-nin Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş “İstehlakçıların maraqlarını müdafiə etmək üçün rəhbər prinsiplər”i əsas tutaraq, dövlətlərin əksəriyyəti ya istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ayrıca qanunvericilik aktları qəbul etmiş, ya da öz mülki qanunvericiliklərində bu məsələni ətraflı tənzimləməyə çalışmışlar. Azərbaycan Respublikasında da istehlakçıların hüquqlarını qorumaq məqsədilə 1995-ci ildə “İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu qəbul olunmuşdur. Adı çəkilən qanunun pozulmasına görə mülki məsuliyyətlə yanaşı, inzibati və cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur.

Buna müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi istehlakçıların hüquqlarının pozulmasına görə cinayət əməlini “İstehlakçıları aldatma və ya pis keyfiyyətli məhsul istehsal etmə və satma” adı altında “İqtisadi fəaliyyət

sahəsində olan cinayətlər” başlıqlı iyirmi dördüncü fəslin 200-cü maddəsi ilə kriminallaşdırmışdır. Qeyd olunan maddə özündə iki fərqli cinayət əməlini nəzərdə tutmuşdur. Malın ölçüsünə, çəkisinə, hesabına, habelə istehlak xüsusiyyətlərinə və keyfiyyətinə dair istehlakçıları xeyli miqdarda aldatma 200-cü maddənin birinci hissəsində öz əksini tapmışdır. Adı çəkilən cinayətin subyektı xüsusiyyətdir. Sadəcə fiziki şəxslər qeyd olunan əmələ görə cinayət məsuliyyəti daşıya bilərlər. Hüquqi şəxslər bu cinayət əməlinin subyektı ola bilməzlər. Belə ki, maddənin birbaşa özündə qeyd olunur ki, mal satan və ya əhaliyə xidmət göstərən təşkilatlarda, həmçinin ticarət (xidmət) sahəsində fərdi sahibkar qismində qeydə alınmış fiziki şəxslər istehlakçıları aldatmaya görə məsuliyyət daşıyırlar. Göründüyü kimi burada subyekt kimi əhaliyə mal satan və ya xidmət göstərən təşkilatların müvafiq işçiləri, həmçinin ticarət və ya xidmət sahəsində fəaliyyət göstərən fərdi sahibkar olan fiziki şəxslər başa düşülür. Yəni, qeyd olunan maddəyə əsasən təşkilatın satışla və ya xidmət göstərilməsi ilə məşğul olmaq hüququ olmayan işçisi və ya fərdi sahibkar kimi qeydə alınmamış vətəndaşlar tərəfindən istehlakçıyı aldatma müvafiq əlamətlər olduqda dələduzluq kimi qiymətləndiriləcəkdir. Qeyd olunan cinayət əməlinin ağırlaşdırıcı halı kimi nəzərdən keçirilən qabaqcıdan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmə halı üzrə əməlin tövsif olunması üçün həmin şəxslər yuxarıda subyektlərlə əlaqədar qeyd olunan əlamətlərə uyğun gəlməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 200-cü maddəsinin üçüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş digər cinayət əməli ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına az ağır və ya ağır zərər vurulmasına səbəb olan, bilə-bilə pis keyfiyyətli məhsulların istehsalı, satışa buraxılması və ya belə məhsulların satışı, onların keyfiyyətsiz olmasının gizlədilməsidir. Bu əməlin subyektı isə istehsal və ya satışla məşğul olan təşkilatın müvafiq səlahiyyətli işçisi, yaxud fərdi sahibkar, habelə məhsulların keyfiyyətsiz olmasını gizlətmə əlaməti üzrə sertifikatlaşdırmanı həyata keçirən orqanların vəzifəli şəxsləri ola bilər. Göründüyü kimi hüquqi şəxslər bu cinayət əməlinin subyektı ola bilməzlər.

CRIMINAL-LEGAL ASPECTS OF MISUSE OF DISTINCTIVE EMBLEMS

Vuqar Sadigli

*Baku State University, Azerbaijan
Woogalle@gmail.com*

The norms determining criminal liability for the abuse of distinctive emblems of a transnational nature are reflected in Article 119 of Chapter 17 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, entitled “War Crimes”. The purpose of this article is to ensure the use and protection of the distinctive emblems,

insignia and other similar emblems in accordance with the obligations arising from international agreements to which the Republic of Azerbaijan is a party. The main purpose of the topic is to determine the specific place of the norm of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan «misuse of protected emblems» in the classification of crimes in the field of war crimes, which violates the main provisions of international humanitarian law.

The study of the above-mentioned criminal law concludes that both crimes of international character (CC. 119.1) and international crimes (CC. 119.2), identified by the legislature under the heading «misuse of protected emblems» in two main components, are illegal, socially dangerous acts committed in the form of guilt, which cause more serious consequences during the conflict and cause serious damage to the system of public relations protected by the state or pose a real threat of harm.

These actions in themselves not only increase the international public danger of war crimes, but also pave the way for the subsequent death of people, serious damage to their health, as well as other types of war crimes (destruction of civilian objects, military robbery, etc.).

These issues are mentioned in the research topic: efforts were made to reveal the international legal content, essence and criminal significance of this crime in accordance with the system of various classifications, the legal nature of the crime, the historical criteria of its initial establishment in our national legislation (Article 264 of the Criminal Code of the Azerbaijan SSR of December 8, 1960), the structure of the crime (both the main direct object of the same main crime, as well as the additional object of Article 119.2 of the Criminal Code), the comparative analysis of the criminal legislation of foreign countries, the criminal definition of these acts (criminal codes, current laws, issues of identification in military regulations), the public danger of the abuse of these symbols as a cyber method in the digital environment, as well as the criminal aspects of the crimes in question, finally, the need to improve the criminal elements provided for in Article 109 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan on appropriate grounds (proposals for the correct determination of objectively contained actions, the problem of establishing legal entities as subjects of criminal liability, etc.) were noted.

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİNƏ GÖRƏ BEYNƏLXALQ-HÜQUQI MƏSULİYYƏTİN BƏZİ NƏZƏRİ PROBLEMLƏRİ

Mahir Süleymanlı

*Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti, Azərbaycan
mahir.sleymanli@mail.ru*

Müharibə cinayətlərinə görə beynəlxalq-hüquqi məsuliyyət məsələlərinin təhlili müasir beynəlxalq hüququn aktual problemlərindən olaraq qalır. Bu sahədə nəzəri təhlillərlə yanaşı, beynəlxalq müqavilə praktikasının, daha sonra, ad hoc beynəlxalq tribunalların təcrübəsinin, nəhayət digər beynəlxalq məhkəmə praktikası üzrə məsuliyyət məsələlərinin öyrənilməsi zəruridir. İlk növbədə, müharibə cinayətlərinin beynəlxalq hüquqi mahiyyəti və təsnifatı məsələləri təhlil edilməlidir. Bu zaman 1949-cu il tarixli Müharibə qurbanlarının müdafiəsinə dair Cenevrə Konvensiyalarının əsas müddələrinin, o cümlədən beynəlxalq humanitar hüququn adət normalarının pozulması halları üzərində təhlillərin aparılması məqsədamüvafiq olardı. Bundan başqa, digər istiqamətlərdə də qəbul edilmiş bir sıra beynəlxalq müqavilələr məsuliyyət məsələlərinin müəyyənləşdirilməsində zəruri hesab edilməlidir.

Daha sonra, müharibə cinayətlərinə görə beynəlxalq-hüquqi məsuliyyətin əsas elementləri müəyyən edilməlidir. Bu zaman məsuliyyətin hüquqi əsasları, törədilən cinayətlərin hər bir istiqamətdə əsas xüsusiyyətləri və tərkib elementləri də ətraflı müəyyən edilməlidir. Burada bir sıra əsas istiqamətlər vardır ki, məsələn, tarixi-mədəni abidələrə qarşı törədilən cinayətlər, ətraf mühitə vurulmuş ziyanlara görə beynəlxalq-hüquqi məsuliyyət məsələlərinin və digər istiqamətlərin təhlili ön plana çəkilə bilər. Lakin bu digər növ cinayətlərin təhlil edilməməsi qənaətinə qətiyyənlə gələ bilməz.

Müharibə cinayətlərinə görə müasir beynəlxalq hüquqda məsuliyyət məsələlərinin təhlilində Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin rolu xüsusi qeyd edilməlidir. Bu sahədə dövlətlərin hələ də həmin Statutda iştirak etməməsinə baxmayaraq, dövlətlərin milli qanunvericiliklərinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq təkmilləşdirilməsi istiqamətində müvafiq addımların atılması zəruridir. Azərbaycan Respublikası praktikasında da müvafiq addımların atılması zəruri hesab edilməlidir. Bu isə dövlətlərin bu sahədə milli qanunvericiliklərinin daha sıx yaxınlaşmasına, nəhayət bir sıra vacib problemlərin hüquqi həll edilməsinə (məsələn, cinayətkarların verilməsi, hibrid məhkəmələrin qurulması və s.) gətirib çıxaracaqdır.

Müharibə cinayətlərinə görə məsuliyyət məsələlərinin həlli zamanı digər beynəlxalq cinayətlərlə də müvafiq əlaqələndirmələrin aparılması zəruridir. Bu zaman təcavüz cinayəti, soyqırım cinayəti, o cümlədən insanlıq əleyhinə cinayətlərinə görə məsuliyyət məsələlərinin təhlilinə zərurət duyulur. Xüsusən beynəlxalq

hüququn əsas, ümumtanınmış prinsiplərinin pozulması və buna görə dövlətlərin beynəlxalq-hüquqi məsuliyyət məsələlərinin təhlili də bu istiqamətdə əhəmiyyətli amillərdəndir. Qeyd edilməlidir ki, beynəlxalq hüququn əsas, ümumtanınmış prinsipləri ümumməcbiri davranış qaydalarıdır və bütün dövlətlər tərəfinmdə əməl edilməlidir.

Beynəlxalq məsuliyyət məsələlərinin müəyyən edilməsində beynəlxalq məhkəmə praktikasına müraciət edilməsi iş hallarının dəqiq araşdırılmasında çox zəruridir. Məsələn, konkret olaraq Ermənistanın törətdiyi müharibə cinayətlərinə görə beynəlxalq məsuliyyət məsələlərinin təhlilində Çıraqov və digərləri Ermənistan qarşı işi üzrə İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarına istinadlar edilməlidir. Belə ki, həmin qərarla birbaşa olaraq Ermənistanın məsuluyətini əsaslandırın kifayət qədər hallar vardır.

Nəhayət, konkret olaraq Ermənistan tərəfindən törədilən müharibə cinayətlərinə gəldikdə isə, bu zaman həmin cinayətlərin törədilməsi mərhələləri, hər bir istiqamətdə konkret cinayətlərin spesifik xüsusiyyətləri, o cümlədən bu cinayətlərin hazırda da davam etməsi kimi xüsusiyyətlərə diqqət yetirilməlidir. Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən konkret olaraq Ermənistan qarşı müharibə cinayətlərinin törədilməsi ilə bağlı konkret iddialar olmasa da, bu istiqamətdə dövlətimizdə müvafiq məsələlərin beynəlxalq hüquq səviyyəsində qaldırılması üzrə mühüm əsaslar da vardır. Məsələn, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisi və Avropa Şurası Parlament Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş bir sıra qərarlar xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir.

“ELEKTRON MƏHKƏMƏ” XXI ƏSRDƏ ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİNİN MÜASİR STANDARTI KİMİ

Firuzə Abbasova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
firuza.abbasova@gmail.com*

Müasir dövrdə insan və dövlət həyatının bütün sahələrində xidmətlərin və müxtəlif fəaliyyət növlərinin elektronlaşması müşahidə edilir. Bu tendensiya bütün dünyada elektron dövlət, yaxud e-dövlət konsepsiyasının yaranmasına səbəb olmuşdur. Dünya ölkələrində, o cümlədən, bizim dövlətimizdə bu anlayış hakimiyyətin vətəndaş cəmiyyəti ilə elektron mühitdə qarşılıqlı əlaqəsi kimi başa düşülür. Qərb ölkələrində, məsələn, ABŞ-da, Böyük Britaniyada və s. elektron dövlət konsepsiyasına, ümumiyyətlə, dövlətin fəaliyyətinin effektivliyini yüksəltməyə yönəlmiş konsepsiya kimi baxılır. Elektron dövlət ideyası dövlət informasiyasına vətəndaşların sərbəst çıxışının olmasını, dövlət orqanlarının kağızsız (rəqəmsal mühitdə) kargüzarlığa keçirilməsini, bütün dövlət orqanlarında illik səmərəli iş

göstəricilərinin qurulmasını və onların həm parlament, həm də vətəndaşlar tərəfindən müntəzəm yoxlanmasını, dövlət qulluqçularını identifikasiya etmək üçün dövlət orqanlarında plastik kartların tətbiqini və bu kimi başqa işlərin gerçəkləşdirilməsini nəzərdə tutur. Ədalət mühakiməsinin də elektronlaşması və rəqəmsallaşdırılması bu tendensiyadan istisna deyildir. Son illərdə aparılan hüquq islahatları və qüvvədə olan dövlətdaxili prosesual qanunvericiliyə edilmiş əlavə və dəyişikliklər də onu göstərir ki, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində elektron sistemlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi prioritet istiqamətlərdən biridir. Hakimlərin müstəqilliyi, qərəzsizliyi və səriştəsi ilə əlaqəli məsələlərdə Avropa Şurasının məsləhətçi orqanı olan Avropa Hakimlərinin Məşvərətçi Şurası da özünün 9 noyabr 2011-ci il tarixli, No. 14 (2011) sayılı “Ədalət mühakiməsi və informasiya texnologiyaları (İT) haqqında” Rəyində müasir dövrdə mühakimə icraatının rəqəmsallaşmasının ədalət mühakiməsinin sürətinin və səmərəliliyinin artırılmasında əvəzsiz rolu xüsusi vurğulanmışdır. Odur ki, Azərbaycan Respublikasında ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində informasiya texnologiyalarının tətbiqini nəzərdə tutan və bunu təmin edən müvafiq sistemlərin tətbiqi, müəyyən anlamda, həm də zamanın tələbidir. Bununla belə, Azərbaycan Respublikasında “Elektron məhkəmə” sisteminin tətbiqi təkcə müasir zamanla ayaqlaşma cəhdi kimi çıxış etmir. Bu sistemin tətbiqi qarşısında real və aktual vəzifələrin həlli durmuşdur. Belə ki, “elektron məhkəmə” sistemi məhkəməyə müraciət imkanlarının genişlənməsi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində süründürməçilik və sui-istifadə hallarının qarşısının alınması, aşkarlıq və operativliyin təmin edilməsi, məhkəmə qərarlarının icrasına nəzarətin effektivliyinin artırılması, elektron karguzarlığın və elektron sənəd dövriyyəsinin təmin edilməsinə xidmət edir. Bu gün əminliklə demək olar ki, “elektron məhkəmə” XXI əsrdə ədalət mühakiməsinin müasir standartıdır və Azərbaycan Respublikasında ədalət mühakiməsi bu standartta cavab vermək iqtidarındadır. Müsbət haldır ki, mütərəqqi məhkəmə-hüquq islahatlarının nəticəsi olaraq, hazırda Azərbaycan Respublikasının prosesual qanunvericiliyində (həm Mülki-Prosessual, həm də Cinayət-Prosessual Məcəllələrdə) məhkəmə icraatının elektron qaydada aparılmasını tənzim edən normalar mövcuddur. “Elektron məhkəmə” sistemi istifadə rahatlığı, operativlik, fasiləsizlik və şəffaflıq (həyata keçirilən prosedurların və onların nəticələrinin izlənilməsi imkanının mövcudluğu) prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir. Bu, o deməkdir ki, “elektron məhkəmə” sistemi daxilində zəruri məlumat mübadiləsi rahat və ən əsası heç bir əlavə əməliyyatlar aparılmadan təmin olunur, prosesual sənədlərin təqdim edilməsi, qəbulu, cavablandırılması və s. avtomatlaşdırılmış qaydada həyata keçirilir. “Elektron məhkəmə” sistemi onun üzərində aparılan təşkilati, inzibati, texniki və digər dəyişikliklərdən asılı olmayaraq, fasiləsiz şəkildə fəaliyyət göstərir, sistemin fəaliyyətində aşkarlıq və hesabatlılıq təmin edilir. Məqalədə müəllif tərəfindən barəsində bəhs edilən elektron sistemin ən əsas cəhətlərinin işıqlandırılmasına cəhd göstərilmişdir.

УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ И ВОЗБУЖДЕНИЕ УГОЛОВНОГО ДЕЛА В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РОССИИ И АЗЕРБАЙДЖАНА: СХОДСТВО И РАЗЛИЧИЯ

Анатолий Белкин

*Российский Технологический Университет (РТУ – МИРЭА), Россия
emilgts@mail.ru*

Реформы уголовно-процессуального законодательства, проведённые в обеих странах примерно в одно и то же время, привели тем не менее к довольно заметным различиям в принятых нормативных актах, и анализ этих различий представляет специфический интерес. Прежний УПК РСФСР в важнейшей ст. 2 определял задачи уголовного судопроизводства, объединённые единой целью. В нынешнем УПК РФ ни целей, ни задач уголовного судопроизводства нет, вместо них появилось довольно аморфно изложенное назначение (ст. 6), сводящееся к защите прав и законных интересов лиц и организаций, потерпевших от преступлений и защите личности от незаконного и необоснованного обвинения, осуждения, ограничения ее прав и свобод. Тем самым явно исключена из рассмотрения другая сторона проблемы – защита общества от противоправных действий личности. Нельзя не отметить, что недостаточное внимание, уделяемое законодателем к этому кругу проблем явно свидетельствует об отсутствии системного подхода к уголовному процессу в целом.

Декларативный отказ от целей и задач уголовного судопроизводства фактически превратил уголовный процесс в бесцельную деятельность, замена целей и задач на назначение оказалась контрпродуктивной, ибо из общего назначения никакие частные назначения (и тем более никакие задачи) не вытекают. По итогам систематического исследования ст. 6 УПК РФ и корреспондирующих норм мы предложили в качестве общей цели уголовного судопроизводства справедливое разрешение уголовно-процессуальных правоотношений, что позволило сформулировать отдельный принцип справедливости.

В то же время изменения, внесенные в УПК РА по этому кругу вопросов, оказались гораздо более бережными – законодатель сохранил те из прежних норм, которые не утратили своей значимости и актуальности. Задачи уголовного судопроизводства по-прежнему значатся в ст. 8 УПК РА, и среди них есть и защита общества и государства от преступных посягательств, и изобличение и привлечение к уголовной ответственности лиц, совершивших преступление. Особо отметим, что важнейший принцип всесторонности, объективности и полноты, значившийся ранее в ст. 20 УПК РСФСР, из нынешнего УПК напрочь удалён (хотя следы бессистемной ампутации

остались), тогда как УПК РА сохранил всестороннее, полное и объективное выяснение всех обстоятельств, связанных с уголовным преследованием.

Как и законодательство Российской Федерации, УПК РА допускает две основные формы предварительного расследования – дознание и предварительное следствие. Отличие, и весьма существенное, состоит в том, что дознание, как одна из самостоятельных форм предварительного расследования, представляет собой упрощенное досудебное производство и может осуществляться без возбуждения уголовного дела, сразу после соответствующей резолюции дознавателя, следователя или прокурора на поступившее заявление (жалобу), зафиксированное в виде отдельного документа или протокола принятия устного заявления.

Институт немедленного возбуждения уголовного дела выгодно отличается УПК РА от УПК РФ. Прокурор обязан незамедлительно возбудить уголовное дело, в частности, при обнаружении трупа с признаками насильственной смерти; признаков массовой гибели людей и в других подробно перечисленных экстраординарных ситуациях.

Подобный подход особенно интересен в свете продолжающейся в среде российских учёных-процессуалистов дискуссии о необходимости (или, напротив, ненужности) стадии возбуждения уголовного дела (а фактически о том, так ли уж необходима пресловутая доследственная проверка, порой, действительно, дублирующая или даже подменяющая стадию предварительного расследования).

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ТАКТИКОЙ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кямил Салимов

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
bsu.kamil.salimov@mail.ru*

В настоящее время резко актуализировалась проблема защиты прав и законных интересов граждан, и иных лиц, вовлеченных в сферу оперативно-розыскной деятельности. Это прежде всего связано с тем, что одним из руководящих принципов деятельности оперативно-розыскных органов является сочетание гласных и негласных методов и средств деятельности, конспирация, засекреченность значительной части работы оперативно-розыскных органов. Мало изученными показываются вопросы, связанные с определением предмета, целей, задач и пределов прокурорского надзора за исполнением законов органами, осуществляющими оперативно-розыск-

ную деятельность. Изложенное полностью относится к законодательству, регламентирующего прокурорский надзор за оперативно-розыскной деятельностью в Азербайджанской республике. В юридической литературе неоднократно указывалось, что необходимо совершенствовать организационно-управленческое обеспечение прокурорского надзора в системе оперативно-розыскной деятельности. Прокурорский надзор за исполнением законов субъектами оперативно-розыскной деятельности осуществляет Генеральный прокурор Азербайджанской Республики и уполномоченные им прокуроры. Эта деятельность регламентируется Конституцией Азербайджанской Республики, Законом «О прокуратуре АР», Законом АР «Об ОРД» и другими законодательными и нормативными актами. Конституция Азербайджанской Республики - ст. 133 указывает, что прокуратура Азербайджанской Республики осуществляет в предусмотренном законом порядке и случаях, надзор за исполнением и применением законов; возбуждает уголовные дела; ведет предварительное следствие; поддерживает в суде государственное обвинение; возбуждает в суде иск; приносит протесты на решения суда. В статье 20. Закона АР «Об ОРД» также отмечено, что прокурор непосредственно рассматривает поступившие материалы, сведения или письменные заявления граждан о допущении нарушений закона во время осуществления оперативно-розыскных мер. Руководители субъектов оперативно-розыскной деятельности должны на основе запросов прокуроров представить документы о причинах и основаниях осуществления оперативно-розыскных мер. За исключением случаев уголовного преследования, сведения о личности лиц, внедренных в преступные группировки или криминогенные объекты, внештатных и секретных агентов субъектов оперативно-розыскных органов, могут быть переданы субъекту прокурорского контроля с письменного согласия таких лиц. Сведения об организации, тактике, способах и средствах оперативно-розыскных мер не входят в предмет прокурорского надзора (за исключением информации о розыскных действиях прокуратуры, специализирующейся на борьбе с коррупцией). В связи с этим возникает вопрос, насколько соответствует Конституции АР, ограничения надзорных функций прокурора в части тактики оперативно-розыскной деятельности. В силу изложенного прокурор не имеет допуска а, следовательно, возможности ознакомиться и дать заключение на законность нормативных актов регламентирующих тактику ОРД, которые непосредственно разрабатываются, реализовываются и контролируются субъектами-руководителями оперативно-розыскных органов. Если Законе «Об ОРД» указано, что прокурор не в праве надзирать за тактикой оперативно-розыскной деятельности, то по нашему мнению тактика приобретает правовое понятие, а потому необходимо законодателю указать, что подразумевается под тактикой ОРД. Наряду с изложенным до настоящего времени за пределами прокурорского надзора остаются проблемы надзора за лицами негласно

сотрудничающих с оперативно-розыскными органами, в особенности их участия в планируемых оперативно-розыскных мероприятиях связанных с нарушением действующего законодательства, в том числе допущением возможности совершения общественно-опасного деяния и.др. Изложенное свидетельствует о необходимости изучения зарубежного опыта в данном направлении и разработки комплекса мер, в том числе законодательных инициатив направленных на повышение прокурорского надзора за оперативно розыскной деятельностью.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ТАКТИКИ ПРОВЕРКИ ПОКАЗАНИЙ НА МЕСТЕ

Николай Букаев

*Оренбургский институт (филиал) Университета
имени О.Е. Кутафина (МГЮА), Россия
bukaev_nm@mail.ru*

Смысл детализирования и проверки показаний на месте состоит в демонстрации ранее допрошенным лицом, верность показаний которого исследуется, конкретного места, который связан с преступлением; сообщении о совершенных на нем действиях; изучению указанного места и сравнению сведений, о которых сообщило лицо, с объективной обстановкой на месте и (иногда) показе некоторых действий. Проверка и уточнение показаний на месте, таким образом, имеет особенный комплексный характер и особую тактику проведения. На данный момент смысл проверки показаний на месте как и раньше является предметом дискуссий. Так, Е.Е. Центров упоминает проверку показаний на месте одним из основных среди всех звеньев системы следственных действий и процесса доказывания и считает ошибочным, по его мнению, утверждения по данному вопросу профессора В. И. Зажицкого.

Исходя из большинства мнений видных ученых в области криминалистики, более корректным представляется утверждения С.Б. Россинского: «Проверка показаний на месте — это следственное действие, направленное на сопоставление полученных ранее показаний подозреваемого, обвиняемого, свидетеля или потерпевшего с реальной обстановкой в каком-либо месте, имеющем отношение к обстоятельствам уголовного дела».

Необходимо согласиться с утверждением А. Г. Филиппова о том, что проверка показаний на месте является всесторонним следственным действием. «В ходе него даются показания, изучается и фиксируется обстановка места события, иногда проводятся опыты, осуществляются поиски отдель-

ных следов и вещественных доказательств. Таким образом, в проверке показаний сочетаются элементы целого ряда других следственных действий – допроса, осмотра места происшествия, следственного эксперимента, предъявления для опознания помещений или участков местности, обыска».

Сходство этого действия с допросом заключается в том, что в обоих случаях лицо дает показания о конкретных обстоятельствах дела; однако, находясь в конкретном месте, лицо может сопровождать свои слова наглядной демонстрацией тех или иных действий и/или движений.

В отличие от представления для опознания при проверке показаний на месте суть не в выборе определенного места из числа предъявляемых, а о направлении его следователю, о представлении не только и не столько особенностей этого места, но и произведенных на нем действий, об указании в подтверждение своих показаний тех или иных предметов, возможно, ранее, при осмотре, не замеченных или не принятых во внимание.

Проверка и уточнение показаний на месте имеет некоторое сходство и со следственным экспериментом, однако необходимо отметить отсутствие опытного характера, который отличает следственный эксперимент, отсутствие необходимости в специальной реконструкции и воссоздании обстановки – проверка и уточнение показаний производится в обстановке, существующей в данный момент. В отличие от следственного эксперимента, вопрос о возможности того или иного события при этом не поднимается.

По вопросу проверки показаний на месте практики и ученые ведут спор уже много лет. Одни считают ее разновидностью следственного осмотра, другие – самостоятельным следственным действием, третьи – вариантом следственного эксперимента. Определяющее значение в этом споре имеет ответ на вопрос, является ли способ получения определенных данных при проверке показаний на месте оригинальным, неповторимым, который не принадлежит никакому иному следственному мероприятию. На наш взгляд, необходимо полагать, что проверка показаний на месте – это и есть самостоятельное следственное действие, с определенной целью и вытекаемыми задачами, как одним из видов доказательств по уголовным делам.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕДУР, СВЯЗАННЫХ С ИСПОЛНЕНИЕМ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ В АДМИНИСТРАТИВНЫХ ДЕЛАХ

Владимир Кабанов

*Университет государственной налоговой службы Украины
for.380675676765@gmail.com*

Актуальность исследования в целом обусловлена неотложностью развития правового государства и гражданского общества в Украине. Выполнение всеми субъектами правоотношений предписаний, изложенных в решениях суда, вступивших в законную силу, утверждает авторитет государства как правового. В сфере публично-правовых отношений гарантией надежной защиты прав, свобод и законных интересов лиц от нарушений со стороны органов государственной власти и местного самоуправления является непременное исполнение судебного решения.

Это положение является одним из принципов административного судопроизводства как основной исходной идеей, отражающей его особенности и содержание. Административная юрисдикция включает комплекс материальных и процессуальных правоотношений, возникающих в связи с необходимостью решения конфликтных ситуаций в сфере функционирования органов исполнительной власти и органов местного самоуправления, обеспечения законности в публичном управлении. Особенностью судебного решения по административным делам является то, что ответчиком по делу, рассмотрение которого завершается принятием судебного решения, в основном (кроме случаев определенных законом) является субъект властных полномочий – участник спорных публично-правовых отношений, благодаря осуществлению им властных управленческих функций.

Зачастую исполнение судебного решения характеризуется в качестве процессуальной стадии рассмотрения дела в суде. Не можем согласиться с этим положением и предлагаем вести речь об исполнении судебного решения как стадии защиты прав и свобод личности. Тогда в пределах исполнения судебного решения в административных делах логичным представляется следующий алгоритм действий участников соответствующих правоотношений: обращение судебного решения по административному делу к выполнению, начало процедуры исполнения судебного решения по административному делу; добровольное исполнения судебного решения по административному делу; подготовка и принудительное исполнение судебного решения по административному делу; контроль за исполнением судебного решения по административному делу.

Результаты проведенного исследования позволяют говорить о том, что правовое регулирование процесса исполнения судебных решений по административным делам в Украине, с учетом выявленных проблемных вопросов правоприменительной практики, требует усовершенствования. Внедрение института частных исполнителей в среду исполнительного судопроизводства вызвало как одобрение, так и предостережения ученых и практиков. К административным делам соответственно нормам украинского законодательства частные исполнители не имеют доступ, речь идет о случаях, когда должником является государство, государственные органы, Национальный банк Украины, органы местного самоуправления, их должностные лица, государственные и коммунальные предприятия, учреждения, организации, юридические лица, доля государства в уставном капитале которых превышает 25% и/или финансируемых исключительно за счет государственного или местного бюджета. Имеет рациональное зерно идея про уравнивание в правах государственных и частных исполнителей судебных решений.

Контроль государства за исполнением судебных решений осуществляется с использованием достижений проектов международной технической помощи, предлагающих новые инструменты для усовершенствования работы исполнителей, дальнейшего развития института частного исполнения судебных решений, в том числе благодаря распространению их полномочий на судебные решения по административным делам.

MÜASİR CİNAYƏT PROSESİNDƏ İSTINTAQ FƏALİYYƏTİNİN PROBLEMLƏRİ VƏ HƏLLİ YOLLARI HAQQINDA MÜLAHİZƏLƏR

Midhəd Qəfərov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
msqafarov@mail.ru*

Cinayət prosesində ibtidai istintaq və onun qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsi məsələləri nəzəriyyəçilərin və təcrübə işçilərin daim diqqət mərkəzində duran daha çox mübahisəli məqamları əhatə edən məsələlərdəndir. İnsan hüquqlarının təmin edilməsi kontekstində bu məsələlərin cinayət mühakimə icraatında aktual olaraq qalacağı bir sıra məqamlarla təsdiq olunur.

Birincisi, bu cinayət mühakimə icraatının tərkib hissəsi olan ibtidai istintaq fəaliyyəti qarşısında qoyulan kompleks vəzifələr və onların yerinə yetirilməsi ictimai və şəxsi maraqların balanslaşdırılmış təmin olunması zamanı yerinə yetirilmiş sayıla bilər.

İkincisi, cinayət mühakimə icraatı prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi ilə müşayiət olunan bir fəaliyyətdir və bu zaman cinayət prosesini aparan

orqanların sui-istifadə və qanun pozuntularına qarşı səmərəli mühafizə və müdafiə mexanizmi olmalıdır və bu mexanizmin müstəqillik elementinə malik olduqda səmərəli ola bilməsi artıq hamı tərəfindən qəbul edilib.

Üçüncüsü, bu fəaliyyət bir-biri ilə qarşılıqlı şərtlənən və bağlılığına əsaslanan sistemli fəaliyyətdir. Bu sistemdə hər hansı elementin düzgün işləməməsi bütün sistemin fəaliyyətini pozur və yaxud da normal inkişafını ləngidir. Bu da cinayət mühakimə icraatının təyinatına, məqsəd və vəzifələrinin yerinə yetirilməsi və yaxud da vaxtında yerinə yetirilməməsinə əngəl yaradır. Belə olduqda hesab edirik ki, istintaq fəaliyyəti sisteminin özünü bərpa edə biləcək bir modelinə zərurət vardır ki, bu sistem hətta təsadüfi kənara çıxmalar halında belə düzgün xəttə qayıda bilsin, insan hüquqlarının, cinayətlərdən zərərçəkmiş şəxslərin eləcə də şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin və s. hüquq və azadlıqları təmin edimiş olsun, insanlar öz hüquqlarının təmin edilməsini həddən artıq gözləməsinlər. Bu kontekstdə cinayət prosesual qanunvericilikdə mövcud mexanizm təminatlar sistemi ilə nə qədər zənginləşmiş olsa və mürəkkəbləşsə belə təcrübə mexanizmin müasir hüquqi islahatların tələblərinə cavab vermədiyini təstiq edir. Bu mənada müəllif öz pedaqoji və vəkillik fəaliyyəti əsasında belə bir nəticəyə gəlir ki, istintaq fəaliyyəti yenidən qurulmalıdır. Müasir dövr demokratik hüquqi islahatlar həyata keçirilmiş, lakin bu islahatlar istintaq fəaliyyətinin ayrı-ayrı məsələləri ilə bağlıdır.

Kompleks islahatlar üçün hesab edirik ki, qanunverici orqan tərəfindən hüquq sahəsində nəzəriyyəçi alimlərin və təcrübə işçilərin, filosofların, sosioloqların, psixoloqların, komputer - informasiya proqramlaşması sahəsində mütəxəssislərin daxil olduğu komissiya yaradılmalı bu komissiya qarşısında istintaq fəaliyyətini sadələşdirilməsi və özünü müdafiə və bərpa sisteminin qurulması vəzifəsi qoyulmalıdır.

К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕМ РАСШИРЕНИИ ГРАНИЦ НЕГЛАСНОСТИ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Бахшеиш Аскеров, Мубариз Мустафаев

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
b.askerov63@mail.ru*

Категория форма и содержания является одной из фундаментальных научных положений общей философии и диалектической логики, в рамках которой все явления и процессы, объекты и предметы окружающего нас мира проходят свои становление, изменение и развитие. Форма необходима не только для проявления содержания, но и для вступления в отношения, сосуществования. С ней, следовательно, связана также отношения времени и пространства. С помощью формы открываются на внешний мир и имманентные свойства «вещи для себя», определяющие ее сущность.

Универсальный характер данной категории выражается в том, что она одинаково важна не только для явлений и процессов, объектов внешнего материального мира, но и для составляющих социального мира. Однако это вовсе не означает, что закономерности становления и функционирования двух миров совпадают. Основное различие между законами функционирования общества и природы заключается в том, что реализация этих законов в социальной среде опосредуется сознательно волевой деятельностью людей. Основным средством, обеспечивающим динамичное функционирование законов общества является право. Именно по этой причине во всех сферах и уголках гражданского общества и правового государства доминирующим регулятивным средством выступает право. Оно присутствует во всех социально-правовых системах. Однако само простое наличие права не в состоянии сделать эти системы эффективно функционирующими механизмами.

Проблема заключается в том, что любая социально-правовая система, в том числе уголовное судопроизводство, является воплощением определенной идеи, которая выстрадана духовно-сознательной потребностью людей и предшествует ее созиданию. Поэтому весь процесс созидания той или иной системы должен подчиниться данной закономерности.

В этом же контексте исследованы нами проблемы расширения границ нелегальности в сфере уголовного судопроизводства. Учитывая, что идеей уголовного правосудия является справедливость, соответственно, функционирование и совершенствование данной системы, его реформирование должны находиться в подчинении идеи справедливости, служить ее беспрепятственной реализации. Всякие нововведения преподнесенные как веяния времени могут быть допущены исключительно в контексте их соответствия воплощению идеи справедливости.

Ввиду того, что торжество справедливости невозможно вне объективной истины, а нелегальная форма процесса может создать серьезную угрозу ее установлению, следовательно, нельзя согласиться с предложениями о расширении ее границ в уголовном судопроизводстве.

Косвенно об этом свидетельствуют отдельные принципиальные положения действующего УПК АР. Так, ст. 31 УПК АР запрещает всякие проявления не уголовно-процессуальных отношений между участниками уголовного процесса, членами судейского состава и судебными инстанциями при рассмотрении уголовных дел или иных материалов по уголовному преследованию. А ст. 27 УПК АР за исключением закрытого перечня обстоятельств, устанавливают гласную форму судопроизводства. Запрещается также заочное рассмотрение уголовных дел.

Таким образом, не только принципы, но и форма уголовного судопроизводства должен служить воплощению его идеи в социальной действительности.

XARİCİ ÖLKƏLƏRİN TƏCRÜBƏSİNDƏ ANDLILAR MƏHKƏMƏSİNİN YERİ

Cabir Xəlilov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
cxalilov@khazar.org

Müasir dünyanın əksər sivil ölkələrində xüsusən, qərb ölkələrinin təcrübəsində andlılar məhkəməsi əhəmiyyətli yer tutur. Belə ki, andlı iclasçıların xidmətindən istifadə məhkəmə işində şəffaflığın təmin olunmasında ən effektiv üsullardandır. Burada prosesin andlı ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən incələnməsi və məhz onlar tərəfindən baxılan iş üzrə həlledici qərarın verilməsinin əsas şərt olması cəmiyyətin məhkəmə sisteminə olan inamını artırır.

Bu baxımdan, belə hesab edirik ki, andlılar məhkəməsi ilə bağlı qısaca da olsa qabaqcıl ölkələrin təcrübəsilə daha yaxından tanış olmaq məqsədə uyğun hesab edilməlidir. Odur ki, bu məqalədə ABŞ və Avstraliya Federativ Respublikasının hüquq sistemində andlılar məhkəməsinin tutduğu yerə qısaca nəzər salacağıq. Avstraliyada andlı iclasçı olmaq hər bir vətəndaşın vəzifəsi hesab edilir. Andlı iclasçı vəzifəsini yerinə yetirmək sırası vətəndaşlara məhkəmə sisteminin necə çalışdığını öyrənmək üçün imkan yaradır. Burada andlı iclasçıların seçki siyahılarında adları olan vətəndaşlar arasından seçilməsi qaydası öz əksini tapmışdır. Belə ki, Qərbi Avstraliya seçki komissiyası tərəfindən qorunub saxlanan seçici siyahıları andlıların seçilməsi üçün mənbə rolunu oynayır. Andlı iclasçılar bu seçki siyahılarından kompüter vasitəsilə həftənin cüt günlərində təsadüfi əsasda seçilir. Onların sayı 12-18 nəfər arasında dəyişir. Burada cinayət mühakimə icratı prosesində təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olub olmamasına qərar verilməsində əsas rolunu məhz andlı iclasçılar oynayır.

ABŞ-da andlı iclasçılar tərəfindən mühakimə təcrübəsi uzun illərdir ki bu ölkənin ədalət sisteminin əsas sütunlarından biri sayılır. Burada hər bir vətəndaşın onun haqqında məhkəmə hökmü çıxarılmadan öncə və ya cəzaçəkəmə müəssisəsinə göndərilmədən əvvəl andlı iclasçılar tərəfindən mühakimə olunması tələb etmək hüququ var və bu ölkə konstitusiyasında öz əksini tapmışdır. Avstraliyada olduğu kimi ABŞ-da da andlı iclasçılar vətəndaşlar arasından seçici siyahıları, lisenziyalı sürücü siyahıları və bəzən də digər bu kimi mənbələr vasitəsilə təsadüfi əsasda seçilir. Andlı iclasçı olaraq müəyyənləşdirilmiş şəxslərə xüsusi çağırış vəərəqəsi göndərilir. Andlı iclasçının çağırış vəərəqəsi vətəndaşdan bu vəzifəni yerinə yetirməsini tələb edən məhkəmə sənədidir. Bu sənəd həmin vətəndaşın məhkəmənin əsas subyektləri ilə yanaşı məhkəmənin bir məmuru kimi xidmət göstərməli olduğunu rəsmiləşdirir. Beləliklə andlı iclasçılar dövlətin məhkəmə sisteminin bir hissəsi hesab edilir. Bundan başqa andlı iclasçılara qiymətləndirmə formu göndərilir. Bu sənəddə vətəndaşın hüquqi baxımdan andlı iclasçı keyfiyyətlərinə sahib olub olmamasını yoxlayan suallar yerləşdirilir və bu

hakimə və məhkəmə prosesinin digər iştirakçılarına namizəd şəxsin nə dərəcədə ədalətli və dinlənəcək məhkəmə işində andlı iclasçı kimi oturmaq qabiliyyətində olub, olmadığını müəyyənləşdirməyə imkan verir. Andlı iclasçı olmağa namizəd şəxs “voir dire” (fransızcadan tərcümədə “gör və de” anlamına gəlir) adlanan sorğu-sual mərhələsindən keçməlidir. Məhkəmə prosesinin əsas subyektləri bu yolla namizədin proses barəsində əvvəlcədən məlumatlı olub olmaması və ya tərəflərdən birinin lehinə yaxud əleyhinə ola biləcək məlumatla sahib olub olmamasını müəyyənləşdirirlər.

Bütün bunlar andlılar məhkəməsi və andlı iclasçıların xidmətindən istifadənin istənilən ölkədə hüquqi sistemin liberallaşdırılması yolunda atılacaq ciddi addımlar üçün əlverişli zəmin yaratdığını göstərir.

CINAYƏTKARLARIN YERİNİN MƏCBURİ DƏYİŞDİRİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ

Mətanət Əsgərova

*Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi,
Ədliyyə Akademiyası, Azərbaycan
matanatasgarova@yahoo.com*

Cinayətkarların yerinin məcburi dəyişdirilməsi dövlətlər arasında cinayət işləri üzrə qarşılıqlı hüquqi yardımın institutu deyildir və adətən qarşılıqlı hüquqi yardım gözlənilən nəticələri vermədikdə, hədsiz mürəkkəb prosedurlarla bağlı olduqda, uzun müddət tələb edirsə tətbiq edilir. Cinayətkarların yerinin məcburi dəyişdirilməsi ümumiyyətlə hüquqi institut deyildir, ona görə də ona müraciət edilməsinə bəraət qazandırılması mümkün deyildir. Bəzən dövlətlərin bu institututa müraciət edilməsini cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsinin səmərəli həyata keçirilməsinin ayrı-ayrı prosessual hərəkətlərin vaxtında yerinə yetirilməsindən asılı olmasına istinad etməsi ilə bəraət qazandırılması qəbul edilə bilməz. Cinayətkarların yerinin məcburi dəyişdirilməsi bir sıra hallarda cinayətkarın verilməməsinin siyasi mülahizələrlə bağlı olduğu, dövlətlərin suverenliklərindən çıxış edərək ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində maraqlı olması ilə izah olunur və bəzən hətta dövlətlərarası danışıqların predmeti olur və “nüfuz” məsələsinə çevrilir. Təcrübədən çıxış edərək cinayətkarların yerdəyişməsinin iki növünü fərqləndirirlər: cinayətkarların qeyri-hüquqi verilməsi («renditions»), oğurlanması və ya yerinin gizli dəyişdirilməsi. Cinayətkarların qeyri-hüquqi verilməsi onun bir dövlətin yurisdiksiyasından digər yurisdiksiyaya həbsdə saxlama və ya dindirmək üçün məhkəmədən kənar verilməsini nəzərdə tutur. Cinayətkarların oğurlanmasının məqsədi də həbsdə saxlama, dindirmə və cəzalandırmadır, əlbəttə bu prosedurların hamısı oğurlamanın özü kimi qeri-

qanuni xarakter daşıyır. Bir sıra hallarda dövlətlər qeyri-hüquqi vermənin həyata keçirilməsindən sonra ümumiyyətlə susmanı üstün tuturlar, bi isə dövlətlərin insan hüquqları üzrə öhdəliklərinin pozulması və formal olsa da, suverenliklərinin pozulmasına göz yumulmasıdır.

Son illərdə ABŞ-nın təcrübəsi ilə əlaqələndirilən «fövqəladə vermə» institutu beynəlxalq təcrübəyə daxil olmuşdur. Fövqəladə verməyə kəşfiyyət məlumatlarının əldə edilməsi və qeyri-rəsmi cəzalandırma üçün müraciət edilmişdir və insanların yoxa çıxması hallarının artmasına gətirmişdir. Dövlətin qeyri-hüquqi fəaliyyətdə iştirak etməkdən çəkinməsi dövlətlərin bu fəaliyyətə aidiyyətinin olmasından asılı olmayaraq, qanuni vasitələrdən istifadə edərək onun aradan qaldırılması üzrə fəaliyyətini də əhatə edir. Bəzi hallarda, dövlətlərin ümumi sərhədləri olmadıqda, öz ərazisindən və ya hava məkanından istifadə edilməsinə icazə verən üçüncü dövlətlər, məlumatları olduqda, bu qanunsuz fəaliyyətdə iştirak etməyə, susmaqla razılıq verməyə və səhlənkarlığa görə məsuliyyət daşıyırlar. Dövlət digər dövlətdən şəxsi gizli həbsdə saxlamayı xahiş edir, dindirmə üçün sualları göndəirsə, dövlət ərazisindən keçən nəqliyyat yollarının aşkar edilməsi üçün tədbirlər görmürsə və digər hallarda qanunsuz əməliyyatların iştirakçısına çevrilir. Bəzi hallarda terrorizmlə mübarizə üzrə əməkdaşlıq məsələlərini də qeyri-hüquqi vermə halları ilə müqayisə edirlər. Ancaq burada fərq belə əməkdaşlıq tədbirlərinin ədalət mühakiməsinin lazımı qaydada həyata keçirilməsinə imkan verməsindən ibarətdir. Əlbəttə, dövlətlərin bu əməkdaşlıqdan qeyri-hüquqi fəaliyyət məqsədilə istifadə edilməsi hallarına haqq qazandıra bilməz.

Dövlətlərin milli təhlükəsizliyə hədə olması hallarında lazımı nəticələrə nail olunması üçün istənilən prosedurlara müraciət etməsi də son illərin təcrübəsi sırasındadır. Belə ki, estradisiyanın əvəzinə qanuni və ya qeyri-qanuni ölkədən çıxarmadan istifadə olunur. Əlbəttə qeyd olunan problemlər əməkdaşlığın yeni formalarının axtarılmasını, qanuni prosedurların dairəsinin genişləndirilməsini, dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları arasında birbaşa əlaqələrin təşviq edilməsini, məhkəmə tapşırıqlarının icra müddətinin qısaltılmasını, lazım olarsa operativ əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsini, transmilli cinayətlərin istintaqı və məhkəmə baxışı zamanı “forum non-conveniens” doktrinasının tətbiq edilməsini, Avropa Birliyində tətbiq edilən həbs orderinin digər dövlətlər arasında kəşişən və ya paralel yurisdiksiyalar məsələsinin həllində tətbiqi imkanlarının işlənilməsinə tələb edir.

MƏHKƏMƏ NİTQ MƏDƏNİYYƏTİNİN BİR ELM SAHƏSİ KİMİ ANLAYIŞI VƏ ƏHƏMİYYƏTİ

Ərəstun Qasımov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
haci-arastun@rambler.ru*

Məqalədə nitq mədəniyyətinin bir elm sahəsi kimi anlayışı və əhəmiyyəti araşdırılmışdır. Nitq mədəniyyətindən danışarkən, birinci növbədə, bu anlayışın məzmununu aydınlaşdırmaq, başa düşmək lazımdır. Başqa sözlə, «nitq» və «mədəniyyət» sözlərinin məzmununu açmaq gərəkdir. Nitq dil anlayışı ilə sıx bağlıdır. Bunlar bir hadisənin iki cəhətidir. Dil dedikdə, ünsiyyət vasitəsi olan sözün xüsusiyyətləri, yəni onun səs tərkibi, morfoloji quruluşu, bir-biri ilə əlaqə formaları, sözlərdən cümlə düzəltmək qaydaları kimi cəhətlər nəzərdə tutulur.

Respublikamız yalnız dövlət müstəqilliyi qazandıqdan sonra ana dilimiz, həqiqi mənada, əməli şəkildə dövlət dili statusu qazandı. Müstəqilliyimizin sonrakı illərində prezident olmuş Ümummillilərin lideri, Ulu öndərimiz Heydər Əliyev oğlu Əliyev cənabları Azərbaycan dilinin Konstitusiyaya hüququnun həyata keçirilməsinə, onun inkişafına, tətbiq dairəsinin genişlənməsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərmişdir. O, qeyd edirdi ki: «Bizim birinci nailiyyətimiz o olmalıdır ki, öz dilimizi Azərbaycanda hakim dil etməliyik. Hər bir azərbaycanlı öz ana dilini bilməlidir, bu dildə səlissə danışmalı və bu dili sevməlidir». Belə bir şəraitdə kütlələrlə daima təmasda olan natiqlərin üzərinə böyük vəzifələr düşür.

Nitq mədəniyyətindən danışarkən, birinci növbədə, bu anlayışın məzmununu aydınlaşdırmaq, başa düşmək lazımdır. Başqa sözlə, «nitq» və «mədəniyyət» sözlərinin məzmununu açmaq gərəkdir. Nitq dil anlayışı ilə sıx bağlıdır. Bunlar bir hadisənin iki cəhətidir. Dil dedikdə, ünsiyyət vasitəsi olan sözün xüsusiyyətləri, yəni onun səs tərkibi, morfoloji quruluşu, bir-biri ilə əlaqə formaları, sözlərdən cümlə düzəltmək qaydaları kimi cəhətlər nəzərdə tutulur. Bu vasitə və qaydalar özlüyündə donuqdurlar, yalnız ünsiyyət prosesində tətbiq olunduqda, onlardan istifadə etdikdə canlanırlar, yeni keyfiyyət qazanırlar. Dil vasitələrinin, qaydalarının ünsiyyət prosesində tətbiqinə isə nitq deyilir. Nitq mədəniyyəti ifadəsində mövcud olan «mədəniyyət» sözü isə çox geniş anlayışdır. O həm maddi, həm də mənəvi sahələrə aid edilə bilər. Məsələn, danışmaq mədəniyyəti, hüquq mədəniyyəti, təsərrüfat mədəniyyəti və s. «Mədəniyyət» sözü hamı tərəfindən dəyərləndirilən və qəbul olunan cəhətləri əhatə edir.

Nitq mədəniyyəti bir elm sahəsi kimi mədəni nitqin problemləri (mədəni nitqin elmdə işlənilməsi müəyyən edilmiş meyarları sisteminə paraqrafın sonunda diqqət yetiriləcəkdir – Ə.Qasımov) ilə yanaşı natiqlik bacarığının da problemlərini öyrənir.

AXTARIŞ İSTINTAQ HƏRƏKƏTİNİN KEÇİRİLMƏSİNDƏ YARANAN BƏZİ PROBLEMLƏR

Azər İsmayilov

*DTX-nin H.Əliyev adına Akademiyası, Azərbaycan
azer749000@bk.ru*

Azərbaycan Respublikası CPM-in 243-cü maddəsində göstərilir ki, axtarış və ya götürmə bir qayda olaraq məhkəmənin qərarı əsasında aparılır. Məhkəmə axtarış və ya götürmənin aparılması haqqında qərarı müstəntiqin əsaslandırılmış vəsatəti və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatı olduqda çıxara bilər.

Göründüyü kimi, hazırda axtarış istintaq hərəkətinin keçirilməsi üçün 3 prosessual sənəd – vəsatət, təqdimat və qərar hazırlanmalıdır. Praktiki işdə çalışan şəxslər yaxşı bilirlər ki, ən yaxşı halda bu üç sənədin hazırlanması və müvafiq olaraq istintaq, prokurorluq və məhkəmə orqanlarından keçirilməsi yarım gün vaxt aparır. Müasir dövrün bəlasına çevrilən tıxacları da nəzərə alsaq, şəhər yerlərində daha çox vaxt itkisinə gətirib çıxarır.

Bunlarla yanaşı, bəzi hallarda operativliyi təmin etmək məqsədilə müstəntiq prokurordan təqdimatın alınması üçün vəsatətlə birlikdə prokurorluq orqanlarına gedir lakin müxtəlif səbəblərə görə dərhal prokurorun qəbuluna düşə bilmir (prokuror iclasda iştirak edir, işdən müəyyən vaxta icazə alıb və s.).

Məhkəmə qərarı alınan zaman da müstəntiqin bu cür hallarla məhkəmədə də rastlaşacağı istisna deyil.

Bütün bunlar vaxt itkisinə səbəb olur və axtarışın təxirəsalınmadan keçirilməsi tələbini əhəmiyyətsiz edir.

Əvvəlki qaydalara görə (Az.SSR CPM-in 191-ci maddəsi) axtarış müstəntiqin əsaslandırılmış və prokuror tərəfindən sanksiyalaşdırılmış qərarı əsasında keçirilirdi. Müstəntiq bir prosessual sənəd - qərar tərtib etməklə prokurorun qəbuluna düşürdü və sanksiya alınan kimi axtarışın keçirilməsinə başlayırdı.

Ümumiyyətlə, sanksiyanın verilməsi məsələsi prokurora həvalə edildiyi üçün həmin dövrdə prokurorluq orqanlarında belə bir yazılmamış qayda var idi ki, müstəntiq sanksiya ilə bağlı prokurorun yanına gəldikdə o, növbədənkənar, yəni dərhal prokurorun yanına buraxılırdı.

Mövcud qayda həm vaxt itkisinin, həm də istintaq məlumatının sızılmasının qarşısını almış olurdu. Planlaşdırılan istintaq hərəkətinin keçirilməsi haqda yalnız iki şəxs - işi aparan müstəntiq və nəzarətədiçi prokuror xəbərdar olurdu. Bu şəxslərin işin gedişatına cavabdehlik və məsuliyyət daşımaları istintaq məlumatlarının yayılmasını "yox" səviyyəsinə endirmiş olurdu.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, gələcəkdə vaxt itkisinin qarşısının alınması və istintaq hərəkətinin keçirilməsinin təxirəsalınmazlığının təmin edilməsi

məqsədlə, təklif edirik ki, axtarış istintaq hərəkəti prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun razılığı ilə müstəntiqin əsaslandırılmış və məhkəmə tərəfindən təsdiq edilmiş qərarı əsasında keçirilməsi qaydası qanunvericilikdə nəzərdə tutulsun. Yəni axtarışın keçirilməsi üçün bir prosesual sənəd – qərar hazırlansın, prokurorla razılaşdırıldıqdan sonra məhkəmə tərəfindən təsdiq edilsin.

Başqa bir problem axtarışın keçirilməsinə dair məlumatların konspirativ saxlanılması ilə bağlıdır.

Azərbaycan Respublikası CPM-in 52.3-cü maddəsinə əsasən, istintaq hərəkətlərinin (həmçinin digər prosesual sənədlər) protokolları dərhal qeydə alınmalıdır. Bütün prosesual qərarların (sənədlərin) blankları ciddi hesabat sənədləri kimi qeydə alınır.

Beləliklə, vəsatət həm istintaq, həm prokurorluq orqanlarında, təqdimat həm prokurorluq, həm məhkəmə orqanlarında qanunvericiliyin tələblərinə uyğun qeydə alınır. Bu hal həmin orqanların ümumi şöbəsində çalışan işçilərin təqdim edilən sənədlərin məzmunu ilə tanış olmalarına gətirib çıxarır. Cəmiyyətimizdə dostluq və tanışlıq əlaqələrinin güclü olması bu tip məlumatların yayılmasına səbəb olur. Praktiki işdə çalışan əməkdaşlar mövcud qaydaların məlumatların sızılmasına şərait yaratmasından şikayətçidirlər.

Eyni hal “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda da nəzərdə tutulub. Belə ki, məhkəmə qərarları əsasında həyata keçirilən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi üçün əməliyyat işçisi tərəfindən müvafiq vəsatət hazırlanır və təqdimat alınması üçün prokurora ünvanlanır. Qeyd edilən sənədlər ciddi qeydiyyatla alınmaqla icra olunur. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan bu qaydalar da konspirativ məlumatların sızılmasına gətirib çıxarır və sonda əməliyyat tədbirinin pozulması ilə nəticələnir.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq hesab edirik ki, konspirativ məlumatların qorunması məqsədlə təxirəsalınmaz istintaq hərəkətlərinin və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi üçün hazırlanan vəsatət, təqdimat və qərarın qeydiyyatla alınmadan icra edilməsinin mümkünlüyü məsələsi gələcəkdə qanunverici tərəfindən müzakirə predmetinə daxil edilməsi məqsədəuyğun olardı.

TÖRƏDİLMİŞ VƏ YA HAZIRLANAN CİNAYƏTLƏR HAQQINDA DAXİL OLMUŞ MƏLUMATLAR ÜZRƏ APARILAN İLKİN YOXLAMA HƏRƏKƏTLƏRİNİN BƏZİ PROSESSUAL MƏSƏLƏLƏRİ

Səyyad Ağayev

*DİN-nin Polis Akademiyası, Azərbaycan
seyyad.agamir@gmail.com*

Məqalə ilkin yoxlama zamanı ayrı-ayrı prosessual hərəkətlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı məsələlərə həsr edilmişdir. Müəllif aparılan prosessual hərəkətlərin tətbiqi xüsusiyyətlərini və problemlə təraflərini şərh etməyə çalışır.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilkin yoxlama zamanı prosessual marağ doğuran və prosessual əhəmiyyət kəsb edən məlumatların əldə olunması və müəyyən edilməsi üçün müxtəlif hərəkətlərin həyata keçirilməsini müəyyən edir. Bu hərəkətlərin hər biri prosessual xarakterə malikdir. Həmin hərəkətlər cinayət-prosessual fəaliyyət daxilində həyata keçirilir və bütövlükdə prosessual məsələlərin həllinə yönəlmişdir.

Cinayət-Prosessual Məcəllənin 207.4-cü maddəsində deyilir ki, törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında məlumatlara baxılarkən ərizəçilərdən əlavə sənədlər, onlardan və digər şəxslərdən izahatlar tələb edilə bilər. Bu zaman bəzi istintaq hərəkətləri istisna olmaqla (hadisə yerinə baxış; ekspertizanın təyin edilməsi; maliyyə əməliyyatları, bank hesablarının vəziyyəti və vergilərin ödənilməsi), ümumiyyətlə istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi qadağandır.

CPM-in 207.4-cü maddəsinin hərfi mənası belə deməyə əsas verir ki, ilkin yoxlama yalnız əlavə sənədlər və izahatlar tələb edilməklə həyata keçirilə bilər. Lakin, bu çərçivəni ərizələrin qəbulu və ifadələrin alınması kimi hərəkətlər ilə genişləndirmək olar. Fikrimizcə, ilkin yoxlama hərəkətlərinin dairəsinin yalnız qeyd olunan fəaliyyətlə məhdudlaşdırılması bu mərhələnin qarşısında duran vəzifələrin müvəffəqiyyətlə icrasını təmin edə bilməz.

Sual oluna bilər ki, sənədlər və əşyalar hansı qaydada tələb edilməlidir? Praktiki fəaliyyətdə bu məsələnin həlli müxtəlifdir. Bəzən sənədlərin və ya əşyaların tələb edilməsi sorğusuz, şifahi həyata keçirilir, əksər hallarda isə əşyalar və ya sənədlər yazılı sorğu əsasında tələb olunur. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlardan, həmçinin ayrı-ayrı müəssisələrdən istehsalat fəaliyyəti ilə bağlı sənədlər tələb olunduqda yazılı sorğu göndərilməlidir. Göndərilən sorğuda tələb olunan sənədlərin və ya əşyaların dairəsi, sənədlərin təqdim olunma müddəti öz əksini tapmalıdır.

Əşya və sənədlər, o cümlədən məlumatlar təqdim edildikdən sonra təhqiqatçı, müstəntiq və prokuror sənəd və məlumatların məzmunu ilə tanış olur, habelə əşyalara baxış keçirilir. Sənəd və məlumatlarda cinayət təqibi üçün

əhəmiyyət kəsb edən hallar müəyyən olunur, əşyalarda isə iş üçün əhəmiyyəti olan xüsusiyyətlər aşkar edilir. Əşyalar maddi sübut kimi, sənəd və məlumatlar isə “digər sənədlər” qismində cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə olunur. Təqdim edilən əşya, sənəd və məlumatların sübutların mümkünlüyü tələblərinə cavab vermədiyi halda, onların cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə olunmasından imtina edilir.

İlkin yoxlama zamanı prosesual əhəmiyyət kəsb edən məlumatların əldə olunmasından ötrü həyata keçirilən prosesual hərəkətlərin əhəmiyyətini nəzərə alaraq deyə bilərik ki, bu institutun nəzəri və qanunvericilik əsaslarının təkmilləşdirilməsinə zərurət vardır. Çünki, qeyd olunan prosesual hərəkətlərin tətbiqi zamanı hər hansı çatışmazlıq əldə edilən məlumatların qanuniliyini və əsaslılığını şübhə altına alar və istintaqın sonrakı gedişatında problemlərə səbəb olar.

AZƏRBAYCAN CINAYƏT PROSESİNDƏ RƏQƏMSALLAŞDIRMA PARADIQMASI

Abbas Atakişi

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
abbas.atakishi@gmail.com*

Müasir cinayət prosesinin rəqəmsallaşdırılması IV elmi-texniki inqilab, insan hüquqlarına əməl olunmasının qaçılmazlığı hökumətlərin xalqlara yaxınlaşması və ona xidmət etməsi təmayüllərinin güclənməsi şəraitində mühüm paradigmalardan biridir. İnsan amilinə əsaslanan hüquqi islahatlarda rəqəmsallaşdırma publik işlərin aparılması zamanı xüsusi önəm daşımaqla insanların idarə edilməsi ilə yanaşı, onların özlərini də fəallaşdırmaq, cəmiyyətin idarə olunmasına fəal və qənaətcil şəkildə daha geniş və fəal iştirakına və nəzarətinə şərait yaradır. O cümlədən, cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində daha insani və demokratik tendensiyaların yer alması müasir cinayət prosesual siyasətin islahatını dərinləşdirməyi diqtə edir.

Bir çox dövlətlərin cinayət prosesual nəzəriyyənin və qanun yaradıcılığının inkişafını stimullaşdırmaqla konkret və köklü dəyişikliklər etmələri və rəqəmsallaşdırma paradigmasını uğurla tətbiq etdikləri müşahidə olunmaqdadır. Cinayət prosesual siyasətin ciddi şəkildə bu paradigmaya kökləndiyi bir çox dövlətlərdə açıq-aydın dövlət siyasətinin mühüm xətti kimi görünməkdədir. ABŞ, Kanada, Sinqapur, Estoniya, İsveh, Finlandiya, Səudiyyə Ərəbistanı, Türkiyə, Ukrayna, Qazaxstan, Gürcüstan, Fransa dövlətləri son onillikdə cinayət mühakimə icraatında elektron işləmlərin geniş tətbiq edirlər.

Türkiyədə 2012-ci ildə Cəza Mühakiməsi Qanununa xüsusi bir normanın daxil edilməsi nəticəsində cinayət mühakimə icraatının bütün mərhələlərində və

məsələlərində elektron texnologiyalardan istifadə imkanı yaranmışdır. Araşdırmalar göstərir ki, belə yanaşım son illərdə cinayət mühakimə icraatı ilə bağlı beynəlxalq təşkilatlara, xüsusilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə şikayətlərin sayının azalmasına təsir etmişdir.

Fransada 2019-cu ildə qəbul olunmuş “XXI əsrin ədalət mühakiməsi haqqında” qanun məhkəmə, istintaq sisteminin modernləşdirilməsinə, bir çox digər hüquqi prosedurların islahatına yönəlmişdir.

Rəqəmsallaşdırma paradigmasının tətbiqi – ədalət mühakiməsi sisteminin optimallaşdırılması, sadələşdirilməsi və səmərəliliyinin yüksəldilməsi kimi məqsədə xidmət edir. Azərbaycan Respublikasında mühakimə icraatının rəqəmsallaşdırılması təmayülü məhz ümumən qəbul edilən meyarlar əsas götürülməklə, formalaşmış nəzəri müqəddimələr, qanunvericilik və ədalət mühakiməsi təcrübəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla, lakin bir qədər konseptual və rəvan əsaslarda ləng tətbiq olunur. Xüsusən, məhkəmə hüquq islahatlarının dərinləşdirilməsi barədə normativ aktla ifadə olunmuş yüksək siyasi istəklər təsbit olunsa da, Cinayət Prosesual Məcəllədə rəqəmsallaşdırmaya və elektron işləməyə yol açan normalar daxil edilməsindən il yarım müddət keçsə də, praktiki realizə öz təsdiqini tapmır.

Azərbaycan cinayət mühakimə icraatında elektron texnologiyalardan istifadə texniki, təşkilati və sırf prosesual hərəkətlərin aparılmasına, bütövlükdə cinayət işinin elektron formatda tərtibinə, prosesual iştirakçıların hüquqlarının və vəzifələrinin yerinə yetirmələrinə qənaətcil və əlverişli şərait yaradılmasına xidmət etmək təyinatına malikdir.

Cinayət mühakimə icraatında rəqəmsallaşdırmanın səmərəliliyinin təmin edilməsi, həm də ədalət mühakiməsi sisteminin, istintaqın quruluşunun yenilənməsinə, müstəqil ekspertlərin, mütəxəssislərin icraatda iştirakı qaydalarının təkmilləşdirilməsinə, cinayət işinin məhkəməyə qədər icraatı zamanı çəkişmə imkanların genişləndirilməsinə, cinayət işi üzrə gizliliyin əsassız uzadılmasına yol verilməsinin qadağan olunmasına, müdafiəçi-vəkilin iş materialları ilə tanış olma imkanının artırılmasına, cinayət işlərinə sadələşdirilmiş qaydada baxılmasına imkan mahiyyət dəyişikliklərin təmin edilməsinə ciddi zərurət vardır. Bütün bunlar nəhayət etibarlı ilə ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun təmin edilməsində mühüm və həlledici rol oynaya bilər.

BEYNƏLXALQ CİNAYƏT ƏDLİYYƏSİNİN VƏ DÖVLƏT SUVERENLİYİNİN QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ

Rauf Rüstəmov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
rauf.rust@gmail.com

Məqalədə beynəlxalq cinayət ədliyyəsinin və dövlət suverenliyi institutunun qarşılıqlı əlaqələrinin araşdırılması cəhdi edilmişdir. Qeyd edilmişdir ki, beynəlxalq hüquq sahəsində ixtisaslaşan bir neçə mütəxəssislər “suverenlik” ifadəsinin beynəlxalq cinayət ədliyyəsi ifadəsi ilə ziddiyət təşkil etdiyini irəli sürür. Lakin, bir çox halda “suverenlik” ifadəsinin təbiəti nəzərə alınmır. Buda, onun beynəlxalq cinayət ədliyyəsi nöqtəyi nəzərindən araşdırılması zərurətinin müəyyən edir. Dövlət suverenliyi ilə beynəlxalq material və prosesual cinayət hüququ arasında ilk baxışda göründüyündən daha böyük əlaqə mövcuddur. Bir tərəfdən beynəlxalq cinayət ədliyyəsi suverenliyin müəyyən həcmdə məhtudiyətini nəzərdə tutursa, digər tərəfdən onun mövcudluğuna ehtiyacı vardır. Bununla yanaşı, hüquq ədəbiyyatında beynəlxalq cinayət hüququ ilə suverenlik arasındakı qarşılıqlı əlaqə hələ kifayət qədər dərinədən tədqiq olunmamışdır. İlk və olduqca mütləqçi suverenlik konsepsiyası yalnız empirik baxımdan əsaslandırılmışdı. Buna görə də suverenlik konsepsiyasının normativ səviyyədə təsbiti “mövcuddan” “mütləq” nəticəsinə gəlmək olar. 20-ci əsrin ortalarından və 21-ci əsrin ilk rübündə beynəlxalq hüququn və cəmiyyətin fundamental dəyişikliklərə məruz qaldığı barədə bir çox dəlillər vardır. Məqalədə qeyd olunan dəlilləri nəzərdən keçirmədən beynəlxalq düzənin kökündən dəyişdiyini düşünməyə tələsməməliyik. Eyni zamanda, suverenliyin və ya beynəlxalq hüququn əsaslarının yaxın gələcəkdə əsaslı şəkildə dəyişə biləcəyinə dair bəzi şübhələri ifadə etməyə imkan verir. Beləliklə, sual yaranır: Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi (BCM) həqiqətən suverenliyi təhdid edirmi? BCM mövcud beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq hər bir dövlətin edə biləcəyindən daha çoxunu etmir. Beləliklə, BCM milli cinayət yurisdiksiyasının davamıdır və bu səbəbdən də BCM milli suverenliyi poza bilməz. Beynəlxalq cinayət ədliyyəsi və dövlət suverenliyi arasındakı əlaqə mürəkkəbdir və çox zaman yanlış başa düşülür. BCM-ə müraciət edərkən xatırlatmaq lazımdır ki, bu qurumun yaradılmasının özü suverenliyin təzahürüdür. BCM-nin dövlətlərin razılığı əsasında yaradılması BCM-nin, həmin dövlətlərin digər üzv-dövlətlərin ərazilərində cinayət törətmiş vətəndaşları barəsində qanuni yurisdiksiyanı həyata keçirmək imkanını ifadə edir. Bir qayda olaraq təşkili məsələlərindən fərqli olaraq beynəlxalq cinayət ədliyyəsinin əsas başlanğıclarına və onların mahiyyətinə kifayət qədər diqqət yetirilməmişdir. Müstəqil qanunvericilik və məhkəmə yurisdiksiyasının həyata keçirilməsi dövlət suverenliyinin vacib hissəsidir. Beynəlxalq cinayət hüququ universal yurisdiksiyanı qəbul edərək və toxunulmazlığı məhdudlaşdıraraq dövlətlərə müvafiq səlahiyyət-

lər verir və onların sərhədlərindən kənardakı hadisələrlə bağlı suveren hüquqlarını belə geniş yurisdiksiya formasını təsdiq edərək genişləndirməsinə imkan yaradır. Məlumdur ki, qlobal və regional siyasət bəzi dövlətlərin beynəlxalq ədalət mühakiməsi qarşısındakı öhdəliklərini digərlərinin öhdəliklərinə nisbətən daha qətiyyətlə müdafiə edir. Beynəlxalq cinayət hüququnun dövlət suverenliyi institutu ilə qarşılıqlı əlaqəsinin mürəkkəbliyi yalnız beynəlxalq cinayət hüququnun prosessual və ya institusional aspektləri ilə deyil, həm də bu ziddiyyətin beynəlxalq cinayət hüququnun mövcudluğu ilə izah edilə bilər. Beynəlxalq cinayət hüququ ideyası ittiham orqanları tərəfindən müəyyən edilmiş bəzi əməllərə qarşı repressiyaların mümkünlüyünü və bu kimi cinayətlərin bütövlükdə beynəlxalq hüquq sistemini təhdid etdiyini nəzərdə tutur. Qeyd olunur ki, suverenlik beynəlxalq hüquqda birmənalı rol oynamır. Suverenlik Holokost kimi, beynəlxalq cinayətlərə yol açmağa bilər. Müəllifin fikrincə, bu durum, beynəlxalq cinayət ədliyyəsinin və suverenlik prinsipinin qarşılıqlı əlaqələrinin maraqlı xüsusiyyətləri məs bu müstəvidə baş verdiyi səbəbindən təəssüf hissi doğurur. Hesab edilir ki, beynəlxalq cinayət ədliyyəsi və suverenlik prinsipi arasında balansın tənzimlənməsində yaxın qələcəkdə hansısa həllin əldə edilməsi çətin olacaqdır.

MƏHKƏMƏYƏ QƏDƏR İCRAATDA İNSAN HÜQUQ VƏ AZADLIQLARININ MƏHKƏMƏ MÜDAFİƏSİNİN HÜQUQİ ƏSASLARI

Könül Hüseynova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
khuseinova@rambler.ru*

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası dövlətimizi demokratik, hüquqi respublika kimi müəyyən edir və insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsini dövlətin ali məqsədi kimi bəyan edir (7-ci və 12-ci maddələr). Dövlətdə məhkəmə hakimiyyətinin rolunun artması ilə əlaqədar olaraq AR Konstitusiyası məhkəmə müdafiəsini insan hüquq və azadlıqlarının ən mühüm müdafiə vasitəsi kimi müəyyən edir. Cinayət mühakimə icraatında məhkəmənin müstəqilliyi və qərəzsizliyi, təqsirsizlik prezumpsiyası, təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququ, cinayət prosesində tərəflərin bərabərliyi və çəkişməsi kimi konstitusion prinsiplərin təmin edilməsinin vacibliyi onunla şərtlənir ki, məhz cinayət prosesində dövlət orqan və vəzifəli şəxsləri insan hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdırılması, məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi ilə bağlı fəaliyyətlərini həyata keçirirlər.

Hüquq və azadlıqların təminatı çox geniş anlayışdır. Bu anlayışa təkcə konkret hüququn həyata keçirilmə qaydalarını deyil, həm də hüququn pozulması zamanı onun bərpası məqsədilə görülməli olan tədbirləri, hüquqların həyata keçirilməsi

rilməsini stimullaşdıran təsir vasitələri daxildir. Hüquq və azadlıqların təminatı bir mexanizm kimi onu həyata keçirən subyektlərə görə 3 qrupa ayrılır:

1. Məhkəmə vasitəsilə müdafiə mexanizmləri.
2. İcra hakimiyyəti orqanları vasitəsilə həyata keçirilən müdafiə mexanizmləri.
3. beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə müdafiə mexanizmləri.

Məhkəmə vasitəsilə müdafiə mexanizmləri əsas xarakterlidir. Çünki məhkəmənin birbaşa təyinatı insan hüquqlarının müdafiəsi və pozulmuş hüquqların bərpasıdır. Məhkəmə müdafiəsi cəmiyyətdəki sosial mübahisələri, münaqişələri həll etmək üçün əsas üsuldur.

Məhkəməyə qədər icraat mərhələsində insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi baxımından qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində bir sıra rəhbər normalar nəzərdə tutulub. Bu normalar özü-özlüyündə prosesin gedişində cinayət mühakimə icraatının vəzifələrini nəzərdə tutur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 8-ci maddəsinə görə cinayət mühakimə icraatının vəzifəsi cinayətdən zərərçəkmiş şəxslərin və təşkilatların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin qorunmasından, o cümlədən şəxsiyyəti qanunsuz və əsassız mühakimə edilməkdən, onun hüquqlarının və azadlıqlarının qanunsuz və əsassız məhdudlaşdırılmalardan qorumaqdan ibarətdir. Bu hüquq və azadlıqlar qorunarkən konstitusion normalara riayət olunması çox əhəmiyyətlidir.

Məhkəməyə qədər icraat mərhələsində insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasında məhkəmənin rolundan danışarkən cinayət mühakimə icraatında qanunçuluğun gözlənilməsi, şəxsiyyətin toxunulmazlığı, cinayət təqibinə məruz qalmış şəxsin şərəf və ləyaqətinə hörmət edilməsi, şəxsiyyətin toxunulmazlığı, cinayət təqibinə məruz qalmış şəxsin keyfiyyətli hüquqi yardım alması, təqsirsizlik prezumpsiyası, cinayət mühakimə icraatının aşkarlığı, tərəflərin çəkişməsi kimi əsas prinsiplərin rolu olduqca böyükdür.

Cinayət mühakimə icraatının bütün mərhələlərində insan hüquq və azadlıqlarının təmini dövlət orqan və vəzifəli şəxslərinin vəzifəsi kimi istər milli, istərsə də, beynəlxalq səviyyədə öz təsbitini tapmışdır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT PROSESİNDƏ DİSPOZİTİVLİK PRİNSİPİNİN TƏZAHÜRLƏRİ

Qəhrəman Cəfərov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
qehraman79@mail.ru*

Dispozitivlik prinsipi subyektiv hüquqlardan istifadədə iradə azadlığı ideyasını əks etdirir. Məqalədə belə bir məqama diqqət yetirilir ki, dispozitivlik prinsipi Cinayət-Prosessual Məcəllədə müstəqil norma kimi təsbit edilməmişdir. Bu prin-

sipin mövcudluğu Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumunun qərarı ilə öz təsdiqini tapmışdır. Bəzən isə dispoitivlik prinsipinə xas olan cinayət prosesi subyektinin iradə azadlığı kimi bir element digər prinsiplərin hüquqi formuluna salınır və bununla cinayət mühakimə icraatında dispoitivlik prinsipi dolayısı ilə təsbit edilmiş olur. Hüquqların dispoitiv hüquq hesab edilə bilməsi üçün onlar bəzi meyarlara cavab verə bilməlidir: cinayət-prosessual hüquq münasibətlərinin iştirakçılarının dispoitiv hüququna cinayət prosesini həyata keçirən orqanınin vəzifəli şəxslərinin cavab verən korrespondent vəzifəsi nəzərdə tutulmalıdır; dispoitiv hüquqlar hər zaman şəxsi maraqların müdafiəsinə yönəlmiş olmalıdır; hüququn dispoitiv xarakterli olması üçün ondan istifadə edilməsi (onun realizəsi) cinayət prosesinin, onun hər hansı bir mərhələsinin, yaxud icraat formasının başlanması, davam etdirilməsi, yaxud yekunlaşdırılması üçün əsas kimi çıxış etməlidir. Məqalədə cinayət haqqında hüquq mühafizə orqanlarına şikayət (ərizə) vermək hüququna, məhkəməyə xüsusi ittiham qaydasında şikayətin verilməsi hüququna, cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosesual hərəkətlərindən (hərəkətsiliyindən) və qərarlarından şikayət vermək hüququna, cinayət mühakimə icraatında mülki iddia vermək hüququna, eləcə də, məhkəmə hökmlərinin (digər yekun qərarlarının) mübahisələndirilməsi hüququna dispoitivlik prinsipinin əsas təzahür formaları kimi ayrı-ayrılıqda baxılmışdır.

Müəllif tərəfindən cinayət-prosessual qanunvericiliyin sistemli təhlili nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, onun bir sıra normalarında cinayət-prosessual hüquq münasibətlərinin iştirakçıları, o cümlədən cinayət prosesinin tərəfləri olan subyektlərin “razılığına” xüsusi önəm, hüquqi nəticə doğuran normativ əhəmiyyət verilmişdir. Bu səbəbdən, müəllif belə nəticəyə gəlmişdir ki, könüllü razılığın verilməsi azad iradə ifadəsi ilə bağlı olduğu üçün bu hüquqi fenomen də cinayət-prosessual hüquqda dispoitivlik prinsipinin təsir dairəsinə düşür. Məqalənin hazırlanması zamanı müxtəlif instansiyalardan olan milli məhkəmələrin təcrübəsindən qərarlar seçilmiş və təhlil edilmişdir. Eyni zamanda, hüquq normalarının məzmununun şərh edilməsi zamanı ölkənin Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən cinayət-prosessual hüquq normalarına verilmiş rəsmi təfsirlərə istinadlar edilmişdir. Cinayət prosesinin hər bir prinsipi hansısa bir ideyanın “hüquqi formulunu” nəzərdə tutur və bu “hüquqi formul” qüvvədə olan qanunvericilikdə təsbit edilərkən daha da konkretləşir, lakonik bir adla, hətta bəzən bir sözlə ifadə oluna bilər. Bununla belə, cinayət-prosessual hüququn elə prinsipləri də vardır ki, qüvvədə olan cinayət-prosessual qanunvericilikdə bu prinsipləri təsbit edən müstəqil maddələrin nəzərdə tutulmaması səbəbilə onların necə adlandırılmalı olması və “hüquqi formuluna” hansı müddəaların aid edilməli olması məsələsi müzakirəyə açıq qalır.

Cinayət prosesində “dispoitivlik” prinsipi də belə prinsiplərdəndir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 37.4, 39.1.9, 40.2 və 41.7-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 15 iyul 2011-ci il tarixli Qərarında göstərilir ki: “xüsusi it-

tihamlı işlərdən fərqli olaraq, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər üzrə dispoitivlik prinsipi cinayət işinin başlanılması mərhələsinə təsir göstərmir. Cinayət Məcəlləsinin 73-cü maddəsində isə imperativ norma ifadə edilməmişdir. Bu maddəyə müvafiq olaraq dispoitivliyin təsiri ictimailiklə bir müstəviyə qoyula bilməz.” Konstitusiya Məhkəməsinin qərarından götürülmüş bu hissəyə diqqətlə baxdıqda, aşkar görünür ki, Konstitusiya Məhkəməsi öz qərarında cinayət prosesində “dispoitivlik prinsipi” və “ictimailik prinsipi” kimi ifadələrə yer verir, lakin biz CPM-in “Cinayət mühakimə icraatının vəzifələri, əsas prinsipləri və şərtləri” adlanan II Fəslinə diqqət etdikdə, həmin prinsiplərin CPM-in II Fəslində müstəqil normalar qismində təsbit edilmədiyinin şahidi oluruq.

HƏBS QƏTİMKAN TƏDBİRİNİN TƏTBİQİ İLƏ BAĞLI MƏHKƏMƏLƏRİN ƏDALƏTLİ MÖVQEYİ

Lalə Məmmədova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
m.lala26@hotmail.com*

Bu məqalə həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı məhkəmələrin ədalətli və qərəzsiz mövqeyinə həsr olunmuşdur. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 12-ci maddəsinə əsasən prosesual məcburiyyət tədbirinin tətbiqi ilə əlaqədar şəxsin Konstitusiya ilə təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlarının müvəqqəti məhdudlaşdırılması barədə qərar yalnız zərurət olduqda, həmin Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada qəbul edilə bilər. Həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı nəzərə alınmalı milli qanunvericiliyin maddi və prosesual hüquq normaları dedikdə, ilk öncə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi nəzərdə tutulur. Lakin siyahı bu mənbələrlə məhdudlaşmır, digər mənbələr Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları da nəzərə alınmalı normalara aid olunurlar.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyi tələb edir ki, şəxsin barəsində tutulma və həbs qətimkan tədbiri seçmək üçün o, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs statusuna malik olmalıdır. Bu tələbin mahiyyəti həmin şəxsləri onların ehtiyac duyduqları andan müvafiq müdafiə standartları ilə təmin etməkdir. Şəxsə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs status vermək üçün ilk öncə cinayət işi başlanmalıdır. Bunun üçün qanunda nəzərdə tutulmuş səbəblər və əsaslar mövcud olmalıdır. Daha sonra, qanunda müəyyən edilmiş halların (ittiham elan olunması üçün barəsində tutulma haqqında qərar çıxarılması, cinayət törətməkdə şübhələndiyinə görə tutulması, təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə barədə qərar çıxarılması və.) onlara aid olduğu müəyyənləşdirilməlidir.

Yalnız sadalanan maddi-hüquqi əsaslar mövcud olduqda şəxsin azadlıq

hüququna cinayət təqibi çərçivəsində müdaxiləyə yol verilir. Prosesual qaydalarla müəyyən edilmişdir ki, belə müdaxilə üçün sübut edilməlidir ki, şəxsin sözügedən cinayətə aidiyyəti vardır: “şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyəti sübut olunmadıqda, o, həbs oluna bilməz”. Qanunvericilik müəyyən etmişdir ki, “şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyəti”nin sübuta yetirildiyini göstərən prosesual-hüquqi əlamət onun təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi barədə qərar çıxarılmasıdır. Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna əsasən, “Həbs edilmiş şəxsin cinayət törətməsinə dair əsaslı şübhə onun həbsdə saxlanmaqda davam etməsinin əsaslılığının zəruri şərtidir”.

“Əsaslı şübhə” standartının milli təcrübədə tətbiqini çətinləşdirən əsas amil milli qanunvericiliyin anlayışları ilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin standartlarının bir-birinə uyğun gəlməməsidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, konkret olaraq Məhkəmənin “əsaslı şübhə” adlandırdığı halı, Azərbaycan cinayət mühakimə icraatında şəxsə qarşı irəli sürülmüş “ittiham” sözü ilə ifadə olunur. CPM o şəxsləri şübhəli şəxs hesab edir ki, ittiham elan olunması üçün barəsində tutulma haqqında qərar çıxarılsın və ya cinayət törətməkdə şübhələnilməsinə görə tutulsun və ya haqqında həbs, girov və ya ev dustaqlığı istisna olmaqla, qətimkan tədbiri seçilməsi barədə qərar çıxarılsın. Məhkəmə dəfələrlə vurğulamışdır ki, “həbsə səbəb olmuş şübhənin əsaslılığı qanunsuz tutulmaya və həbsə alınmağa qarşı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 “c” bəndində nəzərdə tutulan təminatın mühüm hissəsini təşkil edir”. Ona görə də, “səlahiyyətli məhkəmə, təkcə dövlətdaxili hüquqdakı prosesual normaların tələblərini deyil, həm də şəxsin tutulmasına səbəb olmuş şübhənin əsaslı olub-olmadığını... araşdırmalıdır”.

İBTİDAİ ARAŞDIRMA MƏRHƏLƏSİNDƏ MÜDAFİƏNİN DİGƏR SUBYEKTLƏRİ VƏ ONLARIN PROSESSUAL STATUSU

Sevinc Sadıqova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
sevinj@mail.ru*

Məqalə ibtidai araşdırma mərhələsində müdafiənin digər subyektləri və onların prosesual statusuna həsr edilmişdir. Cinayət prosesinin fəaliyyət qabiliyyəti olmayan iştirakçısı öz hüquqlarını müstəqil həyata keçirə bilməz və həmin hüquqları onun qanuni nümayəndəsi həyata keçirir. Mülki cavabdeh fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edildikdə, onun cinayət prosesində iştirakına xitam verilir, ona qarşı verilmiş iddia isə cinayət prosesi daxilində baxılmamış saxlanılır. Məhdud fəaliyyət qabiliyyətli mülki cavabdehin qanuni nümayəndəsi mülki iddiaçı ilə barışmaq, mülki cavabdehə qarşı verilmiş mülki iddianı qəbul etmək, habelə onun hüquq və

qanuni mənafeyinin müdafiəsi üçün verilmiş şikayətdən imtina etmək hüququna malikdir. Bununla belə, mülki cavabdehin qanuni nümayəndəsi təmsil etdiyi şəxsin qanuni mənafeyi əleyhinə hər hansı hərəkəti etməyə haqlı deyildir.

AR CPM-in 93.2-ci maddəsinə əsasən, mülki cavabdeh qismində tanımaq haqqında qərar təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən qəbul edilir. İddia verilən anda şəxsin mülki cavabdeh qismində tanınmasına əsaslar kifayət deyilsə, həmin qərar kifayət qədər əsaslar müəyyən edilən kimi dərhal qəbul olunur.

Mülki cavabdeh qismində tanındıqdan sonra həmin şəxsin üzərinə təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərinə görə maddi məsuliyyət qoyma bilməməsi və ya şəxsin mülki cavabdeh vəziyyətində qalmasına digər əsaslar olmadığı müəyyən edilərsə, təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə əsaslandırılmış qərarı ilə şəxsin cinayət prosesində mülki cavabdeh qismində iştirakına xitam verməlidir. Bu zaman başqa əsaslar dedikdə, mülki iddiaçının iddiadan imtina etməsi, ziyanın vurulmadığının aşkar olunması, vurulmuş ziyana həmin təqsirləndirilən şəxsin aidiyyətinin olmaması, mülki iddia irəli sürülməsinə səbəb olmuş ziyanın tam həcmdə ödənilməsi və başqa bu kimi hallar nəzərdə tutulur.

Cinayət prosesində mülki cavabdehin qanuni nümayəndəsinin və nümayəndəsinin iştirakı, ilk növbədə, onun qanuni maraqlarının daha səmərəli şəkildə təmsil edilməsi üçün qanunla verilən təminatın realizəsi ilə əlaqədardır.

Qanuni nümayəndələr cinayət prosesində obyektiv səbəblərə, yəni qanunun tələbinə əsasən və hər bir halda təmsil olunan şəxsin əvəzinə çıxış edirlər, nümayəndələrin cinayət prosesində iştirakı isə, təmsil olunan şəxsin subyektiv arzusu ilə bağlıdır və cinayət prosesində onlar təmsil olunan şəxslə yanaşı çıxış edirlər. Təmsilçinin prosesdə təmsil edilən şəxsin əvəzinə iştirakı zamanı, təmsilçi təmsil edilənin bütün prosessual hüquqlarının realizəsini öz üzərinə götürür və bu zaman, təmsil olunanın öz hüquqlarını şəxsən, yəni bilavasitə həyata keçirməsi istisna edilir. Hətta təmsilçi məhdud fəaliyyət qabiliyyətli, yəni tamamilə fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxsi təmsil etdiyi hallarda da təmsil olunanın özü tərəfindən həyata keçirilə biləcək hüquqlarının dairəsi cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən məhdud şəkildə tanınır, belə hallarda prinsiplial hüquqların təmsil olunanın bilavasitə özü tərəfindən həyata keçirilməsi üçün təmsilçinin razılığı tələb olunur. Təmsilçinin prosesdə təmsil edilən şəxslə yanaşı iştirakı zamanı isə, təmsilçinin işdə iştirak etməsi, icraatın bütün gedışı ərzində təmsil olunanın heç bir prosessual hüququnun şəxsən həyata keçirilməsi imkanını istisna etmir.

Azərbaycan Respublikasının cinayət prosesinin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, burada yalnız, məhkəmə çıxışlarında iştirak etmək hüququnu istisna kimi qeyd etmək lazımdır, çünki, milli qanunvericiliyə əsasən, mülki cavabdehin nümayəndəsi olduqda, məhkəmə çıxışlarında məhz sonuncu çıxış edə bilər.

MÜDAFİƏCİNİN SÜBUT TOPLAMAQ HÜQUQU VƏ BU HÜQUQUN HƏYATA KECİRİLMƏSİ İMKANLARI

İlhamə Həsənova

*Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası, Azərbaycan
ilhama-hasanova@rambler.ru*

Müstəntiq, təhqiqatçı, prokuror tərəfindən müdafiəçi-vəkil tərəfindən təqdim edilən gələcəkdə sübut ola biləcək məlumatların işə əlavə edilməməsi ehtimalını aradan qaldırmaq üçün cinayət-prosessual qanunvericilikdə sübutların mümkünlüyü məsələsinin həlli məhkəmənin müstəsna səlahiyyətinə aid edilməlidir.

Müdafiəçi-vəkil tərəfindən təqdim edilmiş sübutlar ümumi əsaslarla qiymətləndirilir. Bir sübut digər sübuta nisbətdə, müstəntiq və ya müdafiəçi-vəkil tərəfindən əldə edilməsi səbəbi ilə üstün qiymətləndirilə bilməz. Çünki göstərilən şəxslər sübutların saxtalaşdırılmasına görə, qanunvericilikdə bərabər əsaslarla məsuliyyət daşıyırlar. Əgər təqdim olunmuş sənəd və əşyaların köməyi ilə işin halları müəyyən oluna bilərsə, cinayət mühakimə icraatını həyata keçirən orqan bu sənəd və əşyanı iş materiallarına əlavə etməkdən imtina etməkdə haqlı deyil.

Qanunvericilik təqdim olunmuş əşya və sənədlərin cinayət işinin materiallarında möhkəmləndirilməsi qaydasını tənzimləmir. Ona görə də, təcrübədə bunun üçün müxtəlif formalar: “kənüllü vermə aktı”, “iş materiallarına əlavə etmə barədə vəsatət”, “sübutları qəbuletmə protokolu” və s. tətbiq edilir. Ona görə də, qanunvericilikdə müdafiəçi-vəkil tərəfindən iş materiallarına əlavə edilməsi üçün təqdim edilən əşya və sənədlərin cinayət işinin materiallarında möhkəmləndirilməsinin ümumi qaydaları nəzərdə tutulmalıdır. Əgər müdafiəçi-vəkil, iş üçün əhəmiyyət kəsb edə biləcək məlumatlar aşkarlamış, lakin onları əldə edə bilməmişdirsə, bu halda cinayət mühakimə orqanı qarşısında bu məlumatların əldə edilməsinə və möhkəmləndirilməsinə yönələn istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinə dair vəsatət qaldırır. Hesab edirik ki, cinayət prosesual qanunvericilikdə cinayət mühakimə icraatını həyata keçirən orqanın üzərinə həmin istintaq hərəkətinin keçirilməsində müdafiəçi-vəkilin iştirakının təmin edilməsi vəzifəsinin qoyulması zəruridir. Təcrübədə müdafiəçi-vəkil heç də həmişə sübutların toplanmasına yönələn vəsatət vermək hüququndan istifadə etmir. Bu məsələdə aktivliyin zəif olmasının səbəblərindən biri, vəsatət qaldırılması üçün zəruri məlumatların müdafiəçi-vəkil tərəfindən vaxtında əldə edilməməsidir. Ona görə də, bu tipli vəsatətlər adətən iş materialları ilə tanış olduqdan sonra qaldırılır (məsələn, üzləşmə keçirilməsi, şahidlərin yenidən dindirilməsi, təkrar və əlavə ekspertizalar təyin olunmasına dair vəsatətlər və sairə). Bu məsələdə müdafiəçi-vəkilin zəif aktivliyinin digər səbəblərindən biri də müstəntiqlərin həmin vəsatətlərə birtərəfli yanaşmasıdır. Vəsatətlərin rədd edilməsinə dair qərarların əksəriyyəti kifayət qə-

dər əsaslandırılmır. Adətən bu formulirovkalardan istifadə olunur: “bu şahidlərin dindirilməsinə zərurət yoxdur”, “bütün zəruri istintaq hərəkətləri həyata keçirildiyinə görə” və s. Müstəntiqin müdafiəçi-vəkilin vəsatətlərinə bu şəkildə yanaşması anlaşılardır. Çünki hər hansı şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb olunması anında və ya istintaqın qurtarmağının elan olunduğu anda müstəntiqin mövqeyi artıq formalaşmış olur. Vəsatətlərə baxılması və təmin olunmasındakı çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün qanunvericilikdə sübut bazasının təqsirləndirilən şəxsə bəraət qazandıran və ya onun məsuliyyətini yüngülləşdirən məlumatlarla zənginləşdirilməsi vəzifəsinin istintaq orqanlarının üzərinə qoyulması ilə, müdafiəçi-vəkilin sübutların toplanmasına yönələn vəsatətləri ilə bağlı məsələlərin daha dəqiq hüquqi tənzimlənməsi zəruridir.

CİNAYƏT PROSESİNDƏ TUTULMA: QANUNVERİCİLİK VƏ NƏZƏRİYYƏ

Həmid Abbasov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
h_abbasov@hotmail.com

Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən, tutulma CPM-də nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada şəxsin azadlığını qısa müddətə məhdudlaşdırmaqla onun müvəqqəti saxlanılma yerində saxlanılmasıdır. Barəsində tutulma tətbiq edilən şəxs azadlığının faktiki məhdudlaşdırıldığı vaxtdan tutulmuş hesab edilir. Cinayət prosesində tutulma cinayəti törətməkdə şübhəli olan şəxsə, ittiham elan edilməli olan şəxsə və ya haqqında seçilmiş qətimkan tədbirinin şərtlərini pozan təqsirləndirilən şəxsə, hökmün və ya məhkəmənin digər yekun qərarının icrası yerinə məcburi göndərilməsi və ya təyin olunmuş cəzanın digər cəza növü ilə əvəz edilməsi, habelə şərti məhkum etmənin, cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin, yaxud cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğvi məsələsinin həlli məqsədi ilə məhkuma tətbiq oluna bilər. Şəxsin qanunsuz tutulması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.

Tutulma məhkəmədən qabaq qısa müddətli azadlıqdan məhrum etmədir. Cinayət-prosessual məcburiyyətin bu tədbirinin kəskinliyi onunla müəyyən edilir ki, o, bir qayda olaraq, təhqiqat orqanları (ilk növbədə, əlbəttə ki, polis) və müstəntiqlər tərəfindən, əvvəla ibtidai məhkəmə və prokuror nəzarətindən kənar, ikincisi isə şəxsin cinayəti törətməsində təqsirinin tam sübuta yetirmək üçün kifayət olmayan əsaslar mövcud olduqda tətbiq edilir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə, şəxsin tutulmuş hesab edilməsi üçün onun konkret yeri sərbəst şəkildə tərk etmək imkanından məhrum olması kifayətdir, bu zaman həmin şəxsin öz azadlığının

məhdudlaşdırıldığı fərqi varıb-varmamasının əhəmiyyəti yoxdur. Azadlığın məhdudlaşdırılması üçün fiziki məcburiyyətin tətbiq edilməsi də vacib deyildir, hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşı şəxsə olduğu yeri tərk etməmək barədə, yaxud onunla hüquq-mühafizə orqanına getməli olduğu barədə göstəriş verərsə, bu da həmin şəxsin azadlığını məhdudlaşdırmaq üçün kifayətdir. Hətta şəxs hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşının göstərişi ilə hüquq-mühafizə orqanına könüllü şəkildə getdikdə də, mahiyyətcə, onun azadlıq hüququ məhdudlaşmış olur. Azadlığın məhdudlaşdırılması, hər bir halda, yəni çox qısa müddətə də olsa, davam edən bir hadisədir və deməli, onun qanuniliyi təkcə azadlığın məhdudlaşdırılmağa başlandığı an üçün, yaxud onun ilkin mərhələləri üçün deyil, onun davam etdiyi bütün müddət ərzində təmin edilməlidir. Azadlığın məhdudlaşdırıldığı bütün hallarda bunun üçün mövcud olan hüquqi əsas aktual olaraq qalmalıdır.

Məqalədə müəllif qüvvədə olan qanunvericiliyin müvafiq normalarının nəzəri təfsiri əsasında tutulmanın mahiyyətini açıqlamağa cəhd etmiş, həmçinin nəzəriyyədə bununla bağlı fikir bildirmiş digər müəlliflərin mövqelərinə diqqət yetirmişdir. Müəllif tərəfindən nəzəri mənbələrlə yanaşı, Avropa Məhkəməsinin müvafiq məsələlərə dair presedent hüququna da nəzər salınmışdır.

İSTINTAQ HƏRƏKƏTLƏRİNİN LEQAL VƏ DOKTRİNAL ANLAYIŞLARI HAQQINDA

Kənan Əsgərov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
kenan.asgarov@gmail.com*

Qüvvədə olan AR CPM-də “istintaq hərəkətləri” kateqoriyasından geniş istifadə edilsə də, onun nə 7-ci maddəsində, nə ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinə aid fəsilərində, nə də digər müddəalarında bu kateqoriyaya normativ anlayış verilməmişdir. Eyni zamanda istintaq hərəkətlərinə nə Sovet dövründə, nə də müstəqillikdən sonra Azərbaycan dilində dərc edilmiş dərsliklərdə anlayış verilməmiş və həmin kitablarda istintaq hərəkətlərinin yalnız ayrı-ayrı əlamətləri barədə qısa məlumat verilməmişdir. Həmin anlayışların təhlilindən aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar ki, istintaq hərəkətlərinə anlayış vermək üçün istintaq hərəkətlərini həyata keçirən subyekt kimi yalnız müstəntiqin adının çəkilməsi müasir tələblərə cavab vermir. Çünki qüvvədə olan cinayət-prosessual qanunvericilik təkcə müstəntiqə deyil, təhqiqatçıya və ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora, eləcə də, müstəntiqin bütün səlahiyyətlərindən istifadə etdiyi üçün istintaq şöbəsinin (bölməsinin, idarəsinin) rəisinə (rəis olmadıqda müavininə) də istintaq hərəkətlərini həyata keçirmək hüququ verir. Odur ki, istintaq hərəkəti həyata keçirmək hüququ olan subyektin müvafiq anlayışda qeyd edilməsi üçün

“müstəntiq” sözündən deyil, “səlahiyyətli subyektlər” ifadəsindən istifadə etməyi məqsəda uyğun hesab edirik.

Hesab edirik ki, istintaq hərəkətinə veriləcək anlayışda onların həyata keçirildiyi zaman kəsiyini ifadə etmək üçün yalnız “ibtidai araşdırmada iş üçün əhəmiyyət kəsb edən halları müəyyən etməkdən ötrü” ifadələrindən deyil, həm də “cinayət işinin başlanması üçün əsasların olub-olmamasını müəyyən etməkdən ötrü” ifadəsindən istifadə etmək məqsəda uyğundur. İstintaq hərəkətlərinin anlayışında onun məqsədlərinin sadalanması anlayışın dolğunluğuna xidmət edir. Lakin digər tərəfdən, anlayışın verilməsi üçün məqsədlərə istinad edilməsi texnikasının seçilməsi anlayış verən subyektdən bu məqsədlərin olduqca dəqiq və mümkün qədər müfəssəl şəkildə müəyyən edilməsini tələb edir. İstintaq hərəkətlərinə verilən anlayışda “intensivlik” tələbinin irəli sürülməsinin məqsəda uyğun olub-olmaması məsələsi müzakirəyə açıqdır. İntensiv sözü latın mənşəli intensio sözündən götürülmüşdür və Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində iki anlamda izah edilir: gərgin, güclü, qızgın; daha böyük səmərə verən, daha məhsuldar. Birinci anlamda intensivlik tələbini istintaq hərəkətlərinə aid etmək bir o qədər məqsəda uyğun görünür. Çünki istintaq hərəkətlərinin gərgin şəraitdə və qızgın şəkildə, yəni aralarında zaman fasiləsi vermədən (çox az zaman fasiləsi verməklə), say çoxluğu əsas götürülməklə, keyfiyyət göstəriciləri nəzərə alınmadan və s. bu kimi hallarda həyata keçirilməsi şübhəsiz onların effektivlik dərəcəsinin azalmasına, əldə edilmiş informasiyanın (əşya və sənədlərin) isə sübutedici qüvvəsini itirilməsinə səbəb olacaqdır. İkinci anlamda intensivlik tələbini istintaq hərəkətlərinə aid etmək olar. Belə ki, həqiqətən də, istintaq hərəkətləri səmərəli, yəni sübut etmə predmetinə aid olan halların müəyyən edilməsi üçün yararlı, eyni zamanda məhsuldar, yəni nəticədə bir qayda olaraq, yeni sübutların əldə edilməsinə yönəlmiş olmalıdır. Hesab edirik ki, intensivlik tələbini istintaq hərəkətlərinə münasibətdə məhz ikinci anlamda başa düşmək lazımdır. Lakin bu tələbin istintaq hərəkətlərinə veriləcək anlayışda yer alması məsələsinə gəlincə isə, fikrimizcə buna lüzum yoxdur. Çünki istintaq hərəkətinin səmərəli və məhsuldar olması bilavasitə həmin hərəkəti həyata keçirən subyektin iradəsindən asılı deyil. Təcrübədə arzu olunan nəticənin əldə edilməsi ilə başa çatmayan istintaq hərəkətləri də həyata keçirilir və onların böyük əksəriyyətinin qeyri-effektiv olmasının səbəbi onu həyata keçirmiş subyektin yol verdiyi taktiki-prosessual səhvlər deyil, obyektiv səbəblərdir. Prosesual anlayışda istintaq hərəkətlərinə yönəlməli olan yeganə tələb onların cinayət-prosessual qanunla nəzərdə tutulmalı olması və qanunla müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilməsi tələbidir.

CİNAYƏT MÜHAKİMƏSİ VƏ İNSAN HÜQUQLARININ TƏMİNATLARI

Faiq Ağayev

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

faiq_agayev@yahoo.com

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 12.1-ci maddəsinə əsasən isə, cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar cinayət prosesində iştirak edən bütün şəxslərin Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər. Cinayət prosesində şəxsiyyətin hüquqlarının təminatından danışıarkən “prosessual təminatlar” institutuna müraciət etmək zərurəti yaranır. Prosesual təminatlar – hüquq normalarında təsbit olunmuş və cinayət-prosessual fəaliyyətin bütün subyektləri üçün öz vəzifələrini yerinə yetirməyi və onlara verilmiş hüquqlardan istifadə etməyi təmin edən hüquqi vasitələrdir. Cinayət prosesində prosesual təminatlar mühakimə icraatının bütün iştirakçılarına öz vəzifələrini həyata keçirmək və hüquqlarından istifadə etmək imkanını təmin edir. Cinayət prosesinin iştirakçılarında cinayət-prosessual qanunvericiliklə verilmiş prosesual hüquqlar özü-özlüyündə iştirakçıların qanuni maraqlarının müdafiəsi üçün prosesual təminat qismində çıxış edə bilməz, çünki onlar subyektiv hüquqların obyektiv təzahürüdür. Məhz həmin hüquqların normativ məzmunun real olaraq icra edilməsinin təmin edilməsi cinayət-prosessual təminatların işləməsinə səbəb olur. Cinayət-prosessual təminatlar şəxsiyyətin hüquq və qanuni mənafeələrinin müdafiəsini və cinayət mühakimə icraatı vəzifələrinin müvəffəqiyyətli həllini təmin edən cinayət-prosessual qanun normalarıdır. Cinayət mühakimə icraatının xüsusiyyəti onun mərhələli olmasıdır. Odur ki, bir prinsip kimi insan və vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi prinsipinin ümumi təminat vasitələri bütün cinayət prosesi üçün xasdır. Bundan başqa, cinayət prosesinin hər bir mərhələsi üçün spesifik prosesual təminatların da mövcudluğu xarakterikdir. Məqalədə məhkəməyədək mərhələlərdə və məhkəmə mərhələsində spesifik prosesual təminatların mahiyyətinin izah edilməsinə, onlardan bəzilərinin mümkün təkmilləşdirilmə istiqamətləri barədə məlumat verilməsinə cəhd edilmişdir. Məsələn, cinayət işinin başlanması mərhələsində bir sıra prosesual təminatlar sisteminin mövcudluğuna baxmayaraq, qeyd edilməlidir ki, cinayət prosesinin bu mərhələsində insan hüquqlarının təminatının genişləndirilməsi istiqamətində hələ təkmilləşdirmə aparmaq imkanları qalmaqdadır. Məsələn, bu mərhələdə barəsində prosesual fəaliyyət (ilkin yoxlama) aparılan şəxslərin prosesual-hüquqi statusunun daha müfəssəl şəkildə hüquqi tənzimlənməsinə çalışmaq lazımdır.

Cinayət işinin başlanması mərhələsində olduğu kimi, ibtidai araşdırma mərhələsində də qanunla nəzərdə tutulmuş spesifik prosesual təminatlar mövcuddur. Bununla belə, bəzi istintaq hərəkətlərinin hüquqi tənzimlənməsində insan

hüquqlarının təminatının genişləndirilməsi istiqamətində təkmilləşdirmə işlərinin aparılmasını mümkün hesab edirik. Məsələn, dindirmə zamanı insan hüquqlarının təminatı baxımından onun prosedur qaydalarını daha da təkmilləşdirmək mümkündür. Hesab edirik ki, müasir dövrün tələblərinə görə, dindirmənin həyata keçirilməsinə hər hansı müddət məhdudiyyətinin müəyyən edilməməsi insan hüquqlarının təminatı baxımından problem kimi qəbul edilə bilər. İnsan hüquqlarının təminatı baxımından proseduru təkmilləşdirilə biləcək daha bir istintaq hərəkətinin ekspertizanın təyin edilməsi olduğunu hesab edirik. Fikrimizcə, ibtidai araşdırma zamanı insan hüquqlarının daha effektiv təmin edilməsi üçün ekspertizanın təyin edilməsi və aparılması zamanı şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin hüquqları ilə zərər çəkmiş şəxsin hüquqları arasındakı ədalətsiz bərabərsizlik aradan qaldırılmalıdır və s.

Məhkəmə mərhələsində insan hüquqlarının spesifik təminatlarına məhkəmə baxışının ümumi şərtlərində nəzərdə tutulmuş prosessual təminatlar aid edilə bilər. Məhkəmə baxışının ümumi şərtlərinin məzmununda təsbit edilmiş müddəalardan aşağıdakılar prosessual təminatlar kimi nəzərdən keçirmək mümkündür: təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə baxışında iştirak hüququ, qiyabi məhkəmə icraatının müstəsnalığı; mülki cavabdehin məhkəmə baxışında iştirakı və onun gəlməməsinin nəticələri; zərər çəkmiş şəxsin (xüsusi ittihamçının) məhkəmə baxışında iştirakı və onun gəlməməsinin nəticələri; məhkəmə baxışında mülki iddiaçının iştirakı və onun gəlməməsinin nəticələri.

ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİNƏ NƏZARƏTİN HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

Emil Cavadov

*DTX-nin Heydər Əliyev adına Akademiyası, Azərbaycan
emilgts@mail.ru*

Ümummillə liderimiz, ulu öndər Heydər Əliyevin Respublikamıza rəhbərliyi dövründən başlayaraq müstəqil, demokratik, sivil dövlət quruculuğu istiqamətində köklü islahatlar həyata keçirilmişdir. Həmin islahatlar zamanı əsas diqqət yetirilən məsələlərdən biri də fəaliyyət sahələrini tənzimləyən normativ hüquqi bazanın yaradılması və həmin sahələrdə qanunçuluğun təmin olunması olmuşdur. Bu məsələ əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahəsində də aktuallığı ilə əhəmiyyət kəsb edirdi. Həmin dövrdən başlayaraq əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, müxtəlif istiqamətləri, prinsipləri, metodları və eyni zamanda hüquqi nizamlanma səviyyəsi öyrənilməyə başlanmışdır. Respublikamızda hüquq islahatlarının geniş vüsət aldığı, yeni qanunvericiliyin qəbul edildiyi bir dövrdə 28 oktyabr 1999-cu il tarixdə «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» qanunun qəbul

edilməsi əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinin təşkil edilməsinə idarə nəzarətinin, həmçinin bu tədbirlər həyata keçirilən zaman insan və vətəndaşlarının hüquqlarının pozulmasına prokuror və məhkəmə nəzarətinin müasir tələblərə uyğun elmi səviyyəyə qaldırılması, onun cinayətkarlığa qarşı mübarizə kimi bir şəxsinin hüquqi, elmi metodiki əsaslarının tədqiq edilməsi zəruri sayılır.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti hüquqi fəaliyyətin bir növü olmaqla, insanların, cəmiyyətin və dövlətin cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsinə, həmçinin əməliyyat-axtarış orqanlarının üzərinə qoyulmuş müəyyən vəzifələrin həllinə yönəlmişdir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti insanların, cəmiyyətin və dövlətin həyati əhəmiyyət kəsb edən mənafeələrinin cinayətkar qəsdlərdən qorunması məqsədilə həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının 28 oktyabr 1999-cu il tarixli «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanununun 3-cü maddəsinə əsasən əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin prinsiplərindən biri qanunçuluq prinsipidir. Qanunçuluq prinsipi əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən hüquq normalarının tələblərinin dəqiq və tam həyata keçirilməsini ifadə edir. Qeyd olunan prinsipin tələblərinin təmin olunması məqsədi ilə qanunvericilikdə müəyyən mexanizmlər nəzərdə tutulmuşdur. Həmin mexanizmlərdən biri əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsidir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətində nəzarətin mahiyyətindən danışarkən qeyd edilməlidir ki, nəzarətin məqsədi keçirilmiş hər hansı bir əməliyyat-axtarış tədbiri zamanı insan hüquq və azadlıqlarına təsir edəcək hüquq pozuntularının qarşısını almaqdan, qanun pozuntusu törətmiş vəzifəli şəxslərin hərəkət və hərəkətsizliyinə hüquqi qiymət verilməyindən, qəbul edilmiş qərarların qanuniliyi və əsaslığını yoxlamaqdan ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanununda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə idarə, məhkəmə və prokuror nəzarətinin mexanizmi təsbit olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanununun 19-1 maddəsinə əsasən əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir. Qanuna əsasən vətəndaşların konstitusion hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına səbəb olan hər bir əməliyyat-axtarış tədbiri yalnız hakimin qərarı ilə keçirilə bilər. Azərbaycan Respublikası «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 20-ci maddəsində qeyd olunur ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən qanunların icrasına nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru və onun tərəfindən müvəkkil edilmiş prokurorlar həyata keçirirlər. Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış prokurorluq orqanının əməliyyat-axtarış fəaliyyətini yerinə yetirməsi zamanı qanunların icrasına nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru həyata keçirir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə idarə nəzarətinin subyektli əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin rəhbərləri hesab olunur. Belə ki, «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 19-cu maddəsinə əsasən əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin rəhbər-

ləri əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkili və həyata keçirilməsi zamanı qanunçu-
luğa əməl olunmasına nəzarət edirlər və buna görə fərdi məsuliyyət daşıyırlar.

HƏRBİ MƏHKƏMƏ ORQANLARININ TƏSNİFATI VƏ ƏSAS FUNKSIYALARI

Ceyhun Əzizov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
ceyhundmx@gmail.com

Müasir dövrdə dünya dövlətlərinin təcrübəsində mövcud olan hərbi cinayət ədliyyəsi modellərinin ümumiləşdirilməsi belə nəticə çıxarmağa əsas verir ki, cinayət prosesini həyata keçirmək səlahiyyəti olan hərbi məhkəmə modellərini üç əsas qrupda birləşdirmək olar.

Birinci qrupa aid edilə biləcək hərbi məhkəmə modeli həm müharibə, həm də sülh dövründə fəaliyyət göstərən, daimi və müstəqil məhkəmə hakimiyyəti orqanları kimi fəaliyyət göstərən hərbi məhkəmələri özündə birləşdirir. Rusiya Federasiyası, Böyük Britaniya, Danimarka, İspaniya, İtaliya, Kanada, ABŞ, İsveçrə kimi dövlətlərdə məhz hərbi məhkəmələrin bu modeli tətbiq edilmişdir. Azər-baycan Respublikasında da hərbi məhkəmələr bu model əsasında təşkil edilmişdir.

İkinci qrupa aid edilə biləcək dövlətlərdə cinayət prosesini həyata keçirmək səlahiyyətlərinə malik olan hərbi məhkəmələrin fəaliyyəti müharibə müddəti ilə məhdudlaşır. Sülh dövründə belə məhkəmələr yalnız xaricdə dislokasiya olunmuş qoşunların nəzdində yaradılır. Sülh dövründə bu ölkələrdə hərbi qulluqçular barədə cinayət işlərinə ümumi məhkəmələrdə baxılır. Almaniya, Avstriya, Portuqaliya, İsveç, Yaponiya və s. kimi dövlətlərdə hərbi məhkəmələrin məhz bu modeli tətbiq edilir. Məsələn, Alman konstitusiyasına əsasən, Federasiya Silahlı Qüvvələr üçün federal məhkəmələr qismində hərbi cinayət məhkəmələri yarada bilər və həmin məhkəmələr yalnız müharibə baş verdiyi təqdirdə, habelə digər dövlətin ərazisində və ya (ölkə hüdudlarından kənar) hərbi gəmi göyertəsində silahlı qüvvələrə cəlb olunmuş şəxslər barədə cinayət yurisdiksiyasını həyata keçirə bilər.

Üçüncü qrupa aid edilə biləcək dövlətlərdə hərbi məhkəmələrə münasibətdə sülh dövründə qarışıq yurisdiksiya qüvvədə olur. Bura Fransa, Niderland Krallığı, Norveç, Finlandiya, Macarıstan və Bolqarıstanı, habelə ümumi məhkəmələrin nəzdində daimi surətdə ixtisaslaşmış hərbi "strukturlar"ın (palatalar, şöbələr, şuralar, ofislər) fəaliyyət göstərdiyi digər ölkələri aid etmək olar. Bu cür "strukturlar"ın heyəti adətən hüquqşünas zabitlərdən və ya qarışıq tərkibdə işçilərdən (yəni hərbi və mülki hakimlərdən) ibarət olur.

Azərbaycan Respublikasının təcrübəsində hərbi məhkəmələrin məhkəmə sistemindəki yeri "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Qanunla müəyyən edilir.

Həmin Qanun Milli Məclis – Parlament tərəfindən qəbul edilmişdir və o, Azərbaycan Respublikasında ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə Konstitusiyada təsbit olunmuş müstəqil məhkəmə hakimliyi yaratmağa yönəlmişdir. Həmin Qanunun 31-34-1-ci maddələri hərbi məhkəmə və onun səlahiyyətləri, hərbi məhkəmənin təşkili, hərbi məhkəmənin tərkibi, hərbi məhkəmə sədrinin və hərbi məhkəmə sədrinin müavininin səlahiyyətləri kimi məsələləri tənzim edir. Başqa sözlə, Azərbaycan Respublikasında hərbi ədliyyə orqanı olan hərbi məhkəmələrin təşkilatı, struktur və yurisdiksiya məsələləri parlament aktı – qanun vasitəsilə müəyyən edilir ki, bu da, özü-özlüyündə kifayət edir ki, Azərbaycan Respublikasının hərbi məhkəmələri Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsi kontekstindən “məhkəmələrin qanun əsasında yaradılması” olması kriteriyasına tam cavab verən hesab edilsin.

THE ISSUE OF TRUTH IN CRIMINAL JUSTICE

Aygun Jabiyeva

*Baku State University, Azerbaijan
aygunjabiyeva@outlook.com*

The problem of truth as a philosophical, moral, legal category has always been considered by philosophers and lawyers and is still relevant today as an issue of theoretical and practical importance. Especially in the field of criminal justice it is always important to know how effective the existing legislation is in the detection of crimes, the identification and prosecution of the perpetrator and namely in determining the truth. Revealing the truth the shortcomings in the legislation in this regard are the focus of not only legal consciousness, but also various forms of consciousness around the world.

According to Article 125 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan the determination of the truth is the aim of the court proceedings. The administration of justice by the courts is, in fact, a complete statement: the courts administer justice by ensuring that the truth is established through legal proceedings. In other words, there is justice cannot be in question without ensuring the truth. The criminal process consisting of complementary, sequential stages aimed at determining the truth is framed by a procedural form that determines the conditions, procedure and sequence of each stage of the criminal process, clearly defined by law due to the nature of the field. Criminal proceedings involve perceptual activities aimed at discovering the truth, and the procedural way to understand the truth is through criminal procedural evidence. For the criminal process the truth initially manifests itself in the form of material and psychological traces scattered in small pieces as a result of an action that took place

in objective real life. The criminal process in its successive stages sheds light on the truth by discovering these traces, gathering evidence as a source of information about the facts, and combining the pieces, that is examining and evaluating the evidence. But which truth is in question, to what extent is the truth has to be revealed? This issue has been analyzed from various aspects in the criminal procedure literature. Evidence as a procedural way of understanding ultimately leads from probabilities to objective truth. However, concepts such as «formal truth» and «conventional truth» are also considered in the criminal procedure literature. Also, from a philosophical point of view, different positions have been formed at different times on the concept of truth and its perception.

Thus, the determination of the truth in criminal proceedings acts as a procedural form and principles of criminal proceedings and methods of determining the truth, and as a whole mechanism that includes all of them, as guarantees of truth determination in criminal proceedings, clearly defined in criminal procedure legislation. However, it should be borne in mind that the precise definition of the procedural form creates limitations in practice; In addition to possible defects in the norms, this also excludes the use of effective mechanisms that are not provided by law. It should also be taken into account that as a result of the rapid development of science and technology, a number of characteristic changes occur, which require constant monitoring of the effectiveness of norms that require precise regulation.

EKOLOJİ TƏHLÜKƏSİZLİK AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ RUSİYA FEDERASIYASI CİNAYƏT MƏCƏLLƏSİNİN 254-CÜ MADDƏSİ NÜMUNƏSİNDƏ CİNAYƏT-HÜQUQI MÜDAFİƏ OBYEKTİ KİMİ

Zaxid Valiev

*DTX-nin Heydər Əliyev adına Akademiyası, Azərbaycan
zahid_valiyev@mail.ru*

Məlum olduğu kimi Azərbaycan Dövləti Ermənistan Respublikasına qarşı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində bir çox fundamental insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasına, diskriminasiyaya görə iddia qaldırmışdır və həmin iddialar icraata götürülmüşdür, baxılma ərafəsidir. İnanırıq ki, məhkəmələr Azərbaycanın xeyrinə ədalətli qərarlar qəbul edəcəkdir.

Bununla yanaşı, hesab edirik ki, Dövlətimizin ərazi bütövlüyünün pozulması, vətəndaşlarımızın doğma yurdlarından deportasiya edilməsi, qətlə yetirilməsi, əmlaklarının talan edilməsi, evlərinin dağıdılması, tarixi qoruq meşələrimizin qırılması, çay və digər su mənbələrinin zəhərlənməsi ilə bağlı milli qanunvericiliyə

uyğun olaraq cinayət mühakimə icraatı çərçivəsində tədbirlər də görülməlidir.

Beynəlxalq qanunvericiliklə bərabər milli qanunvericiliyimiz vasitəsilə vətəndaşlarımızın pozulmuş hüquqlarının bərpası həyata keçirilməlidir. Ona görə milli qanunvericiliyimiz də bir daha təhlil edilməli, ayrı-ayrı normaların çağdaş tələblərə cavab verməsi məqamından aydınlaşdırılmalıdır. Və bu baxımdan ən vacib sahələrdən biri olan ekoloji təhlükəsizlik, daha dəqiq torpaqların qorunması, onların peszid və gübrələrlə, digər zərərli maddələrlə zəhərlənməsindən müdafiə amilləri ön plana çəkilməlidir.

Məqalədə ekoloji təhlükəsizliyin cinayət qanunvericiliyi ilə təmin edilməsi problemləri araşdırılır, Cinayət Məcəlləsinin 254-cü maddəsində (torpağa ziyan vurma), Rusiya və Azərbaycan qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin obyektiv əlamətlərinin müqayisəli təhlili verilir.

Müasir şəraitdə ekologiyanın rolunun artması, Azərbaycanın və bütün dünya dövlətlərinin ekosistemlərə, yaşıl zonalara, ekoloji proqramlara qoşulmasının labüdlüyü, yəni ekoloji problemlərin artıq bir ölkənin problemi deyil, bir neçə ölkənin, ümumiyyətlə bəşəriyyətin problemi olması göz önündədir. Bu sahədə çox saylı tədqiqatlar aparılıb. Çoxsaylı sahələrin, ekoloji sistemin yaxşılaşdırılması üçün təkliflər irəli sürülüb. Dövlətlər tərəfindən maddi və təşkilati tədbirlər görülmüşdür. Bu tədbirlər davam etdirilməkdədir. Ekologiyanın qorunub saxlanması həm dövlətlərin, həm də beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının prioritet məsələlərindən biridir. Bizim isə məqsədimiz budur ki, bu məqalənin təmsalında öz problemlərimizin həllinə yönəlmiş məsələlərdən danışaq. Yəni Azərbaycan da, dünyanın ekosisteminin tərkib hissəsidir və Azərbaycanda baş verən bu hadisələr də dünya ekoloji sisteminin tərkib hissəsidir. Azərbaycanda ekologiyanın hər hansı bir sahəsinin çirklənməsi, məhv edilməsi, korlanması ümumi ekosistemin korlanmasına, zədələnməsinə, çirklənməsinə səbəb olur. Biz dünyanın ayrılmaz tərkib hissələrindən biriyik. Yəni dünyada, təbiətdə heç nə itmir, hər şey dəyişilir və biri digərinə çevrilir. Hər bir dövlət bu məsələlərdə cavabdehdir. Bizim də məqsədimiz budur ki, bu istiqamət üzrə torpaqların çirklənməsi və qarşısının alınması üçün öz töhfəmizi verək və Azərbaycanın təmsalında bununla hüquqi müstəvidə mübarizənin əsaslarını göstərək.

ПРАВО ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ: ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОГО РАЗВИТИЯ

Юрий Бошицкий

*Киевский университет права Национальной
академии наук Украины, Украина
rector@kul.kiev.ua*

Для социально-экономического роста и устойчивого развития государства необходимо обеспечение инноваций и системы охраны интеллектуальной собственности. Именно интеллектуальная собственность стала главной движущей силой экономического развития Китая, Японии и Кореи, которые буквально ворвались в категорию ведущих стран мира. Так, например, по данным Всемирной организации интеллектуальной собственности (в рамках системы Договора о патентной кооперации - РСТ) Пекин в прошлом году подал 58990 заявок и положил конец многолетнему лидерству США (57840 заявок) как крупнейшему пользователю системы РСТ. Хотя США сохраняли в этой сфере лидирующие позиции с момента вступления в силу договора РСТ в 1978 г.

Интенсивность научно-исследовательских и опытно-конструкторских разработок определяется удельным весом затрат на них в ВВП (Research and development expenditure, % of GDP). По данным Всемирного банка (World Development Indicators), наибольшая величина показателя в прошлом году зафиксирована для Израиля (4,95%), Южной Кореи (4,81), Швеции (3,34), Японии (3,26), Австрии (3,17), Германии (3,09), Дании (3,06) и США (2,84%). Развитие интеллектуальной собственности в этих странах произошло благодаря правовому регулированию, направленному на развитие образования, науки, поддержку научных исследований, стимулирование авторов и научных учреждений, созданию и внедрению в экономику новых технологических решений в виде объектов интеллектуальной собственности.

Несмотря на то, что в Украине в последние годы наметилась нисходящая тенденция по созданию объектов права интеллектуальной собственности, обзор рейтинговых позиций Украины свидетельствует о неплохом потенциале наших изобретателей. Согласно данным ежегодных Докладов Всемирной организации интеллектуальной собственности «Мировые индикаторы в сфере интеллектуальной собственности» (World Intellectual Property Indicators), по обобщенному индикатору активности подачи заявок на объекты промышленной собственности Украина находится в группе стран-лидеров (23-е место), по показателю «патенты» занимает 33-е место, а в целом высокое место в рейтинге достигнуто за счет высокой активности по промышленным образцам (16-е место).

В Украине предпринимаются действенные шаги по упорядочению вопросов интеллектуальной собственности. Президентом страны инициирована Национальная экономическая стратегия Украины до 2030 года, где определены принципы защиты прав интеллектуальной собственности, содержатся долгосрочные и краткосрочные планы по каждому пункту. Первым шагом на этом пути должно стать принятие Стратегии развития сферы интеллектуальной собственности. В целях улучшения ситуации с защитой прав данной сфере Минэкономики уже разработало ряд проектов Законов, что позволит выйти Украине из Списка 301. А самое главное может стать фундаментальным инструментом в создании благоприятной среды для инноваций, инвестиций, изобретательства и развития креативных отраслей, обеспечить дальнейшее развитие институтов трансфера технологий и сетевых структур, взаимоотношений между наукой и производством, обеспечить увеличение объемов коммерциализации технологий и выпуск обновленной продукции.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELENİN İNSAN HAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Cüneyt Yüksel

*İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Türkiye
cuneyt.yuksel@istanbul.edu.tr*

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Yüksek Komiseri, bir süredir iklim değişikliğini “insan hakları için gelmiş geçmiş en büyük tehdit” olarak tanımlamaktadır. Gerçekten, iklim değişikliği, insanların yaşam, özel hayata ve aile hayatına saygı ve mülkiyet hakları ile azınlık haklarının korunması için bir tehdit oluşturarak ve dünyanın belirli kısımlarını yaşanamaz hale getirerek, olağan yaşam biçimlerinin bozulması konusunda bir tehdit teşkil etmektedir. Paris Sözleşmesi’nin başlangıç hükümlerinde o kadar çok şey kabul edilmiştir ki, bunlara göre antlaşmanın tarafı olan devletler, “iklim değişikliğinin ele alınması için eyleme geçerken insan hakları, sağlık hakkı, yerli halklar, yerel topluluklar, göçmenler, çocuklar, engelli bireyler ve hassas durumdaki kişilerin hakları ve kalkınma hakkının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi ve kuşaklar arası adalet konularına yönelik sorumluluklarına saygı göstermeleri, bunları teşvik etmeleri ve dikkate almaları gerekmektedir”.

İklim değişikliğinin insan hakları için bir tehdit oluşturduğu yaygın olarak kabul edilse dahi, insan hakları hukuku, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hafifletmek için ancak son zamanlarda daha belirgin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu yazının amacı, iklim değişikliğinin ele alınması için insan hakları hukukunun

uluslararası ve uluslararası düzeyde bir araç olarak nasıl kullanıldığına dair genel bir değerlendirme sağlamaktır. Bu yazı kapsamında, özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) iklim değişikliğini ele alma kabiliyetini arttırmak için Avrupa Konseyi'nin diğer kurumları tarafından yapılan çalışmalara ağırlık verilecektir. İklim değişikliğinden doğabilecek olası insan hakları ihlalleri çeşitli ülkelerde yargıya taşınmıştır. Avrupa Konseyi üye devletlerin iklim değişikliğiyle mücadelede genel olarak etkin bir tutum izledikleri dikkate alındığında, bu kapsamdaki başvuruların AİHM tarafından nasıl değerlendirileceği merak konusudur. AİHM halihazırda iklim değişikliğine dair birkaç başvuru ile karşılaşmış durumdadır. Bu bölümde, ilgili olabilecek içtihat göz önüne alınarak, söz konusu başvuruların olası sonuçları tahlil edilecektir. Zira AİHS'de henüz doğrudan iklim değişikliğiyle ilişkilendirilebilecek bir madde bulunmamaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliğinin, başta yaşam hakkına ilişkin 2. madde ve özel ve aile hayatına saygıya ilişkin 8. madde olmak üzere, AİHS'de güvence altına alınan haklar üzerinden nasıl değerlendirileceği tartışılmalıdır. Ne de olsa "yaşayan bir enstrüman" olarak görülen AİHS'nin insan hakları korunması üzerinden iklim değişikliğiyle alakalı alacağı kararlar bu alanda önemli değişimlere sebebiyet verebilecektir.

Daha sonra ise, BM sistemi içerisinde iklim değişikliğinin ele alınması konusunda insan hakları hukukunun rolünü güçlendiren son gelişmeler değerlendirilecektir. Günümüzde, devletlerin kendi egemenlik alanlarında bireylerin haklarının ve refahının iyileştirilmesi yönünde yükümlülükleri bulunduğu kabulü uluslararası insan haklarının önemli ilkelerinden birini teşkil etmektedir. Öyle ki bu yükümlülük ikiz Sözleşmeler olarak da bilinen BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeleri'nde de yansıma bulmuştur. Öte yandan iklim değişikliğinin doğrudan insan haklarıyla alakalı bir mesele olmaması ve geleneksel sınırlar üzerinden çözümlenemeyecek küresel bir sorun teşkil etmesi bu alanda uluslararası işbirliğinin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Paris Anlaşması aracılığıyla benimsenen yöntemler irdelenecek ve ardından bu alanda ilgili BM uzman kuruluşlarının tespitleri ışığında mevcut tartışmalar yorumlanacaktır.

EUROPEAN PROPOSAL FOR PLATFORM WORKERS - NEW STANDARD FOR DIGITAL WORLD?

Tomas Davulis

Vilnius University Faculty of Law, Lithuania
tomas.davulis@tf.vu.lt

Recent years have witnessed significant activities of the European Commission in the promoting social rights and higher employment standards. After not an easy success to curb the so-called social dumping issues in legislative packages on mobility and on posting of workers for the provision of services abroad, the European Commission has put forward few incentives for minimum wage regulation and for the labour standards for platform workers. The latter initiative came out as a European response to increasing involvement of European population in the digital platform work, i.e. the services offered to the customers by digital application (platform). These services could be provided close to the customer (i.e. "on-location", such as transportation passengers, delivery of goods, cleaning or care services) but also online from everywhere (services such as data encoding, translation or design).

Great number of jurisdictions around the world face the challenge of recognition of the legal status of those natural persons who provide services to customer via digital platforms, such as Uber, Bolt, Wolt, Deliveroo etc. The vast majority of applications present themselves as solely intermediaries, suggesting that the providers of the services are self-employed persons. However, the subordination and control over the performance exercised by the platforms allowed for several jurisdictions to draw a different conclusion, asserting that the service providers are employees or at least they shall enjoy certain employee's rights, such as minimum wage, maximum working hours, right to annual leave. National differences in regulating services in a single European (digital) market seem to be sufficient reason to start discussions on the necessity of uniform European standard, as digital labour platforms have become an important element of the globally observed digital transition. In addition, the widely accepted self-employed status of the service providers makes them subjects to the EU competition rules, and, under a rather strict position of the Court of Justice of the European Union, deprives them from the possibility to engage in collective bargaining and, respectively, right to strike in order to negotiate the conditions of remuneration and other important aspects of services.

In December 2021, the European Commission proposed the new unified rules for digital workers. The new rules should ensure that people working through digital labour platforms in all Member States of the European Union can enjoy the labour rights and social benefits. A proposal for a directive on im-

proving working conditions in platform work includes measures to determine the employment status of people working through digital labour platforms and new rights for both workers and self-employed people regarding algorithmic management. The guidelines clarifying the application of EU competition law to collective agreements of self-employed people seeking to improve their working conditions will also be adopted in order to avoid the chilling effect of the European competition rules on collective bargaining practices in the Member States. Soon we will observe whether the Member States will accept the proposed rules and whether they will change the current legal landscape not only in the Member States, but also in other regions of the global digital market.

TÜRK HUKUKUNDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Ömer Ekmekçi

İstanbul Üniversitesi, Türkiye
o.ekmekci@istanbul.edu.tr

Türk hukukunda kişisel verilerin korunması ilk olarak 1982 Anayasasında 2010 yılında yapılan değişiklikle eklenen 20. maddede düzenlenmiştir. Bu maddede herkesin kişisel verilerinin korunmasını isteme hakkına sahip olduğu ve bu hakkın kişinin kendisiyle ilgili kişisel verileri bakımından bilgilendirilme, bu kişisel verilere erişme, bu verilerin düzeltilmesini ve silinmesini isteme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi içerdiği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile kişisel verilerin korunması hakkı, temel bir hak olarak anayasal teminat altına alınmıştır.

Kişisel verilerin korunması bakımından yapılan yasal düzenleme, 2016 tarihinde yürürlüğe giren 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'dur.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamı

Kanunda verisi işlenen gerçek kişilerden bahsedildiği için hak ehliyetine sahip olan herkes Kanun kapsamındadır. Dolayısıyla tüzel kişiler bu Kanun'un kapsamı dışındadır.

Öte yandan özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar ile kamu kurum ve kuruluşları bir ayırım yapılmaksızın tüm kurum ve kuruluşlar bakımından bu Kanun hükümleri uygulanır.

Kişisel veri kavramı ve kişisel verilerin işlenmesi

Kişisel veri, kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgidir. Kişisel veriden söz edebilmek için, verinin bir gerçek kişiye ilişkin olması ve bu kişinin de belirli ya da belirlenebilir nitelikte olması gerekmektedir. Tüzel kişilerin kanun kapsamı dışında olması gibi tüzel kişilere ait veriler de kişisel veri olarak değerlendirilmez.

Kişisel verilerin işlenmesi kanunda, Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem olarak tanımlanmıştır.

Kişisel verilerin türleri ve işlenmesi

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na göre kişisel veriler ikiye ayrılmaktadır: Kişisel veriler ve özel nitelikli (hassas) kişisel veriler.

Özel nitelikli (hassas) kişisel veriler, başkaları tarafından öğrenildiği takdirde ilgili kişinin mağdur olabilmesine veya ayrımcılığa maruz kalabilmesine neden olma riski taşıyan verilerdir. Bunlar kanunda, Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri olarak sayılmıştır (md. 6/1).

Özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesi için kişinin açık rızasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Özel nitelikli kişisel veriler arasında sağlık verileri ve cinsel hayata ilişkin veriler özel korumaya tabi kılınmıştır. İlk olarak yine ilgili kişinin açık rızası varsa işlenebilir. Ancak kişinin açık rızası yoksa Kanuna göre bu verilerin işlenebilmesi için;

i) Kamu sağlığının korunması,

ii) Koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla ve

a) Sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya

b) yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından işlenebilir.

Özel nitelikli kişisel veriler dışında kalan kişisel verilerin işlenmesi için de öncelikli olarak ilgili kişinin açık rızası aranır. Ancak kanuna göre kişinin açık rızası yoksa,

a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.

b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması.

c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması.

ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması.

d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.

e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması.

f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması hallerinde kişisel veriler işlenebilir.

İNSAN HÜQUQLARININ TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ MİLLİ HÜQUQUN ROLUNUN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Səbinə Əliyeva

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
raliyeva@yahoo.com*

İnsan hüquqlarının təmin edilməsində milli hüququn rolu bir sıra əsas amillərlə müəyyən edilir. İlk növbədə, insan hüquqlarına bütövlükdə milli hüququn nəticəsi kimi baxılmalıdır. Sonradan isə bu istiqamətdə mühüm beynəlxalq standartlar qəbul edildikcə, həmin sahədə əsas tənzimləmə beynəlxalq hüquqa keçmiş, bu da qeyd edilən sferada mühüm nailiyyətlərin əldə edilməsinə gətirib çıxarmışdır. 10 dekabr 1948-ci il tarixində Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin qəbul edilməsi ilə beynəlxalq normativ sistemin zənginləşməsi prosesi başlamış, bu gün yeni tendensiyalarla davam etməkdədir. Müasir dövrdə isə insan hüquqlarının hər bir istiqamətində əhatəli və geniş beynəlxalq müqavilələr sistemi formalaşmışdır. Eyni zamanda, nəzərə alınmalıdır ki, insan hüquqları və əsas azadlıqlarına hörmət prinsipi beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri olaraq qəbul edilməklə bərabər, dövlətlər üzərində ciddi öhdəliklər də müəyyən edilmişdir. Bundan başqa, artıq bəzi insan hüquqları beynəlxalq adət normaları kimi dövlətlər praktikasında da möhkəmlənmişdir.

İnsan hüquqlarının təmin edilməsində milli hüququn rolu bu sahədə iki mühüm xüsusiyyəti birləşdirir: milli qanunvericiliyin formalaşması və inkişafı; dövlətdaxili təminat sistemlərinin (müvafiq təsisatların) formalaşması və inkişafı. Hər iki istiqamət bir-biri ilə sıx əlaqədardır və bir-birini tamamlamağa yönəlməlidir. Bunu insan hüquqlarının təminatının spesifik xüsusiyyətləri ciddi tələb edir. Eyni zamanda, dövlətin əsas məqsədinin bilavasitə insan hüquqlarının təmin edilməsi olması da xüsusi önəm kəsb edir (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 12-ci maddəsi).

Milli qanunvericilik sistemində əsas yeri 12 noyabr 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası tutur. Sonradan Konstitusiyaya edilmiş əlavə və dəyişikliklər bilavasitə bu sahədə yeni tendensiyalarla, Azərbaycan cəmiyyətinin və hüquq sisteminin inkişafı ilə birbaşa bağlıdır. Bundan başqa, qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının bütöv bir fəslə bilavasitə insan hüquq və əsas azadlıqlarına həsr edilmişdir.

İnsan hüquqları sahəsində qəbul edilmiş sahəvi qanunvericilik aktları da xüsusi qeyd edilməlidir. Azərbaycan Respublikası praktikasında əsasən Konstitusiyaya qanunlarına üstünlük verilmişdir. Bu da dövlətimizin insan hüquqlarına xüsusi önəm verməsi amili ilə birbaşa bağlıdır. Məsələn, "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında" 24

dekabr 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu, "Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında" 28 dekabr 2001-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu.

İnsan hüquqları sahəsində qəbul edilmiş digər sənədlər də bu sahədə xüsusi bir çəkiyə malikdir. Buraya əsasən, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 iyun 1998-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında" Sərəncamı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 dekabr 2006-cı il tarixli "Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında" Sərəncamı və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 dekabr 2011-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı daxil edilə bilər.

İnsan hüquqlarının təminində milli mexanizmlərin (təsisatların) formalaşması və inkişafı da xüsusi önəm kəsb edir. Burada dövlət orqanlarının fəaliyyətinin məhz insan hüquqları amili üzərində qurulması, o cümlədən həmin orqanlar arasında əməkdaşlıq münasibətlərinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi zəruridir. Bu əlaqələndirmədə İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) təsisatı xüsusi yer tutur.

Dövlətlərin beynəlxalq müqavilələrə qoşulması, o cümlədən beynəlxalq təşkilatlar da daxil olmaqla bütün beynəlxalq mexanizmlərin fəaliyyətində aktiv iştirak etməsi isə milli qanunvericiliyin formalaşdırılması və milli qanunvericiliyin beynəlxalq hüquq normalarının tələblərinə uyğun formada təkmilləşdirilərək daha da inkişaf etdirilməsi baxımından çox vacibdir.

BEYNƏLXALQ İNFORMASIYA HÜQUQUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFINI ZƏRURİ EDƏN AMİLLƏR

Bəhruz Məhərrəmov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
bahruzhaydary@gmail.com*

Beynəlxalq münasibətlərin inkişafı ilə əlaqədar yaranan yeni beynəlxalq hüquq sahələrindən biri də beynəlxalq informasiya hüququdur. Qeyd edilməlidir ki, son dövrlər, xüsusən XXI əsrdə beynəlxalq informasiya hüququ beynəlxalq hüququn inkişafı ilə əlaqədar kifayət qədər aktuallıq kəsb etmişdir. Bu isə həmin münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinə böyük zərurət yaratmışdır. Belə ki, burada bir sıra amillərin qeyd edilməsi zəruri hesab edilməlidir.

Birincisi, beynəlxalq informasiya hüququ sahəsində mövcud münasibətlərin beynəlxalq hüququn digər sahələri ilə tənzimlənmə bilməməsi xüsusi qeyd edilməlidir. Bu həmin münasibətlərin spesifik xüsusiyyətləri ilə bərabər, həmin

münasibətlər dairəsinin genişliyindən, o cümlədən yeni formalaşması xüsusiyyətlərindən ibarətdir. Bu zaman qeyd edilməlidir ki, həmin münasibətlər əvvəllər də mövcud idi, ancaq dövlətlərası münasibətlərin, o cümlədən beynəlxalq münasibətlərin inkişafı bu sahədə yeni tendensiyaları irəli sürdü ki, bu da ətraflı şəkildə tənzimətməyə ehtiyac duyur. Eyni zamanda, həmin beynəlxalq münasibətlərin əhatə dairəsi də genişlənmiş, hazırda da həmin proses davam etməkdədir.

İkincisi, bu sahədə spesifik prinsiplərin mövcudluğu da kifayət qədər zəruridir. Münasibətlər inkişaf etdikcə, həmin sahə üzrə rəhbər başlanğıcların da genişləndirilməsi tendensiyası tam obyektivliyə söykənir. Müvafiq sahə üzrə spesifik prinsiplərin olması əsas məsələlərdəndir. Demək olar ki, beynəlxalq hüququn bütün sahələrində spesifik prinsiplər formalaşmışdır. Həmin prinsiplər isə bütövlükdə beynəlxalq hüququn əsas, ümumtanınmış prinsiplərinə uyğun olmalı, nəhayət beynəlxalq hüququn digər prinsipləri ilə sıx qarşılıqlı əməkdaşlıq tendensiyalarını özündə əks etdirməlidir.

Üçüncüsü, bu sahədə normativ-hüquqi mənbələrin formalaşması da aktuallıq kəsb edir. Beynəlxalq hüququn inkişafı müxtəlif sahələrdə beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsini xüsusi bir zərurət kimi irəli sürmüşdür. Bu beynəlxalq sənədlər bir neçə istiqamətdə qəbul edilə bilər. Məsələn, universal və regional. Son dövrlər bu münasibətlərin regional çərçivədə tənzimlənməsinə üstünlük verilsə də, universal səviyyədə də müvafiq beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi tendensiyası genişlənməkdədir. Eyni zamanda, bu sahədə əsas beynəlxalq sənədlər “yumşaq hüquq” normaları kimi qəbul edilsə də, “bərk hüquq” normalarının formalaşması prosesi digər sahələrdə olduğu kimi burada da qarşıda duran əsas məqsədlərdəndir.

Dördüncüsü, qeyd edilən istiqamətdə dövlətlərin öhdəliklərinin formalaşması da xüsusi qeyd edilməlidir. Burada digər sahələrlə müqayisədə bu istiqamətdə müəyyən öhdəliklərin formalaşması prosesinin getdiyini qeyd etmək yerinə düşərdi. Lakin bir məqamı da xüsusi qeyd etmək lazımdır, bu sahədə öhdəliklər digər sahələrdəki öhdəliklərlə bəzi hallarda kəşisir və bir-birini tamamlayır. Bu beynəlxalq hüquq sahələrinin bir-biri ilə sıx bağlı olması ilə birbaşa əlaqədardır. Bu zaman insan hüquqları sahəsində dövlətlərin öhdəlikləri ilə əlaqədar ümumi yanaşmalar beynəlxalq informasiya hüququ sahəsində öhdəliklərə də aid edilə bilər.

Beşincisi, bu sahədə beynəlxalq nəzarət mexanizmlərinin formalaşması da xüsusi qeyd edilməlidir. Beynəlxalq nəzarətin formalaşması və inkişafı isə dövlətlərin öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi nöqtəyi-nəzərindən olduqca əhəmiyyətlidir. BMT sistemindən tutmuş regional sistemlərə qədər bu sahədə yeni nəzarət sistemləri formalaşır. Müasir dövrdə hər bir beynəlxalq sənəd özündə artıq müəyyən beynəlxalq nəzarət sisteminin qurulmasını tələb edir. Bu yeni beynəlxalq hüquq qaydasından irəli gəlir. Artıq bu tendensiya dövlətlər praktikasında ciddi şəkildə möhkəmlənməkdədir.

Altıncısı, bu sahədə milli hüququn rolunun artması da mühüm xüsusiyyətlərdəndir. Beynəlxalq mexanizmlər təkmilləşdikcə milli hüquq sistemlərinin də

inkışafı mühüm vəzifə kimi qarşıda dayanır. Dövlətdaxili mexanizmlər isə həm də milli qanunvericiliyin inkışafını nəzərdə tutur ki, bu da dövlətin iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrdən birbaşa asılıdır. Bura həm də məhkəmə təcrübəsinin inkışafı da aid edilməlidir.

XİLAS NAMİNƏ AYRILMA - HÜQUQ, YOXSA SEPARATİZMİN YENİ İDEOLOJİ ALƏTİ?

Qulu Novruzov

Dövlər Gömrük Komitəsinin Akademiyası, Azərbaycan

Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə bağlı beynəlxalq vasitəçilik institutunun iflasından sonra BMT Təhlükəsizlik Şurasının kağız üzərində qalan müvafiq dörd qətnaməsinin icrasını hərbi-siyasi yolla həll edilməsi ilə xalqların öz müqəddəratını təyinetmə prinsipi separatizm tərəfdarları üçün ərazi ilhaqı baxımından perspektivini itirdi. 30 ildən artıq bir dövrdə terror və vandallıqla müşayiət olunan separatçı hərəkətlərə əsassız olaraq öz müqəddəratını təyinetmə adı altında hüquqi don geyindirmək və işğalı legitimləşdirmək səyləri heç bir nəticə vermədi. Xüsusilə, işğal olunmuş ərazilərin azad olunaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunması fərqli hüquqi alətlərin ortaya çıxarılmasına səbəb oldu.

Uzun illərdir ki, münaqişənin beynəlxalq hüququn hamılıqla tanınmış norma və prinsipləri çərçivəsində həllinə mane olmağa çalışan, daim qeyri-konstruktiv mövqe nümayiş etdirən və Vətən müharibəsinə qədər buna qismən nail olan Ermənistan tərəfi post müharibə dövründə yeni bir iddia ilə çıxış edərək “xilas naminə ayrılma” ideyasını səsləndirir. Belə cəhdlər xalqların öz müqəddəratını təyinetmə prinsipinin uğursuz tətbiqində beynəlxalq hüquq baxımından perspektiv olmadığını dərk edən separatçıların baş vurduqları növbəti hüquqi doktrinadır.

Təcavüzkar və məğlub Ermənistan BMT TŞ-nin Kosovodakı münaqişə ilə bağlı 1999-cu ildə qəbul etdiyi 1244 sayılı Qətnaməsinin doğurduğu nəticələrdən çıxış edərək hazırda Qarabağ bölgəsinin sülhməramlıların müvəqqəti nəzarətində olan ərazidəki erməni milli azlığına hüquqi status tanınmasına israr edir. Beynəlxalq hüquqda öz müqəddəratını təyinetmə hüququ heç vaxt mütləq xarakter daşımayıb və dövlətlərin ərazi bütövlüyü prinsipi ilə məhdudlaşdırılıb. Beynəlxalq hüquq öz müqəddəratını təyinetmə hüququnu mövcud dövlətin ərazi hüdudlarında xalqların siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni inkışaflarını təmin etməklə daxili öz müqəddəratını təyinetmə hüququnu reallaşdırır.

Kanada Ali Məhkəməsi 1998-ci il Kvebek işi ilə bağlı qərarında birtərəfli qaydada öz müqəddəratını təyinetmə hüququnu tanıyır. Bu qərar dünyada ciddi bir xaosa səbəb ola biləcək və bir çox ölkələrdə baş qaldıran separatist hərəkətlərə verilən hüquqi cavablardan biri idi. Ayrılma, yaxud xarici öz müqəddəratını

təyinetmə, yalnız xalq ağır zülmə məruz qaldıqda müzakirə oluna bilər. Post kolonial dövrün beynəlxalq hüquq təcrübəsində “xilas naminə ayrılma” təcrübəsi mövcud deyil və ola da bilməz. Milli azlıqların hüquqlarının qorunması ilə bağlı zəngin çoxtərəfli müqavilələrə – beynəlxalq konvensiyalara tərəfdaş olan beynəlxalq hüquq subyektlərinə qarşı xilas naminə ayrılma iddiası absurd və qeyri-hüquqi yanaşmadır.

20 ilədək dövrdə münaqişənin həlli üçün aparılan danışıqlar prosesində Azərbaycan tərəfindən müxtəlif həll yolları təklif edilmiş, bu gün də Qarabağda yaşayan erməni əsilli insanların Azərbaycan qanunları çərçivəsində bütün hüquqlarının təmin olunacağı ifadə olunmuşdur.

LEGAL METHODS OF COUNTERING CYBER THREATS (ON THE EXPERIENCE OF UKRAINE)

Irina Sopilko

National Aviation University, Ukraine
sopilko_i@ukr.net

Over the past decades, Ukraine has gone through a period of complex changes, which has resulted in the transformation of its society into an information one. Now the majority of us not only receive and use information assets daily but also produce and process information with the aim of its subsequent transformation into a qualitatively new product - knowledge. By creating new information products and services, we thus ensure the development of the economy of our country.

The global information space is an environment for our virtual application of information, bringing significant benefits, at the same time becoming the object of constant risks and cyber threats. This can significantly destabilize the work of not only individual Ukrainians, but also entire social groups, and the state as a whole, in the event of a violation of the integrity of information security as an important element of national security. Accordingly, countering real and potential cyber threats and taming the corresponding risks came to the fore both for single organizations and for the state. It is possible to achieve this goal, first of all, by legal methods. The author of the study aims to disclose the essence and features of the concept of «cyber threat» and the corresponding conceptual apparatus, to conduct a legal analysis of these categories, to develop a critical assessment of the current state of protection of the Ukrainian information segment, to provide recommendations on gaps in the legal regulation of relevant issues. This problem, to one degree or another, was studied by Ukrainian scientist Yu. Kunev, V. Moroz, S. Lykhova, Yu. Yurinet, V. Filinovich and others. But the issue needs a

further solution, which will be done in this scientific research.

Now the issue of cybersecurity for Ukraine has become more important than ever. Today there is a large number of cyber threats, and therefore preventing them is a key goal for the government and rule-makers. While there is no single ready-made solution to counteract such a problem, there is no single approach in legal regulation that could be applied to all subjects of information relations. The current Ukrainian legislation requires improvement and expansion through the development of new special regulations. It needs to be harmonized with European legislation. At the same time, a culture of information security in society should be fully developed. It is an educational initiative that will help to teach every Ukrainian how the violation of the rights of cyberspace participants threatens and how to protect oneself from them. Commercial and non-profit organizations should develop procedures and policies for handling information assets.

The author has provided an abbreviated list of recommendations for countering and eliminating the negative results of cyber threats, but it is larger. Please note that the corresponding threats can cause irreparable damage to the entire cyber system, not only of an individual enterprise, but also of entire structures, including critical infrastructure facilities (for example, the case of the Petya virus, which in 2017 paralyzed the operation of the Borispol airport and other national objects). At the same time, we cannot hide behind technologies, the authorities and structures must work closely with people, introduce the foundations of cyber hygiene, and also apply legal mechanisms and means of coercion.

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI KONVENSIYASININ 16 SAYLI PROTOKOLU KONTEKSTİNDƏ AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİNİN MƏSLƏHƏT RƏYLƏRİ VERİLMƏSİ İLƏ BAĞLI YURİSDİKSİYASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Zaur Əliyev

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası, Azərbaycan
alievzh@gmail.com*

İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsində, o cümlədən bu sahədə regional mexanizmin yaradılmasında mühüm rola malik olan 1950-ci il tarixli Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına 02 oktyabr 2013-cü ildə yeni bir Protokol – 16 saylı Protokol qəbul edilmiş, 01 avqust 2018-ci ildə isə həmin Protokol qüvvəyə minmişdir. Qeyd olunan Protokol Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin səlahiyyətlərinin daha da artırılaraq məsləhət rəylər verməsi və subsidiarlıq prinsipinə uyğun olaraq Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi ilə iştirakçı dövlətlərin milli orqanları

arasında qarşılıqlı fəaliyyəti daha da genişləndirmək, bununla da, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının icrasını gücləndirmək, nəhayət səmərəli tətbiqetməyə nail olmaq məqsədilə qəbul edilmişdir. Protokola uyğun olaraq, iştirakçı-dövlətlərin ən yuxarı instansiya məhkəmələri və tribunalları 1950-ci il Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasında və ona Əlavə Protokollarda müəyyən olunmuş insan hüquq və azadlıqlarının şərhə və ya tətbiqi ilə bağlı müvafiq məsələlər üzrə məsləhət rəylərinin verilməsi ilə bağlı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər. Müraciət edən məhkəmə və ya tribunal yalnız öz məhkəmə baxışında olan işlərlə bağlı müəyyən məsləhət rəyinin verilməsini Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsindən xahiş edə bilər. Müraciət edən məhkəmə və ya tribunalın öz müraciətini əsaslandırması və məhkəmə baxışında olan işin hüquqi və faktiki halları ilə bağlı bütün məlumatları təqdim etməsi zəruridir. Göründüyü kimi, bu Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi ilə iştirakçı-dövlətlər arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətlərinin daha da inkişafına yönəlmişdir. Bu nöqteyi-nəzərdən Azərbaycan Respublikası üçün də bu Protokol mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Protokol Azərbaycan Respublikasının ən yuxarı instansiya məhkəmələrinə Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasında və ona Əlavə Protokollarda müəyyən olunan insan hüquqları və azadlıqlarının şərhə və ya tətbiqi ilə bağlı prinsipial xarakterli məsələlərlə əlaqədar məsləhət rəylərinin verilməsinə dair Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət etmək imkanı yaradacaqdır. Bundan başqa, Protokola görə, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət edə biləcək milli məhkəmə orqanlarının siyahısı iştirakçı-dövlətlər tərəfindən müəyyən edilir ki, bu da birbaşa əməkdaşlıq əlaqələrinin, nəhayət, milli məhkəmələrlə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin qarşılıqlı münasibətlər dairəsinin genişlənməsinə gətirib çıxaracaqdır.

Bütövlükdə, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sorğusu ilə Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının və ona Əlavə Protokolların müddələrinin şərhinə dair hüquqi məsələlər üzrə məsləhət rəylər verə bilmək səlahiyyətinə malikdir. Məsləhət rəyləri vermək haqqında Nazirlər Komitəsi tərəfindən edilən müvafiq sorğunun onun səlahiyyətinə aid olub-olmamasını Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi özü həll edir. Məsləhət rəyləri çoxluq təşkil edən hakimlərin sayı orada göstərilməklə qərarlar Böyük Palatanın səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin məsləhət rəyləri tam şəkildə əsaslandırılmalıdır. Ümumiyyətlə qeyd etmək lazımdır ki, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi bu səlahiyyətindən əsasən nadir hallarda istifadə edir.

Bütövlükdə, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin məsləhət rəyləri verilməsi sahəsində fəaliyyətinin canlandırılmasının və məsləhət rəyləri verilməsi ilə bağlı müraciət edə biləcək subyektlərin dairəsinin genişləndirilməsinin insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsində rolu böyükdür. Şübhəsiz ki, bu Protokol Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi ilə milli məhkəmə orqanları arasında birbaşa təmasların və hüquqi dialoqun qurulmasına şərait yaradacaqdır ki, bu da məhkəmə sistemində ciddi irəliləyişlər əldə edən Azərbaycan Respublikası praktikasında olduqca aktualdır.

İNSAN HÜQUQLARI SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIĞIN YENİ TENDENSİYALARI

Əmir Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
al.amir.ibr@gmail.com*

İnsan hüquqları sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın yeni tendensiyalarının formalaşması beynəlxalq hüququn mühüm prinsiplərindən biri kimi çıxış edən insan hüquqları və əsas azadlıqlarına hörmət prinsipi əsasında qurulmuşdur. Bu prinsipə müvafiq olaraq insan hüquqları sahəsində beynəlxalq müqavilələrin iştirakçısı kimi dövlətlər özlərinin beynəlxalq müqavilələrdən və beynəlxalq adətdən irəli gələn öhdəliklərini vicdanla yerinə yetirməli və müvafiq dövlətdaxili tədbirlər həyata keçirməlidirlər. Bütövlükdə, artıq beynəlxalq cəmiyyətin qəbul etdiyi insan hüquqlarının universallığı dedikdə, insan hüquqları probleminin dövlət sərhədlərini aşaraq beynəlxalq xarakter alması, bu problemin həllində dövlətlərin əməkdaşlığının zəruriliyi, insan hüquqlarının müdafiəsinə dair universal sənədlərin üstünlük təşkil etməsi, bir sözlə insan hüquqlarının milli yox, universal xarakterli problem olması nəzərdə tutulur. İnsan hüquqlarının universallığının mühüm elementləri kimi dövlətlərin beynəlxalq əməkdaşlığı və bu əməkdaşlığın nəticəsi kimi çoxsaylı beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi, nəhayət bu prosesin zaman və məkanla məhdudlaşmamasıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, artıq dövlətlərin insan hüquqları sahəsindəki öhdəliklərini yerinə yetirmələri üzərində kifayət qədər nəzarət mexanizmləri də təsis edilmişdir.

İnsan hüquqlarının inkişafı vahid hüquq sisteminin tərkib elementləri kimi beynəlxalq və milli hüquqa da yeni yanaşmanı formalaşdırmışdır. Yeni yanaşmanın mahiyyəti isə beynəlxalq və milli hüququn qarşılıqlı fəaliyyəti, o cümlədən məqsəd və vəzifələr dairəsinin genişlənməsindən, bu istiqamətdə beynəlxalq əməkdaşlığın sürətli inkişafından və s. ibarətdir. Eyni zamanda, beynəlxalq hüquqda insan hüquqları probleminin geniş yer alması və möhkəmlənməsi məhz insan hüquqlarının təmin edilməsi istiqamətinin də beynəlxalq hüququn əsas fəaliyyət sferasına daxil olduğunu və bu istiqamətdə ayrıca, müstəqil bir funksiyası olan insan hüquqlarının təmin edilməsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq funksiyasının tam formalaşdığını müəyyənləşdirmişdir. Lakin qeyd edilənlər heç də milli hüququn rolunu azaltmır. Əksinə, beynəlxalq əməkdaşlıq artdıqca və bu sahədə müvafiq normalar qəbul edildikcə, o cümlədən bu sahədə yeni tendensiyalar yarandıqca milli hüququn da qarşısında mühüm vəzifələr dayanır, onun həmin münasibətlərin real təminatı istiqamətində rolu da artır. Məhz beynəlxalq hüquq normalarının səmərəlilik dərəcəsi onun realizəsindən, yəni milli hüquq münasibətlərinə tətbiqindən çox asılıdır. Dövlətdaxili təminat sistemləri daha çox müraciət olunan və nisbətən operativ fəaliyyəti ilə xarakterizə edilən insan hüquqlarının təmin edilməsinin ən zəruri elementidir. Dövlətdaxili tə-

minat sistemləri beynəlxalq sistemlərdən fərqli olaraq daha tez formalaşdırılan və təkmilləşdirilən xüsusiyyətləri özündə birləşdirir. Nəhayət, insan hüquqları üzrə beynəlxalq sistemlər kifayət qədər yüklənmişdir ki, bu da sən dövrlər milli təminat sistemlərinin daha da gücləndirilməsi tendensiyasını möhkəmləndirmişdir.

İnsan hüquqları sahəsində yeni tendensiyalardan biri də insanlıq maraqlarının mühüm beynəlxalq konvensiyalarda təsbit edilməsi ilə dövlətlərin həmin normaların təsbit olunduğu beynəlxalq sənədlərdə iştirakının ciddi tələb kimi qoyulmasıdır. Əsas insan hüquqlarına aid prinsip və normalara əməl edilməsi üzrə öhdəliklər qarşılıqlı xarakter daşımır, eyni zamanda bütövlükdə beynəlxalq cəmiyyətə münasibətdə məcburi xarakter (*erga omnes*) daşıyır. Bu zaman məhz beynəlxalq cəmiyyətin müəyyən etdiyi insan hüquqları standartları da xüsusi qeyd edilməlidir. Məsələn, insan hüquq və azadlıqlarının siyahısının müəyyən edilməsi; hər bir hüquq və azadlığın məzmununun başlıca xüsusiyyətinin müəyyən edilməsi; hüquq və azadlıqların təmin edilməsi üzrə dövlətlərin öhdəliklərinin dəqiq müəyyən edilməsi; və s.

Yeni tendensiyalar kimi vacib məqam insan hüquqlarının əsas spesifik prinsiplərinin inkişaf etdirilməsi və onların dövlətlərin milli qanunverçiliyində geniş əks etdirilməsidir. Bundan başqa, insan hüquqları sahəsində yeni beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi, “yumşaq” hüquq normalarından “bərk” hüquq normalarına keçid üzrə tendensiyanın gücləndirilməsi, nəhayət, milli qanunvericiliklərin inkişaf yönündə qurulması və daha da təkmilləşdirilməsi əsas istiqamətlərdən olmalıdır.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LEGISLATION OF KAZAKHSTAN ON COUNTERING CYBERBULLYING

Ayjan Zhatkanbayeva

*Department of Customs, Financial and Environmental Law
of Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
aizhan.zhatkanbaeva@kaznu.kz*

Cyberbullying is a global problem today. This is confirmed by all countries of the world whose citizens are active Internet users. Cyberbullying is bullying using digital technologies. And it is children and adolescents who are more susceptible to it. Studies have shown that from 5 to 20 percent of children and adolescents in different countries of the world face cyberbullying; girls are bullied online more often than boys. And it often happens that bullying in the digital space turns out to be a continuation or becomes the beginning of bullying in real life. Its consequences are low self-esteem, depression, deterioration of health, thoughts of suicide and attempts to carry it out.

The specifics of cyberbullying are that it is carried out using social networks, gaming spaces, etc. Experts emphasize that its task is to intimidate, subdue, anger, and disgrace the object of harassment. Cyberbullying is carried out by spreading false information; posting defamatory photos on networks or transmitting them to certain subjects; sending derogatory messages and threats, etc. Acts of Internet violence at the expense of the network environment and ICT include threats of such acts that result or may result in psychological, physical, sexual, or economic harm, or suffering of the victim.

In the process of preparing the article, such methods as scientific and legal analysis based on statistical data and other analytical information, comparative analysis of the legislation of several countries, critical analysis of the legislation of the Republic of Kazakhstan to make proposals for its improvement were used. The purpose of the study is to analyze the legislation of various countries to identify the most effective ways to prevent, identify and punish human harassment using digital technologies to apply this experience in the Republic of Kazakhstan. The subject of the study is international and national norms, as well as their effectiveness in countering cyberbullying. The object of the study is social relations arising in the process of preventing and countering threats of violence on the Internet against individuals and legal entities.

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ САНИТАРНО-ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ

Гульнар Айгаринова

*Казахский Национальный Университет
имени Аль-Фараби, Казахстан
Gulnar_80@mail.ru*

В настоящей статье автором рассматриваются некоторые вопросы правового обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности в условиях современных вызовов. Проблема правового обеспечения санитарно-эпидемиологической безопасности стала во-просом номер один на глобальном и национальном уровнях, ввиду то-го, что современные вызовы распространения пандемии коронави *COVID-19* создали реальную угрозу санитарно-эпидемиологической безопасности всех стран мира, в том числе и Казахстана. Отмечаемая санитарно-эпидемиологическая обстановка в целом оценивается как неблагоприятная, ее негативное влияние на здоровье населения становится все более заметным. Происходящие в настоящее вре-

мя политико-правовые, социально-экономические и иные изменения в жизни нашей страны повлекли за собой ухудшение основных показателей здоровья населения, недопустимых пределов достигли социально-значимые заболевания. Автор предлагает пути совершенствования действующего санитарного законодательства Рес-публики Казахстан.

NEW TECNOLOGIES AND NEW RIGHTS: BASIC PRINCIPLES

Gulnaz Rzayeva

Baku State University, Azerbaijan
gulnazrzayeva@mail.ru

The development of new technologies in modern society has led to the emergence of new rights a right to be forgotten. The right to be forgotten cannot be equalized to the right to erase data from the information system. The variance depends on the nature of the information, such characteristics as time and space. The other proposed theory is that the scope of information covered by the right to be forgotten should not be linked only to court verdict. It is also relevant to reconsider the prison qualification and make changes in national-legal norms during the selection and appointment of many positions. In some sense and under certain circumstances, it is not correct to consent with this qualification. If we “condemn” a person when he or she is elected to a position based on a previous conviction (even if the law does not provide for such a censorship) and, eventually, this affects our choice, then the “correctional function of punishment” under criminal law will remain on paper. Therefore, it is more relevant to take into account convictions for serious and especially serious crimes, such as recidivism, which are characterized by more public danger, rather than apply it for all convictions.

Equality and non-discrimination are among the most important principles in terms of human rights ensuring. One of the current issues related to the application of algorithms and other automated methods of work is to ensure all human rights and fundamental freedoms equally without discrimination. Algorithmic decision making can have many advantages over human decisions in terms of speed and volume of data processed. However, we must keep in mind that bias and injustice may be involved in such decisions. For example, search algorithms and search engines prefer to advertise large companies as a result of data aggregation and profiling, which can have a negative impact on the financial condition of small companies. It should be noted that inequality and discrimination in the application of artificial intelligence often stem from the inequalities taking place in traditional society. We must recognize that the various inequalities that exist in traditional society persist

and continue to occur. However, according to the UN Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1969, States Parties condemn racial discrimination and undertake to pursue by all appropriate means and without delay a policy of eliminating racial discrimination in all its forms and promoting understanding among all races. Though, unfortunately, racial discrimination among the world's population have not yet been eliminated. At the same time, we must emphasize gender inequality.

To sum up, information is not being created or collected equally in society. Certainly, there is more information about the population living in a region, and this will affect the data placed in artificial intelligence systems. As the above experimental facts show, discrimination can be allowed when the artificial intelligence system is included, not when it is created. As William Gibson put it: «Technologies are morally neutral until we apply them.»

TRADITIONAL HUMAN RIGHTS LAW AS TERMINATOR: OLD, BUT NOT OBSOLETE FOR INTERNET

Shahin Mammadzali¹, Valentin Rosca²

*¹Baku State University, Azerbaijan
memmedrzali@gmail.com*

*²Moldova State University, Moldova
roscavalentin@gmail.com*

Traditional or classic international law, being the primary tool for the regulation of international relations between old as well as emerging international legal subjects, does not have so much to do with digital world and the Internet space. One may agree that international law is famous for its *iuscogens* norms, treaty regulations, state responsibility and obligations derived from international humanitarian law. Commonly accepted concepts of international law covers legal fields such as international criminal law, international treaty law, law of international relations and more updated fields such as international law of Internet or international cyber law are still disputable. Nevertheless, it should be kept in mind an ancient Azerbaijani saying “Deep waters flow silently” or more famous proverb of Latin origin “Still waters run deep”. Traditional international law concepts as well as classic version of international human rights law is not so ineffective as it may seem from the first look. Public international law norms regulating human rights in their traditional meaning are quite obsolete for digital space, but not useless. Of course, there is no binding international law norm defining the Internet and entire digital regulations.

Nor the universal UN norms, neither regional European, African or Asian

legal documents contain obligatory requirements for the digital space. Yet, putting a new light of knowledge to the international law principles, iuscogens norms and customary sources regulating human rights, we can elaborate some theoretical as well as practical connections between the Internet, digital human rights and classic institutions of international law. In a very simple formulation, the Internet network is global, but there are strong doubts about global Internet law. Solving this issue is of paramount importance for the establishment and management of global information society.

We think traditional international law on human rights can be very helpful in this regard. Although there are enough study on international human rights law, the question of the conceptual application of traditional international law in the Internet space to regulate digital human rights is still open. Nevertheless, we may challenge that customary international law, iuscogens norms, erga omnes obligations, the principle of respect for human rights and fundamental freedoms may be transformed to digital space as well. Examining these problem can put some sunshine on the dark clouds over the international ICT law or global information law.

HOW TO OVERCOME INTELLECTUAL PROPERTY INFRINGEMENTS IN CYBERSPACE: UKRAINIAN EXPERIENCE

Valeria Filinovich

*National Aviation University, Ukraine
vvfilinovich@gmail.com*

World development today is associated, among other things, with the power of the worldwide Internet as an integral part of cyberspace. Ukrainian society as an example of the information society uses it every day for doing business, building friendly and loving relationships, purchasing goods and services. Therefore, it became necessary to use adequate legal regulation in this area. After all, the Internet today is not just a global platform for «everyday needs», but it also has become a breeding ground for all kinds of violations of the rights of authors, performers, owners of commercial names, trademarks, and other subjects of intellectual property.

Ukrainian society is now in the process of digital transformation, government agencies are developing and implementing public assistance services, and the citizens themselves are firmly involved in social and informational activities on the Web. That is why the increasing frequency of violations of intellectual property rights in it has become one of the main issues on the agenda of governments and the world community as a whole. It is important to understand that if you do not provide a sufficient level of protection for the mentioned ob-

jects, then not only the interests of business or individual consumers but also the whole state of Ukraine will be under threat.

This issue is being studied by G. M. Grabovska, I.M. Sopilko, N.V. Trotsyuk, G. M. Zelenov, K.O. Zerov, and in the works of other scientists. The author of this study aims to analyze in detail the available legal methods for protecting intellectual property rights in cyberspace, especially on the Internet, as well as provide recommendations for their improvement. In the course of the research, the author concluded that the protection of copyright and related rights on the Web today is difficult, which is associated with the transfer of data as the essence of interaction on the Internet. This requires a balance between copyright and related rights and the freedom to disseminate such data and receive them. Therefore, it is especially difficult to counteract illegal actions on the world wide web, which is accompanied by the transnational nature of legal relations. The protection of relevant rights in Ukraine today is ensured using an out-of-court procedure for resolving a dispute (e.g., a request to the violator to terminate the violating action, to the provider - to block a web resource and the like), or a judicial proceeding with filing a claim. In this case, the burden of proof will be placed on the plaintiff, which also complicates the process of resolving the dispute. But you should not give up, because if you do not protect your intellectual property rights in cyberspace, you can lose not only money but also your reputation, which is often much more important.

İKLİM VE GÖÇ

Nuray Ekşi

Özyeğin Üniversitesi, Türkiye
nuray.eksi@ozyegin.edu.tr

İklim değişikliği, insanlığın endişelendiren olaylara ilişkin listenin üst sıralarında yer almaktadır. İklim değişikliğinin en önemli sonuçlarından biri, çevresel felaketler nedeniyle insanların yerinden edilmesi; ülke içinde yaşadığı yerden diğer bir yere veya ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye göç etmesidir. İklim kaynaklı yerinden edilmenin sınır ötesi etkileri, doğal olarak mülteci hukuku alanında yeni tartışmalara yol açmıştır ve “iklim mültecileri” veya “çevre mültecileri” veya “iklim göçmenleri” olarak adlandırılan bir grup insan yaratmıştır. Durumları ne kadar vahim olursa olsun, “iklim mültecileri” Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki “mülteci” tanımına girmemektedir. Birleşmiş Milletler de dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve bazı devletler iklim mültecilerinin durumuna yalnızca güvenlik açısından yaklaşırken, diğerleri bu insanları iklim kaynaklı afetlerin kurbanları olarak görmektedir. Birleşmiş Milletler

Küresel İlkeler Mutabakatı gibi iklim göçüne değinen metinler, bunları hazırlayanların iyi niyet ve dileklerini ifade etmenin ötesine geçememektedir. Şimdiye kadar yapılan uluslararası girişimler, hiçbir ülkenin, iklim mültecilerinin toplu göçünün neden olduğu yükü paylaşmaya gerçekten istekli olmadığını göstermektedir. Hiçbir ülke tek başına iklim kaynaklı göçün yarattığı yükü kaldıramaz. Bu nedenle bu konuda uluslararası yük paylaşımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İklim değişikliği nedeniyle bedel ödemek zorunda kalan, anavatanlarını terk eden ve diğer ülkelerde sığınma talebinde bulunan insan sayısı giderek artmaktadır. Ancak, iklim göçmenlerinin sığınma taleplerini dayandırdıkları milletlerarası antlaşmalar bunlara koruma sağlamaktan uzaktır. İklim göçmenlerine sağlanabilecek koruma mekanizmaları ve yardım konusunda doktrinde farklı görüşler dile getirilmiştir. Tebliğimizde, öncelikle konvansiyonel mülteciler ile iklim mültecileri arasındaki farklar açıklanacak, mevcut uluslararası sözleşmelerin iklim mültecilerini korumada başarısız olmasının nedenlerini irdelenecek ve bu mültecilerin korunması için önerilen çözümlerin altı çizilecektir.

О НЕКОТОРЫХ ПРАВОВЫХ АСПЕКТАХ ЦИФРОВОЙ ФАБРИКАЦИИ

Андрей Богустов

*Гродненский государственный университет
им. Янки Купалы, Беларусь
bogustow@mail.ru*

Исследование посвящено анализу правовой природы цифровой фабрики. Эта проблема рассматривается в связи с необходимостью разработки механизмов правового регулирования отношений, возникающих в процессе включения в гражданский оборот результатов использования технологии искусственного интеллекта. Актуальность исследования обусловлена тем, что технологии искусственного интеллекта начинают оказывать воздействие на отношения входящие в предмет регулирования права интеллектуальной собственности. ВОИС провела дискуссию «Интеллектуальная собственность (ИС) и искусственный интеллект (ИИ)», результатом которой явился «Проект концептуального документа по вопросам, касающимся политики в области интеллектуальной собственности и искусственного интеллекта» (далее – Проект), определяющий основные проблемы, возникающие в указанной сфере. К их числу ВОИС относит необходимость определения юридической природы результатов цифровой фабрикации. В п. 14 Проекта эта технология определяется как «генерирование сфабрикованных образов людей и их отличительных особенностей (включая, например, их голос и внешность)». ВОИС также обращает внимание

на потребность в решении вопросов частного характера, к числу которых п. 15 Проекта относит определение субъектов прав на подобные объекты.

Попытка нахождения ответов на эти вопросы предпринята в представленном исследовании. В ходе его проведения не ставилась задача рассмотреть абсолютно все правовые аспекты цифровой фабрикации, которые могут выходить за рамки отношений интеллектуальной собственности и затрагивать иные принадлежащие гражданину нематериальные блага (например, право на собственное изображение, право на честь, достоинство и деловую репутацию). Кроме того автор исходил из презумпции того, что результаты цифровой фабрикации получены правомерно, но не рассматривал условия законности использования этой технологии.

Автор считает, что к результатам цифровой фабрикации можно применить ранее предложенную им модель определения прав на объекты, созданные искусственным интеллектом. В статье делается вывод, что подобные результаты – это объекты, возникшие в результате использования компьютерной программы (технологии). Лицо, законно использующее искусственный интеллект, должно признаваться первоначальным субъектом прав на объекты, возникающие в процессе такой эксплуатации. Но это лицо не может быть признано автором, поскольку такой объект не выступает продуктом интеллектуальной творческой деятельности, а является итогом использования компьютерной программы (технологии). Подобные результаты не обладают признаками, характерными для объектов авторского права. При этом существует возможность трактовки прав на результаты цифровой фабрикации как особой разновидности смежных прав.

SCIENTIFIC AND TECHNICAL INFORMATION AS AN OBJECT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Natalia Bashuryn

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
natalia.bashuryn@pnu.edu.ua*

International legal standards on the characteristics of intellectual property rights are embodied in international conventions. For example, features of legal protection of works are qualitatively disclosed in the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, in particular such features as: creative nature; objective form of expression; relevant content.

These conditions for the legal protection of works are enshrined in national legislation in the field of intellectual property and case law in recent years. For example, in one case, the analysis of this issue resulted in the following: the

content of such types of works as scientific and technical, includes certain data and calculations obtained from the results of re-search or experimental work of their authors «; «Scientific and technical information presented in a work of a technical nature is a product of intellectual creative work and is a separate object of intellectual property rights.

Analysis of general theoretical principles on the features of information objects of law and objects of intellectual property law allows us to draw the following important conclusion: information that constitutes scientific and technical information may fall under the legal protection of copyright law or legislation on protection of industrial property rights.

Examining the issue of regulation of scientific and technical information from the standpoint of the nature of intellectual property rights, it should be noted that today there are two concepts in this regard.

Thus, the first concept proposes to consider the objects of intellectual property rights as objects of property rights. The second approach is related to the content of exclusive property rights to the object of intellectual property rights, including information. However, modern experts in the field of property law, emphasizing the concept of a broad approach to understanding property rights, are very cautious about extending property law regulation to relations in the field of information. And this makes sense, because information has its own specifics.

The doctrine of law states the existence along with real and obligatory rights, the so-called exclusive rights, which is a feature of the Civil Code of Ukraine.

The conclusion about the possibility of classifying STI to the objects covered by the legal regime of exclusive property rights due to the manifestations in STI of the characteristics of intellectual property rights, was discussed above.

Today, the Law in Ukraine develops the concept of exclusive property rights for scientific and technical information, which, of course, is correct and logical for the object of intellectual property rights.

VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN OCCUPIED TERRITORIES OF CRIMEA

Stepan Svorak¹, Nazar Hryniuk²

¹Law Institute at Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

²Vienna University, Austria

profesor_ssd_@ukr.net

International conflicts have always been a part of human history and development. The aphorism cited provides for the ancient Rome principle, that the ordinary laws do not apply in war times. Considering different understanding of

what does the word “war” means, it is nowadays rather questionable whether this principle applies. It is therefore urgent to determine, whether actions of the state can be justified under conditions of real performed armed war and under conditions of “hybrid” war, which is one of the prime forms of war in 21st century.

On the one hand, the most of jurisdictions have specialized laws which define the terms and conditions of limitation of human rights. This pattern is justified and meets the requirements of legal certainty. If the legal requirements and the due process are defined and guaranteed, then the human rights indeed can be limited, offering the first place to the state necessity. Supporting this statement, W. Rehnquist, Chief Justice of US Supreme Court, has stated the following: “It is neither desirable nor is it remotely likely that civil liberty will occupy as favored a position in wartime as it does in peacetime. But it is both desirable and likely that more careful attention will be paid by the courts to the basis for the government’s claims of necessity as a basis for curtailing civil liberty. The laws will thus not be silent in time of war, but they will speak with a somewhat different voice.”

On the other hand, the mentioned statement does not apply and cannot be applied to the situation of hybrid war. Nowadays one of the most severe examples of actual limitation and violation of human rights is the conduct of Russian occupational officials in the Crimea. In this regard the annual reports the United Nations Human Rights Office of the High Commissioner contain a lot of structured information on violation of human rights in Crimea. These violations include limitation of administration of justice and fair trial rights, the right to due process, prohibition of torture and the rights to liberty and security of a person, false conscription, population transfer etc.

It is to emphasize, that such violations are not the lack of the law system of the country but are result of the specific policy of Russian occupational authorities. As of March 2019, approximately three quarters of the Ukrainian political prisoners held in Russian custody were from Crimea, and nearly three quarters of those were Crimean Tatars. Notwithstanding that there are examples of persecution against other ethnic and religious minorities in occupied Crimea the Muslim Crimean Tatars have yet suffered the most.

Therefore, it is highly important to determine that there is no justification to limit the human rights in times of hybrid war. Such limitation must be prohibited and persecuted in accordance with the International Covenant on Civil and Political Rights.

ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЕОККУПАЦИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ЗЕМЕЛЬ В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Тургай Гусейнов

*Бакинский Государственный Университет, Азербайджан
turguy1973@gmail.com*

Вследствие 44-дневной (27.09.2020-09.11.2020) военной операции азербайджанской армии были освобождены от армянской оккупации (в части или в целом) 10 административных районов Азербайджана (Агдамский (часть), Физулинский (часть), Джебраильский, Зенгиланский, Лачинский, Ходжавендский, Ходжалинский, Шушинский, Кельбеджарский и Тертерский (часть)). Отсюда и важность рассмотрения правовых последствий освобождения оккупированных территорий с точки зрения обеспечения защиты прав человека.

Как известно, Азербайджанская Республика из-за оккупации Арменией части территории при присоединении к международным соглашениям, направленным на защиту прав человека, делала соответствующую оговорку (или заявления) о невозможности выполнения обязательств по обеспечению прав человека на этих территориях. Так, при присоединении Азербайджанской Республики к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года (и Протоколам к ней) было сделано заявление (по ряду положений оговорки) о том, что до освобождения оккупированных территорий Азербайджанская Республика не компетентна гарантировать на этих территориях выполнения положений Конвенции и Протоколов к ней.

Естественно, изменение ситуации в связи с деокупацией на фоне сделанного заявления не освобождает Армению от ответственности за содеянное в период оккупации, выраженной в делящемся нарушении прав человека, закрепленных в частности в Европейской конвенции о правах человека и основных свободах 1950 года. Ответственность Армении за обеспечение прав человека в период оккупации была подтверждена решениями международных институций (Совета Безопасности ООН, Европейского суда по правам человека (дело Чыраговых и др. против Армении) и др.), как государства, осуществляющего юрисдикционный контроль на оккупированных азербайджанских территориях.

Сегодня несколько проблемным выглядит вопрос обеспечения прав человека и выполнения Азербайджанской Республикой обязательств, вытекающих непосредственно из указанной Конвенции, на азербайджанских территориях, находящихся исходя из положений трехстороннего (Азербайджан, Россия и Армения) Заявления от 9/10 ноября 2020 года под контролем

российских миротворцев.

На повестке дня вопрос о том, кто же осуществляет эффективное управление данными территориями, что позволит определить реальную сторону ответственности за обеспечение прав человека в период нахождения там российских миротворцев.

Анализ международно-правовых актов и практики позволяет утверждать, что Россия будет нести экстерриториальную ответственность в части обеспечения прав человека на подконтрольных ему территориях. Сегодня согласно Заявлению от 9/10 ноября 2020 года это Лачинский коридор и территория по периметру линии соприкосновения в Карабахе.

Что касается территорий Азербайджанской Республики вне мандата российский миротворцев, то в связи с продолжающейся военной, экономической, финансовой и политической поддержкой ответственность будет нести Армения.

Подписание трехстороннего заявления завершило широкомасштабное военное столкновение между Арменией и Азербайджаном. Хотя на определенных участках армяно-азербайджанской границы напряженная обстановка сохраняется, что актуализирует необходимость скорейшего юридического оформления процесса делимитации и демаркации границ.

DÖVLƏTLƏRİN FƏRDİ MƏLUMATLARIN MÜHAFİZƏSİNDƏ ÖHDƏLİKLƏRİ: AVROPA İNSAN HÜQUQLARI KONVENSİYASINDA FƏRDİ MƏLUMATLARIN MÜHAFİZƏSİ

Aytəkin İbrahimova

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
aytakinibrahimli@gmail.com*

İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 8.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan müdaxilələrin, yəni qabaqlayıcı tədbirlərin 8-ci maddəyə uyğun olub-olmadığı qiymətləndirilərkən əlaqədar dövlətə “qiymətləndirmək hüququ” adlı bəlli bir səlahiyyət verilmişdir. Buna ilk dəfə 10-cu maddə (ifadə azadlığı) əhatəsindəki Handyside (07.12.1976) qərarında toxunulsa da, bu prinsip 8-ci maddə ilə əlaqədar olaraq açılan məhkəmə işləri baxımından da keçərlidir. Həmin qərara görə: “... Dövlət qulluqçuları ölkələrindəki əhəmiyyətli güclərlə birbaşa və sürətli təmasları səbəbi ilə beynəlxalq hakimlərlə müqayisədə daha yaxşı qərar verə biləcək vəziyyətdədirlər. Bu baxımdan, vacib kütləvi ehtiyacın səviyyəsi məsələsində ilk qiymətləndirməni yerli səlahiyyətli qurumlar həyata keçirməlidir.” Bu o deməkdir ki, 10-cu maddə dövlətlər üçün həm

hüquq yaratma, həm də hüququ tətbiq etmə üzrə səlahiyyətlər müəyyənləşdirir. Lakin yekun qərar vermə səlahiyyəti Məhkəməyə aid olduğu üçün yerli orqanlara verilən qiymətləndirmə hüququnun doğru istifadə edilib-edilmədiyi məsələsi Məhkəmənin rəyinə əsasən, dəyişikliklərlə nəticələnə bilər. Məhkəmə qiymətləndirmə hüququna birincisi, 8-ci maddədə edilən müdaxilənin 2-ci bəndində bildirilən dövlət maraqlarına görə yerində olub-olmadığını bildirərkən, eləcə də dövlətin bu məsələ ilə bağlı pozitiv öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün yetərinə say göstərib-göstərmədiyini qiymətləndirərkən öz yanaşmasını bildirir.

Axtarış və götürmə məsələlərində isə Məhkəmə Konvensiyaya tərəf-dar dövlətlərin bəzi cinayətlər haqqında maddi sübut tapmaq üçün yaşayış sahələrinin axtarılması və götürmənin icrası kimi qabaqlayıcı tədbirlərə müraciət edə biləcəyini qəbul etməkdədir. Bu cür qabaqlayıcı tədbirlər normalda bir fərdin 8.1-ci maddə çərçivəsindəki şəxsi həyat və ya ailə həyatına dair hüquqlarına müdaxilə mənasına gəlməməli, mütləq şəkildə belə tədbirləri izah etmək üçün istifadə edilən səbəblər əlaqədar və yetərli olmalıdır və hədəflənən məqsədə görə qeyri-mütənasib olmamalıdır. Məhkəmə bundan başqa, əlaqədar qanunların və tətbiqlərin fərdlər üçün yetərli və təsirli müdafiə mexanizmləri təmin etməsi məsələsində məmnun olmağı da axtarmaqdadır. Məhkəmə prosesləri axtarışların "qanuni" olması ilə "özbaşınalığa və istismara qarşı üsul baxımından yetərli mexanizmlərə sahib" olması şərtlərinə fokuslanmışdır. Bu mənada, tərəf dövlətlər bildirilən mövzuda qiymətləndirmə hüququna sahib olmasına baxmayaraq, milli qanunların səlahiyyətli subyektlərə məhkəmədən alınmış axtarış qərarı olmadan axtarış əmri vermə və axtarış etmə icazəsi verdiyi vəziyyətlərdə məhkəmələr xüsusilə həssas davranmalıdır. Məhkəməyə görə, fərdlər 8-ci maddənin qoruma altına aldığı hüquqlar məsələsində səlahiyyətli subyektlərin özbaşına müdaxiləsinə qarşı qorunacaqsə, bu cür səlahiyyətlər məsələsində çox ciddi sədlərdən formalaşan bir çərçivə olmalı və məhkəmə hər bir işdə keçərli olan xüsusi şərtlərə baxaraq haqqında bəhs edilən məhkəmə işində nəzərdən keçirilən müdaxilənin hədəflənən məqsədə uyğun olub-olmadığını qiymətləndirməlidir. Axtarış əmri məhkəmələrə verildikdə, yəni məhkəmə nəzarətinin bir hissəsi olduqda, 8-ci maddənin tələblərini yerinə yetirəcək səviyyədə yetərli müdafiə olması ehtimal olunur. Milli qanunlar əvvəlcədən məhkəmədən qərar alınmadan yaşayış sahələrinin axtarışına icazə verildikdə, axtarış yalnız axtarışları tənzimləyən digər qanunların fərdlərin hüquqlarına yetərinə qoruma təmin etdiyi vəziyyətlərdə 8-ci maddəyə uyğun olur.

BİRLƏŞMƏK (ASSOSİASIYA HÜQUQU) HÜQUQUNUN TƏMİNATI SAHƏSİNDƏ AVROPA ŞURASI MEXANİZMLƏRİ: NƏZƏRİ VƏ PRAKTİKİ TƏHLİL

Daşqın Qənbərov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
dashqin.bsu@gmail.com*

XX əsrin ortalarından başlayaraq dünyada ən çox müzakirə olunan, aktual mövzulardan biri insan hüquqları oldu. Beynəlxalq hüququn aparıcı subyektləri səylərini birləşdirərək bu sahədə yeni platformalar yaratmağa, insan hüquqlarının tanınması, təminatı və qorunması istiqamətində əməli tədbirlər həyata keçirməyə başladılar. Bu məqsəd çatmaq üçün əsas sistem elementlərindən biri də vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması və inkişafına münbit şəraitin yaradılması hesab olunur. Hazırkı mərhələdə vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu və ya vətəndaş cəmiyyəti ideyalarının inkişaf etdirilməsi istənilən demokratik inkişaf yolunu götürmüş dövlət üçün prioritet məqsədlərdəndir.

Vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması hər şeydən öncə, birləşmək hüququnun və ya birləşmək azadlığının reallaşdırılması ilə bağlıdır. Dünya ictimaiyyəti birləşmək hüququnu əsas insan hüquqları kateqoriyasına aid olan hüquq kimi qəbul edir. Beynəlxalq sənədlərdə birləşmək hüququnun kifayət qədər rəngarəng aspektləri nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da onun əsas insan hüquqları sisteminə mərkəzi yerinə və roluna dəlalət edir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, belə müxtəliflik bir çox hallarda qeyri-müəyyənlik və ziddiyyətlər meydana gəlməsinə də səbəb olur. Bu baxımdan, seçilmiş tədqiqat mövzusu ətrafında elmi-tədqiqatın aparılması bir çox nəzəri suallarla yanaşı, praktiki suallara da cavab tapmağa imkan verirəcəkdir. Belə ki, birləşmək hüququnun həm milli qanunvericilik, həm də beynəlxalq qanunvericilik aktlarda çərçivəsində daha konkret və dəqiq ifadə olunması daha aydın və oturuşmuş təsəvvürlərin meydana gəlməsini təmin edilməsi üçün Avropa məkanında insan hüquqlarının əsas müdafiə mexanizmlərindən birinə - Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin präsidentlərini müqayisəli şəkildə təhlil etməyə çalışmışam.

Məqalə çərçivəsində Avropa Şurası dövlətləri məkanında insan hüquqları məsələsinin mövcud vəziyyəti və digər müdafiə mexanizmlərini tədqiq olunub. Tədqiqat zamanı müəyyən etdim ki, ötən əsrin 90-cı illərində insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasına görə şikayətlərə baxılması bir o qədər də səmərəliliyi hesab olunmurdu. Bunun isə konkret səbəbləri var idi. Belə ki, həmin dövrdəki dövlətlər müvafiq instansiyanın - Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin şikayət qəbul etmək səlahiyyətini qəbul etdiyi halda Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi şikayətlərə baxılması proseduruna başalaya bilərdi. Bundan başqa, şikayət məhkəməyə daxil olsa belə, tərəflər rolunda dövlət və məhkəmə çıxış edirdi. Yəni,

birbaşa şikayəti edən tərəf prosesdən bir növ kənarında qalmış olurdu. Təbii ki, belə olan halda pozulmuş hüquq və azadlıqlarının səmərəli qorunması çox da real görünmürdü. 1990-cı ildə Avropa Konvensiyasına 9 sayılı Protokolun əlavə olunmasından sonra vəziyyətdə ciddi dönüş baş verdi. Belə ki, 9 sayılı Protokolla Avropa Konvensiyasının 44-cü maddəsinin dəyişməsinə şərtləndirdi və məhz bundan sonra fərdi şəxslərin müəyyən şərtlər daxilində birbaşa məhkəməyə şikayətlə müraciət etmək imkanı yarandı.

Mövzumuzun beynəlxalq səviyyədə də aktuallığı kəsb etdiyini nəzərə alıb məhkəmə mexanizmi çərçivəsində Avropa İnsan Hüquqları məhkəməsinin təcrübəsini xüsusi olaraq nəzərdən keçirmişəm. Məlum oldu ki, birləşmək hüququnun praktiki realizəsi zamanı ən inkişaf etmiş dövlətlərdə belə vətəndaş, ictimai birlik və s. vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə dövlət hakimiyyəti orqanları arasında mübahisələr yaranır. Bu mübahisələrdə bir çox hallarda tərəflər dövlət daxili vasitələrlə razılığa, kompromisə gələ bilmirlər. Nəticədə mübahisələr Avropa İnsan Hüquqları məhkəməsinə qədər uzanır. Məqalədə bu xarakterli işlərdən bəziləri nümunə kimi tədqiq olunub.

PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COOPERATION AGAINST ILLEGAL TRAFICKING OF CULTURAL HERITAGE OBJECTS

Sima Suleymanli

*Baku State University, Azerbaijan
s.suleymanli@hotmail.com*

The article deals with the legal significance of the principles as the legal basis for international cooperation against the illegal trafficking of cultural heritage objects. Various legal principles are used in cooperation against the illegal circulation of cultural heritage objects. First of all, the legal basis of this cooperation is the general (basic) principles of international law. With regard to these principles, the following features can be noted: they participate (non-direct) in determining the content of both direct and other principles and norms in the regulation of cooperation activities, including their general content; they may acquire special application features in accordance with the features of the fight against illegal circulation of cultural heritage objects; although systematic for these principles is characteristic, the modes of use in the fight against illegal circulation of cultural heritage objects may be different. From this point of view, such principles as sovereign acquittal, respect for human rights, non-interference in internal affairs, peaceful settlement of disputes and conscientious fulfillment of obligations are of great importance for cooperation in the fight against illegal circulation of cultural heritage sites; basic principles are the basis of the imperative nature of

Legal Regulation. From this point of view, it is unacceptable to refuse to comply with them or contradict them by other legal principles and norms.

The special principles characteristic of the sphere of cooperation against the illegal circulation of cultural heritage objects are formed in accordance with the basic principles of international law. They act as the basis of legal norms in the sphere of combating illegal circulation.

Interstate international cooperation in the fight against illegal circulation of cultural heritage objects, respectively, bodies of those states, organizations operating in the field of cultural heritage (museums, archives, etc. between them. These principles act as a legal basis for international cooperation regardless of their level of implementation. International cooperation against the illegal trafficking of cultural heritage objects conditions the interaction of national legal systems, respectively. Legal cooperation in the relevant sphere acts as a form of manifestation of these relations. This is due to the principles of legal cooperation (reciprocity, observance of imperative norms of a foreign state, etc.). is used. As a result, it is noted that the principles form the general legal basis for cooperation in the fight against illicit trafficking in cultural heritage objects. These principles may be enshrined in international treaties, acts adopted within the framework of international organizations, including acts of a recommendation nature and the legislation of states.

THE RIGHT OF PUBLICITY: PROTECTION OF THE COMMERCIAL ASPECTS OF PERSONALITY

Gunel Valiyeva

*Baku State University, Azerbaijan
gnl030507@gmail.com*

The right of publicity refers to the right of the individual to exclusively use his name, image or any other personal identity elements and gain commercial benefits from such kind of use. Right of publicity takes place in the catalog of personal rights. However, it is mostly acknowledged as an intellectual property right.

Two main sides in the content of the right of publicity are: 1) use of the specificities of a person by oneself for the purposes to gain commercial benefits; allow for such kind of use by others; and, prohibition of such kind of use by others; 2) right to be left alone which means not to be presented publicly in any form without authorization. Right of publicity is not directly prescribed in most jurisdictions and in international legal documents providing protection for fundamental human rights and intellectual property rights. However, it carries the

elements of the right to private and family life (right to privacy), and the elements of intellectual property rights.

Right to privacy and right of publicity are originally interrelated with each other. However, the right of publicity is tended to gaining commercial benefits using components like image, photo, or any other elements related with personal identity. Thus, it implies to the monetization of the components of personality such as image, photo, voice, etc. Sometimes, the right of personality is being mentioned in relation with well-known persons like singers, football players, etc. Though development of social media decreased the significance of this approach. Ordinary people (for example, users or consumers) are also entitled to use the right of publicity due to the use of social media comprehensively. Moreover, the right to be left alone collides with the right of publicity.

The research paper focuses on responding to the questions: 1) the place of the right of publicity in the frame of the personal human rights and freedoms; 2) grounds for the evaluation the right of publicity as an intellectual property right; main criteria for definition of the borders between right to privacy and right of publicity.

HOW DOES CIVIL SOCIETY PLAY AN IMPORTANT ROLE IN PROTECTING HUMAN RIGHTS?

Mehriban Babakhanova

Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan
mbabakhan@yahoo.com

The concept of civil society is most often used in two meanings. First-ly, it is understood as a set of non-political relations. In the second sense, it is a society of free and independent individuals who assume responsibility and the obligation to obey laws, the execution of which is fairly controlled by the state. The concept of civil society is inextricably linked with the concept of democracy, since the former is a free space, within which the state should act as a sovereign regulator, but a democratic state, for the existence of which civil society creates the necessary conditions.

Consequently, the core of civil society is the social institutions that determine the freedom of the individual - just as a democratic state is the core of a democratic political system.

The idea of creating a legal state and the problem of civil society are at the center of modern legal thinking, their relevance and significance at the present time can hardly be overestimated. It is the rule of law that is capable of reliably protecting human rights, ensuring the subordination of the supreme power to the people, and effectively regulating social relations.

How does civil society play an important role in protecting human rights?

Progress on human rights requires the creation of an environment conducive to their respect. These conditions create norms that take on cognitive, instrumental and moral dimensions that arise from continuous dialogue that touches different points of view and constantly re-creates these norms as dynamic and universal principles. If someone strives for justice, it is impossible to skip this process, because the dialogue itself is an integral part of justice. Realization of rights is a process that cannot be accomplished solely by incorporating rights into national and international legal frameworks.

Civil society is a key player in creating the conditions for the realization of human rights. It promotes a discourse on human rights that reaffirms legal norms, in particular through the inclusion of devalued and invisible groups. The forms of this discourse are also varied and give rise to different strategies and means by which the logic of human rights can be realized in society. This brief discussion of the role of civil society leaves, however, an obvious question: if civil society is a powerful and important player in the realization of human rights, what prevents it from being effective? This article is planned to answer the question - what are the factors that prevent civil society from achieving a stronger impact in the field of human rights?

IMPLEMENTATION OF AI IN AZERBAIJAN. NEW CHALLENGES & ACTUAL ISSUES FOR LEGISLATION

Rashad Azizov, Gulkhanim Khalilova

*Baku State University, Azerbaijan
rashadazizov80@gmail.com
gulyaxalilova@yahoo.com*

The fourth industrial revolution, global trends of digitalization underlined that the strategic importance of Artificial Intelligence for governments around the world is more evident than ever before. COVID-19 pandemic fastens the trend and strengthens the challenges standing before humanity. New technologies have helped governments manage the pandemic and may well play a role in the economic recovery to follow. AI has been an integral part of the increasingly globalized world by penetrating our daily life gradually. The progress achieved by AI, as technology, in the past 10 years is observed as the start of the new Fourth Industrial Revolution.

Although artificial intelligence has faced a variety of optimistic and pessimistic views since its inception, it still plays the main role in the development of technology. As businesses adoption of AI becomes mainstream, stakeholders are

increasingly asking what does AI mean for me, how can we harness the potential and what are the risks?

The successful implementation of AI-based technologies in physical, digital, and biological spheres envisages playing a crucial role in the future of our country as well. A European-centered approach to AI is essential to make the most of the opportunities from this transformation and to address its challenges. The era requires us to prepare strategies based on the application of new technologies and innovations to withstand increasing competition. Firstly, the current situation on the development of Artificial Intelligence in Azerbaijan should be analyzed and SWOT-analysis conducted. The regulation of artificial intelligence is the development of public sector policies and laws for promoting and regulating artificial intelligence (AI); Approximately 60 countries around the world have their own national strategies, policies and initiatives for Artificial Intelligence. In Azerbaijan, National Strategy has not been adopted yet. Updating national legislation to the requirements of the day, elimination of legal gaps in the legislation, adoption of the national strategy are currently priority issues in this field.

İNSAN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ SAHƏSİNDƏ BMT-NİN İNSAN HÜQUQLARI KOMİTƏSİ VƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ARASINDA ƏMƏKDAŞLIQ PERSPEKTİVLƏRİ

Səftər Rəhimli

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
sefterrehimli@yahoo.com*

İnsan hüquqları üzrəmüxtəlif istiqamətli problemlərin tənzimlənməsində beynəlxalq hüququn rolunun artması, insan hüquqlarının beynəlxalq birliyin qayğısına çevrilməsi, dövlətlərin insan hüquqları sahəsində öz üzərilərinə götürdükləri öhdəlikləri nəzərə alaraq yeni normaların qəbul edilməsi ilə bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlıq yeni xüsusiyyətlər əldə etməkdədir. Yeni inkişaf xüsusiyyətləri kimi əksəriyyətdə dövlətlərin insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüququn ümumtəninmiş prinsip və normalarına, bu sahədə beynəlxalq öhdəliklərə əməl etməyə borclu olması, hər hansı bir ayırı-seçkilik edilmədən insanın şərəf və ləyaqətinə hörmətin ən yüksək dəyər kimi qəbul edilməsi qeyd edilməlidir. Bu dəyərə uyğun olaraq demokratik inkişaf yolu, dövlət quruculuğu müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında (m.12), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Nizamnaməsində bəyan edilən "hər kəsin hüquq və əsas azadlıqlarına hörmət etmək" məqsədi təsbit edilmişdir. Ümumi məqsədin müəyyən edilməsi ilə bu sahədə dövlətdaxili qanunvericiliyin beynəlxalq hüquq yaradıcılığı prosesinə uyğunlaşdırılması əhəmiyyətli yol keçməkdədir. Bu sahədə yeni-yeni elmi tə-

dqiqlatların son dövrlərdə çoxalması da insan hüquqlarının qorunması baxımından olduqca yüksək əhəmiyyətə malikdir.

Beynəlxalq müqavilə (nəzarət) mexanizmi kimi təsis edilən İnsan Hüquqları Komitəsinin (Komitə) funksiyaları, səlahiyyətləri müasir dövrdə elmi praktik baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İnsan hüquqları sahəsində beynəlxalq müqavilələrin nümunəvi reallaşdırılmış tətbiqi və təfsiri sahəsindəki problemlər, dövlətlərin insan hüquqlarının müdafiəsinə fərqli yanaşmaları, dünyadakı fərqli hüquq ailələri, hüququn mənşəyinə fərqli baxışlar, fərqli siyasi sistemlər universal dəyər kimi insan hüquqlarının formalaşdırılmasında beynəlxalq institusional mexanizm kimi Komitənin fəaliyyətinin hərtərəfli araşdırılmasını zəruri edir. Komitə mülki və siyasi hüquqlar sahəsində beynəlxalq normaların iştirakçı dövlətlər tərəfindən razılaşdırılmış qaydada tətbiqini təşviq edir, iştirakçı dövlətlərdə insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində pozuntuların xarakterindən asılı olaraq nəzarət formasını həyata keçirir.

Universal səviyyədə insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə beynəlxalq məhkəmə mexanizminin olmaması insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ciddi problemlərdəndir. Qloballaşma və inteqrasiya proseslərinin genişlənməsi, hərbi münaqişələr, miqrasiya prosesi və s. bu kimi məsələlər də şəxslərin transsərhəd yerdəyişməsinə əhəmiyyətli təsir etməkdədir. Bu da öz növbəsində əcnəbilərin, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi üçün universal institusional mexanizmlərin rolunun artırılmasını tələb edir. BMT-yə üzv olduğdan sonra Azərbaycan Respublikası özünün hüquq sistemini beynəlxalq hüquqa uyğunlaşdırma yolunu tutmuş və üzərinə insan hüquqları üzrə beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəliklər götürmüşdür. Paktı və onun Protokollarını ratifikasiya etməklə Azərbaycan Respublikası insan hüquqları sahəsində beynəlxalq nəzarət mexanizmi kimi Komitənin yurisdiksiyasını tanımış, Komitə ilə məqsədyönlü əməkdaşlıq etməklə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində qanunvericilikdə mövcud olan ziddiyyətli məqamları və boşluqları aradan qaldırmaqdadır.

Məqalədə insan hüquqlarının təmin edilməsinin prinsiplərindən, eləcə də işgəncəyə, qeyri-insani rəftara məruz qalmamaq hüququ, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ, yaşamaq hüququ, qadın, uşaq və əlillərin hüquqları, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik hüququ, ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq hüququ, əcnəbilərin hüquqları, fikir, vicdan, din azadlığı, azlıqların hüquqları, siyasi və ya vətəndaş hüquqları kimi məsələlərə toxunulub və bu barədə BMT İnsan Hüquqları Komitəsi və Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlıq perspektivləri araşdırılmışdır. Azərbaycan Respublikasının dövrü hesabatlarının Komitə tərəfindən qiymətləndirilməsi, mövcud problemlər və onların həlli üçün verilən tövsiyələr şərh edilir.

GENDER EQUALITY IN EMPLOYMENT: MAIN PROBLEMS

Aytaj GIBLALIEVA

*Baku State University, Azerbaijan
aytaj.giblalieva@gmail.com*

Gender equality is one of the most pressing national and worldwide issues in a globally developed world. Without a doubt, no matter how technologically advanced the globe is, gender equality has yet to be attained, not just in developing countries, but also developed countries. In practically every corner of the world, remnants of patriarchal society may still be found. Despite the fact that international and national regulations encourage gender equality, desirable progress has not been made at any level. In comparison to the previous century, women's engagement in socioeconomic, cultural, and political life has increased, making this subject even more vulnerable. The United Nations' Sustainable Development Goals include gender equality. Although this document does not have legal effect, we may applaud it for defining gender equality as a separate goal.

We are getting essential human rights and freedoms through preventing gender discrimination and establishing gender equality. Gender inequality is a major contributor to gender-based violence. States are required by the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women to take temporary special measures to accelerate de facto equality between men and women. De facto equality will not be fully achieved right now, but suitable legal measures will help society get there. Direct discrimination is not the only way that gender equality is breached. Indirect discrimination is also one of the most common reasons for non-equality.

Employment is the main area in which women's rights are infringed. This fact can occur prior to recruitment, during the work process, and dismissal. Gender-based discrimination is common during the recruitment process on the basis of pregnancy. Another gender inequality differentiation is wage between men and women. These facts occurs with treating to men and women same and differently in the workplace.

Overall, tackling gender equality problems in workplace is ensured through taking positive measure by states for both private and public authorities, such as:prohibitting dismissal on the grounds of pregnancy or of maternity leave and discrimination in dismissals on the basis of marital status;introducing maternity leave with pay or with comparable social benefits without loss of former employment, seniority or social allowances;encouraging the provision of the necessary supporting social services to enable parents to combine family obligations with work responsibilities and participation in public life, in particular through promoting the establishment and development of a network of child-care facilities;

providing special protection to women during pregnancy in types of work proved to be harmful to them.

SOME ASPECTS OF COPYRIGHT PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION: A COMPARATIVE ANALYSIS

Aydan Mammadova

Baku State University, Azerbaijan
aydan.rustambekova@live.com

Copyright is one of the categories of intellectual property that is more difficult than others to amenable to the processes of unification by international and regional organizations. The reason is that these rights are among the very first rights in this area and, accordingly, each state has its own legal system established over many years in this area. In addition, the principle of territoriality of IP rights also plays a role here.

However, despite this, today there are a number of international and regional treaties, conventions, directives and regulations creating common basic definitions on copyrights for all countries participating in these treaties. This article aims to review and analyze regional methods of managing legal relations in the field of copyright on the specific example of the European Union, as well as to compare general trends in this area with the current situation in the Republic of Azerbaijan. The example of the EU is not taken by chance, since this organization adheres to the continental legal system and thus is close to our national system.

25 years have passed since the adoption of the first document at the EU level in the field of copyright. This creates certain basis for specific legal system in this area. The article discusses some aspects of copyright protection in the EU, like definition of these rights, terms of protection, limitations and exclusions. In parallel, a comparative analysis of these categories is carried out in the Azerbaijani legal system.

As a legislative basis, the article refers to international sources of copyright protection, such as the Berne Convention of 1886, TRIPS Agreement of 1994, 1996 WIPO Copyright Treaty. These documents reflect the entire process of development of copyright, from the inception of their international regulatory mechanism to the latest changes reflecting copyright law in the context of the development of the information society.

Further, a transition is made to the norms reflecting copyright in the EU. Along with the analysis of basic concepts, a place is given to the most pressing and pressing issues in this area, mainly related to the problems of copyright protection in the information society and the digital space. These include the following: Directive 1991 «On the legal protection of computer programs», Di-

rective 1992 «On the right to rent and the right to provide for free temporary use and some rights related to copyright in the field of intellectual property», Directive 1993 «Concerning the Harmonization of Certain Rules of Copyright and Rights Relating to Copyright Applicable to Broadcasting via Satellite and to Cable Retransmission» and some others. The key part of the article is a parallel comparative analysis of the discussed norms with the law of Azerbaijan «On Copyright and Neighboring Rights», the compliance of some of its norms with modern trends in this area and possible prospects for their future transformation.

LEGAL REGULATION OF E-COMMERCE IN THE SPHERE OF BANKING ACTIVITY

Farahim Huseynzade

*Baku State University, Azerbaijan
farahim.huseynzade@outlook.com*

A number of priority goals have been identified at “The Strategic Roadmap for the Development of Financial Services in the Republic of Azerbaijan” and the “The State Program for Expanding Digital Payments in the Republic of Azerbaijan in 2018-2020” for the development of remote banking services, the provision of competitive products and services in the payment ecosystem by financial institutions and significant work has been done to achieve these goals. In a current practice, large-scale measures are being taken to develop digital banking services through the integration of innovative digital solutions and technologies and encourage the population to use remote banking services.

Nowadays, with the integration of banks into the e-commerce ecosystem in Azerbaijan, digital and business opportunities are merging with financial resource management capabilities. Banks are taking steps to apply innovative methods in transactions of customers in the e-commerce system, as well as adapting business processes to modern challenges. In this regard, the collection of e-commerce transactions directly in banks without intermediaries can create a faster and more accessible business environment for customers. Moreover, it should be highlighted that, loopholes in legislative acts and norms that hinder the development of relevant innovative solutions are becoming an obstacle to the overall process. According to the abovementioned, the application of e-commerce - one of the most relevant trends of modern times in the financial markets, especially in banking sphere, which is the leading force raises the issue of actuality of the topic. On this extent, this paper presents overview of numerous concerns of banks in the context of e-commerce, including open banking, bank secrecy, provision of distant banking services, distant contracts and verification

and authentication of customers by distance. As well as, the risks on e-commerce in banking sphere, including risks emerg-ing with the activities of third parties, fraud, AML|CFT, technological and finally legal risks are analyzed in the paper. Potential consequences of ap-plication of new technologies are highlighted.

The paper also contains issues regarding with information service provider and the intermediary service provider for payment transactions, as well as the application of a regulatory test regime («sandbox») in the field of financial services (products). This regulatory regime, which is ap-plied in more than 40 countries (England, Singapore, Hong Kong, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Hungary, Poland, the United Arab Emirates, etc.) is aimed at applying special regulatory norms to test innovative financial ser-vices. As a result, useful conditions will be created for the prompt and risk-free provision of innovative financial services in the field of payment ser-vices and in whole e-commerce activity of banks in the country. The study of the essence of necessity and problematic issues of e-commerce in bank-ing sphere has been presented taking into account scholars' opinions, in-ternational legal standards and best practices. Special attention is paid to the imperfect elements of national legislation and uncertainty of legal status on it and straightforward offers in this field have been made.

PROVISION OF INFORMATION RIGHTS OF PERSONS CON-VICTED OF DEPRIVATION OF LIBERTY: SUBJECTIVE PROB-LEMS OF IMPLEMENTATION

Gunay Hajiyeva

*Baku State University, Azerbaijan
agamirova-gadjiyeva@mail.ru*

The difficulty of identifying and researching subjective problems of the re-alization of information rights of convicts is due to the fact that they relate to the intrapersonal sphere. These problems are caused by the na-ture of such criminal punishment as deprivation of liberty associated with forced placement in col-lectives of not the best morally representatives of society. Features of the psy-chological state of those sentenced to impris-onment. This category of citizens (especially those who are sentenced to this type of punishment for the first time) is characterized by a high level of emotional tension, anxiety, anxiety. Getting into places of deprivation of liberty, a prisoner experiences severe stress. This psychological state of the individual is not least due to the low level of sanitary and hygienic, medical services and the poverty of the leisure environment. Once in such a situa-tion, a person mobilizes all internal resources to defend his dignity, protec-tion from possible violence from other convicts.

The level of education of persons serving sentences in places of deprivation of liberty. It is known that the majority of persons serving sentences in places of deprivation of liberty are convicted of ordinary mercenary, mercenary-violent, violent crimes. Such persons are characterized by weak criticism of their own and others' behavior, narrow horizons, primitive needs and interests. People with such a primitive level of interests and needs are unlikely to think about the implementation of information rights.

Such personality characteristics as the level of legal awareness and legal culture are closely related to the level of education. Criminogenic deformation of the legal consciousness and legal culture of persons serving a sentence of imprisonment can be expressed in several aspects. Practice shows that the category of persons in question is only at an elementary level familiar with the Criminal Code and the Criminal procedure legislation. At the same time, convicts (the absolute majority) do not have knowledge of norms from other branches of legislation.

With a certain degree of conditionality, one more problem can be identified in this group, which has a mixed, objective-subjective nature – this is the dependence of convicts on the administration of institutions executing the punishment in the form of imprisonment.

Thus, the analysis of subjective problems of realization of information rights of convicts, which are rooted in the environment of the convicts themselves, allows us to identify such problems as the peculiarities of the psychological state of those sentenced to imprisonment, the level of their education, the level of legal consciousness and legal culture, as well as the dependence of convicts on the administration of institutions executing the punishment in the form of imprisonment. Since the source of these problems are the characteristics of the convict's personality, cases of violation of their information rights will be characterized by natural latency.

HEALTH INSURANCE SYSTEM IN AZERBAIJAN

Anara Hajibayli

*Baku State University, Azerbaijan
novruzova_anara@yahoo.com*

Improving the health of the population is a composition of political, economic, legal, scientific, medical, sanitary and hygienic measures directed at the protection of the physical and mental health of every person, increasing his active longevity and providing proper medical care.

According to the Law about Medical Insurance [2], mandatory health insurance, being an integral part of the state social insurance, ensures that the

population receives medical and pharmaceutical support at a rate in compliance with the mandatory health insurance program.

Also, according to Article 7 of the Law, citizens who are insured in the system of medical insurance have the right to receive medical aid at a rate not less than the mandatory health insurance program throughout the Republic of Azerbaijan. The mandatory health insurance program defines the conditions, forms and volumes of benefit package of medical services to be rendered to citizens and it is approved by the relevant executive authority. The program envisages citizens to receive a fixed amount and quality medical care.

According to Article 8 of the Law of the Republic of Azerbaijan About Medical Insurance persons without citizenship permanently residing in the Republic of Azerbaijan have the same rights and duties as the citizens of the Republic of Azerbaijan in the health insurance system. Also in the Republic of Azerbaijan foreigners have the same rights and duties as the citizens of the Republic of Azerbaijan in the field of health insurance, if no other rules are stipulated in inter-governmental agreements which the Republic of Azerbaijan is a party to.

KİBERCİNAYƏTLƏR: RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ TƏSNİFAT

Hüseyn Əlizadə

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
huseyn.alizade.95@bk.ru

Kibercinayətlərin anlayışının müəyyən olunması həm hüquqi, həm də təcrübə baxımdan vacib məsələlərdən biridir. Belə ki, konkret anlayışın təqdimatı bu əməllərin baş vermə məkanını, onların törədilməsində texnologiyaların rolunu, eləcə də belə əməllərin məzmununun müəyyən olunması üçün əhəmiyyət kəsb edir. Praktiki səviyyədə konkret tərifin olmaması ənənəvi cinayətlərdən fərqli olaraq transsərhəd və transyurisdiksiyalı xarakter daşıyan kibercinayətlərlə bağlı xüsusi narahatlıq doğurur. Uzun müddət konkret leqal yanaşmanın olmaması internetlə əlaqəli cinayətlərin iki qrupa ayrılması ilə nəticələnmişdir: Dar mənada kibercinayətlər – Kompüterlərə və proqram təminatına qəsd edən əməlləri əhatə edir; Geniş mənada kibercinayətlər – İKT ilə əlaqəli və ya onun vasitəsilə törədilən bütün əməlləri ehtiva edir.

Kibercinayətlərin beynəlxalq təsnifatını aşağıdakı universal və regional təsisatların təqdim etdiyi yanaşma üzrə təhlil etmək olar. Məsələn, BMT Katibliyi, BMT-nin Narkotik və Cinayətkarlığa Qarşı Mübarizə İdarəsi (UNODC), Regionlararası Cinayət və Hüquq Tədqiqatları İnstitutunun (UNICRI), Birlik Katibliyi (COMSEC), Avropa İqtisadi Birliyi maraqlı şərhlər təqdim etmişlər.

Qeyd olunan yanaşmaların özündə də “kibercinayət” termininə tam ay-

dınlıq gətirilmir. Bundan irəli gələrək, müxtəlif dövlətlərin milli qanunlarında bu cür əməllər müxtəlif cür (elektron cinayətlər, kompüter cinayətləri, kompüter informasiyası sahəsindəki cinayətlər, yüksək texnologiyalarla bağlı cinayətlər və s.) adlandırılır. Həmçinin kibercinayətlər əksər mənbələrdə geniş mənada şərh olunur, yəni kiberməkanda törədilən bütün pozuntular kibercinayət kimi qiymətləndirilir. Budapeşt Konvensiyasının da yanaşması belədir. Lakin fikrimizcə, bu cür yanaşma zaman keçdikcə bütün kriminal əməllərin kibercinayət hesab olunması ilə nəticələnə bilər. Çünki rəqəmsallaşma kriminal aləm üçün də geniş imkanlar yaradır. Məsələn, artıq ənənəvi formada təhqir və ya böhtana demək olar ki, rast gəlinmir. Bu əməllərin kibercinayət kimi qəbul edilməsi heç də doğru olmaz. Çünki qəsdin obyektindən asılı olaraq cinayətlərin təsnifatı aparılmalıdır. Ona görə də kibercinayətlərin geniş mənada şərhini məqbul sayıla bilməz. Bu baxımdan, Budapeşt Konvensiyasının özündə də dəyişiklik edilməsi daha məqsədəuyğundur. Çünki Konvensiya geniş mənada təhlil yanaşmasını əsas götürsə də, İKT-dən istifadə etməklə törədilən bir çox əməllər (məsələn, terrorçuluğa açıq çağırış etmə) tənzimləmədən kənar qalmışdır.

Öz mövqeyimizi kibercinayətlərin dar mənada şərhinə əsaslanmaqla ifadə etmək istərdik: “Kibercinayətlər kiberməkanda İKT və kompüter informasiyasının istifadəsi ilə törədilən cinayətlərdir”.

Azərbaycan Respublikasının cinayət və inzibati xətlər qanunvericiliyində informasiya hüquq pozuntularının hüquqi təsnifatı o qədər də uğurlu aparılmışdır. Birincisi, CM-nin “Kibercinayətlər” adlı fəslində nəzərdə tutulan əməllər qeydə alınmış informasiyaya, daha dəqiq desək verilənlərə qəsd edən əməllərdir. Konvensiyanın özündə CM-nin “kibercinayətlər” adlandırdığı əməllər “kompüter verilənləri və sistemlərinin konfidensiallığı, tamlığı və əlyetərliyinə qarşı cinayətlər” adlandırılmışdır və bu, daha düzgündür.

Bir çox hallarda sistemə qanunsuz daxil olma ilə başlayaraq, sonrada verilənlərin bloklanması və s. əməliyyatlarla sistemə qanunsuz müdaxilə olunur. Hətta bəzən verilənlərin saxtalaşdırılması ilə belə müdaxilələr icra olunur. Bu cür vəziyyətlərdə tətbiq olunacaq normanın müəyyən edilməsi təcrübədə problemlər yaradır. Yaxşı olardı ki, Ali Məhkəmə tərəfindən qeyd olunan tövsif məsələlərinə dair münasibət bildirilsin.

Hüquqi tədbirlər kibercinayətkarlığın qarşısının alınmasında və onunla mübarizədə əsas rol oynayır ki, bura kiberpozuntuların kriminallaşdırılması və inzibati məsuliyyətin, eləcə də internet provayderlərin məsuliyyətinin müəyyən olunması, prosessual səlahiyyətlər və yurisdiksiyanın tənzimlənməsi, beynəlxalq əməkdaşlıq daxildir. İlkin dövrlərdə milli səviyyədə həm mövcud, həm də yeni (və ya planlaşdırılan) qanunvericilik aktları yalnız kriminallaşdırma ilə əlaqədar idisə, hal-hazırda dünya ictimaiyyəti xüsusi sahəvi normaların yenidən redaktəsinə üstünlük verir.

MÜSƏLMAN HÜQUQUNDA İNSAN HÜQUQLARININ TƏMİNATI MƏSƏLƏLƏRİ

Samirə Mərdanlı

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
samira.mardanli@mail.ru*

Dinlər bəşər tarixi boyu hüquq və azadlıqların mənbəyi və qoruyucusu olmuşdur. İslam dini Quran və hədis kimi əsas qaynaqlarına riayət etmək şərti ilə hüquq və azadlıqları qorumuşdur. Müsəlman hüququnda insan hüquqları anlayışı qiymətləndirilərkən, ilk olaraq təməl insan hüquqları nəzərə alınmalıdır. İnsan hüquqları irqindən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq bütün insanların istifadə edə biləcəyi hüquqlar hesab olunur. Müsəlman hüququ dini prinsiplərə əsaslanan və İslam dinini qəbul edən cəmiyyətlərin hüquq sistemidir. Müsəlman hüququnun əsasını və mənbəyini Quran təşkil edir. İnsan həyatının heç bir dəyərinin olmadığı İslamdan əvvəlki dövrdə Ərəbistanda və Yaxın Şərqdə mülkiyyət hüququna hörmət deyərək bir şey yox idi. İslam bu narahat, güvənsiz həyat tərzini əvəzinə, ilk növbədə, insan həyatını təmin edən ictimai nizam gətirmək istəyirdi. Onun məqsədi insanlara azadlıq verməkdənsə, hökm sürən anarxik azadlıq anlayışını daraltmaq və insanların davranışlarını müəyyən sosial modellərə salmaqdır.

İslam dünyasında insan haqları dinin təbliği ilə sürətlə başlamışdır. İslam cəmiyyətlərinin bağlı olduğu Quran təfərrüatlı olmasa da, insan haqları çərçivəsində olan məqamlara toxunmuş və onların qorunub saxlanmasına müxtəlif keyfiyyətlərlə icazə vermişdir. İslamda qadağalar haqqı əldə etmək üçün deyil, onun qorunmasını təmin etmək üçün mövcuddur. Digər tərəfdən, Müsəlman hüququnda fərdlər qanunla qadağan olunmayan bütün məsələlərdə hüquq və azadlıqlara malikdirlər. İslam hüququ "hüquqları" vacib saydığı üçün haramları qadağanediciləşdirmişdir. Heç kim qəsdən öldürülə bilməz, insanın azadlıq hüququ anadangəlmə haqqıdır, insan haqsız olsa belə müzakirələrdə iştirak edə bilməlidir, hər kəs öz dininə və əqidəsinə uyğun olaraq dinini və ibadətini həyata keçirmək azadlığına malikdir, hər kəs insan özünə uyğun olan peşəni seçməkdə azaddır, qanun qarşısında hamı bərabərdir. Müsəlman hüququnun tərfi və onun məhkəmə sahəsinə təsiri həqiqətən İslamın ilkin mənbəyi sayılan Quranla bağlıdır. Quranda bu mövzuda çoxlu açıqlamalar var. Quran, Allahın insanlar üçün yaxşı və pisi vurğuladığı əməllər şəklində yazıldığına inanılan bir kitab kimi, insanlar üçün deyil, onların fikirlərini dəstəkləyən bir qaynaq olaraq mövcuddur; düşüncələrinə də yön verən mənbə olmuşdur. İslamla yaxın və orta Şərqdə qadınların statusu yüksəldi. Quranda qadına edilən hər pis əməlin hesabına çəkiləcəyi bildirilir. Qadınlara edilən zülm və işgəncələr, onu alçaldan, ona xor baxan, onu aşağılayan, təhqir edən, ona layiq görülən hər cür sözlü və şifahi qeydlər, hamısı əslində cahilliyin qalıqlarıdır.

Müasir dövrdə Yaxın Şərq ölkələri və ərəb ölkələrinin üzv olduğu bir sıra

təşkilatlar tərəfindən qəbul olunmuş xartiya və bəyannamələrdə bu və ya digər dərəcədə insan hüquqlarının müdafiəsi məsələsinə toxunulur. Bu xüsusda ilk uğurlu addım 2004-cü ilin may ayında Ərəb Dövlətləri Liqası sammitində 53 maddədən ibarət İnsan hüquqları üzrə Ərəb Xartiyası qəbul edilməsi hesab olunur. İnsan hüquqlarının universal xarakter daşdığı Xartiyada özünün təbii sərvətləri üzərində nəzarətin bütün xalqların ayrılmaz hüququ olduğu, yaşamaq hüququ, şəxsi toxunulmazlıq, hər kəsin qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi kimi əsas hüquq və azadlıqlar bəyan olunur.

İslam şurası tərəfindən işlənib hazırlanmış 1981-ci ildə qəbul edilən, 23 maddədən ibarət olan xüsusilə insan hüquqlarının ilahi mənşəyinin vurğulandığı İnsan hüquqlarının Ümumi İslam Bəyannaməsinin preambulasında “xalqların ətraf mühitdə sərbəst, qorxusuz, təzyiqə məruz qalmadan və heç bir ehtiyac hiss etmədən yaşayacağı, inkişaf edəcəyi dünyanın daha ədalətli şəkildə mövcudluğuna meyl göstərməsi” etiraf olunur.

AVROPA İTTİFAQI MƏHKƏMƏSİNİN TƏCRÜBƏSİNDƏ YAXŞI İDARƏETMƏ HÜQUQUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI

Ləman Abbaslı

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
liamanaab@gmail.com

Yaxşı idarəetmə konsepsiyasının anlamı üçün dövlət idarəçiliyində istifadə olunan ümumi prinsiplər, xüsusilə də beynəlxalq və milli məhkəmələr tərəfindən müəyyən və təbliğ edilən prinsiplər əhəmiyyətli mənaya malikdir. Bu sahədə Avropa İttifaqı (Aİ) Məhkəməsinin xüsusi rolunu vurğulamaq lazımdır, çünki, əvvəlcədən bu Məhkəmə inzibati hüquqda istifadə olunan prinsiplərin təyində çox əhəmiyyətli rol oynamışdır. İttifaqın müqavilələri bütün vəziyyətləri əhatə edə bilmir, hansılar ki, təcrübədə yarana bilərlər, bu zaman İttifaqın qanunvericiliyinin həmçinin şəkildə təsiri də mümkündür.

Beləliklə, öz zəngin presedent hüququnda Aİ Məhkəməsi bir sıra prinsiplər müəyyən etmişdir ki, hansılara ki, Aİ-nin bütün üzv-dövlətləri əməl etməlidir: qanunçuluq prinsipi, mütənəsiblik prinsipi, hüquqi müəyyənlik prinsipi, ayırı-seçkiyə yol verilməməsi prinsipi, administrasiya tərəfindən qərarların qəbul olunması prosedurları çərçivəsində dinlənilmək hüququ, dövlət administrasiyasının məsuliyyəti və s. Bu prinsiplərin Aİ Məhkəməsi presedentlərində izahı və üzv-dövlətlər tərəfindən milli hüquq sistemlərində tətbiqi vahid Avropa inzibati məkanının formalaşmasına gətirib çıxarır. Aİ Məhkəməsi tərəfindən müəyyən edilmiş prinsiplər dövlət idarəçiliyinin təşkili və idarə edilməsinə aid olan standartları, həmçinin administrasiya və vətəndaşların arasında münasibətlərin effektivliyini müəyyən

edir.

Aİ Məhkəməsi s-55/70 sayılı işində yaxşı idarəetməyə aid ümumi prinsipi bəyan edərək bildirir ki, səhv yol üzrə gedən dövlət orqanı öz səhvlərinin düzəldilməsi üçün bütün səyləri etməlidir ki, mövcud problemi aradan qaldırsın. Həmçinin bu halda bərabər rəftar prinsipi tətbiq edilir, hansı ki, dövlət orqanları öz işçiləri ilə münasibətlərdə (əlaqələrdə) riayət etməlidir.

S-33/79 və s-75/79 sayılı birləşdirilmiş işlərində Aİ Məhkəməsi yaxşı idarəetmənin qanunçuluq, dövlət orqanı qarşısında hüquqların bərabərliyi kimi əhəmiyyəti prinsiplərini təhlil etmişdir. Bu qərarlarda vəzifəli şəxslərin vətəndaşlarla eyni rəftarı məsələsinə diqqət ayrılmışdır.

Aİ Məhkəməsi presedentlərində yaxşı idarəetmə prinsipinin ən əhəmiyyətli elementləri sadalanır və o faktı vurğulanır ki, milli dövlət hakimiyyəti orqanları qərəzsiz və obyektiv prosedurlardan istifadə edərək, məsuliyyətli və ədalətli hərəkət etməlidirlər, çünki, yalnız belə olan təqdirdə həqiqətən də insanların əsas hüquqlarına riayət ediləcəkdir.

Aİ Məhkəməsi hesab edir ki, «yaxşı idarəetmə prinsipinin təsir dairəsinə aid elementlər fərqlənirlər və həmişə eyni anlayış altında birləşmirlər. İnzibati orqanların riayət etməli olduqları prinsiplərə əməl edilməsi məsələsinin qiymətləndirilməsi də bu problemin tərkib hissəsidir.

Bütövlükdə götürsək, Aİ Məhkəməsinin presedent hüququ əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqı Xartiyasının 41-ci maddəsinin formalaşmasında əsas baza rolunda çıxış etmişdir və bu yaxşı idarəetmə hüququnu fundamental hüquqlardan birinə çevirmişdir. Bu gün bu hüquq beynəlxalq hüquqi standartlar şəklində milli-hüquqi implementasiya tədbirlərinin görülməsinə böyük zərurət duyur. Dövlətlər praktikasında isə bu hüququn real təminatında böyük və əhəmiyyətli fəaliyyətlər həyata keçirilmişdir.

Beləliklə, Aİ Məhkəməsinin təcrübəsi yaxşı idarəetmə prinsipinin yaranması və inkişafını təhlil edir, onun əhəmiyyətli elementlərini, dəqiq təyini və əsasən də Xartiya vasitəsilə fundamental hüquqa çevrilməsini göstərir. Müasir dövrdə Aİ səviyyəsində İttifaqın üzv-dövlətlərinin vətəndaşları, həmçinin üçüncü ölkələrin vətəndaşları Aİ-nin institutları və digər təsisatları ilə münasibətlərində Əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqı Xartiyasının 41-ci maddəsi əsasında yaxşı idarəetmə hüququndan istifadə edirlər. Bu praktikanın isə bütün dünya dövlətləri üzrə genişləndirilməsini nəzərdə tutan əhəmiyyətli universal bir beynəlxalq sənədin qəbul edilməsinə böyük zərurət vardır.

QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜN DÜŞMÜŞ, SİĞİNACAQ AXTARAN UŞAQLARIN SOSIAL HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ

Sevinc Abdullayeva

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
sevinj_a@hotmail.com*

Qaçqın-uşaqların hüquqlarının müdafiəsi zamanı nəzərə alınmalı ilkin məsələ həmin kateqoriya uşaqların statusunun müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. 1989-cu il tarixli Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 22-ci maddəsi qaçqın statusunu almaq istəyən və ya qaçqın sayılan şəxsə tətbiq olunan beynəlxalq və ya daxili hüquqa və prosedurlara uyğun olaraq, lazımi müdafiəni və istifadə olunan hüquqlardan istifadədə humanitar kömək göstərilməsi üzrə dövlətlərin öhdəliyini təsbit edir. Konvensiyanın adıçəkilən maddəsi müəyyən edir ki, iştirakçı-dövlətlər, “zəruri hesab etdikləri” hallarda BMT və onunla əməkdaşlıq edən digər səlahiyyəti hökumətlərarası təşkilatların və ya qeyri-hökumət təşkilatlarının bütün səylərinə köməklik edirlər. Belə köməyin məqsədi uşağın müdafiəsi və valideynlərin və ya ailəsinin istənilən başqa üzvlərinin axtarışına yardım göstərmək və həmin qaçqın-uşağın öz ailəsi ilə yenidən birləşməsi üçün lazım olan tədbirləri realizə etməkdir.

Qaçqın-uşaqların hüquqi statusunun təyini vaxtı həmçinin həmin Konvensiyanın 3-cü maddəsinin tələblərini də nəzərə almaq lazımdır. Adıçəkilən maddə müəyyən edir ki, “uşaqlar barəsində bütün hallarda əsas diqqət uşağın maraqlarının ən yaxşı təminatına ayrılmalıdır”. İştirakçı-dövlətlər uşağa elə müdafiəni və qayğıni təmin etməyi öhdəsinə götürürlər ki, hansılar ki, onun əmin-amanlığının üçün zəruridir...”.

Dövlətlərin, özlərinin bütün növ fəaliyyətində bu prinsipə əməl etməsi dövlətlər tərəfindən Qaçqınların statusu haqqında 1951-ci il Konvensiyasının tətbiqi, xüsusən də, “qaçqın” anlayışının müəyyən edilməsi haqqında sual yaradır. Müasir beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsində belə bir tendensiya mövcuddur ki, uşağın maraqlarına toxunan istənilən vəziyyətdə, yəni həmin uşağın müşayiət edilən və ya edilməyən olmasından asılı olmayaraq, qəbul edən dövlət üçün xüsusi müdafiənin təmin edilməsi vəzifəsi önə çəkilməlidir. Ümumiyyətlə, qaçqın-uşaqların həyatı onların həyat şəraiti, ətraf mühitlə necə münasibət qurmaları, zaman və məkanda qarşılıqlı münasibətlər qurduğu şəxsi münasibətləri nəzərə alınmadan anlaşıla bilməz. Qaçqın uşaqlar uşaqlıq dövrünün adi inkişaf təcrübələri ilə yaşayan və qaçqınlığın fəvqəladə təcrübələrini yaşayan normal uşaqlardır.

Beləliklə, qaçqın uşaqlara aid hüquqlar və beynəlxalq ictimaiyyətə və suveren dövlətlərə qarşı iddialar vermək hüquqlarının olub-olmadığını müəyyənləşdirmək hər zaman aktual problemlərdən biri olaraq qalır. Bu zaman qaçqın-uşaqların hüquqlarının müdafiəsi və bununla bağlı istənilən məsələdə uşaqların üstün

mənafeyi və ayrı-seçkilik etməmək kimi prinsiplərə mütləq şəkildə əməl edilməlidir. Bu kateqoriyadan olan uşaqların müdafiəsi üzrə həyata keçirilən beynəlxalq və dövlətdaxili tədbirlər, yeni qanunların qəbulu və ya artıq qüvvədə olanlara əlavələrin edilməsi zamanı ilk növbədə, adiçəkilən prinsiplər rəhbər tutulmalıdır.

BMT hesabatları və statistik rəqəmlər göstərir ki, qaçqın-uşaqların hüquqlarının müdafiəsi prosesində təhsil və sağlamlıq hüquqları pozulan uşaqların sayı daha çoxdur və bu rəqəm azalmır. Bizim fikrimizcə, mövcud problemin aradan qaldırılmasının ən effektiv və daimi yolu bu problemi yaradan səbəblərin aradan qaldırılmasıdır, yəni silahlı münaqişələrin sayını azaltmaq və yaxud da yol verməmək, nəhayət bu istiqamətdə məsuliyyət tədbirlərinin gücləndirilməsi zəruridir. Dövlətlər nəzərə almalıdır ki, nə qədər ki, silahlı münaqişələr, ölkədaxili böhranlar baş verir, qaçqın-uşaqların sayı və problemləri də artacaqdır. Beynəlxalq hüquqi fəaliyyətdən əlavə, qaçqın və məcburi köçkün düşmüş, sığınacaq axtaran uşaqların sosial hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində milli-hüquqi tədbirlərin gücləndirilməsi də zəruridir ki, burada da əsas istiqamətlər kimi məhz beynəlxalq-hüquqi stantartlar çıxış etməli və həlledici olmalıdır.

MÜHÜM İNSAN HÜQUQU KİMİ SOSIAL TƏMİNAT HÜQUQUNUN BEYNƏLXALQ HÜQUQUN TƏNZİMETMƏ OBYEKTİNƏ ÇEVİRİLMƏSİ VƏ İNKİŞAFI

Xalidə Əlisoy

*AMEA-nın Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu, Azərbaycan
xalida_alisoy@mail.ru*

Müasir şəraitdə integrasiya proseslərinin inkişafı obyektiv qanunauyğunluqdur. Dövlətlərin ticarət-iqtisadi əlaqələrinin inkişafı, əhəlinin beynəlxalq miqrasiyasının genişlənməsi, bəşəriyyətin global problemlərlə mübarizəsi, insan hüquqlarının müdafiəsinin ciddi aktualıq kəsb etməsi daha intensiv beynəlxalq əməkdaşlıq tələb edir. Sosial təminatın inkişafını da onun məhz mühüm insan hüquqlarından biri kimi çıxış edərək beynəlxalq hüquqi əsaslarla möhkəmlənməsi üzrə nəzərdən keçirmək zəruridir. Yalnız məqsədyönlü beynəlxalq əməkdaşlıq nəticəsində sosial təminatın milli sistemlərində ümumi başlanğıcların qurulması mümkündür. Bir qayda olaraq, belə fəaliyyət beynəlxalq təşkilatlar və beynəlxalq müqavilələr çərçivəsində həyata keçirilir.

Bu zaman sosial təminat kateqoriyasının özünün mahiyyətinə diqqəti yönəltmək lazımdır. Məsələn burasındadır ki, sosial təminat həyati baxımdan vacib şəxsi tələbatların realizəsi məqsədilə sərf edilən əmək qarşılığında maddi faydaların bölgüsü formasını özündə əks etdirir. Bu kateqoriya hər şeydən əvvəl, iqtisadi xarakter daşıyır, hansı ki, sosial faydalarla təmin olunmanın dəqiq göstəriciləri-

nin müəyyən edilməsi zərurətini şərtləndirir. Beləcə, sosial faydaların verilməsinin normativləri olmadığı halda layiqli həyat səviyyəsi prinsipinin bəyan edilməsi sosial təminat hüququnun reallaşdırılmasını əhəmiyyətli dərəcədə zəiflədir. Bu qaydaya əsaslanaraq, iddia edilir ki, sosial təminatda ümumi istiqamətin hazırlanmasından (təkmilləşdirməsindən) başqa harmonizasiya beynəlxalq standartların qəbulu ilə tamamlanır. Həmin standartlarda sosial təminat hüququnun realizəsidə konkret ölçüləri və ya göstəriciləri anlamaq lazımdır. Nümunə kimi sosial təminatın konkret növü ilə əhalinin əhatəsinin normaları, təqaüdlərin və ya maddi yardımların ölçüsünü müəyyən edən müddəaları qeyd etmək olar.

Problem üzrə sosial təminat məsələlərini tənzim edən beynəlxalq müqavilələr xüsusi qeyd edilməlidir. Bu zaman BƏT standartları mühüm yer tutur. Məsələn, BƏT-in 102 №-li Konvensiyası sosial müdafiənin ümumi minimal səviyyəsini təyin etdiyi halda, bir qədər sonra qəbul edilən konvensiyalar, məsələn, 1967-ci il tarixli «Əlillik, qocalıq və ailəni dolandıranın itirilməsi ilə bağlı maddi yardımlar haqqında» 128 №-li Konvensiya və 1969-cu il tarixli «Xəstəlik üzrə tibbi yardım və maddi yardımlar haqqında» 130 №-li Konvensiya beynəlxalq standartların yüksəldilmiş səviyyəsini nəzərdə tutur. Ancaq, bizim fikrimizcə, indiki halda söhbət sosial müdafiənin ümumi və yüksəldilmiş səviyyələrindən gedir. Mahiyyət etibarilə, sosial təminatın beynəlxalq standartları minimal olmağı dayandırmır, çünki, onlar öz istədiyi kimi dövlətin imkanının saxlanılması şərtilə hüquqların reallaşdırılmasının yalnız alt hüdudunu təyin edir. Daha yüksək standartları müəyyən etmək imkanının mövcudluğu isə şübhəsiz ki, dövlətin iqtisadi durumundan asılıdır.

Sosial təminat hüququnun harmonizasiyası anlayışını müəyyən etmək üçün, həmçinin baxılan sahənin kontekstində bu hüquqi prosesin hədəflərini göstərmək lazımdır. Hüququn harmonizasiyası özü-özlüyündə məqsəd ola bilməz, harmonizasiya tədbirlərinin xarakterini müəyyən edən oriyentirlər təyin edilməlidir. Beynəlxalq səviyyədə harmonizasiya, hər şeydən əvvəl, sosial ədalət prinsipinin reallaşdırılmasına xidmət edir, hansı ki, onda ifadə edilir ki, şəxsi imkanların iqtisadi və sosial məhdudiyətləri və bununla əlaqədar olaraq yaranan zərərlərin qarşısı alınmalıdır, uzaqlaşdırılmalıdır və ya kifayət qədər ölçüdə kompensasiya olmalıdır.

Qeyd edilənlər isə sosial təminat hüququnun əsas insan hüquqlarından biri kimi tam xarakterizə edilməsini müəyyən edir. Bu sahədə yeni beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi və ya yenilənməsi (məsələn, Avropa Sosial Xartiyası) amili bu zaman əsas kimi qəbul edilməlidir. Dövlətlərin bu sahədə əsas öhdəlikləri isə beynəlxalq hüquqi standartların milli-hüquqi implementasiyası üzrə zəruri tədbirlərin görülməsi, nəhayət bu sahədə yeni praktiki meyarların müəyyən edilərək beynəlxalq əməkdaşlıq üzrə təqdim edilməsidir.

MÜASİR DÖVRDƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏK MİQRASIYASININ HÜQUQİ TƏNZİMETMƏ PROBLEMLƏRİ

Cabir Niyazov

AMEA-nın Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu, Azərbaycan
Jabir7775@gmail.com

Müasir dövrdə miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsi ciddi beynəlxalq və milli hüquqi tənzimləmə tələb edir. Miqrasiya, xüsusilə də onun böyük miqdarda artımı miqrantların olduğu ölkənin iqtisadi, siyasi və mədəni sistemə ciddi təsir göstərə bilməklə yanaşı, onun öz vətəndaşlarının hüquq və maraqlarına da toxuna bilər. Buna görə də miqrantların çox olduğu dövlət miqrasiya proseslərini kənardan müşahidə etməli deyildir, əksinə onu səmərəli şəkildə tənzimləməlidir. Miqrasiya üçün tam açıq sərhədlər müasir dünyada heç də optimal realistik yanaşma deyildir. Bütün bunlar nəzarət altında və tənzimlənmə şəraitində olmalıdır, əks halda dövlətin təhlükəsizliyinə və sabitliyə böyük təhlükələr yarana bilər, dövlətin iqtisadi əsasları kifayət qədər sarsıla bilər. Ümumiyyətlə, əhalinin beynəlxalq miqrasiyası ilə bağlı problemləri tədqiq edərkən bu problemin yaranma səbəblərinə, xüsusilə də onun tarixi aspektlərinə və müasir vəziyyətinə müqayisəli nəzər yetirilməsi məqsədəuyğun hesab edilməli, statistik göstəricilər ciddi şəkildə öyrənilməlidir.

Beləliklə, müasir dövrdə əhalinin miqrasiyası dünyada daim diqqət mərkəzində olan problemlərdən hesab olunur. Bütün dünya ölkələrini əhatə edən bu proses həm müsbət, həm də mənfi xüsusiyyətlərə malikdir. Bu gün artıq miqrasiyanın zəruriliyi haqqında sual qarşıya qoyulmur, əksinə miqrasiyanın effektiv tənzimlənməsini necə təmin etmək, onun müsbət nəticələrini gücləndirmək və mənfi nəticələrini azaltmaq üçün hansı işlərin görülməsi aktualıq kəsb edir. Miqrantlar, hökumətlər, qəbul edən ölkələrdə icmalar, vətəndaş cəmiyyəti institutları, bütün mövcud informasiyanı nəzərə alaraq özəl sektorun müəssisələri tərəfindən qəbul edilən qərarlar sosial, iqtisadi və siyasi planda miqrasiyanın müsbət potensialının reallaşdırmasına kömək edə bilər. Miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsində kifayət qədər beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi problemin əhəmiyyətinin əsas göstəricisidir. Hətta bu sahədə mühüm beynəlxalq müqavilələrlə xüsusi prinsiplər də formalaşmışdır. Məsələn, 18 dekabr 1990-cı il tarixli Bütün Əməkçi-miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya ilə əməkçi-miqrantların hüquqi statusunu tənzim edən bir sıra spesifik prinsiplər də fərqləndirilir. Məsələn, sosial təminat sahəsində əməkçi-miqrantlara dövlətin öz vətəndaşları ilə bərabər milli rejimin tətbiq olunması; əməkçi-miqrantların özlərinin ailələrinin birləşməsinə yardım göstərilməsi; əməkçi-miqrantların əmək haqlarına və gəlirlərinə iqiqat vergiqoymanın tətbiq olunmasına yol verilməməsi; əməkçi-miqrantlar üçün birləşmə azadlığının təmin

edilməsi; bütün insan hüquq və azadlıqlarının birmənalı olaraq əməkçi-miqrantlara da tam şəkildə aid edilməsi; əmək-miqrasiyası üçün səmərəli milli qanunvericiliyin formalaşdırılması və s.

Universal beynəlxalq sənədlərlə yanaşı, əmək miqrasiyası sahəsində daha səmərəli tənzimləmə üçün regional beynəlxalq müqavilələr də qəbul edilmişdir. Məsələn, Avropa regionunda əmək miqrasiyasının tənzimlənməsi sahəsində qəbul edilmiş əsas beynəlxalq sənəd kimi 1977-ci il tarixli Konvensiya ilə üzv-dövlətlərin ərazisində yaşamaq və işləmək üçün icazə, yerdəyişmə azadlığı, sosial təminat və ailələrin birləşməsi ilə əlaqədar çox vacib məsələlər tənzimlənmişdir. Daha sonra, Avropa İttifaqı çərçivəsində də bir sıra mühüm sənədlər qəbul edilmişdir. Həmin region çərçivəsində sonradan qəbul edilən direktivlər və başqa sənədlərlə tənzimləmə daha da təkmilləşdirilmişdir.

Əmək miqrasiyasının tənzimlənməsində və əməkçi-miqrantların hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində ikitərəfli müqavilələrin də rolu xüsusi qeyd edilməlidir. Hesab edirik ki, bu sahədə əməkdaşlıqdan regional əməkdaşlığa keçid üzrə də əsas siyasət formalaşmalıdır. Nəhayət, bu sahədə tənzimləmədə milli qanunvericilik xüsusi yer tutur. Azərbaycan Respublikası praktikasında əmək miqrasiyası ilə bağlı məsələlərin hüquqi tənzimlənməsində əsas normativ-hüquqi akt kimi çıxış edən Miqrasiya Məcəlləsində əməkçi miqrantların hüquqları, iş icazəsi, əmək miqrasiyasının dövlət tərəfindən tənzimlənməsi və bu sahədə nəzarət, əmək miqrasiyasına məhdudiyətlər və s. məsələlər hüquqi baxımdan beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq tənzimlənmişdir.

XALQLARIN ÖZÜNÜ MÜƏYYƏN ETMƏK HÜQUQUNUN BEYNƏLXALQ HÜQUQI ƏSASLARI VƏ TƏTBİQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xətai Hətəmov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
xatai-045@mail.ru

Xalqların özünü müəyyən etmək hüququ və konsepsiyasının nəzəri kökləri təbii insan hüquqları və xalqların suverenliyi doktrinalarının əsasında dayanır. Həmin doktrinalara görə hakimiyyətin mənbəyi monarx yox, xalqdır, bu səbəbdən hökumətin idarəetmə üsul və metodları ilə razılaşmayan xalq öz iradəsinə uyğun şəkildə yeni hökumət qura bilər. Beləcə, həmin dövrün digər sənədlərində olduğu kimi, ABŞ-ın İstiqlaliyyət Bəyannaməsində də feodalizm üçün xarakterik olan “ərazi idarəçiliyi” prinsipi ləğv edilmiş və “idarə olunanların razılığı ilə idarəetmə” prinsipi bəyan edilmişdir. BMT Baş Məclisi tərəfindən 14 dekabr 1960-cı il tarixində 1514 (XV) sayılı Qətnamə ilə qəbul edilən Müstəmləkə ölkələrinə və xalqlarına müstəqilliyin verilməsi haqqında Bəyannamə BMT Nizamnaməsinin müddəala-

rının inkişafında əhəmiyyətli addım oldu. Bəyannamə xalqların özünü müəyyən etmək hüququnu insan hüquqlarının təkamülü ilə bağladı. Bəyannamənin 1-ci maddəsində qeyd edilir ki, xalqların xarici zülmə və hökmranlığa tabe edilməsi və onların istismarı əsas insan hüquqlarının inkarıdır.

İnsan hüquqları haqqında 1966-cı il beynəlxalq paktlarının qəbulundan sonra, xalqların özünü müəyyən etmək hüququ yeni səviyyəyə çıxdı. Bu müqavilələrin iştirakçıları üçün bu hüquq yalnız siyasi hədəf və ya Baş Məclisin tövsiyəsi yox, artıq dövlətlərə müəyyən hüquqi öhdəliklər qoyan hüquqa çevrildi. Hər iki Paktın birinci maddəsi xalqların özünü müəyyən etmək hüququna həsr edilmişdir, hansının ki, mətni hər iki paktı eynidir. Bu sənədlərin belə strukturu insan hüquqlarının dairəsindən xalqların özünü müəyyən etmək hüququnu çıxarmır, əksinə bu hüququn xüsusi təbiətini və qalan hüquqların realizəsi üçün onun xüsusi əhəmiyyətini vurğulayır. Paktların əhəmiyyəti həmçinin ondan ibarətdir ki, onlar özünü təyin etmənin həm xarici, həm də daxili aspektlərini özündə saxlayır.

BMT tərəfindən özünü təyin etmək hüququnun növbəti ifadəsi BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq dövlətlər arasında dostluq münasibətlərinə və əməkdaşlığa dair beynəlxalq hüququn prinsipləri haqqında 1970-ci il tarixli Bəyannaməsinin qəbul edilməsi oldu. Bu sənəd ümumtənzimləşmiş beynəlxalq hüquqi aktdır, hansı ki, müasir beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərinin məzmununu kodifikasiya etmişdir. Baxmayaraq ki, bu sənəd, paktlar kimi, bir çox əhəmiyyətli məsələləri (məsələn, baxılan hüququn subyektinə aid) olduqca mücərrəd, təfsilə təkmilləndirilmədən bəyan edir, bununla belə, özünü müəyyən etmək hüququnun inkişafı tarixində fəvqəladə əhəmiyyətli rol oynamışdır, çünki, Bəyannamədə özünü müəyyən etmək prinsipinin dürüst ifadə edilməsi ilk fəadə olaraq adıçəkilən prinsipin beynəlxalq ictimaiyyətin və beynəlxalq hüququn bütün subyektlərinin arasında uyğunlaşdırılmış ümumi kodifikasiyası idi. 1970-ci il Bəyannaməsi sayəsində özünü müəyyən etmək hüququ bütün dövlətlərə şamil edilən beynəlxalq hüquq normasına çevrildi. Hesab edirik ki, bundan sonra hüquq bərabərliyi və özünü müəyyən etmək prinsipi öz mütləq imperativliyini əldə etmişdir. Beləliklə, beynəlxalq sənədlərin tədqiqi və onların tətbiqi təcrübəsi göstərir ki, özünü müəyyən etmək hüququ beynəlxalq hüququn ümumtənzimləşmiş normasıdır.

Bununla bərabər, beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsi və praktikasına əsasən xalqların hüquq bərabərliyi və özünü müəyyən etməsi prinsipi dövlətlərin ərazi bütövlüyü prinsipi ilə sıx bağlıdır, bu hüququn həyata keçirilməsi dövlətlərin suverenliyi və ərazi bütövlüyü ilə uzlaşmalı, nəhayət, müstəqil dövlətin parçalanması üçün heç bir vaxt əsas kimi çıxış edə bilməz. BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq dövlətlər arasında dostluq münasibətlərinə və əməkdaşlığa dair beynəlxalq hüququn prinsipləri haqqında 1970-ci il tarixli Bəyannamədə göstərilir ki, xalqların hüquq bərabərliyi və özünü müəyyən etməsi prinsipinin həyata keçirilməsi zamanı Bəyannamənin heç bir müddəası suveren və müstəqil dövlətlərin ərazi bütövlüyü və siyasi müstəqilliyinin qismən və ya tamamilə pozulmasına, onların bölünməsinə yönəlmiş hərəkətləri müdafiə etmək, onlara razılıq kimi tövsif edilə bilməz.

MODA SƏNAYƏSİNDƏ ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQLARIN QORUNMASI

Leyla Əskərzadə

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
leyla-askerzade@yandex.ru

Moda sənayesini ilham və mənimsəmə üzərində qurulan bir sənət növü kimi xarakterizə etmək olar. Nəzərə alınmalıdır ki, ilham almaq və mənimsəmək, yəni başqasının hüquqlarını pozaraq açıq şəkildə onun ideyalarını oğurlamaq arasında çox incə bir xətt keçir. Bu səbəbdən, moda dünyası inkişaf etdikcə, dizayn hüquqlarının qorunması və tənzimlənməsi məsələləri aktuallığını artırır.

Müasir moda sənayesi geyim, ayaqqabı və aksesuarlarda incəsənət elementlərini özündə əks etdirib innovativ ideyaların fəal istifadəsinə əsaslanır. Bazarda malların bolluğunu nəzərə alsaq, bu sənaye böyük rəqabətə gətirib çıxarır. Bu səbəbdən, moda bazarı istehsalçıları mümkün qədər qısa zamanda yeni məhsulları istehlakçıya təqdim etməyə və əşyaların xarici görünüşünə (dizaynına) xüsusi diqqət yetirməyə sövq edir. Həmçinin, moda sənayesi hər mövsüm yeni və orijinal dizaynlı məhsullar yaratmaq üçün böyük məbləğdə sərmayə tələb edir. Moda sənayesinə bu cür əhəmiyyətli investisiyaların qoyuluşuna baxmayaraq, geyim, ayaqqabı və aksesuarların xarici görünüşünü qeydiyyatla almaq və qorumaq üçün müvafiq milli və ya beynəlxalq qanunlardan az istifadə olunur. Bəzi ölkələrdə moda sənayesi obyektləri incəsənət əsərləri kimi tanınaraq müəllif hüquqları ilə qorunur. Lakin, əşyanın xarici görünüşünün qeydiyyatla alınması məsələsinə gəldikdə müəyyən problemlərlə üzləşmək olur. Belə ki, məhsulun qısa zaman ərzində aktuallığını itirməsi (çox vaxt moda məhsulu altı aydan-on iki ayadək, yəni, bir mövsüm ərzində aktuallığını qoruyur) çəkilən vaxt və maliyyə xərcləri baxımından onun qeydiyyatını doğrultmur.

Qeyd olunmalıdır ki, moda sənayesində əqli mülkiyyətin hüquqi müdafiəsi və tənzimlənməsi həm iqtisadi, həm də mədəni baxımdan böyük önəm kəsb edir. Hazırda, modanın incəsənət və mədəniyyət sahələrinə aid olub-olmamasına dair fikirlər böyük müzakirələr və mübahisələrə səbəb olur. Halbuki, müasir dövrdə dizayn və moda incəsənət və mədəniyyətlə sıx bağlıdır. Belə ki, dizaynerlər həm İntibah dövrünün ustadlarından, həm fərqli ölkələrin mədəniyyət əsərlərindən, həm də müasir incəsənət əsərlərindən ilham alırlar.

Bununla yanaşı, moda sənayesi hər il yüz milyardlarla dolların dövriyyəyə buraxıldığı biznes sahəsi olduğundan, bu sahədə əqli mülkiyyətin hüquqi müdafiəsi iqtisadi nöqtəyi-nəzərdən də vacibdir. Bu səbəbdən, malların pirat istifadəsi vergi gəlirlərinin və iş yerlərinin itirilməsinə, istedadların tükənməsinə səbəb olur.

Son dövrlərdə, informasiya texnologiyalarının inkişafı bir tərəfdən aparıcı proqram təminatlarının istifadəsi ilə yeni növ dizayn modellərinin yaradılmasına kömək etsə də, digər tərəfdən bu sahədə ideyaların oğurlanmasını da asanlaşdı-

rır. Belə ki, dizaynerlərin nümayiş etdirdikləri moda göstərilərində fotosəkil çəkmək və sonradan onları müxtəlif fabriklərə göndərərək həmin paltar, ayaqqabı və aksesuarların çox sayda istehsal edib bazarda təqdim etmək heç də çətin deyil. Bu da öz növbəsində haqsız rəqabət, plagiat və qanunsuz gəlir əldə edilməsinə, sonda isə dizaynerlərin əqli mülkiyyət hüquqlarının pozulmasına və əhəmiyyətli maliyyə itkilərinə səbəb olur.

Beləliklə, dizaynerlər öz yaratdıqları modellərə dair effektiv hüquqi müdafiəyə malik olmalıdırlar. Həmçinin, moda sənayesinin lazımi hüquqi müdafiəsi dizaynerləri yeni layihələr yaratmağa sövq edir və bu da öz növbəsində moda sənayesinin inkişafına töhfə verir. Dizayn modellərinin müdafiəsi 4 fərqli istiqamətdə və fərqli mexanizmlərlə müdafiə olunur. Bunlar müəllif hüquqları, sənaye nümunəsi, əmtəə nişanı və kommersiya sirridir. Hər-hansı mexanizmdən istifadə edilməsi hər-bir xüsusi haldan asılı olaraq fərqli üsullarla həyata keçirilə bilər. Bu tədqiqat moda sahəsində müəllif hüquqlarının qorunması mexanizmi və üsulları ilə yanaşı bu sahədə xarici ölkələrin təcrübəsi və Azərbaycan Respublikasında tətbiqi məsələlərini əks etdirir.

INTERNET ACCESS AS A FUNDAMENTAL RIGHT

Aytan Mirzayeva

*Baku State University, Azerbaijan
mirzayeva.ayten@inbox.ru*

As we all know, access to and use of the Internet, which has become an integral part of our lives, is already a daily necessity. As a result, access to the Internet as a fundamental right has become a major object of research in the legal field. There are a number of different approaches to whether it is a fundamental right or not. These are both positive and negative. Vinton G. Cerf notes that access to the Internet is not a fundamental right. Taking into account field and theoretical experience, the following 3 questions were considered by me in the article: 1. «Should Internet access be recognized as a fundamental right?»; 2. «What are the positive and negative of this for the state and citizens?»; 3. «Can the right to the Internet be restricted?» Various researches were conducted in the article and the method of comparative analysis was used.

Research experience shows that access to the Internet should be recognized as a fundamental right because it is a requirement of the time, but it is unlikely that this right will be recognized at the global level and in local legislation in the near future. Field experience shows that restricting access to the Internet is possible, or even important, in many cases. The type, scope, and other characteristics of the information disseminated or transmitted are grounds for restriction.

Although the recognition of Internet access as a fundamental right seems to be the best option in theory, it can only be considered possible after the problems that have arisen in practice have been partially resolved.

THE OMBUDSMAN FOR CHILDREN

Tohfa Abdullayeva

Baku State University, Azerbaijan

tohfa.abdullayeva1@gmail.com

Nowadays, protection of basic rights and freedoms of children and young people under the age of 18 is one of the most serious problems. Children's rights include the right to education, health, family life, play and recreation, an adequate standard of living and protection from abuse and harm. Children's rights encompass the developmental and age-appropriate needs of a child that change over time as they grow.

In many cases, the rights of this vulnerable group of society are almost underestimated. Despite of much progress recent decades in the world, millions of children still living without their fundamental rights.

Children's ombudsman, also known in some jurisdictions as the Child Advocate, which is implemented in many countries, is a structure that should be considered in terms of solving problems. In this article, the child ombudsman, which tries to eliminate the rights violations faced by children, and who can take necessary preventive measures independently, was examined.

The purpose, responsibilities and duties of the Child Ombudsman structure vary by state. Generally, these offices exist to handle and investigate complaints from citizens and families regarding government services to children and families – this may include child protection services, foster family, adoption and juvenile justice services, provide a system accountability mechanism, protect interests and Children's rights, both collectively and individually.

This article aims to identify the strengths of the child ombudsman model in selected countries and to develop child ombudsman proposal models in Azerbaijan. Then, based on the Save the Children International reports, four countries (Iceland, Canada, Belgium and Netherlands) with good standing on children's rights were selected and analyzed.

According to statistics, violations of children's rights, violence against children, marriages of minors, use of child labor have not decreased in Azerbaijan, children are forced to beg, expelled from school at an early age, are discriminated against, and so on. These situations show that the current legal and administrative system is insufficient to produce solutions.

Due to the need for a children's ombudsman in Azerbaijan, this was seriously felt and it was concluded that this institution should be established as required.

BASICS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF SUBJECTS OF TOURISM ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Malakkhanim Rahimova

*Baku State University, Azerbaijan
melek.rahimovafff@gmail.com*

The people of the world, who came out of the Second World War with psychological trauma, prefer international travel to meet the needs of leisure. The ever-evolving tourism relations in the modern world require that they are regulated by law. The basis for the legal status of entities involved in tourism activities is determined by international and national legislation.

The rights of the subjects and the means of protection of these rights are always in the center of attention in our time. Protection of the rights of subjects of tourism activity means activities related to taking measures in accordance with the law to stop or prevent, restore or simply recognize the violation through the competent authority of the subject or the state. The need for protection and restoration of subjective rights arises at any stage of the violation - both when they are violated and when there are actions that pose a real threat of violation. But what international principles are based on the protection of the rights of tourists, tour operators and travel agents acting as subjects of tourism activities? What international and national regulations protect the defense mechanism? What methods and tools are used?

In order to solve the existing problem, it is necessary to consider theoretical methods, theoretical framework or general perspectives. Methods of protection of subjective civil rights mean mandatory legal measures accompanied by the restoration of violated and disputed rights of the subjects and the impact on the offender. Protection measures are mainly implemented through protection and responsibility measures while protecting the rights. These actions are characterized by the deprivation of certain rights of the offender or the imposition of additional burdens on him in the form of additional obligations. The choice of protection methods is made independently by the subject of tourism activity and is determined by the nature of the crime, as well as the characteristics of the violated law.

The protection of the rights of tourists, which we consider as consumers in tourism relations, is carried out in accordance with the legislation of the

Republic of Azerbaijan, taking into account international acts. The Law of the Republic of Azerbaijan on Tourism, the Law of the Republic of Azerbaijan on Citizens' Appeals and other acts play a key role here. The main document protecting the rights of tour operators and travel agents, which are producers of tourism products, is the Law of the Republic of Azerbaijan on the Protection of the Rights of Entrepreneurs. However, there is a wide range of defense options that subjects can apply in case of violation of their legal rights. The protection of their rights is carried out mainly through judicial protection (courts of general jurisdiction). If the legislation provides for the administrative protection of these rights, the relevant administrative central executive body may be appealed. The State Tourism Agency implements state policy in this area.

The Small and Medium Business Development Agency (SMBDA) was established to support entrepreneurs in developing small and medium businesses in the Republic of Azerbaijan. The Agency is a public legal entity that supports the development of small and medium-sized businesses in the country, provides a number of services to SMEs, coordinates and regulates the services of government agencies in this area, and operates under the Ministry of Economy.

The main purpose of the state is to provide certain benefits to entrepreneurs for the development of tourism, to protect their rights by any means. It is recommended that tourism entities cooperate with the state in this direction and apply for legal assistance.

RƏQƏMSAL CƏMIYYƏTDƏ ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ. SÜNİ İNTELLEKTİN VƏ ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİ KONTEKSTİNDƏ

Əkbər Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
akber.e.aliyev@gmail.com*

Rəqəmsal cəmiyyətdə böyük verilənlər (məlumat) bazasının mövcudluğu və həmin verilənlərin süni intellektin istifadəsi hallarının gün keçdikcə sürətlər artması əqli mülkiyyət hüququnun tənzimlədiyi məslələrin sferasını dəyişməklə, yeni kontekstdə yarana hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsi mexanizmlərinin formalaşdırılmasını zəruri edir. Ötən onilliklər ərzində kompyuterlər və ya süni intellektin müstəqil olaraq əqli mülkiyyət hüququ obyektlerini yaratması, yaradılmış və m eyadana çıxmış obyektlərin müəlliflik hüququ və ya patentlə mühafizə edilmə qabiliyyətinin mövcudluğu rəqəmsal cəmiyyətdə əqli mülkiyyət hüququnun müdafiə üsullarının müəyyən edilməsi öz xüsusi əhəmiyyəti ilə seçilir. Bütün bunlarla yanaşı, informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı nəticəsində dünya

təcrübəsində bu cür halların çoxalmasına baxmayaraq, bir çox dövlətlərin əqli mülkiyyət qanunvericiliyi bu məsələni tənzimləməklə, yarana hüquq mübahisələrinin həllini çətinləşdirir. Onu da qeyd etmək zəruridir ki, əksər ölkələrin əqli mülkiyyət hüquq münasibətlərini tənzimləyən qanunvericiliyi kompyuter və ya süni intellekt tərəfindən yaradılmış əqli mülkiyyət obyektlərinin qorunmasını qadağan etməsə də, onların açıq şəkildə qorunmasını müəyyən edən qaydaları da nəzərdə tutmur. Belə ki, bir çox dövlətlərin müəlliflik hüququ və patent qanunvericiliyi müəlliflik hüququnun subyektlərini və ixtiraçılığı fiziki şəxslərlə məhdudlaşdırır ki, bu da süni intellekt tərəfindən yaradılan əqli mülkiyyət obyektlərinin müdafiəsinin hüquqi statusu məsələsinin müzakirəsinə səbəb olur.

Digər tərəfdən, ixtiraçı maşınlar və yaradıcı komputerlərin fəaliyyət nəticələri müxtəlif aspektlərdən araşdırılmış, həmin süni intellektin əqli mülkiyyət obyektinin yaradıcılığı sahəsində stimullaşdırılma prosesinin aparılmasına və innovasiyaların tətbiqi nəticələrinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Qeyd olunan məsələdə süni intellektin əqli mülkiyyət obyektlərinin yaradıcıları kimi tanınması insanın əqli fəaliyyətinin nəticələrinin fərqləndirilməsinə zəmin yaradır.

Araşdırmada, komputer tərəfindən yaradılan işlərdə beynəlxalq və müxtəlif ölkələrin təcrübəsi nəzərə alınmaqla standartlar təhlil edilmişdir. Bu məqalədə, qeyd olunan məsələlərin hüquqi tənzimlənməsi məsələsi ilə bağlı müxtəlif xüsusi əhəmiyyətli anlayışların hüquq müdafiə mexanizm vasitələri ilə bağlı məsələlər araşdırılmış və xarici ölkələrin qanunvericiliyi əsasında müqayisəli təhlil aparılmışdır. Məqalə dünyada rəqəmsal cəmiyyətdə süni intellekt və ya kompyuterlər tərəfindən yaradılan əqli mülkiyyət obyektlərinin hüquqi müdafiəsi məsələlərinə həsr edilmişdir. Məqalədə müxtəlif ölkələrin qanunvericiliyindən tövsiyələr və nəticələr təqdim olunur.

Açar sözlər: əqli mülkiyyət hüququ, süni intellekt əqli mülkiyyət hüququnun subyekt kimi, süni intellekt, rəqəmsal cəmiyyət, informasiya cəmiyyəti, rəqəmsal cəmiyyətdə əqli mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi, patent, ixtira, müəlliflik hüququ, əmtəə nişanları.

İNFORMASIYA CƏMIYYƏTİNİN FORMALAŞMASINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN ROLU

Ülkər Xələfova

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
ukhalafova@mail.ru

Ümumiyyətlə, informasiyalaşdırma, ilk növbədə, bir insana məlumat axtarmaq, qəbul etmək və yaymaq üçün yeni imkanlar gətirir, bununla da insana həyatın istənilən sahəsində düzgün seçim etmək imkanı verir. 2000-ci il tarixli Qlo-

bal İnformasiya Cəmiyyəti üçün Okinava Xartiyasında qeyd edilir ki, «informasiya cəmiyyəti ... insanlara öz potensiallarından daha geniş istifadə etməyə və istəklərini reallaşdırmağa imkan verir». İnformasiya cəmiyyətinin əsas fəlsəfi mənası bütün insanların informasiya, bilik tələbatını ödəməkdən, onların arasında sosial kommunikasiya mühiti yaratmaqdan, bilik və düşüncələrini, istədikləri məlumatı ictimaiyyətə çatdırmaqdan ibarətdir. Onun əsas məqsədi informasiya bolluğunun yaradılması və bu prosesin köməyi ilə bir tərəfdən bəşəriyyətin qarşısında duran problemləri həll etmək, digər tərəfdən isə cəmiyyətin inkişafını təmin etməkdir. Yəni informasiya cəmiyyəti elə bir cəmiyyətdir ki, burada əhalinin böyük hissəsi müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə informasiyanın, ən əsası isə onun ali forması olan biliyin istehsalı, saxlanması, emalı və ötürülməsi ilə məşğul olur.

Elmi ədəbiyyatlarda informasiya cəmiyyətinə dair müxtəlif elmi-nəzəri fikirlər söylənilmiş, nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. İnformasiya cəmiyyətində bir neçə inkişaf mərhələsini ayırmaq olar. Birinci mərhələ 1950-ci illərin əvvəllərində, ilk iri kompüterlərin yaradıldığı vaxta təsadüf edir. İkinci mərhələ fərdi kompüterlərin yaranması və kütləvi istifadəsi ilə əlaqələndirilir. İnformasiya inqilabının üçüncü mərhələsi 1990-cı ildə global «İnternet şəbəkəsi» informasiya kommunikasiyaları və şəbəkələri mərhələsinin «açılması» ilə başladı. İnformasiya cəmiyyəti ənənəvi sənaye və xidmətlərin üstünlük təşkil etdiyi bir cəmiyyətdən fərqlənir ki, informasiya, bilik, məlumat xidmətləri və onların istehsalı ilə əlaqəli bütün sahələr (telekommunikasiya, kompüter, televiziya) daha sürətlə böyüyür, yeni iş yerlərinin mənbəyi kimi məhz informasiya mübadiləsi çıxış edir, informasiya iqtisadi inkişafda dominant rolunu oynayır. Beləliklə, ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, informasiya cəmiyyətinin ən vacib xüsusiyyəti əsas diqqətin istehsalda materialların istifadəsindən informasiya xidmətlərinin göstərilməsinə yönəlməsidir. İnformasiya cəmiyyətinin hüquqi əsasda qurulduğu, informasiya münasibətlərini və proseslərini (informasiya mənbələrinə və müəllif hüquqları da daxil olmaqla) tənzimləyən əsas tənzimləyici sənədlər, məlumat əldə etmək hüquqlarını, əqli mülkiyyət hüquqlarını tənzimləyən qanunlar və digər normativ hüquqi aktlardır. Həmin aktlar informasiya qanunvericiliyi sistemini formalaşdırır. İnformasiya qanunvericiliyinin inkişaf səviyyəsi cəmiyyətin demokratik mahiyyətinin göstəricilərindən biridir, çünki dövlət qurumlarının ictimaiyyətə açıq olmasını, fərdin konstitusion hüquqlarının həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyaları vəziyyəti hər hansı bir məlumata çıxışın təmin edilməsində vəziyyəti əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir, ən inkişaf etmiş dövlətlərin başlamış olduğu bütün cəmiyyətin maraqları naminə dövlət orqanlarının informasiyalaşdırılmasına dair genişmiqyaslı layihələrin həyata keçirilməsinə imkanlar yaradır.

İnformasiya cəmiyyətinin hüquqi təməlinin formalaşması tendensiyalarını başa düşmək üçün yalnız qanunvericilikdə elan edilmiş normaları deyil, onların yerinə yetirilməsini izləyən xüsusi qurumların fəaliyyətində qaydaların necə tət-

biq olunduğunu da nəzərə almaq vacibdir. Son illərdə informasiya qanunvericiliyi üzrəndə qurulan informasiya hüququ intensiv olaraq modernləşən bir hüquq sahəsi olmuşdur. Bu sferada bir çox qanunvericilik aktları beynəlxalq təşkilatların tövsiyələri və məhkəmə qərarları ilə inkişaf etmişdi. Beləliklə, informasiya cəmiyyəti dedikdə, sivilizasiyanın inkişafının hazırkı mərhələsi olub, informasiya biliklərin əsas maddi sərvətə çevrildiyi cəmiyyət başa düşülür. İnformasiya cəmiyyəti informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təsiri nəticəsində bilik və informasiyanın insan fəaliyyətinin bütün sferalarında əsas rol oynadığı cəmiyyətdir. Burada kütləvi informasiya vasitələrinin rolu böyükdür ki, bu da kifayət qədər geniş bir tədqiqat tələb edir.

THE IMPORTANCE OF ESTABLISHING ETHICAL COMMISSIONS OF MEDICAL-SCIENTIFIC RESEARCH ETHICAL COMMISSIONS IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN AZERBAIJAN

Sevda Karimova

*Azerbaijan National Academy of Sciences Law and Human Rights
Institute, Azerbaijan
sevda.aydin.k@gmail.com*

After gaining independence, the Republic of Azerbaijan has been carrying out a series of reforms to bring the Soviet economic, political, legal and administrative system in line with advanced world standards, reconstruction and modern scientific bases, creating a legislative framework for all these processes.

The policy of transition from a totalitarian system to a democratic system, creating the foundations of a socially oriented market economy, ensuring social protection and protection of human rights, achieving serious national and spiritual unity had to go through difficult stages and be subjected to pressure from various political forces. In our opinion, the most difficult area in the implementation of social policy, which should provide everyone and everyone, is closely linked with the protection of public health, social protection and the creation of decent living conditions.

Today, the world's best practices are being studied, the positive traditions formed over the years are being preserved, new technologies and management models are being tested, improved and applied to the new environment. At present, Azerbaijan is in the process of establishing ethical commissions for medical and scientific research to protect and ensure human rights, especially for patients rights. They need to be developed and a number of measures taken to ensure the sustainability of their work.

The main directions of the initial steps are to develop a strategic plan for

the establishment and organization of ethical commissions in the country to ensure sustainable and systematic activities, to conduct a needs analysis with the participation of experts in the field of scientific research, researchers and members of the ethics commission. Providing trainings in accordance with the results of needs analysis, as well as training of trainers, preparation of scientific literature and materials, formation of methodological aids, increase of knowledge and skills of officials working in the field of ethics commissions, establishment of civil society institutions in the field of bioethics, public awareness there is a need to increase.

We hope that the activities and efforts of Azerbaijani health workers and lawyers in the field of bioethics, deontology, medical law and ethics will contribute to serious reforms in medicine and health in the country.

ÖVLADLIĞA GÖTÜRMƏ İNSTİTUTUNUN BƏZİ PROBLEMLƏRİ

Məhəbbət Dəmirçiyeva

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
mahabbat_d.h.t@mail.ru*

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini özünün ali məqsədi elan etmiş Azərbaycan Respublikasında son illər uşaq hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı fundamental qanunvericilik bazası yaradılmışdır. Ailə, mülki, inzibati və cinayət qanunvericiliyinin uşaq hüquqlarının təmin olunmasını nəzərdə tutan normaları inkişaf etdirilmiş, “Uşaq hüquqları haqqında”, “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” “Yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığının və hüquq pozuntularının profilaktikası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunları qəbul edilmiş, Azərbaycan Respublikası “Uşaq hüquqları haqqında”, “Ölkəlararası övladlığa götürmə ilə bağlı uşaqların müdafiəsi və əməkdaşlıq haqqında” Konvensiyalara, «Uşaq hüquqları haqqında» BMT Konvensiyasının «Uşaq alverinə, uşaq fahişəliyinə və uşaq pornoqrafiyasına dair» Fakültativ Protokoluna qoşulmuşdur.

Ailədə yaşamaq və tərbiyə olunmaq uşağın mühüm hüquqlarından olmaqla imkan dərəcəsində uşağın ailədə yaşaması və tərbiyə olunmasının təminini nəzərdə tutur. Uşaq ailədə fiziki və mənəvi inkişafa nail olur, dayaq və anlaşma tapmaqla cəmiyyətin tam hüquqlu üzvü olmağa hazırlaşır. Bəşər tarixində uşağın ailədə tərbiyəsindən daha üstün forması müəyyən olunmamışdır. Valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların yerləşdirilməsinin prioritet forması övladlığa götürmədir. Məhz övladlığa götürmə uşağın ailədə yaşamaq və daha yaxşı tərbiyə olunmaq hüququnun təmininə xidmət edir.

Övladlığa götürmə və övladlığa götürmənin ləğvi ilə əlaqədar işlərə baxı-

larkən qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən düzgün tətbiq olunması və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu 2009-cu il 29 oktyabr tarixdə 30 bənddən ibarət “Övladlığa götürmə və övladlığa götürmənin ləğvi ilə əlaqədar mülki işlərə baxılarkən qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında” Qərar qəbul etmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq qanunvericilikdə hələ də övladlığa götürmə məsələləri ilə bağlı bir sıra problemlər mövcuddur.

Bu problemlər uzun illərdi ki mövcuddur. Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların aşkar olunması və yerləşdirilməsini AR AM-nə əsasən təxminən 4 qrupa bölmək olar: Qəyyum və himayəçilik orqanında, Himayədar ailələrdə, Tipik uşaq müəssisində və Ailələrə övladlığa verməklə.

AR-nın Prezidentinin 27 fevral 2020-ci il fərmanı ilə övladlığa götürmənin tətbiqində çox ciddi dəyişikliklər olmuşdur. Bu fərmana əsasən AM-də övladlığa götürmə institutunda mövcud olan problemlərin həllində müsbət rolu oldu. Hesab edirəm ki, bu institutla bağlı əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə sağlam Azərbaycan uşaqlarının Azərbaycan vətəndaşları tərəfindən övladlığa götürülüb-ğötürülməməsində asılı olmayaraq övladlığa verilməsinlər. Rusiya federasiyasında və Gürcüstan Respublikasında yalnız xəstə və müalicəsi övladlığa götürən vətəndaşın ölkəsində müalicəsi mümkün olan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə verilə bilər.

Fikrimizcə, həmin qaydanı AR-da AM-nin 117.5 maddəsində də dəyişiklik edərək yalnız xəstə və övladlığa götürən vətəndaşın ölkəsində müalicəsi mümkün olan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə verilməlidir. Qeyd etmək istədim ki, Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların övladlığa götürülməsi, o cümlədən “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan uşaqların əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən övladlığa götürülməsi haqqında Qaydalar” (bundan sonra sadəcə Qaydalar) Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanına əsasən ilk dəfə Valideyn-Namizəd termini onların hüquq və vəzifələri hər tərəfli şərh olunmuşdur. Bu Qayda Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin (bundan sonra – Ailə Məcəlləsi) 118.4-cü maddəsinə uyğun olaraq hazırlanmışdır və valideyn himayəsindən məhrum olmuş və övladlığa götürülən uşaqların və onları övladlığa götürməyi arzu edən şəxslərin (Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin) vahid uçotunun elektron qaydada aparılması, övladlığagötürmənin əsaslandırılması və övladlığa götürülən uşağın mənafeyinə uyğunluğu haqqında rəy verilməsi, habelə övladlığagötürmənin ləğvinin tələb edilməsi və övladlığagötürmə sahəsində monitoring aparılması qaydalarını müəyyən edir.

INSTITUTE OF OBLIGATORY CONSOLIDATION OF CORPORATE CONTROL: CORPORATE RIGHTS RESTRICTION

Anatoli Kostruba

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
anatoli.kostruba@pnu.edu.ua*

Today in many countries around the world the procedure of the compulsory purchase of the shares of minority shareholders (squeeze-out) by majority shareholders is an effective means of protection of rights of large investors and a widely used tactical technique that effectively regulates the process of corporate governance in business organizations, a toolkit to prevent corporate conflicts between members and business paralysis. While emphasizing the relevance of the attempt to limit the ownership rights of minority shareholders in the interest of the majority, the court concluded that the application of a squeeze-out can be justified, and the initiation of this procedure does not indicate abuse of the economic position by the majority shareholder.

The interest of the majority shareholder in the free exercise of entrepreneurial activity may be placed above the interests of the minority shareholders, provided that the latter are protected against abuse of the economic forces by the majority shareholder, as well as provided that compensation is paid for the lost shares.

Supporters of the opposite point of view argue that the monopolization of large blocks of shares is a threat to the functioning of the Ukrainian economy, its investment climate and the activity of the stock market.

Georgia's administration of law is illustrative. The Constitutional Court of Georgia in its decision d/d May 18, 2007 on the constitutionality of article 53-3 of the Business Act found that the squeeze-out of minority shares is not a public need and a legitimate goal, as it provides for certain restrictions (minority ownership rights).

The institute of forced termination of ownership is not a new phenomenon for civil law. It is based on the idea of restricting the right to hold, use, and dispose of the property of an individual owner in the interest of the vast majority.

Rights equally guarantee the protection of the interests of society as a whole, as well as the interests of individual groups that may be affected in the process of exercising the powers of an authorized person. This objectively requires the correlation of the individual with the collective, and the private with the public. Constitutional and legal guarantees of an individual's private property right cannot override the corresponding guarantees granted to a group of persons acting in the general interest. The conflict between them shall be resolved

by establishing the priority of the majority over the interests of the minority.

The corresponding termination may not substantially prejudice interests of the minority shareholder because of the organizational and economic disproportionality of the "energy consumption" associated with holding insignificant block of shares, participation in the affairs of the corporation and the amount of the corporate rights issuer's profits in favor of the minority shareholder.

The aforesaid demonstrates existing reasonable legal and economic prerequisites for interference with the peaceful ownership of property, which is not only consistent with the economic interests of the group of individuals, but also is proportional to its objectives and fair in view of the obligatory compensatory nature of the existing deprivation in favor of the holder of an insignificant block of shares of a joint stock company.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ƏMƏK MƏCƏLLƏSİNDƏ MÖVCUD BOŞLUQLAR VƏ ONLARIN ARADAN QALDIRILMASI

Aliş Qasimov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
kasumov-bsu@rambler.ru*

İstənilən hüquqi və sosial dövlətdə əmək münasibətləri ictimai münasibətlərin bir növü kimi çıxış edir. Bu münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi həmişə dövlətimizin diqqət mərkəzində olmuşdur. Xüsusilə də Azərbaycan Respublikası özünün dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra əmək münasibətləri və onlarla bilavasitə sıx bağlı olan digər ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi prosesi davamlı olaraq həyata keçirilmişdir. MDB-yə üzv ölkələrdən Azərbaycan Respublikası birincilərdən olaraq özünün bazar münasibətlərinin tələblərinə cavab verən ilk Əmək Məcəlləsini qəbul etmişdir. AR ƏM qəbul edilərkən iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin əmək qanunvericiliyindən, Model Əmək Məcəlləsi layihəsindən və beynəlxalq təcrübədən istifadə olunmuşdur. Lakin AR ƏM-in fəaliyyət göstərdiyi 30 illik dövrə nəzər saldıqda görürük ki, bu Məcəllə əmək münasibətləri sahəsində qanunauyğun və mütəmadi olaraq yaranan bütün problemləri həll etmək iqtidarında deyil. Bununla bərabər, onun bir sıra maddələrində mübahisəsiz olmayan normativ müddəalar mövcuddur. 1 fevral 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi qüvvəyə mindikdən sonra demək olar ki, hər il ona müvafiq əlavə və dəyişikliklər edilməsinə baxmayaraq zamanla ayaqlaşma bilmir, günün reallıqlarına tam cavab vermək iqtidarında deyildir. Fikrimizcə, bunun əsas səbəblərindən biri, bəlkə də birincisi qüvvədə olan əmək qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi üzrə elmi cəhətdən əsaslandırılmış konsepsiyanın olmamasıdır. Ona görə də belə bir konsepsiyanın

qəbul olunması zamanın tələbidir. AR ƏM-i beynəlxalq əmək standartlarına və MDB dövlətləri üçün model Əmək Məcəlləsi konsepsiyasına əsaslanmasına baxmayaraq orada daban-dabana zidd normalar, habelə müvafiq boşluqlar vardır.

Bu boşluqlar isə mütəmadi olaraq qanunverici tərəfindən aradan qaldırılır. Fikrimizcə, AR ƏM-ə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi, başqa sözlə desək, “kosmetik təmirin” aparılması əmək qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinin heç də yaxşı üsulu deyildir. Hesab edirik ki, məcazi mənada desək “yeni bir geyimin (paltarın tikilməsi)” üzərində düşünməyin vaxtı gəlib çatmışdır, yəni bu günün reallıqlarına deyil, eyni zamanda elmi cəhətdən əsaslandırılmış konsepsiya əsasında gələcəyə hesablanmış yeni Əmək Məcəlləsinin qəbul edilməsinə ciddi ehtiyac vardır.

İndi isə AR ƏM-də mövcud olan boşluqlar və onların aradan qaldırılması barədə təklifləri qeyd etmək istərdim. Təbii ki, bir məqalədə AR ƏM-də mövcud olan bütün boşluqları, ziddiyyətləri sadalamaq və onların aradan qaldırılması üçün konkret təkliflər irəli sürmək imkanı xaricində olduğundan onlardan bəziləri üzərində dayanmağı məqsəd-müvafiq hesab edirik. AR ƏM-in 2-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən AR ƏM işçilərlə işəgötürənlər arasında yaranan əmək münasibətlərini, habelə onlarla müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər arasında həmin münasibətlərdən törəyən digər hüquq münasibətlərini tənzim edir. Fikrimizcə, qanunverici qeyri-dəqiqliyə yol vermişdir. Çünki burada söhbətin hansı münasibətlərdən getdiyi qətiyyən aydın deyildir. Əgər söhbət işçi və hüquqi şəxs arasında olan münasibətlərdən gedirsə, hüquqi şəxs həmişə işəgötürən qismində çıxış edir və işəgötürən və hüquqi şəxslər arasında yaranan hüquq münasibətlərindən danışmağın mənası yoxdur. Çünki bunlar əmək münasibətləridir və əmək hüququ ilə tənzimlənmiş, tənzimləmə də bilməz.

LEGAL ANALYSIS OF POTENTIAL RISKS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT TO UKRAINE

Gregory Usaty

*Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
docent.usaty@gmail.com*

Minimizing the global level of corruption in Ukraine is the most important guarantee of further interstate cooperation and increasing its efficiency. Corruption in Ukraine in relations with the West creates many image problems for Kyiv and prevents it from receiving political support and economic assistance. Ukrainian corruption has led to the actual degradation of state policy and the loss of the state's leading positions in determining the directions of development of bilateral relations. Corruption in Ukraine has created an unusual and incomprehensible situation for foreign partners, a toxic environment in which

any initiatives that can strengthen relations between the two countries are destroyed. On the Ukrainian side, corrupt or non-transparent schemes in building relations with Western countries (in almost all spheres, except for defense) lead to the emergence of several centers of influence that compete with each other and try, against the background of the state's actual inactivity, to determine "Ukrainian policy" within the framework of interstate relations directions of its development and priorities. The further the Western partners become less tolerant of this state of affairs in Ukraine, especially against the background of the strengthening of the fight against corruption in Europe itself. Foreign countries are not trying to fight corruption in Ukraine, but they will not cooperate according to opaque and illegal rules.

In 2021, an open and frank dialogue was launched with the National Reform Council and business associations. The obstacles for investors, which the prosecutor's office can help to overcome, turned out to be quite a few. For example, stop the unreasonable creation of problems for enterprises by the same law enforcement officers and ensure that crimes committed against business entities are effectively and promptly investigated. It is for this purpose that a specialized unit was created in the Office of the Prosecutor General, which took upon itself the coordination of all processes in the field of investment protection. The new Department continued active communication with the business environment and immediately took on the main problematic «cases». Prosecutors are in constant contact with the Business Ombudsman Council, the National Reform Council, the American Chamber of Commerce in Ukraine, the European Business Association, the Ukrainian Business Council, the Taxpayers' Association, the Union of Ukrainian Entrepreneurs, the Federation of Employers and other organizations dedicated to protecting investments in Ukraine

After analyzing their issues, we have identified two key problems faced by businesses. The first and the main one is various criminal schemes of taking over enterprises: fraud, withdrawal of capital by forging documents, raiding through the re-registration of entire societies into dummies, and appropriation of their property. And if this is effectively counteracted by law enforcement officers, businesses will not want to invest in the economy of the state, and cannot legally protect investors from criminal encroachments. Another type of product related to pressure on business is pressure directly from law enforcement officers on enterprises in respect of which the investigation is being conducted «unreasonably actively».

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Шухрат Рузиназаров, Лилия Ачилова

Tashkent State University of Law, Uzbekistan

Liliya.achilova@mail.ru

На современном этапе цифрового развития Узбекистана в рамках модернизации экономики, либерализации рыночных отношений, значительно возрастает роль инвестиций, привлекаемых в экономику страны. Одним из важнейших факторов обеспечения стабильного роста объема привлекаемых инвестиций, диверсификации их источников и направлений использования является создание необходимой нормативно-правовой базы регулирования различных вопросов инвестиционной деятельности. Следует отметить, что короновирусная пандемия отрицательно повлияла на инвестиционную деятельность субъектов гражданского оборота. Здесь уместно отметить, что при совершенствовании законодательства сфере инвестиционной деятельности необходимо учитывать весь арсенал форс-мажорных обстоятельств, в том числе и короновирусную пандемию.

В современном мире экономические отношения занимают одно из центральных мест в деле укрепления международного сотрудничества, взаимопонимания между государствами. В Стратегии действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017 – 2021 годах предусмотрено «дальнейшее развитие международного экономического сотрудничества, в том числе путем расширения связей с ведущими международными и зарубежными финансовыми институтами, продолжение проведения взвешенной политики внешних взаимодействий, эффективное использование привлеченных иностранных инвестиций и кредитов». Особое место принадлежит Закону Республики Узбекистан «Об инвестициях и инвестиционной деятельности». Согласно данному законодательному акту, инвестиционная деятельность представляет собой совокупность действий субъектов инвестиционной деятельности, связанной с осуществлением инвестиций. Данный закон установил единый правовой режим для иностранных и национальных инвестиций и завершил процесс становления инвестиционного права как комплексной отрасли права.

Правовое регулирование социальной инвестиционной деятельности в нашей стране – одна из актуальных проблем. Неслучайно правовое регулирование социальной инвестиционной деятельности, особенно в условиях цифровой экономики, является одним из приоритетов юридической науки. Развитие государственно-частного партнерства, в том числе большое

внимание, уделяемое формированию концепции социального предпринимательства, требует повышения эффективности правового регулирования отношений социальных инвестиций.

Как отметил глава нашего государства Ш.М.Мирзиёев, необходимо уделять приоритетное внимание поддержке предпринимательских инициатив для решения местных социальных проблем, особенно молодежного и женского предпринимательства. С этой целью для населения и предпринимателей откроется широкий спектр возможностей, микрофинансовые услуги и финансовые ресурсы, государственные закупки. Государственное и социальное управление в социальной сфере, а также повсеместное внедрение цифровых технологий, которые значительно повысят эффективность и улучшать жизнь людей.

Социальная защита занимает центральное место в повестке дня устойчивого развития, право на социальное обеспечение ещё не стало реальностью, и около 71% населения мира имеет полный или частичный доступ к комплексным услугам. Весь мир сталкивается с фундаментальными проблемами человечества, включая демографические изменения, низкий уровень экономического роста, миграцию, политические конфликты и экологические проблемы - «Современная социальная жизнь бессмысленна без социальной защиты». Комплексная и продуманная государственная политика, направленная на социальное развитие, может сократить бедность и неравенство, удовлетворить растущие потребности населения, особенно продуманная политика социальных инвестиций и повысить привлекательность, обеспечить социально-экономическую стабильность.

В Узбекистане растёт потребность и необходимость в привлечении социальных инвестиций. Специфика демократических факторов требует, чтобы население развивалось на основе регулярных периодических показателей, поднимаясь до уровня наивысшего приоритета в области социальных инвестиций. Экономический рост и социальное развитие страны в основном включает 4 приоритетных направления:

1. Повышение качества образования, здоровья и потребления продуктов питания для укрепления человеческого капитала;
2. Сделать приоритетным развитие гибкой экономики и предпринимательства;
3. Создание возможностей для технологий и инноваций;
4. Поощрение социальной активности женщин и молодежи.

Рекомендуется расширить возможности и улучшить качество базовых услуг для развития человеческого капитала в Узбекистане, в частности, развитие детей с раннего возраста, профессиональное обучение в среднем и высшем образовании и для развития здравоохранения уязвимых слоев населения и то, и другое подлежит широкому применению в решении социальных проблем, поэтому необходимо привлекать инвестиции [4]. Меха-

низмы государственно-частного партнерства, которые являются одним из наиболее эффективных способов привлечения инвестиций, должны широко применяться в таких сферах, как транспорт, энергетика, коммунальные услуги, медицина, образование и развитие трансферных технологий. В частности, выделение средств социальных инвестиций на развитие медицинских, научных, юридических знаний и навыков является ключевым фактором развития.

Социальное инвестирование ещё больше расширит возможности для формирования предпринимательской среды, индивидуальной и коллективной поддержки граждан в различных сферах жизни. Правовое регулирование цифровой социальной инвестиционной деятельности служит важным фактором его применения во всех секторах и отраслях социальной сферы.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Любовь Ломакина

*Институт законодательства и сравнительного
правоведения при Правительстве Российской Федерации, Россия
labour@izak.ru*

Проблемам цифровизации, которая является важным фактором, обуславливающим динамику права, в том числе в области правового регулирования трудовых отношений. С целью решения задачи по обеспечению ускоренного внедрения цифровых технологий в экономике и социальной сфере был принят Указ Президента Российской Федерации от 21 июля 2020 г. № 474 «О национальных целях развития Российской Федерации на период до 2030 года».

Одним из ключевых факторов цифровой экономики в области трудового права является «глобальное упрощение кадрового документооборота, сопровождающееся отказом от излишних документов, процедур и согласований, с одновременным его переводом в электронный формат».

В развитие программных документов был разработан и принят ряд нормативных правовых актов, обеспечивающих как внедрение, так и регулирование электронного кадрового документооборота трудовой деятельности работника.

Анализ нормативной базы, регламентирующей внедрение цифровых технологий в социально-трудовую сферу России, а также внедрение цифровых технологий в социально-трудовую сферу России, безусловно, требует внесения изменений в правовую регламентацию трудовых отношений. При внедрении

цифровых технологий в сферу труда у законодателя есть четкое понимание необходимости нормативного правового регулирования отношений в сфере труда, связанных с внедрением цифровизации, а также того, что необходимо минимизировать проблемы, которые могут возникнуть в связи с регламентацией новых явлений в рамках уже существующих трудовых отношений, так как трудовое право, как социальный регулятор, должно обеспечивать сохранение баланса интересов сторон трудового договора и государства[2]. Поэтому здесь нельзя допускать «правовых экспериментов» без их предварительного практического апробирования.

В качестве положительного момента, направленного на минимизацию проблем, связанных с регламентацией новых явлений в рамках существующих трудовых отношений, был проведен первый эксперимент по апробированию кадрового документооборота трудовой деятельности работника, который проводился на условиях дублирования электронных документов на бумажном носителе, на основе которого внесены изменения в ТК РФ, связанные с регламентацией трудовой деятельности работника. Следует сказать, что положительный эффект от введения электронных трудовых книжек бесспорен, однако работа кадровых служб, связана с необходимостью обработки достаточно большого массива кадровых документов, как связанных с обеспечением трудовых отношений (трудовые договоры, приказы и распоряжения по трудовой деятельности работников, должностные инструкции и т.п.), так документов, обеспечивающих производственную деятельность организации (штатные расписания, графики и т. п.). Требуется дальнейшее внедрение цифровых технологий – совершенствование кадрового документооборота, что предполагает внесение изменений в правовую регламентацию трудовых и других отношений, связанных с процессом цифровизации в сфере труда.

Второй эксперимент связан с внедрением полного электронного кадрового документооборота, начиная от трудовых договоров, приказов, распоряжений, заявлений, и заканчивая должностными инструкциями, штатным расписанием, графиками и т.п., который завершен, принятием Федерального закона РФ от 22 ноября 2021 года № 377-ФЗ «О внесении изменений в Трудовой кодекс Российской Федерации», которым были внесены изменения, предусматривающие возможность осуществления электронного документооборота в сфере трудовых отношений путём создания, подписания, использования и хранения документов, связанных с работой, в электронном виде (без дублирования документов на бумажном носителе) с использованием информационной системы работодателя и (или) единой цифровой платформы в сфере занятости и трудовых отношений «Работа в России», а также определен порядок введения электронного документооборота, порядок его осуществления, особенности использования электронных подписей работника и работодателя.

Современный этап развития государственной политики России в области цифровизации сопряжен с безальтернативной необходимостью перехода не только на электронный кадровый документооборот трудовой деятельности работника, который нацелен на освоение относительного узкого, хотя бесспорно важного и требующего решения проблем дела, связанного с использованием цифровых технологий в сфере кадрового документооборота, но и на цифровую трансформацию трудовых отношений. Цифровизация способствует формированию новых типов занятости, изменению характера и условий труда, модифицированию рынков труда. Но это тема отдельного разговора.

ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ БЕЗРАБОТНОГО В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ: ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Лариса Серегина

*Институт законодательства и сравнительного правоведения
при Правительстве Российской Федерации, Россия
labour@izak.ru*

В докладе анализируется правовое положение безработного в постиндустриальном обществе с учетом особенностей, которые характеризуют человека как личность, определяется понятие личности безработного, обращается внимание на различия в подборе подходящей работы для безработной молодежи и граждан старшего возраста, исходя из их личностных характеристик, наличия собственного интереса и потребностей в обретении занятости.

Признавая значимость безработицы, как для отдельной личности, так и для общества в целом, Всеобщей декларацией прав человека было провозглашено право каждого на защиту от безработицы (ст. 23). В Российской Федерации значимость права на защиту от безработицы подчеркивается возведением его в ранг конституционных прав, предоставленных каждому (ст. 37 Конституции РФ).

Под личностью безработного понимается человек, не имеющий работы и осуществляющий ее поиск, обладающий уникальным набором характеристик, которые определяют его правовое положение в обществе (правовой статус), особенности взаимодействия с окружающими людьми, исходя из мировоззренческих понятий и психоэмоциональных свойств человека, имеющих у него интересов, предпочтений и потребностей в поиске работы и обретении занятости.

Помимо обладания правами и гарантиями каждый безработный характеризуется наличием собственного интереса и потребностей в обретении занятости. При этом потребности молодых при поиске подходящей работы существенно отличаются от потребностей граждан старшего возраста.

Многие российские работодатели предпочитают не рассматривать кандидатов до 24 лет, объясняя это личными качествами молодежи. Российское трудовое законодательство предоставляет повышенную правовую защиту трудовых прав несовершеннолетним гражданам, тогда как на рынке труда наиболее незащищенной категорией является молодежь в возрасте до 29 лет. Для решения этой проблемы в ТК РФ необходимо ввести понятие молодого специалиста и предусмотреть для него гарантии защиты от потери работы.

К другой категории безработных граждан, испытывающих трудности в поиске работы, отнесены граждане предпенсионного возраста. Для оказания содействия в трудоустройстве указанных лиц предлагается использовать разные подходы (осуществление программ профессионального обучения, повышения квалификации, переобучения таких лиц, предоставление им в случае увольнения по сокращению численности или штата преимущественного права оставления на работе при наличии длительного стажа работы, введение механизма квотирования для них рабочих мест).

Характеризуя личность безработного как центральную фигуру отношений в области занятости населения, следует отметить, что наряду с правами, гарантиями и обязанностями (правовым статусом безработного), безработные граждане обладают различными интересами, нуждами и потребностями, значимыми при поиске подходящей работы, но не имеющими отражение в нормах права. Представляется, что в дальнейшем нормы законодательства о занятости, определяющие понятие подходящей работы и регулирующие отношения по оказанию органами службы занятости содействия поиске такой работы будут развиваться в направлении учета личностных характеристик безработного гражданина.

LEGAL ISSUES OF FORMING COMPETITION IN NATURAL MONOPOLY SECTORS IN UZBEKISTAN

Aziza Ibragimova

*Tashkent state university of law, Uzbekistan
Azizaibragimova3113@gmail.com*

In Uzbekistan the issue of natural monopolies has not been re-searched so far by lawyers or economists. The mindset of ex-Soviet Union countries steel remains the dominance of the government where most de-veloped countries

prefer the strong activity of private sector. Public utility sector needs to be transformed to new forms with the help of privatization, public private collaboration and etc. At present Uzbek lawyers and scholars feel a real need to study experience of foreign countries on the matter in order to create effective legislation and mechanisms for creating competitive mood in public utility spheres.

Creating competitive environment in natural monopoly spheres is one of the urgent problems. The article examines the genesis and essence of natural monopolies, analyzes the problems of creating competitive environment in the field of natural monopolies.

The issues of elimination of some existing sectors of natural monopoly are put forward, as well as the use of public-private partnerships in some sectors are considered.

Key words: natural monopoly, competition, public-private partnership, price, economic benefit, loss, competitors, subjects of natural monopolies.

THE MAIN FEATURES OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FINANCIAL AND BANKING SECTOR

Elena Blinkova

Academy of Law and Management of the Federal Penal Service of Russia
elenablinkova@inbox.ru

The relevance of the research is dictated by the introduction of innovations in banking operations. Classical financial and credit institutions are transformed into high-tech platforms that can create new profit algorithms, using artificial intelligence, Big Data technology, and a global information base. The purpose of this study is to analyze the demand for digital services in the banking sector by customers and to propose criteria for determining the degree of digitalization of banks.

The statistical method and the method of evaluating the activities of organizations taking into account the fact of digitalization have been used. To obtain objective results, various tools have been used to analyze the information space of the Internet: tools for analyzing search queries «Google Trends» and «Yandex Wordstat» to determine the relevance of providing digital services to customers. The technical part of the study, which is directly related to obtaining information from the Internet using both software tools and «manually», was conducted in the period from 2016 to 2021. The results of the study show the connection between the introduction of innovations and the reform of the financial and banking sector. The data was collected from 150 respondents who are experts in the implementation of digital technologies – artificial intelligence, Big Data, blockchain in the field of financial activity.

A confirmatory analysis has been conducted to assess the reliability and validity of the digital Webology, Volume 18, Special Issue on Computing Technology and Information Management, September, 2021 1327 <http://www.webology.org> technologies used in the financial and banking sector. The study proposes a method for assessing the degree of digitalization of banks: by the level of automation of the main processes; by the number of services provided online; by the speed of operations; by the availability of online services around the clock; by the range of digital technologies used; by the volume of online sales and the volume of transactions conducted using digital technologies.

ISSUES OF IMPROVING THE LEGAL FRAMEWORK OF UN-FAIR TRADE PRACTICES

Mahsuda Tadjibayeva

*Tashkent state university of law, Uzbekistan
mtadjibayeva@gmail.com*

In the conditions of rapidly developing market relations unfair competition and its prevention is one of the most urgent economic issues today. Therefore, the state carries out systematic legal reforms in the sphere of regulation of economic relations aimed at further improvement of the system of legislation related to protection of persons from any actions contrary to competition. In conditions of fair competition, the ability of an organization to influence the general conditions of circulation of goods on the market will be limited both for objective (the presence of several competitors) and for subjective (influence is prohibited by law) reasons. Unfair trade practices combined with unfair competition is a similar offense., unfair competition generates unfair trade practices in the market through a sign that does not allow a commercial organization to enter the market of goods and services. The reflection in the legislation of the concept, signs and methods of fraud in trade is relevant today.

Current regulation of Unfair Trade Practices in Uzbekistan has a “fragmental” character, which includes separate provisions from “Law on Competition”, and Rules of Retail Merchandizing in the Republic of Uzbekistan, Rule of Merchandizing. Competition law designed Unfair trade practices within the category of “Unfair Competition”, while the Rule of Merchandizing determined Unfair trade practices as “illegal trade”. Moreover, our analysis of legislative provisions shows that Unfair trade practices is not clearly classified and distinguished from other categories of competition law such as monopolization, unreasonable restraint of trade in Uzbekistan. There is necessary to answer a number of priority questions on improving legislation, reflecting the concept of unfair competition and

its signs, the concept and forms of unfair trade practices, the norms regulating unfair trade practices in the Competition Law of the Republic of Uzbekistan. In particular, what does unfair competition mean? What is the difference between the concept of unfair competition and unfair trade practices in the Competition Law of most post Soviet Union countries? Is this the same unfair trade practice in the Uzbekistan with violation of trade rules? Why is it not regarded as an institution of competition law? The focus will be on questions, for example, why the Law on Competition of the Republic of Uzbekistan does not contain provisions on unfair competition? The author provides main structural suggestions to improve the regulatory and enforcement system so as to effectively deal with Unfair trade practices in some post Soviet Union countries and Uzbekistan.

TÜRK HUKUKU'NDA ARABULUCULUK

Vehbi Umut

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Türkiye
erkan@law.ankara.edu.tr

En genel tanımıyla arabuluculuk, tarafların bir veya daha fazla arabulucunun yardımı ile bir anlaşmaya varmak için ihtilafli meseleler üzerinde görüşme yaptıkları bir uyuşmazlık çözüm sürecidir. Arabuluculuk, yargılama, tahkim ve diğer uyuşmazlık çözüm yöntemleri gibi adalete erişim araçlarından biri olarak kabul edilir. Bu anlamda arabuluculuk, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olup, günümüzde kendine önemli bir yer edinmiştir. Özellikle arabuluculukta uyuşmazlıkların hızlı, ekonomik ve her iki tarafın menfaatlerini maksimum seviyede tutarak çözülmesi, arabuluculuğu bir adım öne çıkarmaktadır.

Arabuluculuğun bir takım temel özellikleri mevcuttur: Arabuluculuğun temel özelliklerinden birisi, uyuşmazlığın menfaat temelli çözülmesidir. Arabuluculuğun diğer önemli bir özelliği, gönüllülüktür. Arabuluculuk kural olarak iradi bir süreç olduğu için, aksine yasal düzenleme olmadıkça yani arabuluculuk dava şartı olmadıkça (zorunlu arabuluculuk), taraflar arabuluculuğa başvuru konusunda zorlanamaz. Arabuluculuk süreci gizli olup; Arabuluculukta tarafsızlık ve eşitlik esastır. Arabuluculuk sürecinde kontrol esas olarak taraflardadır.

Arabuluculuk, çok eski çağlardan beri kullanılan bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Modern anlamda arabuluculuk, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yılların sonunda sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Avrupa'da 1990'lı yıllarda başta İngiltere ve Fransa olmak üzere pek çok ülke arabuluculuk kurumu kabul edilmiştir.

Arabuluculuk Türk Hukuku'na ise 22 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6325 sayılı "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu" ve 26 Ocak 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabu-

luculuk Kanunu Yönetmeliği” ile uygulanmaya başlamıştır. Söz konusu Kanun ve Yönetmeliğin hazırlanmasında, UNCITRAL Model Kanun ve Avrupa Birliği Direktifi, Özel Hukukta Uyuşmazlık Çözümüne İlişkin Alternatif Usuller Hakkında Yeşil Kitap, Avusturya Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa İlişkin Federal Kanunu, Almanya Baden Württemberg Uzlaşma Kanunu ile Bavyera Özel Hukukta Zorunlu Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Kanunu, Macaristan Arabuluculuk Kanunu ile son yıllarda kabul edilmeleri nedeniyle Bulgaristan ve Slovakya Arabuluculuk Kanunları dikkate alınmıştır.

Türk Hukuku’nda tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri her özel hukuk uyuşmazlığı için arabuluculuğa gidilebilir (Arb.Kan.md. 1/2). Arabuluculuğa, uyuşmazlık dava aşamasına gelmeden önce veya davanın görülmesi sırasında başvurulması esastır. Ancak her uyuşmazlığın arabuluculuk vasıtasıyla çözülmesi söz konusu değildir. Bir uyuşmazlığın arabuluculuk vasıtasıyla çözülebilmesi için, uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olması gerekmektedir. Türk Hukuku’nda arabuluculuğa elverişli alanlara örnek olarak ticari uyuşmazlıklar gösterilebilir.

Diğer taraftan Türk Hukuku’nda arabuluculuk gönüllü (ihtiyari) arabuluculuk ve zorunlu arabuluculuk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu arabuluculuktan kasıt arabuluculuğun dava şartı olmasıdır. Bir başka ifade ile zorunlu arabuluculukta uyuşmazlığa ilişkin arabulucuya başvurulmadan dava ikame edilemez. Aksi takdirde dava, dava şartı yokluğundan usulden reddedilir. Örneğin bugün için bazı iş uyuşmazlıkları ve ticari uyuşmazlıklar ile tüketici uyuşmazlıkları için arabuluculuğa başvuru, dava şartıdır.

Nihayet kimlerin arabulucu olabileceği ise Arb.Kan.md. 20’de ifade edilmiştir. Burada en dikkat çekici husus, diğer şartların varlığı ile birlikte münhasıran mesleğinde en az beş yıl kıdemi olan hukuk fakültesi mezunları arabulucu olabilmektedir. Arabuluculuğa kabul için, Adalet Bakanlığı tarafından açılan merkezi sınavda belirli bir puan alınması gerekmektedir. Merkezi sınavın geçilmesi kaydıyla kişiler, arabuluculuk siciline kayıt olabilmektedir.

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ДОГОВОР – ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ПРАВОВЫХ ИНСТИТУТОВ

Валентина Васильева, Алла Зелиско

*Прикарпатский Национальный Университет
имени Василия Стефанюка, Украина
lawdept@pu.if.ua, alla.zelisko@pnu.edu.ua*

Процессы глобализации охватывают сегодня все мировое сообщество. Они проявляются во всех сферах современных общественных отношений, в том числе, в сфере их правового регулирования. Указанное отобра-

яется в приближении правовых систем, заимствовании и имплементации в свое законодательство отдельными государствами не присущих им ранее правовых конструкций, выработке наукой и практикой универсальных правовых конструкций. Универсальные правовые конструкции - это есть дань современности, поскольку они имеют статичные общие правовые характеристики и пластичные специальные признаки, которые могут приобретать в отдельных специальных сферах правоотношений. Такой конструкцией является инвестиционный договор.

Универсальность и пластичность такой конструкции создается за счет принципов диспозитивности договорного регулирования отношений, отмечается свойством восприятия всех тех социально-экономических и правовых трансформаций, которые происходят в социуме. Максимально эффективная применяемость договора как формы регулирования общественных отношений проявляется в доктринальных разработках договора как источника гражданского договорного права. На сегодня восприятие договора как акта индивидуального правотворения устоялось в отечественной науке и практике.

Рассмотрение основных правовых признаков инвестиционного договора следует осуществлять на основе критерия, который определяет видовую принадлежность любого договора, - предмета договора. Согласно ч. 1 ст. 638 ЦК Украины предмет договора является абсолютно существенным условием для любого вида договора.

Сущность инвестиционного договора представляет капиталовложение, которое за правовой природой является действием субъектов права. Законодательно суть капиталовложения - это инвестиция. Согласно ст. 1 Закона Украины «Об инвестиционной деятельности» инвестициями являются все виды имущественных и интеллектуальных ценностей, которые вносятся в объекты предпринимательской и других видов деятельности, в результате которой создается прибыль (доход) и/или достигается социальный и экономический эффект.

Капиталовложение как суть инвестиционного договора абсолютно отвечает конструкции правовой сделки. Будучи инициативным, правомерным актом свободного волеизъявления лица, капиталовложение осуществляется на основе диспозитивности гражданско-правового регулирования, которая проявляется, в том числе, в юридическом равенстве, вольности волеизъявления и имущественной самостоятельности участников правоотношений.

Из позиции внешней формы капиталовложение может проявляться в любом гражданско-правовом договоре. Это подтверждается ч. 2 в. 5 Закона «Об инвестиционной деятельности», за которой инвесторы могут выступать в роли вкладчиков, кредиторов, покупателей, а также выполнять функции любого участника инвестиционной деятельности.

Учитывая изложенное, отнести инвестиционный договор сугубо к ка-

кому-то виду договора кажется дискуссионным с позиции сложности его отмежевания от смежных договорных конструкций.

Указанная особенность инвестиционных договоров находит свое отражение в научных разработках ученых. Р.Б. Шишка отмечает то, что это сборное понятие для группы договоров, которые опосредствуют правовые отношения между участниками инвестиционного процесса с использованием положений норм инвестиционного законодательства.

И действительно, мы можем говорить о существовании так называемых «интегрированных» договоров, к которым, между внешнеэкономических, предпринимательских, потребительских или хозяйственных, также относит инвестиционные договоры [4]. Это понятие охватывает ряд давно известных и относительно новых, даже непоименованных договоров, на основе которых совершаются инвестиции. Скорее идет речь о характеристическом алгоритме таких договоров за их целью и областью применения чем об особенном подтипе или даже виде.

Анализ законодательных норм не позволяет ограничить инвестиционный договор каким-то видом деятельности (предпринимательской или не предпринимательской) или определенным кругом субъектов, которые могут выступать в качестве инвестора. Инвестиционный договор является сквозным по своей сути понятием и наличие его признаков не нивелирует принадлежность определенной договорной конструкции к какому-то виду в другой системе классификаций, устоявшихся в законодательстве или доктрине.

VIYANA SATIM SÖZLEŞMESİ'NİN KAPSAMI VE SÖZLEŞME İLE AZERBAIJAN SATIM HUKUKUNDA YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER

Hakim Aziz

*Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi Ticaret Hukuku
ABD. Öğretim Üyesi, Türkiye
hakimaziz@karabuk.edu.tr*

Milletlerarası satım hukukunun yeknesaklaştırılması amacıyla yapılmış sözleşmelerin en önemlisi 11 Nisan 1980 tarihli Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CISG)'dir. Sözleşme milletlerarası taşınır malların satımına ilişkin sözleşmelerin kuruluşu, ifası ve sona ermesi ile ilgili hükümler içermektedir. Viyana Satım Sözleşmesi esas olarak milletlerarası menkul malların satımına ilişkin sözleşmelere uygulanacak maddi hukuk kurallarını içermektedir. Bu sözleşmenin önemli hususlarından biri de, iki ana hukuk sistemini, yani common law ve civil law sistemlerini bir araya getirerek milletlerarası menkul mal satım

sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklara yeknesak normların uygulanması yolunu açmış olmasındır.

İlk olarak 11 ülkenin imzasının bulunduğu sözleşme, şu an Birleşik Krallık hariç Dünya ekonomisinde üst düzey rol oynayan ülkelerin neredeyse tamamı tarafından kabul edilmiş bulunmaktadır. Taraf devlet sayısı günümüzde 94'e ulaşmıştır.

Azerbaycan Viyana Satım Sözleşmesine 03.05.2016 tarihinde katılmış ve sözleşme 01.06.2017 tarihinde Azerbaycan'da yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla Viyana Satım Sözleşmesi, 1 Haziran 2017 tarihinden itibaren milletlerarası mal satım sözleşmeleri bakımından Azerbaycan hukuk düzeninin bir parçasını teşkil etmekte olup, bu bağlamda artık Azerbaycan satım hukukunda yeni bir dönemin başladığını söylemek mümkündür. Çünkü sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte Viyana Satım Sözleşmesi Azerbaycan iç hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Bunun anlamı, taşınır satışı söz konusu olduğunda buna ilişkin hem Azerbaycan Mülki Mecellesinin ilgili hükümleri hem de CISG hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.

Bu çalışmada esasen, satım sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların mahkemeye intikal etmesi halinde doğrudan doğruya uyuşmazlığın hangi hallerde Viyana Satım Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde çözüleceği üzerinde durulacaktır.

ALIENATION OF LAND LEASE RIGHT

Nataliia Kyslytsiia

*Vasyl Stefanyk Precarpatian national university, Ivano-Frankivsk, Ukraine
natalia.kyslytsya@gmail.com*

The right to lease land is not only a subjective right of the lessee, but also a potential object of alienation. In April 2021, as a result of amendments to article 93 and article 135 of the Land Code of Ukraine changed the approach to the sale of right land lease. From now on, according to part 5 of article 93 of the Land Code of Ukraine is subject to alienation of the right to lease agricultural land by the lessee without the consent of the lessor, under a written agreement between the lessee and the buyer. Prior to the amendments to article 93 of the Land Code of Ukraine, the right to lease any category of land by the owner of the land plot (landlord) was subject to alienation, including at land auctions. The new version of article 135 of the Land Code of Ukraine excludes the provision that the sale of land lease rights at land auctions may be carried out on the initiative of the owner of the land (landlord). Thus, only the lessee can be the alienator of the right to lease land.

The Law of Ukraine "On Land Lease" contains somewhat different provi-

sions concerning the alienation of the right to lease land. In particular, part 1, 2 article 8-1 of the Law stipulates that the right to lease land that is in state or communal ownership is not subject to alienation, except for the provision of such a plot for the construction of a residential building. Analyzing the provisions of the Law and the Land Code of Ukraine, we can identify a number of differences between the rules governing the alienation of land lease. First, the Land Code of Ukraine states that the right to lease agricultural land is subject to alienation, and the Law states that the right to lease land is alienated, except for the right to lease land of state or communal ownership. Secondly, the Land Code of Ukraine states that the alienation of the lease right occurs without the consent of the owner of the land, while the Law stipulates that the lessee must notify the landowner of the alienation of the lease and obtain consent.

Some scholars believe that the land lease agreement is important for improving agribusiness [1]. In accordance with the above, it can be stated that the amendments to the law on the right to lease land are too contradictory and do not allow to unambiguously define the procedure for alienation of the right to lease. Therefore, we consider it necessary to reconcile the provisions of the Land Code of Ukraine and the Law «On Land Lease» in terms of regulating the alienation of land lease rights.

TRAFİK SİGORTASI KAPSAMINDAKİ TAZMİNAT UYUŞMAZLIKLARINDA ÖNCELİKLİ UYGULANACAK HÜKÜMLER

Faik Birişik

*Konya Barosu Avukatı, Türkiye
faikbirisik@gmail.com*

Ülkemizde her geçen gün artan trafik kazaları sonucu ortaya çıkan ekonomik problemler, mali sorumluluk kavramının hukuki ve doktriner açıdan son derece kapsamlı bir hüviyet kazanmasına neden olmuştur. Elbette ki trafik kazalarının azaltılması için gerekli önlemlerin alınması çok önemlidir. Kazaların ve bu kazalar sonucu oluşan zararların tamamen önlenmesi imkânsızdır. Trafik kazalarında doğan zararlar, buna maruz kalan şahıslar kadar, toplum içinde bir kayıp teşkil etmektedir. Bu nedenledir ki, trafik kazası sonucu zarar görenlerin zararlarının giderilmesini sağlamak birinci derecede öneme haiz bulunmaktadır. Günümüzde artık zarara uğrayanların zararlarının mümkün olduğu kadar tam olarak giderilmesi yolları araştırılmaktadır. Zorunlu mali sorumluluk sigortasının, sorumluluk hukukunun bugünkü gelişmesinde en önemli fonksiyonu da budur. Güven yaratan ve sağlayan sigorta, sosyal ilerlemenin şartlarından birisini teşkil etmektedir. Trafik

kazasına bağılı olarak zarara uğrayana ödenmesi gereken tazminatı belirlemek için hakim, her şeyden önce zararın miktarını arařtırmak zorundadır. Zararın belirlenmesinde; malvarlıđının zarardan önceki durumu ile dava sırasındaki durumunu her zaman için dikkate alması gerekir. Çünkü kural olarak haksız fiil sorumlusunun ödeyeceđi tazminat, hiçbir şekilde bu esaslara göre belirlenecek zararı aşmamalıdır. Yine kural olarak, mevcut olan zararlar tazmin edilir, istisnai olarak gelecekte oluşacak olan zararlar tazminat konusu olabilir. Aslında zararın tam olarak belirlenebilmesi neredeyse mümkün deđildir. Mevcut zararın tespiti kısmen kolay olsa da müstakbel zararlar için aynı şeyi söylemek pekte mümkün deđildir. Hakim, zarar miktarını tespit ettikten sonra tazminatı tayin edecektir. Çünkü, zararın tespiti ile tazminatın tayini farklı iki safhadan oluşmaktadır. Hakim, zarar ve tazminat tayininde hangi kıstasları ölçü alacaktır? Özellikle günümüzde; uygulamada, vücut bütünlüğünün ihlalinden ve ölüm hallerinde doğan zararın ve tazminatın hesaplama yöntem ve formülleri, yaşam tabloları, kalıcı sakatlık tayininde uygulanacak yönetmelik hükümleri, teknik faiz, destek süreleri, destek payları ve tazminat hesabına esas kazançlar gibi zararın ve tazminatın hesaplamasında kullanılacak veriler konusunda uygulanacak hükümlerin önceliđi tartışmalıdır.

Trafik kazalarında kaynaklı sigorta tazminat uyuşmazlıkları için çok hüküm bulunduğundan, uygulanacak kuralda çok fazladır. Mevzuat hükümleri, sigorta genel şartları ve özel şartları, ticari örf ve adet, genel hükümler ve özellikle de Anayasa Mahkemesi'nin 17/7/2020 Tarih, Esas 2019/40, Karar 2020/40 Sayılı Kararı sonrası, hakimler için trafik kazasından kaynaklı sigorta tazminat uyuşmazlıklarında hangi kuralın öncelikle uygulanacağı önem kazanmıştır. Bu çalışmamızın amacı, trafik sigortası kapsamındaki tazminat uyuşmazlıklarında öncelikli uygulanacak hükümlerin belirlenmesi ve uygulamada trafik kazalarından kaynaklı sigorta tazminatlarının tayininde uygulanacak kural ve kuralların hangileri olduđu konusunu aydınlatmaktır.

MÜASİR DÖVRDƏ AZƏRBAYCANDA İCBARI TİBBİ SİĞORTANIN TƏTBİQİ PROBLEMLƏRİ

Mayis Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
aliyev.mayis@mail.ru*

Azərbaycanda icbari tibbi siđorta kimi mütərəqqi bir institutun tətbiqini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38 və 41-ci maddələrində təsbit edilmiş sosial təminat və sađlamlıđın qorunması hüquqlarının tam və dolğun şəkildə reallaşdırılması istiqamətində irəlİYə dođru atılmış mühüm addım kimi xarakterizə etmək olar.

İcbari tibbi sığortanın mahiyyətinin, məzmununun, hüquqi aspektlərinin elmi-nəzəri öyrənilməsi ilk növbədə onun cəmiyyət üçün mühüm sosial əhəmiyyəti ilə şərtlənir. Tibbi sığorta əhalinin sağlamlıq sferasında maraqlarının sosial müdafiəsi formasıdır. Onun əsas məqsədi sığorta hadisəsi baş verdiyi halda, yığılmış vəsaitlər və profilaktik tədbirlərin maliyyələşdirilməsi hesabına vətəndaşların tibbi yardım almaq hüququnun təmin edilməsidir.

Planetimizin ən yüksək dəyərlərindən olan, insanın həyat və sağlamlığı hər zaman təhlükələrə məruz qalır. İnsan orqanizminə təsir edən bir çox faktorlar (fiziki, kimyəvi, bioloji, sosial) bu təhlükələrə səbəb olur. Elmi biliklərin bugünkü səviyyəsi insanların obyektlər və təbii hadisələr, onların qarşısının alınması və hətta baş verə biləcək təhlükəni öncədən görmək və onların üzərində tam nəzarəti təmin etmək iqtidarında deyil. Buna baxmayaraq, insan müasir inkişaf səviyyəsində göstərilən amillərin vura biləcəyi zərəri müxtəlif üsullarla öncədən görə bilər və görməlidir.

Tibbi sığorta çərçivəsində sığortaçı tərəfindən ödəniş pul formasında deyil, natural formada (tibbi və digər xidmətlərin kompleksi) həyata keçirilir. Bu halda sığorta olunan, həm sığorta, həm də tibbi xidmətlərin istehlakçısı kimi çıxış edir ki, bu da sığorta edənin tibbi xidmətin təşkilinin keyfiyyətinə, səmərəliliyinə və təhlükəsizliyinə yüksək səviyyədə cavabdehliyini şərtləndirir. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra bütün sahələrdə olduğu kimi tibbi fəaliyyətin hüquqi tənzimlənməsi sahəsində də islahatlar həyata keçirilmiş, mövcud qanunvericilik aktları təkmilləşdirilmiş və bu sahədə mütərəqqi dünya təcrübəsinin tətbiqini, insan və vətəndaşların tibbi yardım almaq və sağlamlığının qorunması hüquqlarının daha dolğun təminatlarını nəzərdə tutan yeni qanunvericilik aktları qəbul olunmuşdur. Belə aktlardan biri kimi "Tibbi sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu çıxış edir. Bu Qanun əhalinin tibbi sığortasının təşkilati, hüquqi və iqtisadi əsaslarını müəyyən edir, tibbi sığortanın subyektləri arasındakı münasibətləri tənzimləyir.

"Tibbi sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun "Tibbi sığorta və onun formaları" adlanan 1-ci maddəsinə görə tibbi sığorta sağlamlığın qorunması sahəsində əhalinin sosial müdafiəsi forması olmaqla, sığorta hadisəsi baş verdikdə Azərbaycan Respublikası əhalisinin tibbi və dərman yardımını almasına təminat verir.

Tibbi sığorta icbari və könüllü formada həyata keçirilir.

İcbari tibbi sığorta dövlət sosial sığortasının tərkib hissəsi olmaqla, icbari tibbi sığorta proqramına müvafiq həcmdə əhalinin tibbi və dərman yardımını almasını təmin edir.

«Tibbi sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununda icbari tibbi sığorta tibbi sığortanın növlərindən biri kimi göstərilərsə də, onun leqal anlayışı verilməmişdir.

İcbari tibbi sığorta sisteminin vətəndaşların sağlamlığının mühafizəsi və tibbi yardım almaq hüquqlarının təmin edilməsində əhəmiyyəti çox mühümdür.

Sığorta yeganə iqtisadi sistemlərdəndir ki, onun inkişaf səviyyəsi iqtisadiyyatla yanaşı digər sferalara, hətta insanların həyat tərzinə birbaşa təsir göstərir. Sistemin zəif inkişaf etməsi maliyyə, bank, səhiyyə və s. sektorlarda olduğu kimi insanların uzunömürlülyünə də mənfi təsir göstərir. Sığorta iqtisadiyyatda müşahidə edilən proseslərin bir növ rentgenidir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA KOMMERSİYA MÜBAHİSƏLƏRİNİN BAXILMASI SAHƏSİNDƏ QANUNVERİCİLİYİN İNKİŞAFI MƏSƏLƏLƏRİ

Elçin Xələfov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
Khalafov.elchin@gmail.com*

XX əsrin sonunda ölkədə baş verən köklü dəyişikliklər və bazar iqtisadiyyatı modelinin yaranması, sahibkarlıq fəaliyyətinin müasir normativ tənzimlənməsi və dövlətin sahibkarlıq fəaliyyətinin digər subyektləri ilə birlikdə təsərrüfat münasibətlərinə bilavasitə və bərabərhüquqlu iştirakçısı kimi birbaşa cəlb olunması yolu ilə dövlətin aktiv iştirakına gətirib çıxaran islahatlarla şərtləndirilmişdir.

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin olunması Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dövlətin ən ali məqsədlərindən biri kimi elan olunmuşdur, bu isə xüsusi maraqların ictimai maraqlar üzərində prioritetini təmin edir. Lakin sahibkarlıq subyektlərinin pozulmuş hüquqlarının müdafiəsi üçün məhkəməyə müraciət edildiyi zaman müvafiq məhkəmələr daha çox təsərrüfat mübahisələrinə baxış əsnasında ictimai maraqların xüsusi maraqlarla prosessual formada toqquşması problemi ilə rastlaşırdı, bu da onların balansının prosessual təmin olunma vasitə və üsullarının axtarışına şərait yaratdı. Arbitraj məhkəmələrinin ləğv edilməsinə səbəb olmuş 1995 - 1997-ci il məhkəmə islahatı mövcud qanunvericilik normalarının tətbiqi və şərh məsələləri ilə bağlı məhkəmə praktikasının vahid formalı olması imkanını təmin etdi. Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi ədalət mühakiməsi ölkədə bazar münasibətlərinin və münasib investisiya mühitinin inkişafına zəmanətdir. Bununla əlaqədar olaraq milli kommertiya məhkəmələri çətin məsələni – ictimai və ya xüsusi marağın tam sıxışdırılmasına yol vermədən cəmiyyətin maraqlarını konkret şəxsin xüsusi maraqları ilə tutuşdurub kompromis tapmaq məsələsini həll etməlidir. Hal-hazırda sahibkarlar əsasən iki müstəvidə meydana gələn mübahisəli hüquq münasibətlərində iştirak edir. Birinci mübahisə qrupu sahibkarlarla dövlət orqanları arasında yaranır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi ilə bağlı bu mübahisəli hüquq münasibətləri “İnzibati icraat haqqında” Qanundan irəli gəlir və məhkəmələrdə İnzibati-Prosessual Məcəlləyə uyğun olaraq baxılır. İkinci münasibətlər qrupu mülki qanunvericiliyin pozulması ilə əlaqədar olaraq sahibkarlar (fiziki və hüquqi şəxslər) arasında mey-

dana gəlir və Mülki-Prosessual Məcəlləyə uyğun olaraq baxılır. 2020-ci ilin yanvarına qədər Azərbaycanda hər iki mübahisə qrupu inzibati iqtisad məhkəmələrinin yurisdiksiyasına aid edilmişdir. Hal-hazırda isə ölkədə ayrıca yaradılmış izibati və kommersiya məhkəmələri fəaliyyət göstərir.

KƏND TƏSƏRRÜFATI İŞÇİLƏRİ VƏ AİLƏ KƏNDLİ TƏSƏRRÜFATI ÜZVLƏRİNİN ƏMƏYİNİN HÜQUQİ TƏNZİMLƏNMƏSİNİN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ HAQQINDA

Əbülfəz Hüseynov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
Abulfaz.h@mail.ru

Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsində ancaq iqtisadiyyat sahəsində kənd təsərrüfatı ilə bağlı işlərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı əmək münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsinin xüsusiyyətləri təsbit olunub. Qeyd edək ki, kənd təsərrüfatında əmək münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi müəssisənin nizamnaməsi, əsasnaməsi, əmək qanunvericiliyi və eləcə də digər normativ hüquqi aktlarla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. AR-ın müvafiq qanunvericiliyi ilə ailə kəndli təsərrüfatında əmək müqaviləsinin bağlanması aşağıdakı bir sıra formaları nəzərdə tutulur: AR ƏM-də müəyyən edilmiş qaydada; şifahi olaraq; ailə kəndli təsərrüfatı başçısının rəhbərinin sərəncamı ilə; ailə yurnalında qeydiyyatla alınma. Kənd təsərrüfatı müəssisəsi istənilən təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasında müəyyən edilə bilər. Ailə kəndli təsərrüfatı heç bir məhdudiyət olmadan bu və ya digər iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olan təsərrüfatçılıq subyektidir. Lakin, ailə kəndli təsərrüfatının fəaliyyəti sahibkarlıq deyildir. Kənd təsərrüfatında AR ƏM-nə nisbətən daha geniş təminatlar nəzərdə tutulursa, onda ailə kəndli təsərrüfatının təsis sənədi AR ƏM-dən üstün tutulur. Kənd təsərrüfatı müəssisələrində əmək münasibətlərinin tənzimlənməsinin beynəlxalq standartları «Kənd təsərrüfatında əməyin təftişi haqqında» 129 sayılı Konvensiyası ilə müəyyən edilir. Ailə kəndli təsərrüfatlarında və müəssisələrində əmək münasibətləri tam olaraq əmək qanunvericiliyi ilə tənzimlənmir. AR ƏM-nin 258-ci maddəsinə əsasən ailə kəndli təsərrüfatlarında və ailə müəssisələrində əmək münasibətləri bu Məcəllənin müəyyən etdiyi əmək münasibətlərinin tənzimlənməsi qaydaları və normaları tətbiq edilməklə tənzimlənilir.

Ailə kəndli təsərrüfatının anlayışı və hüquqi statusu qanunvericilikdə müəyyən olunmuşdur. Lakin, "ailə müəssisəsi" termini bir qədər mücərrəddir. Belə ki, hüquqi şəxslərin statusunun müəyyən edildiyi hüquqi aktlarda "ailə müəssisəsi" termini və ya anlayışına rast gəlinmir. Ailə kəndli təsərrüfatının fəaliyyəti bütöv-

lükdə onun üzvlərinin əmək fəaliyyətindən ibarətdir. Təsərrüfat sahəsinin tələbləri kontekstində ailə kəndli təsərrüfatına muzzdlu əməkdən istifadə etmək qadağan edilmişdir. Lakin, muzzdlu əməyin şərtləri əmək qanunvericiliyi və əmək müqaviləsi ilə tənzimlənir. Bu zaman ailə kəndli təsərrüfatının başçısı həm təsərrüfatın üzvləri və həm də əmək müqaviləsi üzrə işləyənlərə onların fəaliyyəti baxımından sağlam və təhlükəsiz (o cümlədən ekoloji təhlükəsiz) iş şəraiti yaratmalıdır. Ailə kəndli təsərrüfatı statusuna görə təsərrüfatçılıq subyekti hesab olunur. AR qanunvericiliyi, o cümlədən Əmək Məcəlləsi ailə kəndli təsərrüfatının tənzimlənməsinin sadələşdirilmiş tənzimlənməsini özündə təsbit etmişdir. Belə ki, ailə kəndli təsərrüfatının dövlət qeydiyyatı aparılmır. Lakin, onların fəaliyyəti müvafiq ərazilər üzrə bələdiyyələr tərəfindən uçota alındığı andan başlanır.

Ailə kəndli təsərrüfatının statusu onların uçotunu aparan bələdiyyə orqanı tərəfindən ailə üzvlərinə verilən sənədlər üzrə leqallaşdırılır. İqtisadiyyatın kənd təsərrüfatı sahəsində fəaliyyət göstərən ailə kəndli müəssisələrində işçilərin xüsusi kateqoriyalarının əməyinin tənzimlənməsi həyat keçirilir. Qadınlardan, yaş 18-dən az olan işçilərin, əlillərin əmək fəaliyyəti AR ƏM-in müvafiq maddələri ilə müəyyən edilmiş normalar əsasında tənzimlənir. Bununla belə, kənd təsərrüfatı sahəsində işləyən qadınlar və uşaqlar üçün əmək qanunvericiliyinə nisbətən daha yüksək təminatlar müəyyən edilir. Kənd təsərrüfatı sahəsində əməklə məşğul olan işçilərin əmək haqqı müəssisənin mülkiyyətindəki pay iştirakı əsasında tənzimlənir. Kənd təsərrüfatı müəssisələrində və ailə kəndli təsərrüfatlarında əmək müqaviləsi bağlamaqla işləyən işçilərə əmək haqqı AR ƏM ilə nəzərdə tutulmuş normalardan az olmamaq şərti ilə və tərəflərin qarşılıqlı razılığı əsasında tənzimlənir. Kənd təsərrüfatı sahəsində işləyən işçilərin əmək haqqının formaları, ödənilməsi qaydaları əmək qanunvericiliyi müəyyən edilir. Kənd təsərrüfatı müəssisələri və ailə kəndli təsərrüfatlarında işçilərin əmək haqqının ödənilməsi formaları və qaydaları bu müəssisələrin nizamnamələrində və əsasnamələrində göstərilən normalara əsasən də tənzimlənmə bilər. Əmək haqqı ilə bağlı qaydalar müəssisə və ailə kəndli təsərrüfatının üzvlərinin yığınağı tərəfindən səs çoxluğu ilə tənzim edilir. Əmək haqqı ilə bağlı qaydalar kənd təsərrüfatı müəssisələri və ailə kəndli təsərrüfatı tərəfindən müəyyən edilməyibsə, bu halda, əmək haqqı icra hakimiyyəti və bələdiyyə orqanları tərəfindən müəyyən edilmiş normalara əsasən tənzim olunur.

GENERAL LEGAL PRINCIPLES OF SOCIAL SERVICE IN THE SYSTEM OF SOCIAL SECURITY LAW

Ata Valiyev

*Police Academy of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Azerbaijan, Azerbaijan
valiyevata@gmail.com*

In the theory of law, one of the main elements of the regulatory mechanism of law is the principles, and the principles of law are the guiding principles, ideas, bases that express the essence, social purpose, and purposefulness of law. These principles always accompany the law and allow it to be constantly improved and its role in the regulation of public relations increased [1].

General legal principles are the main ideas and guiding principles that apply to all areas of law, defining its most common features by infecting all areas of law. The main general legal principles are the rule of law, humanism, democracy, justice, equality of citizens before the law, unity of rights and responsibilities, and so on. principles are envisaged.

The general legal principles of social service, which form the basis of the research subject, are reflected in the Constitution of the Republic of Azerbaijan, as well as in other constitutional laws, as well as in sectoral legislation. The general legal principles reflected in these norms have been studied in interaction with the main principles of state policy in the field of social services reflected in Article 5 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Social Services", which is the main law regulating the field of social services. At the same time, the implementation of the provisions of the Universal Declaration of Human Rights and the Rome Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which are the international normative legal acts to which the Republic of Azerbaijan is a party, included in the research subject [2].

The activity of the Social Services Agency within the Ministry of Labor and Social Protection of Population, which is the main provider of the implementation of the general legal principles of social services and the main state body in the mechanism of control over the observance of these principles, was also studied. The Agency is characterized as an authorized state body in the formation of state policy in the field of social services, as well as in ensuring the implementation of this policy, as well as a public legal entity guided by the above-mentioned general legal principles.

At the same time, the general legal principles of social service have been analyzed in interaction with the general principles of the science of «social work», which has a special place in both the social and social sciences. Social work is considered as a field of science that studies the social processes, events,

and patterns of life of an individual or social group, defends the interests of individuals living in relatively low levels of well-being and sets principles in this area.

At the end, the general principles of both the field of social services in the system of legal sciences and social work, which is considered a social science, were analyzed, emphasizing the importance of these principles in ensuring human rights and freedoms, ensuring a decent standard of living and welfare.

AZƏRBAYCAN QANUNVERİCİLİYİNDƏ MƏNZİLDƏN İSTİFADƏ HÜQUQU: YARANMASI, XİTAMI VƏ MƏHKƏMƏ MÜDAFİƏSİ TƏMİNATLARI

Şəhriyar Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
al.shahriyar@mail.ru*

Mənzildən istifadə hüququ hər kəsin insan hüququ və əsas azadlıqları kimi konstitusiyaya və beynəlxalq hüquqi əsaslardan irəli gələn mənzil hüquq münasibətlərin tərkib hissəsi olmaqla insanın layiqli həyat və azad inkişafının təmin edilməsinin mühüm şərtlərindən biri və hər kəsin varlığının əsasını təşkil edən mənzilə malik olmaq imkanını bildirir. Mənzil hüququ öz hüquqi təbiətinə görə dövlət-hüquqi instituttur, çoxaspektli xarakterə malikdir, hər kəsə anadan olduğu andan məxsusdur və fundamental hüquqlara aid olduğuna görə ayrılmazdır.

Mənzil hüququ insanın mühüm sosial hüququ kimi BMT-nin qəbul etdiyi 10-dan artıq beynəlxalq sənədləri, o cümlədən ÜİHB (m.25), Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt (m.12, b.1; m.17) və s. sənədləri qeyd etmək olar. Həmçinin bu hüquq BƏT-in fəaliyyətinin əsas məğzini təşkil edir: Sosial siyasətin əsas məqsəd və normaları haqqında Konvensiya (m.5(2)); Müstəqil ölkələrdə yerli xalq və tayfa həyatı keçirən xalqlar haqqında Konvensiya (m.14, 16-17) və s. BƏT-in Filadelfiya Bəyannaməsi; “Əməkçilərin lazımı mənzil tikintisi haqqında” 115 sayılı Tövsiyə və s.

Sosial qrupların mənzil hüququnu (qadınlar, uşaqlar, ahıllar, əməkçilər, işçi-miqrantlar, qaçqınlar, yerli əhalinin mənzil hüquqları, həmçinin mənzil hüququ verilən zaman irqi və digər ayrı-seçkiliyin qadağası) özündə əks etdirən sənədlər də qəbul edilmişdir ki, bunlara aiddir: Qaçqınların statusu haqqında Konvensiya (m.21); İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında Konvensiya (m.5e); Qadınlara münasibətdə bütün ayrı-seçkilik formalarının ləğv olunması haqqında Konvensiya (m.14.b.2, m.15.b.2); Bütün əməkçi-miqrantların və onların ailə üzvlərinin müdafiəsi haqqında Konvensiya (m.43b.1d); Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiya (m.9; m.28). Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya (m.16.b.1, m.27.b.3).

Bundan başqa, mənzil hüququ əksər regional təşkilatların da sənədlərinin məzmununu təşkil edir: İnsan Hüquq və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Avropa Konvensiyası (m.8), Dəyişdirilmiş ASX (m.23), MDB-nin Əlillərin sosial müdafiəsi haqqında Model Qanununda (fəsil 7), İnsan hüquqları üzrə Afrika Xartiyası (m. 14, 16, 18) və s.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, Mənzil Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının Mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında, Məcburi köçkünlərin və onlara bərabər tutulan şəxslərin sosial müdafiəsi haqqında (m.4 və 5), Gənclər siyasəti haqqında (m.9), Veteranlar haqqında (m.11 və 12) və s. Qanunlarında mənzil və ondan istifadə hüququ, Azərbaycan Respublikasının mənzil siyasətinin mühüm istiqamətlərini və mənzil hüququn xüsusi normalarını müəyyən edir.

Konstitusiyə Məhkəməsinin mənzildən istifadə hüququna dair hüququ mövqeyi onun çoxsaylı qərarlarında da öz dolğun ifadəsini tapmışdır. Belə qərarlar kimi, həm mənzil münasibətlərinin tənzimlənməsi üzrə ayrı-ayrı hüquq normalarının şərh, həm də fərdi şikayətlər üzrə Məhkəmənin hüquqi mövqeyi ziddiyyətli hüquq münasibətlərinin həllində hüquqi tənzimlənmədə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Lakin buna baxmayaraq mənzil mübahisələri ümumi yurisdiksiya məhkəmələrinin hüquq tətbiqetmə təcrübəsindəki mübahisələrin ən geniş yayılmış kateqoriyalarından biridir və belə mübahisələr ən çox kəsin yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilməsinin yolverilməzliyi ilə ifadə olunan mənzil hüququ ilə əmlaka sərəncam vermək hüququnun ehtiva olunduğu mülkiyyət hüququnun reallığı təminatları qarşılıqlı ziddiyyətlərlə təzahür olunur. Belə olan halda yaşayış sahəsindən istifadə hüququnun yaranmasının və xitamının konkret hüquqi və faktiki meyarları müəyyən olunmalıdır.

MÜLKİ MƏHKƏMƏ İCRAATININ SƏMƏRƏLİLİYİNİN BƏZİ NƏZƏRİ VƏ PRAKTİKİ PROBLEMLƏRİ

Hikmət Cavadov

Ukrayna Milli Elmlər Akademiyasının V.M.Koretskiy adına Dövlət və Hüquq İnstitutu, Ukrayna

Mülki məhkəmə icraatı fiziki və hüquqi şəxslərin pozulmuş və mübahisələndirilmiş hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə mübahisələrin və digər işlərin baxılmasının və həllinin təmin edilməsinə yönəlir. Məhz mülki işlərin həlli bu və ya digər davranışın hüquqa uyğunluğu üzrə dövlətin iradəsini müəyyən etməklə və təmin etməklə, maddi hüquq normalarının tətbiqində sonuncu mərhələni formalaşdırır. Buna görə də mülki məhkəmə icraatının ədalətliyi və səmərəliliyi onun elə xüsusiyyətləridir ki, onlar nəinki mülki prosesual hüququn ayrıca gö-

türülmüş bir sahəsinə, həmçinin mülki məhkəmələrin yurisdiksiyasına aid edilən mübahisələrin yarandığı ictimai həyatın bütün sferalarına təsir göstərilir. Mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyi – minimal xərclərlə və lazımı prosedurlara riayət olunması şərti ilə əldə olunmuş nəticələrin qarşıya qoyulmuş məqsəd və vəzifələrə uyğunluğunu əks etdirən mülki prosessual fəaliyyətin bir əlamətidir. Mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyinin tədqiqi predmetinin və məqsədlərinin təsiri mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyinin metodologiyasının formalaşmasının aşağıdakı amillərinin üstünlüyünü şərtləndirir: hüquq düşüncəsindən nəinki normativ, həmçinin təbii-hüquqi, sosioloji, psixoloji kontekstdə istifadə; məhkəmə icraatının tədqiqində sistemli-dinamik yanaşmadan istifadə; prosessual fenomenlərin mahiyyətinin müəyyən olunmasının tədqiqində funksional-məqsədli yanaşmadan istifadə; və s.

Mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyi onu nəzərdə tutur ki, məhkəmənin passiv vəziyyəti onun hüquqyaratma səlahiyyətinin mövcudluğu ilə tarazlaşdırılır. Öz növbəsində, hüquqyaratma səlahiyyətlərin olmadan məhkəmənin bu prosesdə passivliyi sosial tənzimləmə sistemində məhkəmənin statusunu zəiflədir, ictimai münasibətlərə məhkəmənin təsirinin səmərəliliyini aşağı salır, dövlət orqanlarının statusu kontekstində sosial-hüquqi tənzimləmə strukturunun qeyri-sabitliyinə gətirib çıxarır. Mülki məhkəmə icraatının məqsədindən əldə olunan nəticələrin uyğunluğu səmərəliliyin əsas meyarı hesab olunmalıdır. Mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyinin meyarları qismində icraatın müddəti və məhkəmə xərclərinin ölçüsü çıxış edir. Mülki məhkəmə icraatının səmərəliliyi konsepsiyasının doktrinal səviyyəsi mülki mühakimə icraatının anlayışları və kateqoriyaları sistemində “səmərəlilik” anlayışının yerinin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur; “səmərəlilik” anlayışının formalaşması, yaranma tarixinin və tətbiqi əhəmətlərinin təhlili; onun məzmununun əsas xüsusiyyətlərinin izah edilməsi, bu ümumi səciyyəvi əlamətlərin mülki prosessual fəaliyyətin xüsusiyyətlərinə tətbiqi; mülki mühakimə icraatının səmərəliliyini müəyyən etməyə imkan verən müqayisə elementlərinin ayrılması; mülki məhkəmə icraatının səmərəlilik meyarlarının müəyyən edilməsi və sistemləşdirilməsini müəyyən edir. Təcrübi səviyyə səmərəlilik meyarlarına riayət olunması kontekstində, mövcud qanunvericiliyin və onun tətbiqi praktikasının qiymətləndirilməsini, problemlərin və səmərəli məhkəmə icraatına maneələrin aşkar edilməsini, onların aradan qaldırılmasına dair təkliflərin hazırlanmasını nəzərdə tutur.

“Səmərəlilik” anlayışının mənşəyinə, onun formalaşmasının tarixinə və tətbiqi əhəmətlərinə müraciət etdikdə, bunlara aid edilməlidir: bu kateqoriyanın unikal əsas xüsusiyyətləri, dəyər prizmasından müəyyən fəaliyyətin tənqidi qavranılmasının əks olunmasına yönəldilmiş pragmatik, utilitar yanaşma, ona cəlb edilmiş dəyərlərin çevrilmə dinamikasını nəzərə alaraq, onun xüsusiyyətlərinin formalaşdırılması; bu cür funksional təyinatlı kateqoriyanın olmaması, onun tətbiqinə təcrübi zərurət yaratmaqla yanaşı, ilk növbədə, yalnız fraqmentar nəzəri rəsmiləşdirmə alması; tanıma nəzəriyyəsi elmdə və ümumiyyətlə hüquq elmində

qarşılıqlı yaxınlaşma və müxtəlif bilik sahələrinə nüfuz edilməsi, müxtəlif tipli ictimai münasibətlərinin tədqiqat üsullarının fərqləndirilməsi, hüquqi fəaliyyətin əhəmiyyəti və faydalılığı haqqında təsəvvürləri əhatə etmək, sistemləşdirmək, ümumiləşdirmək və birləşdirmək məqsədi ilə ənənəvi qeyri-hüquqi səmərəlilik kateqoriyasının hüquq elmi tərəfindən qəbul edilməsinin mümkünlüyü.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA XÜSUSİ İQTİSADI ZONALARIN FƏALİYYƏTİNİN BEYNƏLXALQ VƏ MİLLİ HÜQUQİ PROBLEMLƏRİ

Mehti İlqar

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Müasir dövrdə dünya təcrübəsində sahibkarlığın inkişafının tətbiq olunan müxtəlif iqtisadi modelləri mövcuddur ki, bunlardan biri də xüsusi iqtisadi zonlardır. Hətta bununla bağlı bir sıra beynəlxalq sənədlərin qəbul edilməsi və beynəlxalq təşkilatların (məsələn, Ümumdünya Ticarət Təşkilatı və s.) bu sahədə fəaliyyəti məsələyə beynəlxalq cəmiyyətin də daha diqqətli yanaşmasını sübut edir. Dünya təcrübəsinin ümumiləşdirilməsindən çıxış edərək qeyd etmək olar ki, xüsusi iqtisadi zonaların yaradılmasının əsas məqsədi ölkə iqtisadiyyatında prioritet sahələrin inkişaf tendensiyasının müəyyən edilməsi və sürətləndirilməsi, yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsi istiqamətində daha əlverişli şəraitin yaradılması, yüksək texnoloji sahələrin inkişafı, o cümlədən səmərəli istehsal və xidmət sahələrinin təşkilinə dəstək verilməsi, nəhayət dünya təsərrüfat sistemləri ilə qarşılıqlı əlaqələrin daha da gücləndirilməsidir. Hazırda müxtəlif formalarda geniş yayılan və dünyanın 150-dən çox ölkəsində fəaliyyət göstərən xüsusi iqtisadi zonaların bir sıra modelləri özündə geniş beynəlxalq və milli hüquqi problemləri ehtiva edən prioritet sahələrdən biri kimi möhkəmlənməklə daha da inkişaf etməkdədir.

Azərbaycan Respublikasında da yerli və xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatının inkişafına cəlb edilməsi, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, yeni rəqabətə davamlı istehsal və xidmət sahələrinin təşkilinin dəstəklənməsi, o cümlədən beynəlxalq inteqrasiyaya sürətli nail olunması məqsədilə xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması olduqca aktualdır. Belə ki, bu məqsədlə mövcud beynəlxalq təcrübə nəzərdən keçirilmiş, bir sıra iqtisadi və hüquqi təhlillər aparılmış, beynəlxalq müqavilələr öyrənilmiş, nəhayət bu sistemin ölkəmizdə uğurlu tətbiqi üçün hüquqi bazanın formalaşdırılması istiqamətində zəruri addımlar atılmışdır. Hazırda Azərbaycan Respublikası bu sahədə mühüm beynəlxalq müqavilələrin iş-tirəkçisi kimi də çıxış edir.

14 aprel 2009-cu il tarixli "Xüsusi iqtisadi zonalar haqqında" Azərbaycan

Respublikası Qanunu və ondan sonra qəbul edilmiş bir sıra normativ-hüquqi aktlar dövlətimizdə müxtəlif formalarda xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması və idarə edilməsinin əsas təməlini qoymuşdur. Azərbaycan Respublikasının müxtəlif bölgələrində fəaliyyət göstərən sənaye zonaları olan parklar və məhəllələr buna bariz nümunə kimi göstərilə bilər. Eyni zamanda, bu Qanunun tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən imzalanmış müvafiq Fərmanla ölkəmizdə xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması və fəaliyyəti ilə əlaqədar dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinin bir sıra əsas istiqamətləri də müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 17 mart 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə Bakı şəhəri Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsində yeni Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının ərazisinin də daxil olduğu azad ticarət zonası tipli xüsusi iqtisadi zonanın yaradılması, şübhəsiz, bu sahədə mahiyyətə yeni mərhələnin əsasını qoymuşdur. Belə ki, həmin Sərəncama uyğun olaraq, müvafiq orqanlar tərəfindən azad ticarət zonasının yaradılması və fəaliyyəti ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da həmin təcrübənin digər ərazilərdə də tətbiq edilməsinə gətirib çıxaracaqdır. Bütün bunlar və bu sahədə qəbul edilmiş digər dövlətdaxili normativ-hüquqi aktlar azad iqtisadi zonaların yaradılması və inkişafının Azərbaycan Respublikasının dövlət maraqlarının əsas prioritetlərindən biri olduğunu bir daha sübut edir.

Burada vacib məqamlardan biri də bu sahədə inkişaf etmiş dövlətlər təcrübəsinin və onların tətbiqi təcrübəsi imkanlarının öyrənilməsidir. Daha sonra, bu istiqamətdə dövlətdaxili hüquqi bazanın da inkişaf etdirilməsi zəruridir. Bu isə son nəticədə, qeyd edilən sahədə beynəlxalq və milli hüquqi problemlərin birgə həlli istiqamətində lazımi tədbirlərin (hüquqi, siyasi, iqtisadi və s.) görülməsinin vacibliyini bir daha əsaslandırır.

SAĞLAM ƏTRAF MÜHİTDƏ YAŞAMAQ HÜQUQU VƏ ONUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNVERİCİLİYİNDƏ TƏSBİTİ

Mahir Əliyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
Mahir0554@gmail.com*

Məqalədə insanın və vətəndaşın sağlam ətraf mühitdə yaşamaq kimi mühüm ekoloji hüququ və onun Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində normativ-hüquqi təsbiti məsələləri araşdırılır. Apardığımız tədqiqatın məqsədi vətəndaşların sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun anlayışını, məzmununu və əsas əlamətlərini aşkara çıxarmaq, habelə Azərbaycan Respublikasında vətəndaşların sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun qanunvericilikdə təsbitinin səciyyəvi cəhətlərini müəyyən etməkdən ibarətdir.

Tədqiqat prosesində vətəndaşların ekoloji hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi sahəsində yaranan ictimai münasibətlər, bu münasibətləri tənzim edən milli ekologiya qanunvericiliyinin və Azərbaycan Respublikasının ratifikasiya etdiyi beynəlxalq konvensiyaların müqayisəli təhlili aparılmışdır. Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, vətəndaşların sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun, habelə sair ekoloji hüquqlarının leqal tanınması və hüquqi təsbiti dünyanın əksər ölkələrinin müasir qanunvericiliyinin mütərəqqi inkişaf istiqamətlərindən biridir. Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ subyektlərin qeyri-məhdud dairəsinə ünvanlandığından ümumi hüquq sayılır və hüquq münasibətlərinin digər subyektlərinin iradə ifadəsinə görə əldə edilir və ya özgəninkiləşdirilir. Bu hüquq ekoloji normativ-hüquqi aktlarda təsbit edilən bütün digər hüquq və azadlıqların əsasında dayandığından, onlardan ən vacibi sayılır. Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ digər ekoloji hüquqlarla - ətraf mühitin vəziyyəti haqqında həqiqi məlumat almaq və ekoloji hüquqpozma nəticəsində əmlaka və ya sağlamlığa vurulan zərərin əvəzinin ödənilməsinə tələb etmək hüququ ilə üzvi surətdə bağlıdır. Son bir neçə onillik ərzində ekoloji xarakterli konstitusion normaların əhəmiyyətli şəkildə artması müşahidə olunur. Belə vəziyyət fikrimizcə haqlı olaraq, vətəndaşın siyasi, sosial, iqtisadi və digər hüquqları ilə yanaşı ekoloji hüquqlarının da konstitusion statusa malik hüquqlar sırasına daxil edilməsinin zərurətini şərtləndirir. Müəyyən edilmişdir ki, subyektiv mənada konstitusion hüquq olan sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ konstitusiya səviyyəsində sanksiyalaşdırılmış və dövlət hakimiyyətinin təminat verdiyi, optimal müasir ətraf mühit şəraitində insanın və vətəndaşın daimi və ayrılmaz, şəxsi, sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni hüquq və azadlıqlarının məcmusudur.

Hesab edirik ki, qanunvericilikdə təsbit edilmə nəzərdən keçirilən ekoloji hüququn sadəcə mövcudluğunu əks etdirir. Bununla belə, sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun statusu və təsnifatı qeyri-müəyyən qalmaqdadır. Aparılan təhlillərin yekunu olaraq, bu hüququn insanın digər ümumi hüquqlarından törəmə hüquq kimi nəzərdən keçirildiyi, yaxud da hüquqların müdafiə vasitəsi qismində müəyyən edildiyi əsaslandırılır.

Məqalədə irəli sürülən təkliflər sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində daha tam və insanın digər ekoloji hüquqları ilə sıx üzvi əlaqəli şəkildə təsbitinin təkmilləşdirilməsində faydalı ola bilər.

BRIEF THESES ON THE IMPORTANCE OF THE CONCEPTUAL TRANSFORMATION OF PRIVATE AND CONTRACT LAWS, IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Eldar Gojayev

*Institute of Law and Human Rights, ANAS, Azerbaijan
egojayev@hotmail.com*

The lack of a conceptual and formal doctrinal division of private law and the existence of a civil-monist approach to the regulation of relations in this area impede the specialized development of the related areas (laws) and legislation (especially, Commercial, Contract, Corporate, Entrepreneurship (Business) Laws), in Azerbaijan. It also has a negative impact on their enrichment with norms that meet modern requirements and becoming an effective regulator with an appropriate complete structural form. Therefore, it is time for the Republic of Azerbaijan to abandon the “concept of private law” based on the civil-monist approach.

Perhaps this was the case 30 years ago for a society that had just emerged from the administrative command system, whose economic, civil, and other social relations had not yet been fully established. However, now such a situation no longer seems modern and effective, neither in terms of science, nor in terms of existing realities. All factors (social-economic, social-political, scientific-practical, national-historical) and other grounds for the separation of these areas of law have already been formed in Azerbaijan.

As a practical continuation of the above mentioned, I would like to bring to your attention a short list of theses on initial issues that I consider important in connection with the creation of the concept of private law in Azerbaijan, its system and organizational aspects, and development of new civil and commercial codes:

-To establish of the private law doctrine of the Republic of Azerbaijan which refusing the civil-monist approach and at the same time keeps the independent and equal presentation and development of laws of this area (civil, commercial, contract, entrepreneurship, corporate);

-Chapters on commercial (business) contracts, settlements for goods shipped, commercial legal entities and other related provisions should be excluded from the Civil Code, and organically integrated (unified) with other trade related norms and institutions and established a specialized, modern and independent Commercial Code (experience of Germany, France, the United States, Spain, the Czech Republic, Estonia and etc. can be used in accordance with the national concept);

➤To develop a new Civil Code that reflects the general issues, norms and institutions of private law in accordance with clear and modern conceptual re-

quirements (for this purpose, the experience of Germany, France, Poland, Estonia and etc. can be used in accordance with the national concept).

➤ Along with the general concept of private law, the development of coordinated but independent conceptual (doctrinal) foundations for civil, commercial, contract, entrepreneurship (business), corporate laws.

➤ Both the general and specific parts of the Civil Code on contracts (before the adoption of the Commercial Code) have to be revised (with the correction of terminology, definitions and addition of new notions) and harmonized in terms of advanced theoretical approach, foreign and national experience and international principles and model laws.

➤ To add (develop) a new chapter related to special (functional) subjects of commercial relations to the Civil Code, until the Commercial Code will be adopted.

LEGAL REGIME OF THE PROPERTY OF A STATE ENTER-PRISE

Eldar Orujov

Institute of Law and Human Rights, ANAS, Azerbaijan
Eldarirojo2021v@gmail.com

Bu tezisdə dövlət müəssisəsinin mülkiyyətinin hüquqi rejimi ilə bağlı məsələlər təhlil edilmişdir. Dövlət müəssisələrinin əmlak dövrüyyəsində iştirakı bir çox nəzəri və praktiki problemlər yaradır. Çünki həmin müəssisələr onlara təhkim olunmuş əmlakın mülkiyyətçisi deyildirlər. Dövlət müəssisəsi ilə mülkiyyətçi arasında münasibətlər ona əsaslanır ki, mülkiyyətçi öz maraqları naminə idarə olunması üçün əmlakı müəssisəyə verir, yəni müəssisənin göstərilən hüququ digər şəxsin maraqlarının təmin edilməsi vasitəsi və deməli, həm də vəzifəsi kimi çıxış edir. Lakin müəssisənin həmin əmlaka hüququ özünün əşya xarakterini itirmir.

Dövlət müəssisələrinin əmlakının hüquqi rejiminin tərkibinə aşağıdakılar daxildir: dövlət müəssisəsinin özünün ona təhkim edilmiş əmlaka olan hüquqları (müstəqil surətdə yalnız istehsal etdiyi məhsulu (iş, xidməti) realizə edir); mülkiyyətçinin səlahiyyətləri, hansı ki, müəssisə yaradılarkən, müəssisə tərəfindən istehsal-təsərrüfat fəaliyyəti həyata keçirilərkən və müəssisə ləğv edilərkən (yenidən təşkil olunarkən) həyata keçirilir. Bu baxımdan operativ idarəetmə hüququ əsasında dövlət əmlakına malik olan müəssisə öz səlahiyyətlərini müəssisənin fəaliyyət məqsədlərinə uyğun olaraq həyata keçirməli, həmin müəssisə üçün qanunvericiliklə müəyyən olunmuş məhdudiyətlərə əməl etməli, əmlak mülkiyyətçisinin tapşırıqlarını yerinə yetirməli və əmlakdan təyinatına uyğun istifadə etməlidir.

İqtisadiyyatın modernləşdiyi müasir dövrdə dövlət müəssisələrinin

hüquqi statusu və onların əmlakının hüquqi rejimi ilə bağlı problemlər xüsusi aktualıq kəsb edir. İqtisadi islahatların aparıldığı, bir sıra hüquq institutlarının transformasiyasının baş verdiyi bir şəraitdə dövlət iri mülkiyyətçi olaraq qalır və öz səlahiyyətlərini dövlət müəssisələri vasitəsilə həyata keçirir. Bu forma iqtisadiyyatın müvafiq sektoru üçün daha məqbuldur. Maliyyə və bank böhranı şəraitində dövlət stabilləşdirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün dövlət müəssisələrindən fəal iştirak edir. Beləliklə, dövlət müəssisəsinin əmlakının hüquqi rejimi dedikdə, həmin əmlaka sahiblik, istifadə və sərəncam verilməsi üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərin və qaydaların, müəssisə əmlakının formalaşması mənbələri və həmin əmlakdan istifadəyə görə məsuliyyətin xüsusiyyətləri ilə bağlı hüquqi göstərişlərin məcmusu başa düşülür. Təəssüflər olsun ki, müəssisələr əmlak kompleksi kimi daşınmaz əmlakın növlərindən biri kimi qəbul olunsada, respublikamızda daşınmaz əmlakın bu növü üçün müvafiq hüquqi rejim müəyyən edən ayrıca normativ hüquqi akt (qanun) yoxdur.

Dövlət müəssisələrinin hüquqi statusuna dair qəbul ediləcək qanunvericilikdə dövlət müəssisəsinin mülkiyyətçisi daşınar və daşınmaz əmlak istifadə edilmədikdə, məqsədli təyinatına uyğun istifadə edilmədikdə və ya mülkiyyətçinin maraqlarına zidd istifadə edildikdə onu geri almaq hüququna malik olmalıdır. Lakin bu zaman dövlət müəssisəsi mülkiyyətçinin belə qərarından məhkəməyə şikayət vermək hüququna malik olmalıdır. Mülki Məcəllədə aşağıdakı məzmununda normaların təsbit edilməsi məqsədmüvafiq olardı: dövlət müəssisəsi əmlakı yalnız mülkiyyətçinin razılığı ilə hədiyyə edə, sata, icarəyə verə və ya digər üsulla sərəncam verə bilər; dövlət müəssisəsi onun sahibliyində olan əmlakı etibarnaməli idarəetməyə verə bilməz. Bu tələbləri pozmaqla bağlanan əqdlər etibarsızdır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI HAQSIZ RƏQABƏT QANUNVERİCİLİYİNİN MÜQAYİSƏLİ HÜQUQİ TƏHLİLİ

Mübariz Yolçiyev

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
mahlidoğlu@yahoo.com*

Bazar istisadiyyatı sistemini qəbul etmiş hər bir ölkə iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək istəyirsə bazar subyektləri arasında rəqabəti təmin etmək mütləq şərtidir. Rəqabət istehlakçının da keyfiyyətli və daha ucuz məsul ilə təmin edilməsinə mühüm xidmət göstərir. Bu səbəblədir ki, sahibkarlara çox vaxt Konstitusiya ilə bir-biri ilə rəqabət aparmaq hüququ verilir. Hesab edirik ki, rəqabət aparmaq bir medalın iki üzünü kimi həm də bir vəzifədir.

Rəqabət aparmaq hüququ iki formada pozula bilər: birincisi rəqabətin məhdudlaşdırılması (ortadan qaldırılması); ikincisi isə rəqabət aparmaq hüquq-

dan sui istifadə olunmasıdır (haqsız rəqəbətdir). Bu səbəblədir ki, haqsız rəqəbət qanunvericilik ilə qadağan edilir. Hesab edirik ki, Respublikamızda haqsız rəqəbət ilə bağlı qəbul edilmiş qanunvericiliyin haqsız rəqəbət qanunvericiliyi inkişaf etmiş bir çox ölkə ilə müqayisəli hüquqi təhlil olunmasının praktiki və nəzəri əhəmiyyət kəsb edir. Bunu nəzərə alaraq məqalədə Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası haqsız rəqəbət qanunvericiliyinin müqayisəli hüquqi təhlili aparılacaqdır.

Azərbaycan Respublikasında haqsız rəqəbət anlayışı. “Haqsız rəqəbət haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2 iyun 1995-ci il tarixli Qanununun 1/2-ci maddəsində görə, “haqsız rəqəbət bazar subyektinin sahibkarlıq fəaliyyətində mövcud qanunvericiliyə zidd və ədalətsiz üsullarla üstünlük əldə etməyə yönəlmiş, bununla da digər bazar subyektlərinə (rəqiblərinə) zərər vura bilən, yaxud onların işgüzarlıq nüfuzuna xələl yetirə bilən hərəkətləridir”.

Ünsürləri. Haqsız rəqəbət məfhumu ilə əlaqədar qəbul edilən əsas tərifi görə, haqsız rəqəbət iqtisadi rəqabətin hüquqa zidd yollar ilə pozulması nəticəsində hər hansı bir şəxsə zərərin dəyməsi və ya dəymə ehtimalının meydana gəlməsidir. Məhz bu tərifi bənzəyən qanuni tərifdə eyni nəticəyə işarə edir. Belə ki, AHRQ.m.1/2-yə görə, “haqsız rəqəbət bazar subyektinin sahibkarlıq fəaliyyətində mövcud qanunvericiliyə zidd və ədalətsiz üsullarla (hüquqa zidd yollar ilə) üstünlük əldə etməyə (iqtisadi rəqəbət ilə məşğul olaraq) yönəlmiş, bununla da digər bazar subyektlərinə (rəqiblərinə) zərər vura bilən, yaxud onların işgüzarlıq nüfuzuna xələl yetirə bilən (zərər və ya zərər ehtimalı) hərəkətləridir”.

Türkiyə Respublikasında haqsız rəqəbət anlayışı və onun ünsürləri. Türkiyə hüququnda haqsız rəqəbət anlayışı ticari işlər ilə bağlı 2011-ci ildə qəbul edilən yeni Türkiyə Ticarət Qanununda (bundan sonra “TTQ” adlandırılacaq), ticari olmayan işlər ilə bağlı 2011-ci ildə qəbul edilən yeni Türkiyə Borclar Qanununda (bundan sonra “TBQ” adlandırılacaq) tənzimlənmişdir.

Belə ki, TTQ-nun 54-cü maddəsinə görə, haqsız rəqəbətə dair bu normaların məqsədi bütün iştirakçıların mənafeyinə, dürüst və pozulmamış rəqabəti təmin etməkdir. Rəqiblər arasında və ya tədarükçülər ilə müştərilər arasındakı münasibətlərə təsir göstərən aldadıcı və ya dürüstlük qaydasını digər şəkillərdə pozan davranışlar ilə ticari hərəkətlər (əməliyyatlar) haqsız və hüququ ziddir.

Buna görə, «aldadıcı hərəkət və ya vicdanlılıq qaydasına zidd yollar ilə iqtisadi rəqabətin bütün formalarda sui-istifadəsidir. Yəni bir sahibkarın, rəqib ticarət müəssisələrinin müştərilərini özünə cəlb etmək məqsədi ilə vicdanlılıq qaydalarına zidd olaraq yerinə yetirdiyi və ya qanun ilə qadağan edilmiş olan hərəkət və əqdlərdir-haqsız rəqəbətdir.

Buradan deyə bilərik ki, əslində Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası qanunvericiliyində haqsız rəqabətin anlayışı və ünsürləri bənzər formada tənzimlənmişdir.

IMPORTANCE OF CUSTOMS CONTROL IN THE REGULATION OF TRADE RELATIONS: THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS

Asmar Aliyeva

*Baku State University, Azerbaijan
asmer_1985@yahoo.com*

Institutions engaged in commercial activities very often enter into legal relations regulated by customs law. Here, of course, we mention more about the relations arising during the customs control process.

Customs legal relations in which commercial organizations are participants, are regulated by national and international customs law. In order to achieve the development of trade relations, it is important to unify and harmonize the customs legislation of the states. The biggest obstacle for commercial organizations engaged in foreign economic activity is the institute of customs control.

In legal literacy customs control stands for a series of actions taken by customs authorities, responsible for ensuring full compliance with customs legislation. Customs control differs from other state control mechanisms for certain characteristics. While carrying out customs control authorities must follow principles such as- legal compliance, operativity, humanism, cooperation with foreign states, protection of interests of individuals and legal persons and risk management. Risk management carries special importance among others.

The principle of risk management is one of the basic principles of customs control. It is based on the optimal use of the resources of the customs authorities, freeing customs control from additional bureaucratic procedures. The aim is to minimize the impact of customs controls on international trade relations.

There are two forms of risks in terms of the possibility of violation of customs legislation - open and potential. Open risk means that the customs authorities already have information about the violation of customs legislation and the fact of this violation. Potential risk is a condition that has not yet manifested itself, but all the conditions are already in place for it to occur. Risk can range from circumstances that lead to a clear violation of the law to events that are sometimes overlooked at first glance.

QANUNLAR ƏMƏK HÜQUQUNUN MƏNBƏYİ KİMİ

Vasif Hüseynli

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Milli hüququn əsas mənbəyi normativ hüquqi aktlardır. Normativ hüquqi aktın tərfi «Normativ hüquqi aktlar haqqında» Azərbaycan Respublikasının 21 dekabr 2010-cu il tarixli Konstitusiyaya Qanununun 1.0.1-ci maddəsində verilmişdir. Orada deyilir: «Normativ hüquqi akt – tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə, qanunla və ya fərmanla dövlət orqanının səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlər üzrə həmin dövlət orqanı tərəfindən və ya referendum yolu ilə qəbul edilmiş, hamı üçün məcburi davranış qaydalarını əks etdirən, qeyri-müəyyən subyektlər dairəsi üçün və dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəddir».

Onu da qeyd etmək istərdik ki, digər hüquq mənbələri ilə müqayisədə normativ hüquq akt hüququn mənbəyi kimi ümumi üstünlüklərə malikdir: dəqiq müəyyən (hüquqyaradıcı) orqanlardan və dəqiq müəyyən səlahiyyətlərə malik şəxslərdən irəli gəlir: müəyyən olunmuş formaya və rekvizitlərə, qüvvəyə minmə qaydasına və fəaliyyət sahəsinə malikdir; sosial tələbatlardan asılı olaraq dəyişdirilə bilər.

Əmək haqqında normativ hüquqi aktlar sistemində, bütövlükdə sosial-əmək münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsinin mənbələri sistemində əsas yeri qanunlar tutur. Onları özlərinin hüquqi qüvvəsinə görə iki qrupa təsnifləşdirmək olar: 1) konstitusiyaya qanunları; 2) cari qanunlar.

Konstitusiyaya qanunları sırasında AR 12 noyabr 1995-ci il Konstitusiyası başlıca yer tutur. Bu aktın əmək hüququnun bütün digər mənbələri üzərində üstün rolu onunla şərtlənir ki, AR Konstitusiyası əmək hüququnun bütün digər mənbələri üzərində ən yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir, onun məzmunu insan və vətəndaşın əsas hüquq və azadlıqlarını ehtiva edir. Bu əsas «hüquq və azadlıqlar» isə bütövlükdə əmək hüququnun mənasını, məzmununu və tətbiqini müəyyən edir. Bu hüquq və azadlıqlar həm də əmək hüququnun ümumi prinsipləri rolunu yerinə yetirir ki, məhz onların əsasında əmək hüququnun predmetinə daxil olan münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi həyata keçirilir.

MÜLKİ PROSESDƏ NÜMAYƏNDƏLİK İNSTITUTUNUN ANLAYIŞI VƏ SUBYEKTLƏRİ

Hüseyn Əsgərov

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Huseyna28@mail.ru

Mülki prosesdə nümayəndəlik institutu öz tarixi inkişaf tendensiyasına malik olan və özündə maddi və prosesual hüquq normalarını təcəssüm etdirən kompleks hüquq institutudur. Bu hüquq institutu subyektin obyektiv səbəblərdən müstəqil şəkildə məhkəmədə çıxış edə bilməməsi səbəblərindən meydana çıxmışdır. Prosesual nümayəndəliyin inkişaf tendensiyaları o haqda nəticə çıxarmağa imkan verir ki, nümayəndəlik institutu ona olan tələbatın artması səbəbindən daim yüksələn xətlə inkişaf etmişdir.

Mülki prosesdə nümayəndəlik institutunun əsas məqsədi fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq və qanuni maraqlarının tam şəkildə təmin edilməsinə nail olmaqdır. Bu institutun əhəmiyyəti bir sıra səbəblərlə əlaqədardır. İlk növbədə, mülki işlərin çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilməsi səbəbi ilə əlaqədardır. Sübutmə yükünün tərəflərin üzərinə qoyulması səbəbindən tərəflər öz hüquq və maraqlarını müdafiə etmək üçün zəruri minimum hüquq bilgisinə malik olmalıdır. İkincisi, ümumilikdə hüquq sisteminin, qanunvericiliyin zənginləşməsi və ya mürəkkəbləşməsi. Belə ki, cəmiyyətin tələbatları artdıqca qanunların sayı da artır, hətta hüquqşünaslar arasında da ixtisaslaşma qaçılmazdır. Belə olan halda, ixtisaslı nümayəndənin iştirakı, onun peşəkar hüquqi yardım göstərməsi zərurətə çevrilir.

Mülki prosesdə iştirak edən nümayəndə prosesdə iştirak etməklə özü üçün yox, təmsil etdiyi şəxs üçün müəyyən hərəkətlər yaradır, dəyişir və ya ləğv edir. Nümayəndənin mülki prosesual münasibətlərin subyektli olması sualına birmənalı cavab vermək çətindir. Məsələn, AR MPM nümayəndəni prosesin digər iştirakçıları kateqoriyasına aid edir (md. 61). Nümayəndəlik institutu təkcə iddia icraatında deyil, xüsusi icraat, icra icraatında, həmçinin bütün instansiya məhkəmələrində aparılan işlərdə də həyata keçirilir.

Mülki prosesdə nümayəndəlik institutuna müxtəlif ölkələrin hüquq ədəbiyyatlarında fərqli yanaşmalar mövcud olsa da, onların arasında ciddi fikir müxtəlifliyi və ya prinsiplial fərqlər nəzərə çarpmır. Bununla belə, tədqiq etdiyimiz məsələ ilə bağlı dolğun, bitkin fikir bildirmək üçün həmin konseptual fikirlərə nəzər yetirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.

Mülki prosesdə nümayəndəlik institutunun anlayış və mahiyyəti ilə bağlı doktrinal fikirlərlə yanaşı, bu institutunun normativ-hüquqi anlayışına da diqqət yetirilməlidir. Bir qədər də konkret desək, müxtəlif dövlətlərin milli qanunvericiliklərində bu məsələyə hansı prizmadan yanaşılmasına aydınlıq gətirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

Azərbaycan mülki qanunvericiliyi nümayəndəliyin yaranma əsaslarına görə növbəti növlərini fərqləndirir: 1) qanuni; 2) könüllü (müqavilə və ya etibarnamə ilə) və 3) təsis aktına əsasən nümayəndəlik. Nümayəndəliyin növlərə ayrılmasının praktiki əhəmiyyəti var. Belə ki, qanuni nümayəndə prosessual hərəkətləri ilə tam şəkildə təmsil etdiyi şəxsi əvəz edir. Könüllü nümayəndəlikdə isə təmsil etdiyi şəxsin bilavasitə məhkəmədə iştirak etməsini və prosesdə şəxsi iştirakı nümayəndəsinin də olmasını istisna etmir. Yəni nümayəndələrin prosesdə iştirak etməməsi müxtəlif hüquqi nəticələr doğurur. Qanuni nümayəndənin prosesə gəlməməsi şəxsin gəlməməsinə bərabərdir, könüllü nümayəndənin prosesə gəlməməsi isə təmsil etdiyi şəxsin mövqeyindən asılıdır və prosesin gedişinə mane olmur.

Beləliklə, mülki prosesdə nümayəndəlik institutunun anlayışı ilə bağlı qeyd etdiyimiz fikirləri ümumiləşdirərək belə qənaətə gəlirik ki, mülki məhkəmə icraatında nümayəndəlik geniş anlayışdır və hüquqi və fiziki şəxslərin mülki hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi və yaxud da pozulduğu halda bərpası məqsədilə fəaliyyət qabiliyyətli şəxslər tərəfindən göstərilən yardım və ya sadəcə təmsilçilikdir.

ƏLİLLİYİ OLAN ŞƏXSLƏRİN İŞƏ DÜZƏLDİLMƏSİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Aygün Əliyeva

AMEA Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu, Azərbaycan
av.aygunaliyeva@gmail.com

Bu məqalədə əlilliyi olan şəxslərin işə düzəldilməsinin xüsusiyyətləri tədqiq edilmişdir. Müasir dövrdə əlilliyi olan şəxslərin məşğulluğu və işə düzəlmə problemi aktual və əhəmiyyətli xarakter kəsb edir. Cəmiyyətdə sağlamlıq imkanların məhdud olan insanların işləyə bilməməsi və ya işləmək istəməməsi, yaxud onların yaxın qohumlarının və dövlətin himayəsində yaşamağı ilə bağlı yanlış təsəvvürlər olsa da, unutmamaq olmur ki, əlilliyi olan şəxslər arasında işləmək və müstəqil olmaq istəyənlərin sayı kifayət qədər çoxdur. Təbiidir ki, müxtəlif kateqoriyalarda olan əlilliyi olan şəxslərin fəaliyyəti üçün onların həyat tərzinə uyğun iş yerlərinin açılmasına çalışılmalıdır. Bu proses fiziki qüsurlu insanlarla qüsuruz insanların kompakt yaşayışı, bir-biri ilə qırılmaz bağları nəticəsində mümkün ola bilər. Bu, əlilliyi olan insanların cəmiyyətə, cəmiyyətin isə əlilliyi olan insanlara adaptasiyasını tələb edir. Əmək hüququnun müdafiə funksiyası baxımından məəcəlləşdirilmiş bir aktda əlillilərin əməyi ilə bağlı ayrıca normaların olmaması məqsəduyğun hesab edilə bilməz. Çünki ki, bu hal göstərilən normaların sosial baxımdan az əhəmiyyətli olması kimi təfsir edilə bilər. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə “Əlilliyi olan şəxslərin əməyinin xüsusiyyətləri” adlı ayrıca fəslin əlavə edilməsi məqsədamüvafiq olardı. Əlilliyi olan şəxslərin işə düzəlmə probleminin uğurlu həlli baxımından xarici ölkələrdə olduğu kimi respublikamızda

da sırf əlilliyi olan şəxslərin işədüzəlməsi ilə məşğul olan, bu sahədə ixtisaslaşan mütəxəssislərin hazırlanması məqsədamüvafiq olardı. Bu baxımdan ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində əlilliyi olan şəxslərin məşğulluğu və işədüzəldilməsi üzrə kadr hazırlığı həyata keçirən kursların təşkili əhəmiyyətli olardı. Süni intellekt əsaslı texnologiyaların imkanlarından istifadə edilməklə əlilliyi olan şəxslərin distansion məşğulluğu və işədüzəldilməsi sisteminin inkişaf etdirilməsi, pandemiya şəraitini də nəzərə alsaq, günümüzün vacib çağırışlarından birinə çevrilmişdir.

İnsan hüquqları üzrə müvəkkilin illik məruzələrinin təhlili göstərir ki, vətəndaşların sosial təminat hüquqlarının pozulması ilə bağlı şikayətlərin xüsusi çəkisi hər il artır. Zona Tibbi-Sosial Ekspert komissiyalarının fəaliyyətindən daha çox şikayətlər edilir. Bu şikayətlərin əksər hissəsi müvafiq komissiyalar tərəfindən əlillik dərəcəsinin müəyyən edilməsində süründürməçilik hallarına yol verilməsi, vətəndaşlara təyin edilmiş əlillik dərəcələrinin növbəti müayinə zamanı əsassız olaraq təyin edilməməsi və s. hallarla bağlı olur. Ona görə də hesab edirik ki, respublikamızda sosial hüquqlar üzrə müvəkkil institutunun yaradılması vətəndaşların sosial təminat hüquqlarının həyata keçirilməsinin təminatlarının genişləndirilməsi və səmərəliliyinin artırılması baxımından məqsədamüvafiq olardı. Bu, həmçinin müvafiq şikayətlərə baxılması üzrə bütün səyləri birləşdirməyə və bu sahədə dövlət orqanlarının fəaliyyətini əlaqələndirməyə imkan verə bilər. Məlum olduğu kimi sosial hüquqlar digər hüquqlarla müqayisədə fərqli, özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir, sosial qanunvericilik olduqca mürəkkəbdir. Buna görə də həmin hüquqların və qanunvericiliyin təhlili xüsusi peşəkar keyfiyyətlərin olmasını tələb edir. Bu baxımdan sosial hüquqlar üzrə müvəkkil vəzifəsinə namizədə qarşı göstərilən kontekstdə xüsusi ixtisas tələbləri irəli sürülməlidir. Belə ixtisaslaşmış ombudsman institutunun yaradılması sosial hüquqların pozulması hallarının təhlili və qiymətləndirilməsinə sosial təminatın formalarından asılı olaraq diferensial yanaşmağa imkan verir.

KOMMERSİYA MÜBAHİSƏSİ ANLAYIŞINI DA ƏHATƏ EDƏN MÜLKİ HÜQUQİ MÜBAHİSƏ ANLAYIŞI VƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI MÜLKİ PROSESSUAL QANUNVERİCİLİYİNDƏ TƏNZİMLƏNMİŞ ƏSAS MÜLKİ MÜBAHİSƏ NÖVLƏRİ

Eldost Məmişov

*Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
eldostm@yahoo.com*

Fiziki və ya hüquqi şəxslər arasındakı münasibətlər hüquq sisteminin və qanunvericiliyin tələb etdiyi formada həyata keçirilməli, qanunvericiliyin icazə verdiyi mübahisələr məhkəmədə qaldırılmalıdır. Qeyd edək ki, Türkiyə Respublikası və Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual qanunvericiliyində “mülki hüquqi

mübahisələr” müxtəlif meyarlar nəzərə alınaraq təsnif edilib. Bunlardan biri də iddiaçının məhkəməyə təqdim etdiyi ərizənin (iddia ərizəsi və ya sadəcə ərizə) tələb hissəsində olan tələbin mahiyyəti nəzərə alınaraq aparılan təsnifatdır.

Bu baxımdan mülki hüquqi mübahisələr Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsində ifadə edilən “iddia icraatı qaydasına baxılan mübahisələr” və “xüsusi icraat qaydasına baxılan işlər” olaraq təsnif olunur. Belə ki, iddia icraatı qaydasında baxılan mübahisələrdə iddiaçı özünün subyektiv hüququnu pozan cavabdehin üzərinə məhkəmə qaydasında (qətnamə ilə) hər hansı bir öhdəliyin qoyulmasını tələb edir.

Məhz MPM-nin 149-284-cü maddələri arasında iddia icraatı tənzimlənmişdir. Lakin qeyd etməliyik ki, cavabdehin hər hansı bir şeyi verməsi və ya hər hansı bir hərəkəti etməsi yaxud etməməsi tələbli mübahisəyə iddia icraatı qaydasında baxıldığı kimi, cavabdeh ilə bağlanmış müqavilənin etibarsız hesab eilməsi tələbli mübahisəyə də iddia icraatı qaydasınada baxılır. Bu durum “iddia icraatı qaydasında baxılan mülki işlər (mübahisələr)” anlayışının çox geniş bir anlayış olduğunun göstərir. Hesab edirik, bu iddialara iddia icraatı qaydasında baxılması qəbul edilən olduğu kimi, onların Türkiyə Respublikasında olduğu kimi başqa bir adla adlandırılması faydalı olacaqdır.

Müqayisə üçün deməliyik ki, Türkiyə Respublikası mülki prosesual qanunvericiliyində bu qəbildən olan mübahisələr bir-birindən ayrılır və birisi “eda davası” adlandırıldığı halda digər, “inşa davası” adlandırılır.

Buna görə Türkiyə Respublikası mülki məhkəmələrində açıla bilən məhkəmə işləri (davalar) “eda davaları”, “təsbit davaları”, “bəlirsiz alacaq və təsbit davaları”, “inşa davaları”, “qismi davalar”, “terditli davalar”, “seçimlik davalar” və “topluluq davalarıdır”.

“Eda davalarında” iddiaçı, cavabdehdən hər hansı bir şeyin ona verilməsini, hər hansı bir hərəkəti icar etməməsini və ya hər hansı bir hərəkəti etməməsi məhkəmə qaydasında tələb edir. Məhkəmə iddiaçını haqlı görərsə, cavabdehi iddiaçının tələb etdiyi işi icra etməyə məhkum edir, yənin onun üzərinə öhdəlik qoyur (bax. TR MPQ.m.105).

“Bəlirsiz alacaq və təsbit davaları” vasitəsi ilə Türkiyə Respublikasında Qanunverici orqan iddiaçıya xüsusi bir imkan vermişdir (bax. TR MPQ-nun 107-ci maddəsinə). Buna görə, iddiaçı iddia ərizəsini məhkəməyə təqdim edərkən cavabdehdən nə qədər alacaqlı olduğunu, yəni cavabdehin ona nə qədər borcu olduğunu dəqiq rəqəm ilə təsbit edə bilmirsə və ya bunun təsbit olunması mümkün deyilsə, yaxud təsbit olunmasının vicdanlılıq qaydalarına görə iddiaçının üzərinə qoyulması ədalətli deyilsə iddiaçı (kreditor) iddia ərizəsində hüquqi münasibəti göstərərək və cavabdeh minimum bir rəqəm tələb edərək “bəlirsiz alacaq davasını” açmağa bilər. Belə bir imkan Respublikamızda mövcud olmayıb tənzimlənməsinə ehtiyac da yoxdur. Çünki MPM-yə görə iddiaçı iddia tələbinin həcmi qətnamə qəbul edilənədək istədiyi qədər və dəfə artırma və ya azalda, onun predmetini və əsasını dəyişdirə bilər (bax. MPM-nin 53-cü maddəsinə).

TECHNOLOGY AND COPYRIGHT PROTECTION: BALANCE OF INTERESTS

Nazrin Aliyeva

Baku State University, Azerbaijan

Copyright and technology possess a long and interlinked chronicle on the basis of which they have impacted reciprocally. The rights related with copyright and exclusively given to the owners of works in literary and artistic fields are extremely non-identical from those granted hundreds years ago. Throughout history, copyright as a broad subject having an adaptation capability to all new influences has united innumerable volumes in itself that have emerged over years. On the other hand, since the globe experiences an invention rate that vies with all previous periods in history combined, technology's role and impact in this sense that copyright law takes continues to rise in importance.

In its turn, copyright is becoming more difficult to protect as technology allows for more convenient ways to duplicate and distribute these works, posing a constant challenge to the technical and legal counteractions developed to struggle against infringement. The new world order, in which the ability to access and disseminate content is now within the grasp of the masses, puts copyright law in jeopardy, and its implementation is being strained.

According to the historical background of copyright, its development is linked, no doubt, with the invention of the printing press by Johannes Gutenberg. Since the mass replication of literary works was not conceivable before it, the principle safeguarding author's rights was not in existence either. However, Gutenberg's creation of moveable type transformed industry, and presented an opportunity to the stationers to meet the expanding demand with the help of many more mass-producing copies and to gain major financial worth. On the other side of the coin, the writers of books were able to enjoy this value only after the adoption of the Statute of Anne which awarded the authors exclusive rights to their works, kicking off the copyright tale. Besides, the Berne Convention is considered the basis for copyright law in most jurisdictions today, which grants the author of an original work exclusive rights.

The protection in the field of copyright should not be construed as simply in the artist's best interests. The rights granted to original work producers serve as a stimulus for them to continue their creative endeavors and to benefit society. At the same time, it is claimed that allowing people to freely exploit copyrighted works without consequences would deprive authors of potential profits, remove an incentive for them and others to create more, and eventually deprive the public of new works. Furthermore, as new technologies for expression and distribution emerge, copyright rights have evolved to embrace additional rights,

such as moral rights and to broaden the scope of works covered by copyright.

Copyright infringement on a large scale has undoubtedly been caused by new technology in the twenty-first century, and the rules that have focused at regulating this new technology. The personal computer and the internet, both enormous technological breakthroughs in their own rights, have generated plenty of other technologies that have made our lives simpler, speedier, lower priced, more affordable in the current era of information and communication technologies. They have left behind a slew of complications in their aftermath either.

The present arguments on the dilemma of copyright and technology are consistently adversarial - between the interests of authors and those of society; between producers and consumers; and between the private and public domain. The capacity of various copyright grounds under diverse national and international legal frameworks to strike the right balance is challenged and consequently, the concept of "balance" has become a central phenomenon that numerous legal policies and assessments not only strive to attain, but also see as a guiding principle for the improvement of copyright law. Nevertheless, it can be shown that the concept of "balancing", or the act of finding the appropriate balance, does not give any significant improvement in this regard, but rather widens the gap between the various perspectives on the subject.

Content

Məsumə Məlikova HÜQUQ ELMİNİN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ.....	7
Fethi Gedikli A WRITING COMMON LEGAL HISTORY OF TURKS.....	8
Ziyafət Əsgərov, Nəsim Şükürov KONSTITUSİYANIN HÜQUQİ MÜHAFİZƏ MEKANİZMİNİN AN-LAYIŞI VƏ ƏSAS ÜNSÜRLƏRİ	9
Дамир Шапсугров РАССУДОК И РАЗУМ В РАЗВИТИИ ЮРИСПРУДЕНЦИИ И ПРАВА В XXI ВЕКЕ	11
Аммар Younas THE RISE OF DIGITAL CONSTITUTIONALISM IN CENTRAL ASIA: A CASE OF “NEW UZBEKISTAN”	13
Ender Ethem SİYASAL SİSTEMLƏRİN İDARİTƏŞKİLATLANMADA ÖN-GÖRDÜĞÜ ANAYASAL YÖNTEMLER.....	14
Ali Asker, Deniz Acaray ÇAĞDAŞ HUKUK BİLİMİ ÇERÇEVESİNDE GENEL KAMU HUKUKUNUN KONUMLANDIRILMASI SORUNU.....	15
Хəyyəм İsmayıлов XIX ƏSRDƏ AZƏRBAYCANDA HƏYATA KEÇİRİLƏN AQRAR VƏ KƏNDLİ İSLAHATLARININ SOSİAL-HÜQUQİ MAHİYYƏTİ	17
Elşad Nəsirov SEÇKİLƏRİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNİN HÜQUQİ TƏNZİMİ MƏSƏLƏLƏRİ	18
Сергей Адамович ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО АЗЕРБАЙДЖАНА И УКРАИНЫ (1918-2021 ГГ.).....	20
Konstantin Gavryushkin CORRELATION OF LEGAL VALUES AND LEGAL INTERESTS IN THE LEGAL POLICY OF THE STATE AT THE PRESENT STAGE	21
Евгений Скорых ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	23
Ramil Aslanov RƏQƏMSAL CƏMİYYƏTDƏ ДЕМОКРАТІYA ÜÇÜN PROBLEMLƏR	25

Mehdi Abdullayev ƏCNƏBİLƏRİN HÜQUQİ VƏZİYYƏTİNİN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ	26
Elbay Nəbiyev MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYƏ TƏHDİDLƏR VƏ ONLARLA MÜBARİZƏYƏ DAİR BƏZİ AKTUAL MƏSƏLƏLƏR.....	28
Zaur Əzimov HÜQUQİ KOLLİZİYALARIN YARANMA SƏBƏBLƏRİ	29
Лейла Алиева НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ТЕОРИИ ЕСТЕСТВЕННОГО ПРАВА	30
Аида Юсифзаде ИНТЕГРИРОВАНИЕ ПРАВА В ПРОЦЕСС ИННОВАЦИЙ	32
Qulamhüseyn Əlibəyli HÖKUMƏTƏ ETİMAD MƏSƏLƏSİNİN HƏLLİ - PARLAMENT NƏZARƏTİNİN FORMASI KİMİ	33
Nazlı Abbasova MÜASİR HÜQUQ NƏZƏRİYYƏSİNDƏ KOMPLEKS HÜQUQ SAHƏSİ (HƏRBİ HÜQUQUN NÜMUNƏSİNDƏ)	34
İsmayıl Kəngərli AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİN KONSTITUSİON HÜQUQİ ƏSASLARININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ PERSPEKTİVLƏRİ.....	36
Yavər Yavərzadə “HÜQUQ MƏNBƏLƏRİ” KATEQORİYASI.....	37
Təranə Zeynalova AZƏRBAYCANDA QULDARLIQ VƏ ERKƏN FEODALİZM DÖVRÜNDƏ UTOPIK İDEYALAR	39
Эльмира Газвинова ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОТВОРЧЕСТВА.....	40
Yavər Məmmədova SEKSTORSİYA VƏ ƏSAS KONSTITUSİON HÜQUQUN POZULMASI.....	42
Парвана Бабаева КОНСТИТУЦИОННОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО: ИСТОРИЯ И МИРОВОЙ ОПЫТ.....	43
Şiraslan Yusubov MÜASİR DÖVRDƏ POSTDEMOKRATIYA NƏZƏRİYYƏLƏRİNİN TƏHLİLİ	45
Олег Зайчук НЕКОТОРЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В СВЯЗИ С НОВЫМИ ВЫЗОВАМИ XXI СТОЛЕТИЯ.....	46

Рустам Мамедов МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ И ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП УВАЖЕНИЯ ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА ЛИЧНОСТИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ	48
Адел Абдуллин ПРАВОВОЕ ИЗМЕРЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ГОСУДАРСТВ В СФЕРЕ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ: ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ	49
Daulet Baideldinov FEATURES OF THE TRAINING OF LEGAL PERSONNEL IN THE AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY IN MODERN CONDITIONS.....	51
Леонид Тимченко¹, Валерий Кононенко², Людмила Новикова² РАЗВИТИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК НОВЫЙ ВЫЗОВ БЕЗОПАСНОСТИ	53
Cavid Abdallahzade ULUSLARARASI HUKUKTA REMEDIAL SECESSION KAVRAMI	54
Рустем Давлетгильдеев СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ В ЕВРАЗИИ	55
Олександр Ковалишин СООТНОШЕНИЕ «ГОСУДАРСТВО ПРОИСХОЖДЕНИЯ» И «ГОСУДАРСТВА-ДОНОРА» В ПРАВОВЫХ ЗАИМСТВОВАНИЯХ	56
Валентина Егорова НАРУШАЕТ ЛИ КАРАНТИН ПРАВА ЧЕЛОВЕКА: COVID-19.....	58
Орынбасар Байтурбай МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	59
Касекеева Айжан ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	61
Humay Əfəndiyeva BEYNƏLXALQ HÜQUQ NORMALARININ İMPLEMENTASIYASINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏNKƏMƏSİNİN ROLU.....	62
Həbib Nəsiyev VMT VƏ XƏZƏR-CƏNUBİ QAFQAZ REGIONUNDA TƏHLÜKƏSİZLİYİN BEYNƏLXALQ HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ	64

Zahir Babayev

ENSURING ECONOMIC SECURITY IN POST-CONFLICT
ARE-AS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW 65

Əfsər Sadıqov

TARİFLƏR VƏ TİCARƏT ÜZRƏ BAŞ SAZIŞIN (GATT) PRİNSİPLƏRİ VƏ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNVERİCİLİYİ..... 67

Samira Eyvazova

LEGAL ANALYSIS OF THE TERM “ESSENTIAL SECURITY INTERESTS”
MENTIONED IN GATT 68

Shahin Shukurov¹, Murad Shukurlu²

THE RELEVANCE OF THE RELATIONSHIP OF SOME INTERNATIONAL
ACTS AND ACTS OF THE CIS MEMBER STATES, REGULATING
THE USE OF FIREARMS..... 70

Vüqar Əliyev

LATIN AMERİKASI REGIONUNDA GÖMRÜK-TARİF MÜNASİBƏTLƏRİNİN
TƏNZİMLƏNMƏSİNİN İNKİŞAF DİNAMİKASI..... 70

Mehraban Eyyubova

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİNİN BEYNƏLXALQ HÜQUQ
NORMALARINDA TƏSBİTİ VƏ MƏSULİYYƏT
MƏSƏLƏLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ ZƏRURİLİYİ 72

Elnarə Mirzəyeva

BEYNƏLXALQ QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARININ MÜXTƏLİF
SAHƏLƏRDƏ FƏALİYYƏTİ: HÜQUQİ TƏNZİMETMƏ VƏ
TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏ PROBLEMLƏRİ..... 73

Leyla Həşimova

MÜHÜM BEYNƏLXALQ SƏNƏDLƏRLƏ HƏRBİ KONFLİKT LƏR
DÖVRÜNDƏ MƏDƏNİ SƏRVƏTLƏRİN QORUNMASININ
BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ..... 75

Əlizadə Məmmədov

BEYNƏLXALQ XÜSUSİ MÜNASİBƏTLƏRDƏ BEYNƏLXALQ
MÜQAVİLƏ İLƏ MİLLİ QANUNVERİCİLİYİN QARŞILIQLI
ƏLAQƏSİNDƏ ÜMUMİ QAYDANIN YERİ 77

Toğrul Vəliyev

TRANSMİLLİ MÜTƏŞƏKKİL CİNAYƏTKARLIQ: ANLAYIŞI,
HÜQUQİ TƏBİƏTİ VƏ YAYILMA SƏBƏBLƏRİ 78

Əlövsət Allahverdiyev

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİ VƏ İNSANLIQ ƏLEYHİNƏ
CİNAYƏTLƏR MÜSTƏQİL TƏRKİBLİ BEYNƏLXALQ CİNAYƏTLƏRDİR 80

Razim İsayev

ENERJİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ SAHƏSİNDƏ
BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLAR ÇƏRÇİVƏSİNDƏ
ƏMƏKDAŞLIĞIN ZƏRURİLİYİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ..... 81

Elnur Aslanov

CYBER WARFARE AS A MEANS OF INEVITABLE THREAT TO NATIONAL
AND INTERNATIONAL SECURITY IN MODERN TIMES..... 83

Malik Ramazanov

PARTICIPATION OF STATE-OWNED ENTERPRISES
IN FOR-EIGN INVESTMENT RELATIONS 84

Himalay Məmişov

ÜMUMDÜNYA TİCARƏT TƏŞKİLATI ÇƏRÇİVƏSİNDƏ
TİCARƏTDƏ TEXNİKİ MANEƏLƏRİN ARADAN QALDIRILMASININ
BƏZİ AKTUAL PROBLEMLƏRİNƏ DAİR 85

Natiq Əsgərov

XƏZƏRİN HÜQUQİ STATUSUNUN KONVENSIYAL TƏSBİTİ 87

Kəmalə Nəsirova

POSTSOVET MƏKANINDA QAÇQIN
VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜN PROBLEMLƏRİNİN TƏHLİLİ..... 88

Anar Panahov

PROSPECTS OF INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION
OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE FIELD
OF LEGAL REGULATION OF THE OIL MARKET 90

Vüsal Aslanov

DƏMİR YOLU İLƏ BEYNƏLXALQ YÜKDAŞIMALARININ
MƏZMUNU VƏ MAHİYYƏTİ 91

Tural Əhmədov

İNVESTİSIYA MÜBAHİSƏLƏRİNİN HƏLLİ ÜZRƏ BEYNƏLXALQ
MƏRKƏZİN (ICSID) BEYNƏLXALQ HÜQUQ SUBYEKTİLİYİ 92

Шахла Самедова

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ:
ПРОБЛЕМЫ КРИМИНАЛИЗАЦИИ, ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИИ И
ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ..... 93

Muharrem Özen

TÜRK CEZA MUHALEMESİNDE UZLAŞTIRMA..... 95

Александр Коробеев

БЕЗОПАСНОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БЕСПИЛОТНЫХ
ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ: ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ НАКАЗУЕМОСТИ 96

Габил Курбанов ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ХИЩЕНИЯ, СОВЕРШЕННОГО ПУТЕМ ПРИСВОЕНИЯ ИЛИ РАСТРАТЫ.....	98
Vitaliy Kuznetsov PROBLEMS OF CRIMINALIZATION OF COLLABORATIONISM	100
Стелла Ботнару, Юлия Буравченко КОРПОРАТИВНАЯ ВИНА ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В КОНТЕКСТЕ УГОЛОВНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА	101
Vadim Avdeev¹, Olga Avdeeva² PROBLEMS OF THE EFFECTIVENESS OF THE IMPLEMENTATION OF LEGAL IMPACT MEASURES.....	102
Cabir Quliyev MÜASİR DÖVRDƏ CƏZA-İCRA SİYASƏTİ VƏ ONUN HUMANİSTLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ	103
Лилия Гырла, Дорина Гурев АУТОАГРЕССИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ЖЕРТВЫ СУИЦИДАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ	105
Sergii Denysov¹, Nataliia Kovalenko² PUBLIC MORALITY AS AN OBJECT OF CRIMINAL LAW DEFENSE	106
İsaxan Vəliyev TƏCAVÜZ CİNAYƏTİ VƏ BU ƏMƏL NƏTİCƏSİNDƏ DƏYMiŞ ZİYANIN ÖDƏNİLMƏSİ BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ MÜSTƏVİDƏ	108
Ihor Kozych EVIDENCE-BASED CRIMINAL POLICY	109
Mirali Kazimov THE SHADOW ECONOMY AS ONE OF THE DETERMINANTS OF ECONOMIC CRIME	110
Pavel Fris ON THE CONCEPT OF CRIMINAL LEGAL CONSCIOUSNESS	111
Алексей Кравчук УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ДЕКЛАРИРОВАНИЯ АКТИВОВ И ДОХОДОВ ПУБЛИЧНЫМИ СЛУЖАЩИМИ В УКРАИНЕ.....	112
Nazim Əliyev VERGİLƏRİ ÖDƏMƏKDƏN YAYINMA ƏMƏLLƏRİNƏ GÖRƏ CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİ: MÜASİR YANAŞMA	115

Mübariz Əhmədov, Yelena Qasımova

URBİSİDİN SÜLH VƏ İNSANLIQ ƏLEYHİNƏ CİNAYƏT
KİMİ TANINMASININ AKTUAL PROBLEMLƏRİ..... 116

Mələhət Hacıyeva

YETKİNLİK YAŞINA ÇATMAYANLARIN CİNAYƏT
TÖRƏTMƏSİNİN SƏBƏBLƏRİ VƏ DİNAMİKASI..... 118

İmreli Məmmədli

ON IMPROVING THE NORM IN THE CRIMINAL LEGISLA-TION
OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN PROVIDING FOR LIABILITY
FOR THE CRIME OF “KIDNAPPING” 119

Məleykə Bayramova

CİNAYƏT QANUNVERİCİLİYİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ
İSTİQAMƏTİNDƏ İNZİBATİ PREYUDİSİYA MƏSƏLƏSİ 120

Könül Qurbanova

CƏZA-İCRA HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARLARININ ROLU..... 122

Sabuhı Alıyev

LEGAL BASES OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSONS 123

Səkinəxanım Rzayeva

CİNAYƏTLƏ ƏLAQƏDARLIQ İNSTİTUTUNA
AİD OLAN CİNAYƏT TƏRKİBLƏRİ 124

Elvin Balajanov

IMPLEMENTATION OF COOPERATION
MECHANISMS TO COMBAT CYBERCRIMES IN AZERBAIJAN..... 125

Vasif Quliyev

AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN NARKOTİKLƏRİN
QANUNSUZ DÖVRİYYƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ
BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLARLA ƏMƏKDAŞLIĞI 126

Габиб Джафаров

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПОХИЩЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА 128

Orxan Aslanov

DƏLƏDUZLUĞUN TÖRƏDİLMƏSİ ÜSULU
KİMİ ALDATMANIN ANLAYIŞI VƏ NÖVLƏRİ 129

Антон Квитко

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ
И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРЕВЕНЦИИ
ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РОССИИ 130

Elnur Nuriyev

CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ PUL VƏSAİTLƏRİNİN
VƏ YA DİGƏR ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA DAİR
MƏNKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNİN TƏHLİLİ 132

Тельман Калабузаров

МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ
ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО И ЭКСТРЕМИСТСКОГО ХАРАКТЕРА В РОССИИ .. 133

Sahibə Qurbanova

DƏNİZ MÜHİTİNİ ÇIRKLƏNDİRMƏ MƏNBƏLƏRİ 135

Jalə Qənbərova

İSTEHLAKÇILARI ALDATMA VƏ YA PİS KEYFİYYƏTLİ MƏHSUL
İSTEHSAL ETMƏ VƏ SATMA CİNAYƏT ƏMƏLİNİN SUBYEKTİ..... 136

Vuqar Sadigli

CRIMINAL-LEGAL ASPECTS OF MISUSE
OF DISTINCTIVE EMBLEMS 137

Mahir Süleymanlı

MÜHARİBƏ CİNAYƏTLƏRİNƏ GÖRƏ BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ
MƏSULİYYƏTİN BƏZİ NƏZƏRİ PROBLEMLƏRİ 139

Firuzə Abbasova

“ELEKTRON MƏNKƏMƏ” XXI ƏSRDƏ ƏDALƏT
MÜNAKİMƏSİNİN MÜASİR STANDARTI KİMİ..... 140

Анатолий Белкин

УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ И ВОЗБУЖДЕНИЕ
УГОЛОВНОГО ДЕЛА В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ
РОССИИ И АЗЕРБАЙДЖАНА: СХОДСТВО И РАЗЛИЧИЯ..... 142

Кямил Салимов

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА
ЗА ТАКТИКОЙ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ..... 143

Николай Букаев

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ТАКТИКИ
ПРОВЕРКИ ПОКАЗАНИЙ НА МЕСТЕ 145

Владимир Кабанов

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕДУР, СВЯЗАННЫХ
С ИСПОЛНЕНИЕМ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ
В АДМИНИСТРАТИВНЫХ ДЕЛАХ 147

Midhəd Qəfərov

MÜASİR CİNAYƏT PROSESİNDƏ İSTİNTAQ FƏALİYYƏTİNİN
PROBLEMLƏRİ VƏ HƏLLİ YOLLARI HAQQINDA MÜLAHİZƏLƏR 148

Бахшеиш Аскеров, Мубариз Мустафаев

К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕМ РАСШИРЕНИИ ГРАНИЦ
НЕГЛАСНОСТИ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ 149

Cabir Xəlilov

XARİCİ ÖLKƏLƏRİN TƏCRÜBƏSİNDƏ ANDLILAR MƏHKƏMƏSİNİN YERİ... 151

Mətanət Əsgərova

CİNAYƏTKARLARIN YERİNİN MƏCBURİ
DƏYİŞDİRİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ 152

Ərəstun Qasımov

MƏHKƏMƏ NİTQ MƏDƏNİYYƏTİNİN BİR ELM SAHƏSİ
KİMİ ANLAYIŞI VƏ ƏHƏMİYYƏTİ..... 154

Azər İsmayılov

AXTARIŞ İSTİNTAQ HƏRƏKƏTİNİN KEÇİRİLMƏSİNDƏ
YARANAN BƏZİ PROBLEMLƏR 155

Səyyad Ağayev

TÖRƏDİLMİŞ VƏ YA HAZIRLANAN CİNAYƏTLƏR HAQQINDA DAXİL
OLMUŞ MƏLUMATLAR ÜZRƏ APARILAN İLKİN YOXLAMA
HƏRƏKƏTLƏRİNİN BƏZİ PROSESSUAL MƏSƏLƏLƏRİ 157

Abbas Atakişi

AZƏRBAYCAN CİNAYƏT PROSESİNDƏ
RƏQƏMSALLAŞDIRMA PARADIQMASI 158

Rauf Rüstəmov

BEYNƏLXALQ CİNAYƏT ƏDLİYYƏSİNİN VƏ DÖVLƏT
SUVERENLİYİNİN QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ..... 160

Könül Hüseynova

MƏHKƏMƏYƏ QƏDƏR İCRAATDA İNSAN HÜQUQ VƏ
AZADLIQLARININ MƏHKƏMƏ MÜDAFİƏSİNİN HÜQUQİ ƏSASLARI 161

Qəhrəman Cəfərov

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT
PROSESİNDƏ DİSPOZİTİVLİK PRİNSİPİNİN TƏZAHÜRLƏRİ..... 162

Lalə Məmmədova

HƏBS QƏTİMKAN TƏDBİRİNİN TƏTBİQİ İLƏ BAĞLI
MƏHKƏMƏLƏRİN ƏDALƏTLİ MÖVQEYİ 164

Sevinc Sadıqova

İBTİDAİ ARAŞDIRMA MƏRHƏLƏSİNDƏ MÜDAFİƏNİN
DİGƏR SUBYEKTLƏRİ VƏ ONLARIN PROSESSUAL STATUSU 165

İlhamə Həsənova

MÜDAFİƏCİNİN SÜBUT TOPLAMAQ HÜQUQU
VƏ BU HÜQUQUN HƏYATA KECİRİLMƏSİ İMKANLARI 167

Həmid Abbasov

CİNAYƏT PROSESİNDƏ TUTULMA:
QANUNVERİCİLİK VƏ NƏZƏRİYYƏ..... 168

Kənan Əsgərov

İSTİNTAQ HƏRƏKƏTLƏRİNİN LEQAL VƏ DOKTRİNAL
ANLAYIŞLARI HAQQINDA 169

Faiq Ağayev

CİNAYƏT MÜHAKİMƏSİ VƏ İNSAN HÜQUQLARININ TƏMİNATLARI 171

Emil Cavadov

ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİNƏ
NƏZARƏTİN HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ..... 172

Ceyhun Əzizov

HƏRBİ MƏHKƏMƏ ORQANLARININ TƏSNİFATI VƏ ƏSAS FUNKSİYALARI.... 174

Aygun Jabiyeva

THE ISSUE OF TRUTH IN CRIMINAL JUSTICE 175

Zaxid Valiev

EKOLOJİ TƏHLÜKƏSİZLİK AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ RUSİYA
FEDERASIYASI CİNAYƏT MƏCƏLLƏSİNİN 254-CÜ MADDƏSİ
NÜMUNƏSİNDƏ CİNAYƏT-HÜQUQİ MÜDAFİƏ OBYEKTİ KİMİ 176

Юрий Бошицкий

ПРАВО ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ:
ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОГО РАЗВИТИЯ 178

Cüneyt Yüksel

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELENİN İNSAN
HAQLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 179

Tomas Davulis

EUROPEAN PROPOSAL FOR PLATFORM
WORKERS - NEW STANDARD FOR DIGITAL WORLD? 181

Ömer Ekmekçi

TÜRK HUKUKUNDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI 182

Səbinə Əliyeva

İNSAN HÜQUQLARININ TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ MİLLİ
HÜQUQUN ROLUNUN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ..... 184

Bəhruz Məhərrəmov

BEYNƏLXALQ İNFORMASIYA HÜQUQUNUN
FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFINI ZƏRURİ EDƏN AMİLLƏR 185

Qulu Novruzov

XİLAS NAMİNƏ AYRILMA - HÜQUQ,
YOXSƏ SEPARATİZMİN YENİ İDEOLOJİ ALƏTİ?..... 187

Irina Sopilko

LEGAL METHODS OF COUNTERING CYBER THREATS
(ON THE EXPERIENCE OF UKRAINE)..... 188

Zaur Əliyev

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI KONVENSİYASININ 16 SAYLI
PROTOKOLU KONTEKSTİNDƏ AVROPA İNSAN HÜQUQLARI
MƏHKƏMƏSİNİN MƏSLƏHƏT RƏYLƏRİ VERİLMƏSİ İLƏ
BAĞLI YURİSDİKSİYASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ 189

Əmir Əliyev

İNSAN HÜQUQLARI SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ
ƏMƏKDAŞLIĞIN YENİ TENDENSİYALARI..... 191

Ayjan Zhatkanbayeva

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LEGISLATION
OF KAZAKHSTAN ON COUNTERING CYBERBULLYING..... 192

Гульнар Айгаринова

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ САНИТАРНО-
ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ
СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ 193

Gulnaz Rzayeva

NEW TECNOLOGIES AND NEW RIGHTS: BASIC PRINCIPLES 194

Shahin Mammadrzali¹, Valentin Rosca²

TRADITIONAL HUMAN RIGHTS LAW AS TERMINATOR:
OLD, BUT NOT OBSOLETE FOR INTERNET 195

Valeria Filinovych

HOW TO OVERCOME INTELLECTUAL PROPERTY
INFRINGEMENTS IN CYBERSPACE: UKRAINIAN EXPERIENCE 196

Nuray Ekşi

İKLİM VE GÖÇ..... 197

Андрей Богустов

О НЕКОТОРЫХ ПРАВОВЫХ АСПЕКТАХ ЦИФРОВОЙ ФАБРИКАЦИИ 198

Natalia Bashuryn

SCIENTIFIC AND TECHNICAL INFORMATION
AS AN OBJECT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS 199

Stepan Svorak¹, Nazar Hryniuk²

VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN OCCUPIED TERRITORIES OF CRIMEA.... 200

Тургай Гусейнов

ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЕОККУПАЦИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ЗЕМЕЛЬ
В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА..... 202

Aytəkin İbrahimova

DÖVLƏTLƏRİN FƏRDI MƏLUMATLARIN
MÜHAFİZƏSİNDƏ ÖHDƏLİKLƏRİ:
AVROPA İNSAN HÜQUQLARI KONVENSIYASINDA
FƏRDI MƏLUMATLARIN MÜHAFİZƏSİ 203

Daşqın Qənbərov

BİRLƏŞMƏK (ASSOSİASIYA HÜQUQU) HÜQUQUNUN
TƏMİNATI SAHƏSİNDƏ AVROPA ŞURASI MEXANİZMLƏRİ:
NƏZƏRİ VƏ PRAKTİKİ TƏHLİL 205

Sima Suleymanli

PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COOPERATION AGAINST
ILLEGAL TRAFICKING OF CULTURAL HERITAGE OBJECTS..... 206

Gunel Valiyeva

THE RIGHT OF PUBLICITY:
PROTECTION OF THE COMMERCIAL ASPECTS OF PERSONALITY 207

Mehriban Babakhanova

HOW DOES CIVIL SOCIETY PLAY AN IMPORTANT ROLE
IN PROTECTING HUMAN RIGHTS? 208

Rashad Azizov, Gulkhanim Khalilova

IMPLEMENTATION OF AI IN AZERBAIJAN.
NEW CHALLENGES & ACTUAL ISSUES FOR LEGISLATION..... 209

Səftər Rəhimli

İNSAN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ SAHƏSİNDƏ
BMT-NİN İNSAN HÜQUQLARI KOMİTƏSİ VƏ AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASI ARASINDA ƏMƏKDAŞLIQ PERSPEKTİVLƏRİ 210

Aytaj Giblalieva

GENDER EQUALITY IN EMPLOYMENT: MAIN PROBLEMS 212

Aydan Mammadova

SOME ASPECTS OF COPYRIGHT PROTECTION
IN THE EUROPEAN UNION: A COMPARATIVE ANALYSIS 213

Farahim Huseynzade

LEGAL REGULATION OF E-COMMERCE
IN THE SPHERE OF BANKING ACTIVITY..... 214

Gunay Hajiyeva

PROVISION OF INFORMATION RIGHTS OF PERSONS
CON-VICTED OF DEPRIVATION OF LIBERTY:
SUBJECTIVE PROB-LEMS OF IMPLEMENTATION..... 215

Anara Hajibayli

HEALTH INSURANCE SYSTEM IN AZERBAIJAN 216

Hüseyn Əlizadə

KİBERCİNAYƏTLƏR: RƏSMİ VƏ QEYRİ-RƏSMİ TƏSNİFAT..... 217

Samirə Mərdanlı

MÜSƏLMAN HÜQUQUNDA İNSAN HÜQUQLARININ
TƏMİNATI MƏSƏLƏLƏRİ..... 219

Ləman Abbaslı

AVROPA İTTİFAQI MƏHKƏMƏSİNİN TƏCRÜBƏSİNDƏ YAXŞI
İDARƏTMƏ HÜQUQUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI..... 220

Sevinc Abdullayeva

QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜN DÜŞMÜŞ, SIĞINACAQ AXTARAN
UŞAQLARIN SOSIAL HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ 222

Xalidə Əlisoy

MÜHÜM İNSAN HÜQUQU KİMİ SOSIAL TƏMİNAT
HÜQUQUNUN BEYNƏLXALQ HÜQUQUN TƏNZİMETMƏ
OBYEKTİNƏ ÇEVRİLMƏSİ VƏ İNKİŞAFI..... 223

Cabir Niyazov

MÜASİR DÖVRDƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏK MİQRASİYASININ
HÜQUQİ TƏNZİMETMƏ PROBLEMLƏRİ 225

Xətai Hətəmov

XALQLARIN ÖZÜNÜ MÜƏYYƏN ETMƏK HÜQUQUNUN
BEYNƏLXALQ HÜQUQİ ƏSASLARI VƏ TƏTBİQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ 226

Leyla Əskərzadə

MODA SƏNAYƏSİNDƏ ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQLARIN QORUNMASI 228

Aytan Mirzayeva

INTERNET ACCESS AS A FUNDAMENTAL RIGHT 229

Tohfa Abdullayeva

THE OMBUDSMAN FOR CHILDREN 230

Malakkhanim Rahimova

BASICS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF SUBJECTS
OF TOURISM ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN 231

Əkbər Əliyev

RƏQƏMSAL CƏMİYYƏTDƏ ƏQLİ MÜLKİYYƏT
HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ. SÜNİ İNTELLEKTİN VƏ
ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİ KONTEKSTİNDƏ 232

Ülkər Xələfova

İNFORMASIYA CƏMİYYƏTİNİN FORMALAŞMASINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN ROLU 233

Sevda Karimova

THE IMPORTANCE OF ESTABLISHING ETHICAL COMMISSIONS
OF MEDICAL-SCIENTIFIC RESEARCH ETHICAL COMMISSIONS
IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN AZERBAIJAN..... 235

Məhəbbət Dəmirçiyeva

ÖVLADLIĞA GÖTÜRMƏ İNSTİTUTUNUN BƏZİ PROBLEMLƏRİ 236

Anatoli Kostruba

INSTITUTE OF OBLIGATORY CONSOLIDATION
OF CORPORATE CONTROL:
CORPORATE RIGHTS RESTRICTION 238

Aliş Qasimov

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ƏMƏK MƏCƏLLƏSİNDƏ
MÖVCUD BOŞLUQLAR VƏ ONLARIN ARADAN QALDIRILMASI..... 239

Gregory Usaty

LEGAL ANALYSIS OF POTENTIAL RISKS OF ATTRACTING FOREIGN
INVESTMENT TO UKRAINE..... 240

Шухрат Рузиназаров, Лилия Ачилова

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
СОЦИАЛЬНОЙ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ РЕАЛЬНОСТИ 242

Любовь Ломакина

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ
В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ 244

Лариса Серегина

ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ БЕЗРАБОТНОГО
В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ:
ПРАВОВОЙ АСПЕКТ 246

Aziza Ibragimova

LEGAL ISSUES OF FORMING COMPETITION
IN NATURAL MONOPOLY SECTORS IN UZBEKISTAN 247

Elena Blinkova

THE MAIN FEATURES OF THE USE OF DIGITAL
TECHNOLOGIES IN THE FINANCIAL AND BANKING SECTOR 248

Mahsuda Tadjibayeva

ISSUES OF IMPROVING THE LEGAL FRAMEWORK
OF UN-FAIR TRADE PRACTICES..... 249

Vehbi Umut

TÜRK HUKUKU'NDA ARABULUCULUK 250

Валентина Васильева, Алла Зелиско

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ДОГОВОР – ГЛОБАЛИЗАЦИЯ
ПРАВОВЫХ ИНСТИТУТОВ 251

Hakim Aziz

VIYANA SATIM SÖZLEŞMESİ'NİN KAPSAMI VE SÖZLEŞME
İLE AZERBAIJAN SATIM HUKUKUNDA YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER 253

Nataliia Kyslytsiia

ALIENATION OF LAND LEASE RIGHT 254

Faik Birişik

TRAFİK SİĞORTASI KAPSAMINDAKİ TAZMİNAT
UYUŞMAZLIKLARINDA ÖNCELİKLİ UYGULANACAK HÜKÜMLER..... 255

Mayis Əliyev

MÜASİR DÖVRDƏ AZƏRBAYCANDA
İCBARI TİBBİ SİĞORTANIN TƏTBİQİ PROBLEMLƏRİ..... 256

Elçin Xələfov

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA KOMMERSİYA MÜBAHİSƏLƏRİNİN
BAXILMASI SAHƏSİNDƏ QANUNVERİCİLİYİN İNKİŞAFI MƏSƏLƏLƏRİ 258

Əbülfəz Hüseynov

KƏND TƏSƏRRÜFATI İŞÇİLƏRİ VƏ AİLƏ KƏNDLİ
TƏSƏRRÜFATI ÜZVLƏRİNİN ƏMƏYİNİN HÜQUQİ
TƏNZİMLƏNMƏSİNİN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ HAQQINDA..... 259

Ata Valiyev

GENERAL LEGAL PRINCIPLES OF SOCIAL SERVICE
IN THE SYSTEM OF SOCIAL SECURITY LAW 261

Şəhriyar Əliyev

AZƏRBAYCAN QANUNVERİCİLİYİNDƏ
MƏNZİLDƏN İSTİFADƏ HÜQUQU:
YARANMASI, XİTAMI VƏ MƏHKƏMƏ
MÜDAFİƏSİ TƏMİNATLARI 262

Hikmət Cavadov

MÜLKİ MƏHKƏMƏ İCRAATININ SƏMƏRƏLİLİYİNİN
BƏZİ NƏZƏRİ VƏ PRAKTİKİ PROBLEMLƏRİ..... 263

Mehti İlqar

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA XÜSUSİ İQTİSADİ ZONALARIN
FƏALİYYƏTİNİN BEYNƏLXALQ VƏ
MİLLİ HÜQUQİ PROBLEMLƏRİ..... 265

Mahir Əliyev

SAĞLAM ƏTRAF MÜHİTDƏ YAŞAMAQ HÜQUQU
VƏ ONUN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNVERİCİLİYİNDƏ TƏSBİTİ.... 266

Eldar Gojayev

BRIEF THESES ON THE IMPORTANCE OF THE CONCEPTUAL
TRANSFORMATION OF PRIVATE AND CONTRACT LAWS,
IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN 268

Eldar Orujov

LEGAL REGIME OF THE PROPERTY OF A STATE ENTER-PRIZE 269

Mübariz Yolçiyev

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI HAQSIZ
RƏQABƏT QANUNVERİCİLİYİNİN MÜQAYİSƏLİ HÜQUQİ TƏHLİLİ 270

Asmar Aliyeva

IMPORTANCE OF CUSTOMS CONTROL
IN THE REGULA-TION OF TRADE RELATIONS:
THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS 272

Vasif Hüseyinli

QANUNLAR ƏMƏK HÜQUQUNUN MƏNBƏYİ KİMİ 273

Hüseyn Əsgərov

MÜLKİ PROSESDƏ NÜMAYƏNDƏLİK
İNSTITUTUNUN ANLAYIŞI VƏ SUBYEKTLƏRİ 274

Aygün Əliyeva

ƏLİLLİYİ OLAN ŞƏXSLƏRİN İŞƏ DÜZƏLDİLMƏSİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ..... 275

Eldost Məmişov

KOMMERSİYA MÜBAHİSƏSİ ANLAYIŞINI DA ƏHATƏ EDƏN
MÜLKİ HÜQUQİ MÜBAHİSƏ ANLAYIŞI VƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI
MÜLKİ PROSESSUAL QANUNVERİCİLİYİNDƏ TƏNZİMLƏNMİŞ
ƏSAS MÜLKİ MÜBAHİSƏ NÖVLƏRİ 276

Nazrin Aliyeva

TECHNOLOGY AND COPYRIGHT PROTECTION:
BALANCE OF INTERESTS..... 278

Printed: 17.12.2021
Volume 18.5 p.s.. Amount 100

Baku State University publishing house
www.bsu.edu.az
Baku., ac. Z. Khalilov. 33
Tel: (+99412) 538 87 39 / 538 50 16
e-mail: bdumetbee@gmail.com